

CURS DE LIMBA ROMÂNĂ PENTRU INVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR

MANUAL
DE
LIMBA ROMÂNĂ

CONFORM PROGRAMEI DIN 1934
PENTRU CLASA VI A ȘCOALELOR SECUNDARE
DE BĂIEȚI ȘI FETE

DE

MIHAIL DRAGOMIRESCU
Profesor de Literatură română la Universitatea din București

ȘI

N. I. RUSU
Inspector general școlar

Aprobată de Ministerul Instrucțiunii cu ord. No. 313 din 27 Mai 1936

EDIȚIA I

Taxa timbrului de 5 % s'a plătit direct Casei
Corpului Didactic, conform Deciziei No. 14.435/935

BUCUREȘTI
Editura ziarului „Universul”, str. Brezoianu, 23-25
1936

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Biblioteca Centrala

130791160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

CURS DE LIMBA ROMÂNĂ PENTRU ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR

Pimen.
4.10.36.
Sibiu.

MANUAL
DE
LIMBA ROMÂNĂ

CONFORM PROGRAMEI DIN 1934
PENTRU CLASA VIA ȘCOALELOR SECUNDARE
DE BĂIEȚI ȘI FETE

DE

MIHAIL DRAGOMIRESCU

Profesor de Literatură română la Universitatea din București

ȘI

N. I. RUSU

Inspector general școlar

Aprobată de Ministerul Instrucțiunii cu ord. No. 313/27 Mai 1936

EDIȚIA I

Taxa timbrului de 5% s'a plătit dir ct Casei
Corpului Didactic, conform Deciziei No. 14.435/935

- SIBIU -
INVENTARIAT 1998

BUCUREȘTI

Editura Librăriei ziarului „Universul”, str. Brezoianu, 23-25

1936

c. 5431.-2100. — 1936

Bibliotecă Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

INVENTAR
2020

13 FEB 1986

INTRODUCERE

INCEPUTURILE LITERATURII LA ROMÂNI

Ivirea literaturii la Români în limba slavă.

Literatura — în înțeles larg — a clasei culte se înfățișează, la Români, în haina unei limbi streine. Imprejurările politice și bisericești au hotărît astfel.

Creștinirea statelor române s'a întâmplat după o lungă convietuire a Românilor cu Slavii (imperiul romano-bulgar). Limba slavonă a fost limba statului, întrucât și organizarea administrativă era în mare parte influențată de a Slavilor.

Deși creștinați încă din epoca romană, Românii nu și-au organizat biserica decât prin secolul XIII sub influența ierarhiei bulgărești, pe care au imitat-o și căreia i s'au supus, deoarece se vede că egumenii schiturilor noastre, cari formau atunci episcopatul din aceste ținuturi, se hirotonisau peste Dunăre la episcopii bulgari, cum era cel din Durostor. Din această pricină, limba bisericii fu limba veche slavonă, pe care o aveau și Bulgarii și Sârbii și care isbutise să înlăture, în țările balcanice, pe cea greacă, devenind a 4-a limbă sacră (ebraica, latina, greaca, slava). Situațiunea aceasta are multe asemănări cu cea din Apusul Europei, unde diferite popoare (romanice și germanice) au avut ca limbă a statului și a bisericii limba latină. Ca și la acele popoare, la noi limba națională era o limbă vulgară, păstrată numai în raporturile dintre particulari și pentru uzul zilnic.

Cultura aceasta slavonă a pornit din mănăstiri, întemeiate de călugări sârbi, fugiți din țările lor din pricina persecuției Turcilor în liniștea de la noi, unde puteau trăi în siguranță. Vodița, Tismana, Cozia sunt, probabil, cele mai vechi locașuri de închinăciune și

Coșova: 1889.

Motiu
Nicolae Bălcescu
Mina 1386

de cultură bisericească. De atunci datează Evanghelia slavonă scrisă în 1404 (se găsește la Muzeul din București).

Dintre cărturarii acestor mănăstiri porniră unii în Moldova și astfel se întemeie la Neamțu un centru asemănător cu cel din Muntenia. Bistrița și Pobrata, ale lui Alexandru cel Bun, Humorul, Voronețul și Putna, ale lui Ștefan cel Mare, devin centre noi și foarte active pentru scrisul bisericesc, pentru arta miniaturistică cu ajutorul căreia împodobiau numeroasele manuscrise religioase, cum este faimosul Evangheliar din vremea lui Ștefan, care se găsește azi în biblioteca din München.

Din mănăstirile moldovene ieșiră, pe lângă lucrările bisericești, și primele opere istoriografice. Ele au rău întâiu forma unor însemnări anuale sau pentru evenimente mari: mai târziu, în vremea lui Petru Rareș, luară înfățișarea unor scrieri cu mari dezvoltări, influențate de istoricii bizantini, dar posesând în slavonește cu un ton de laudă plină de retoricism faptele domnitorilor noștri.

Nașterea literaturii în limba română.

Stăpânirea limbii slavone începe a slăbi prin secolul XV, mai ales din două pricini:

a) pentru că slavonismul, fiind o formă străină de închinare, trebuia susținut și alimentat, și această susținere scade pe măsură ce se împuținează mănăstirile slavone din peninsula balcanică și încetează imigrarea călugărilor sârbi în principate;

b) pentru că relațiile culturale cu Grecii (începute cu mult înainte de influența lor politică) le dau prilej să lupte pentru înlăturarea influenței slavone.

Din această luptă a rezultat un ajutor pentru dezvoltarea limbii românești.

Slăbirea aceasta a curentului slavon făcea, negreșit, din ce în ce mai grea întrebuințarea limbii slavone între Români, iar numărul Românilor știutori de slavonește se împuțina din ce în ce. A trebuit deci să se nască în lumea preoțească, în care era pe atunci închisă toată învățătura vremii, ideea unor traduceri în limba națională. Realizarea acestei idei o vedem în

cele mai vechi manuscrise românești ce cunoaștem. Traduse la finele secolului XV, au ajuns la noi în copii mai târzi, în secolul următor, astfel că din secolul XVI se poate începe istoria literaturii Românilor în românește.

Pe lângă aceste împrejurări, se adaugă încă una: este propaganda sectelor reformate, cari aveau ca principiu că fiecare popor trebuie să citească cărțile sfinte în limba sa. Cea mai veche influență de acest fel este — după multe probabilități — aceea a Husiților. Răspândită între Cehi, mai ales după ce Hus fu ars pe rug, erezia husită se întinse în nordul Ardealului și de acolo influențează pe Români, după ce câștigase pe unii dintre Unguri, care avuseseră în secolul XV cărțile sfinte în limba lor.

Mișcarea aceasta a venit din Maramureș în mânăstirile din nordul Moldovei. Acolo s'au gătit primele manuscrise românești:

- a) psaltirea zisă scheiană,
- b) psaltirea zisă voronețeană,
- c) un apostol zis Codicele Voronețean.

Efectul acestor lucrări a fost foarte mic. Mișcarea aceasta religioasă s'a sfârșit repede fără vreo urmăre însemnată, dar ea reprezintă primul moment al dezvoltării limbii românești ca limbă scrisă și unele manuscrise au servit tipăriturilor de mai târziu.

Al doilea moment este pe la mijlocul secolului XVI, când apar și primele tipărituri românești. În această vreme reforma religioasă pătrunde în Ardeal, pe deoparte prin Sașii luterani, pe de alta prin Ungurii calvini. Și unii și alții se silesc să facă prozeliți printre Români. În acest scop se tipărește la Sibiu în anul 1544 un Catechism. Incercarea se vede că nu face să se prevadă nici o izbândă, căci altă carte nu se mai tipărește la Sibiu. Tocmai peste 20 de ani o nouă ieșire în luptă se produse la Brașov, aci însă cu o mare forță și stăruință.

Judele săsesc din Brașov Hans Benkner stabilește tipografie, ajută pe tipograful Diaconul Coresi, venit dela Târgoviște, și tipărește cărți. Prin stăruințele lui apare la Brașov cea mai veche carte tipărită românește pe care o cunoaștem până acum: este Evanghelia dela 1560.

Aceste lovituri date limbii slavone nu produsese însă un efect prea mare; suntem departe încă de introducerea limbii române în Biserică, pentru că chiar aceia care loviau slavonismul nu îndrăzneau să fie prea radicali și tot ei tipăriră în aceiași vreme și cărți slavone.

Astfel între anii 1560—1588 se tipăriră în țările române 38 de cărți (atâtea se cunosc), dintre cari 28 slavone, 2 slavo-române și numai 8 românești pe dea 'ntregul. Oricât de mic să fi fost însă succesul luptei contra slavonismului, mișcarea aceasta are o importanță deosebită: că mare parte din traduceri și tipăriri s'au făcut de către Coresi, care venia din Muntenia să trăiască în Transilvania, care făcea cărți destinate a se citi și în Transilvania și în celelalte țări române; prin aceasta se întemeiază dela început unitatea limbii literare.

A treia epocă de activitate literară se începe tocmă pe la 1633. Este momentul unui nou atac al Calvinistilor; dar acuma ei găsesc în față opoziția ortodocșilor și o reîmputernicire a slavonismului. Este epoca lui Mateiu Basarab (1632—1654) și a lui Vasile Lupu (1634—1653). Nici acum nu se poate vorbi despre introducerea limbii române în Biserică. Mateiu Basarab face apel la lumea slavonă și, prin Petru Movilă, care era Mitropolit la Kiev, aduce tipografi, întemeiază tipografia la Câmpulung, la Govora, la Mănăstirea Dealului și la Târgoviște; este imitat în activitatea sa de către Vasile Lupu. Și unul și altul tipăresc cărți slavonești, luptă în contra propagandei din Ardeal și sub auspiciile lor se ține sinodul ortodox dela Iași (1641).

După vreo 20 de ani de amorțire, urmează epoca lui Dosofteiu (1671—1686), mitropolitul Moldovei, a cărui acțiune s'a mărginit însă mai ales în Moldova și a fost cam risipită din cauza evenimentelor politice care l-au influențat și pe el.

Curând după aceasta, începe în principatul vecin o mișcare și mai puternică: este momentul culminant al luptei limbii românești pentru a deveni stăpână în țara românească. Este epoca lui Șerban Cantacuzino (1678—1688) și a lui Brâncoveanu (1688—1714), este epoca mitropoliților Teodosie și Antim. A-

ceștia au avut gloria ca în timpul lor să se desăvârșească introducerea limbii române ca limbă oficială a bisericii. În timpul lui Șerban se începe citirea în românește a Evangheliei și a Apostolului, iar la 1713, pentru prima dată, se citește în bisericile muntenesti Liturghia și Molitfelnicul în limba țării. În vremea aceasta se întemeiază tipografiile la Snagov, la Buzău, la Râmnic, la București.

Cu toate acestea nu se termină lupta pentru întărirea limbii românești. Triumful este câștigat numai de biserică; pentru știința profană, înlăturarea slavonismului aduce stăpânirea limbii grecești. Școlile înființate și dezvoltate în vremea aceasta au ca limbă de predare limba grecească.

LITERATURA RELIGIOASA

Incepem istoria literaturii noastre cu tipăriturile și manuscrisele ce ne-au rămas din secolul XVI, și poate unele chiar dintr'o epocă anterioară. Formează însă ele opere de literatură propriu zisă? De sigur că nu; a) pentru că nu sunt originale, condiție esențială pentru o literatură națională, ci sunt traduceri; b) pentru că nu au valoarea literară. Nu ne putem însă lipsi de studiul lor, fiindcă în ele vedem cum a început a se forma și a se desvolta limba cultă românească, și fără limba națională nu poate exista literatură națională.

De aceea nici nu apreciem textele literaturii vechi din punct de vedere al fondului, nici al formei literare — compoziție, stil, ci numai din punct de vedere al organului de expresie — al limbii.

Textele din secolul XVI sunt interesante prin particularitățile de limbă pe care le putem studia mai bine tocmai din pricină că textele sunt religioase. Aceleași originale traducându-se de mai multe ori în cursul unui veac, putem urmări cum s'a modificat atât vocabularul cât și fraza românească. Din secolul XVII, încep unele cărți să aibă și interes literar propriu zis. Pe lângă pasagiile frumos scrise cari se găsesc ici-colo, în chiar textul traducerii, sunt de o mare importanță prefețele și epilogurile. În acestea autorii nu sunt legați nici de fraze și nici de legătura ideilor dintr'un original străin; aici ei vorbesc liber, cugetarea este a lor și expresia tot a lor. Pe când textele traduse sunt scrise mai toate într'o limbă artificială, o imitație servilă a sintaxei originalelor, aceste prefețe și epiloguri reflectă limba vie din acea vreme. În ele găsim o limbă curată și un stil mai puțin confuz în comparație cu textul tradus.

Literatura religioasă din acest timp mai este importantă și pentru istoria culturală, prin faptul că a stabilit unitatea limbii literare. Cel mai mulți traducători pun mîncă în serviciul vre-unui domn muntean sau vre-unui principe ardelean. Adeseori acelaș manuscris servea spre a se tipări o ediție în Țara Românească și alta în Transilvania. De exemplu tipăriturile și traducerile făcute după îndemnul judeului din Brașov Benkner (Bégnier) se fac de către diaconul

Coresi venit din Târgoviște. Când un alt jude Lucas Hirscher (Luca Hrăjilă) voiește să aibă un text bun de evanghelie, îl găsește la mitropolitul Serafim din Tara Românească și de acolo îl împrumută. Ieromonahul Silvestru a tradus și Biblia publicată de Mitropolitul Ștefan din Transilvania, și Cazania tipărită cu cheltuiala lui Matei Basarab, domnitorul Țării Românești. Pravila dela Govora (1640) a apărut într-o edițiune în Transilvania și într-o alta în Muntenia.

Pentru ca asemenea comunicări de texte să fie posibile, se cerea ca limba în care se traduceau aceste texte să fie înțeleasă de Români din diferitele provincii. Într-una din cărți, în prefața Mitropolitului Simion Ștefan, se spune clar că s'a avut în vedere a se face un text pentru toți Români, ori-unde ar fi risipiți, și că s'au ales cuvinte pe cari să le priceapă toți.

Această unitate de limbă s'a păstrat în cursul secolelor și în acest fapt stă importanța de căpetenie pe care o prezintă literatura religioasă din secolele XVI și XVII.

Literatura religioasă a înlesnit formarea limbii literare și a grăbit-o în mai multe moduri:

1) *A silit pe traducători să găsească cuvintele cele mai înțelese de toți Români, fiindcă aceste cărți religioase erau scrise pentru toate bisericile românești, și a înlesnit astfel generalizarea lor.*

2) *Traducătorii au început să găsească cuvinte și întorsături de fraze românești pentru ideile uneori adânci ale textului original.*

3) *A învățat pe preoți și pe poporeni cu fonetica literară a dialectului muntenesc, cel mai fin și mai estetic din toate dialectele, din punctul de vedere fonetic.*

4) *A făcut ca învățătura de carte să se alieze în mintea tuturor cu respectul religiei, și oamenii învățați să fie respectați ca atare.*

Manuscrite

1. Din Psaltirea Scheiană (incep. Sec. XVI).

ПОМЕНИ РЪ ПОМЕЛЕТЪ РЪ
ПОАТЕЦИ И ПЪРЕЦИ И ПЪ
РЕ. ДЕРЕ ПЛАТЬ ШАМЕРИ И
НЕ ПОВЕДЕ СЕ СЪ СЕЦІЕ РЪ
И СЪ ШИ РЪ ВЪ СЪ ВЪ СЪ ХЪ И :
РЪ СЪ ФРЪ ШИ ДЕ ФІ МЪ И СЪ
РЕ ДЕ А СІ СЪ М СЕ И СЪ ПЪ СЪ
СЪ ОУ ПОА СЪ СЪ ПЪ РЕ ШИ
СИ ЛЪ. ОУ И ТО РЪ РЪ СІ СЪ
Б И Т Е П Е А Ф Л А РЪ Ф О А О Л Е .
ДЕРЕ ПЛАТЬ И СЪ ПЪ МЪ И ПЪ
МЪ И СЪ ПЪ С М Е И ПЪ ШЕ
ПЪ МЪ И СЪ . ШИ СІ К И И СЪ СЕ
ПЪ ДЪ Р І Л Е РЪ ПЪ ВРЕ М А М Р І
Е И . И СЪ РЪ ШИ ПЪ О СЪ Д Р А ПЪ
Д П Е Л Е Л О . ПЪ О СЪ Д Р А С Е ПЪ
Д Р Е В Р А ПЪ ПЪ Л О У . Д О І СЪ

pomeniră numele tău în toate ginture gintu|re. de rept acea
oamerii | ispovdescu-se ție în vea | cu și în veacul veacului.
| în sfrășit de fii lui Co | reu de ascunse cântecul | . Dzeul
noao scăpare și | silă, ajutorul în scră | bi ce ne aflăm foarte
| drept acea nu spământă | mu-nă, cându smenteaște | pă-
mântul, și schimbă-se | pădurile într'ărema mari ei cursu
și turburatul | apelor turburase pă | pădurile de vrătutea
lui.

3. Din Codex Sturdzanus. *Intrebare creștinească circa 1607*

А П Ф В А Р В К Р Е Ц И Н С К А Ж А Р Б А
Р В К Р Е Ц И Н М Ъ Ф Ц И Н Р В С Т О ,
С Ы К Р Е Ц И Н М Ъ А П Р Е Б А Р Ф К А ,
Р Е А Ф С М Ъ К Р Е Ц И Н М Ъ Р В С Т О
С Ы О М О У Л Ъ К Р Е Ц И Н М Ъ А П Т Е
А У Г Л А О М Ъ Т Н Н Е А Х С К Р Е Д Е
Ш И В І А З Ж К О У М Ъ С З Н Т М Е Т О
К М Ъ Л І Н О К Р Е Д Е Е Р Ш Ъ Т Ю
М Ъ Т У Ж К А П П Е Л О Р Ъ Д А Л А П Т А
Т Ъ Л Ъ С Ф Н Т Ъ Д О Н Е З Е О У К З
Н С Е В А Д А А Х А Р Ъ Т Р Е А І С Х С
А П Р Е Б А Р Ф Д Е Л А У Н М Е П П Е
К Е М Н І К Р Е Ц И Н М Ъ Р З Е І О У С Ы
А Ф Л А Х С А П Р Е Б А Р Ф К О У У С

А

Intrebarea crești(nea)scă. Intreba | re. Creștinu ești? Răspun | su creștinu. Intrebare. Ca rele omul creștinu. Răspun | su. Omulu creștiuu iaste | acela omu cine în hs (= Hristos) creade | și viază cumu sântu toc | mealele creade er-tăciu—nea păcateloru de la ta | tălu sntu Domnezeu că | i se, va da în haru pre is hs. | Intrebare. De la cine te | chemi creștinu? Răspuns. | De la hs. Intrebare, Cu ce.

CODICELE VORONETEAN

Prin codice (*codex*) se înțelege un text vechiu care conține nu numai o singură lucrare, ci scrieri de cuprins variat. Pentru lucrările de scrieri slavonești, se întrebuintează termenul de *sbornic*.

Codicele voroneteian este un manuscris incomplet, fără început și fără sfârșit, și fără câteva file dela mijloc. El a fost descoperit la mănăstirea Voroneț din Bucovina de către G. Crețu în anul 1874 și publicat de către I. G. Sbiera, profesor la Universitatea din Cernăuți, în anul 1885. Ediția aceasta are la fine un vocabular și un studiu asupra textului.

Manuscrisul se găsește acum la Academia Română. Scri-soare este continuă, adică lipsită de interpuncțiune și cuvintele sunt nedespărțite; apoi sunt o mulțime de abreviațiuni, ligaturi și aruncări de litere.

El cuprinde fragmente din faptele apostolilor, din epistola lui Iacob, din prima și a doua epistolă a lui Petru.

Sunt diverse păreri în privința vechimii acestui codice; dar cele mai multe îl așează pe la începutul secolului XVI. Este însă probabil că codicele nu este chiar traducerea primă, ci o copie după o traducere mai veche din slavonește, pentrucă sunt însemnate deosebiri între limba din acest text și limba din celelalte texte despre care știm pozitiv că datează din secolul XVI.

Pentru a se vedea limba din textul ce se consideră a fi cel mai vechiu din câte se cunosc până acum, dăm aci două pagini și cu note.

Și cinre¹ va amu² soțu lumiei³ se
fie, vrăjmașu lu Dnzeu⁴ iaste.⁵
Au pare vă⁶ că în deșertu scri-
ptura grăiaște: către zavistu
jeluiaște dhulu cela ce se sălășlu-
iaște întru voi? Mai bunru⁷ e cela
ce dă bunrătate. Deaci grăiaște:
D-nzeu trufașiloru protivea-

¹ *Cinre* = *cine*, rotacism, grupul *nr* înlocuește pe *n* între 2 vocale

² *Amu* = *acum*.

³ *Lumiei* = *lumii*. Articolul pus la sfârșitul cuvântului, dar încă necontopit, însă numai la substantive feminine.

⁴ *Dnezeu* = *Dumnezeu* (prescurtat).

⁵ *Iaste* = *este*.

⁶ *Pare vă* = *vă pare*.

⁷ *Bunru* = *bunu*. *U* de la sfârșitul cuvintelor se scrie întreg. E și rotacism.

ște-se,⁸ e⁹ smerițiloru dă bunrătate.
Supureți-vă¹⁰ amu lu
Dnzeu și protiviți-vă dracu-
lui și fugi-va de la voi. Apro-
pșiți-vă lu Dnzeu și apro-
pși-se-va voao. Curățiți-vă

---

⁸ *Protiveaște-se=se împotrivește.*

⁹ *E: iar.*

¹⁰ *Supureți-vă=supuneți-vă*

DIACONUL CORESI

Coresi era un diacon fugit din Țara Românească pe la 1558, din pricina persecuțiilor lui Mircea Ciobanul. Adăpostit, cu alți pîrbeși, în Brașov, el fu însărcinat de către judele Brașovului Hanz Benkner („Hanăș Beagneru“) să tipărească în românește un *Evangheliar* (*Tetraevanghelul*, colecția celor 4 evanghelii). Pe cât se pare, Coresi se sluji de un manuscris anterior (exemplar pierdut) care seamănă foarte bine cu manuscrisul de Evanghelie al lui Radu Grămăticul, copiat din ordinul lui Petru Cercel (acest manuscris se găsește la Londra). Lucrarea se termină în 1561 și este prima a lui Coresi, tipărită în Brașov.

Se vede că această Evanghelie pe românește, care înlătură textul slavon n'a fost primită de preoți în Țara Românească și în Moldova, căci peste un an vedem că Coresi dă la lumină un text slavon. Totuși ideea de propagandă protestantă n'a fost părăsită de către Sașii brașoveni. Sub impulsul și cu cheltuiala judeului lor, Coresi tipări un *Apostol* (sau Praxiu sau Praxapostol, faptele Apostolilor) în românește (1563) iar, sub impulsul calvinului Forro Micloș și cu blagoslovenia episcopului român Gheorghe, câștigat de propaganda calvină, dete la lumină un *Tâlc al evangheliilor* (*Cazanie*) în 1564 și două *Psaltiri* românești (1568, 16570).

În Cazania, de care vorbim, se vede lămurit tendința propagandistă: creștinii să caute a ceti ei inșiși cuvântul lui D-zeu, să nu-l asculte dela popii cari adesea „boscorodesc“ în limbă străină; să nu se roage sfinților, căci ei sunt morți și nu aud rugăciunile, ci numai lui Hristos să se roage; să nu crează că postul aduce „ispășenia“ sufletului; să nu crează în pomeni, parastase, etc

Cu toate acestea, pentru motive pe care le bănuim, dar nu le cunoaștem sigur, Coresi dete în acest timp la lumină și cărți slavonești (*Psaltire*, *Triod Octoih*) și una cu text în două limbi (slavo-român), pentru a încheia, însă cu a doua Cazanie românească în 1581.

Din Epilogul „Tetraevanghelului“ din 1560—61:

Și amu scrisu aceste sfente cărți de învățătură să fie popilor rumânești să înțeleagă, să învețe Rumâni cime-su creștini, — cumu grăiaște și sfintulu Pavelu ap(o)st(o)lu cătră Corinteani 14 capete: În sfânta besearecă mai bine e a grăi cinci cuvinte cu înțelesu de cătu 10 mie de cuvinte neînțelease în limbă strîină. După aceeaia vă rugămu toți sfenți părinți, oare vlădici, oare episcopi, oare popi, în căroră mână va veni aceastea cărți creștineși, cumu nainte să cetească; necetindu, să nu judece, neci să săduiască.

TIPARITURI

1. Din „Tetravanghelul“ lui Coresi. 1560

КѸвѣрѣтѣ тѣтлѡн шѣкѸ ѡжѸтѡрюаь
 фѣюаьн шнкоу сфрѣштѡль дѸрѡдн
 фѣнтѣ • азѣеле мѡрѣен дѸ ѡнѡшь
 вран • ѣѸ жѸпѣнѡу хѡнѡшь бѣгнерь де
 абрашовѣ амь авѣтъ жеаѡнѣе пелтроу
 сфѣнтеле кѡрѣн крещнѣщн тетрѡѣѸа •
 шн амь скрѣсь аѣѡстесфѣнте кѡрѣн де
 авѣцѣтѡрѡ • сѣфѣе пѡпнаѡ рѸмѣнѣщн
 сѡцелѣгѡ сѡлѣѣце рѸмѣнѣн чннѣсь
 крещнѣн • к Ѹмь грѣщѣ шн сфѣнтѡль
 пѡвѣль аѡла кѡтрѡ корѣнтѣнн дѣ капѣ
 ѡсфѡнтѣ бѣсѣрекѡ мѡнѣнѣе аѡгрѣн
 чѣнѣн кѸвнѣте кѸацелѣсь декѡтъ • ѣ •
 мѣе декѸвнѣте неѡцѣдѣсе аѡнѣѡ стрѣн
 нѡ • дѸпѡ аѣѡ вѡрѸгѡмь тѡѣн сфѣн
 цн пѡрѣнѣн ѡѡре вѡдѣнѣн ѡѡре ѣпѣпѣ
 ѡѡре пѡпѣ • авѡрѡрамѣнѡ вѡвенѡ аѣѡ
 стѣ кѡрѣн крещнѣщн кѸмь мѡнѣте сѡѣ
 тѣскѡ неѡтетнѣдѣ сѡнѸ жѸдеѣе не сѡсѣ
 дѸѡскѡ • шѣкѸ знѣса жѸпѣнѡаьн хѡнѣ
 шѣѣгнерь • скрѣсамь ѣѡ дѣкѣснѣ кѡ
 рѣсн ѡтрѡговнѣе • шѣтѡдѡ дѣѡкѣ •
 шнѣсѡѡѡчѣпѣтъ аѡѡна лѡмѡнѣнѣнѣ шн
 сѡѡсфрѣштѣ аѡѡна лѡгенѡѡрѣе лѣ знѣе
 ѡѡлѣтѡ зѣ мѣе ѣѣ аѣѡтѡте аврашовѣ •

Transcrierea se găsește la paragraful depre Diaconul Coresi

Epilogul Tetraevanghelului din 1560 | 61.

Cu vreaarea tatălui și cu ajutoriulu
fiiului și cu sfrâșitulu dhului
sfântu, în zilele Măriei lu Ianășu
Crai, eu jupânul Hanășu Beagnăru de
în Brașovu amu avutu jelanie¹ pentru
sfintele cărți creștinești Tetroeva (nghelul)
și amu scrisu aceste sfente² cărți de
învățatură să fie popilor rumânești
să înțeleagă, să înveațe Rumâni cine-su³
creștini, — cumu grăiaște și sfntulu
Pevelu Ap(o)st(o)'u cătră Corienteari 14 cape-
te⁴: În sfânta besearcă mai bine e a grăi
cinci cuvinte cu înțelesu de câtu 10
mie de cuvinte neînțelease în limbă strii-
nă. După aceaia vă rugămu toți sfen-
ți părinți, oare⁵ vlădici, oare episcopi,
oare popi, în căroră mână va veni acea-
stea cărț creștinești, cumu mai nainte să ce-
tească; necetindu, să nu judece, neci să să-
duiască⁶. Și cu zisa jupânului Hane-
șu Beagneru, scris-amu eu diaconu Co-
resi ot⁷ Târgoviște și Tudor Diiacu.
Și s'au începutu în luna lu Maiu 3 zile și
s'au sfârșitu în luna lu Ghenuarie 30 zile⁸
7 mie 69⁹ în cetate la Brașovu.

¹ *Jelanie: cerere.*

² *Sfinte, Grupul en in loc de în.*

³ *Cine pentru care.*

⁴ *Cătră Corinteni 14 capele: cap 14 din Epistola către Corinteni.*

⁵ *Oare = ori.*

⁶ *Săduiască = suduiască: ocărăscă.*

⁷ *Ot; din*

⁸ *кз лкѣо! în anul Din aceste două cuvinte slavone s'a format cuvântul românesc *veleat*.*

⁹ *Anul 7079 este dela face-rea lumii. Să se scadă 5508 ca să se afle data dela Hristos*

MITROPOLITUL VARLAAM

Mitropolitul Varlaam, născut între 1590—1595, este unul din cei mai însemnați prelați ai Moldovei. Ocupând scaunul între 1632 și 1653, el a lucrat mult pentru introducerea în biserică a limbii românești. Când Vasile Lupu a fost răsturnat de Gheorghe Ștefan, Varlaam a părăsit mitropolia și s'a retras la mănăstirea Secu, unde a stat până la moarte, adică în 1657.

Mergând în Țara Românească, cunosc, prin Udriște Năsturel, catechismul calvinesc al lui Racotzi și întorcându-se în țară convocă un sinod și publică „Răspunsurile” sale.

Două lucrări ne-au rămas dela dânsul.

1. *Cartea românească de învățătură pentru duminicile preste au*, tradusă din slavonește, numită pe scurt *Cazania lui Varlaam* ;

2. *Răspunsuri la Catechismul calvinesc*, lucrare tipărită la Suceava (1645) din care se cunoaste numai un exemplar (în bibl. Academiei). O găsim pomenită și în a doua edițiune a catechismului calvinesc.

Iată ce zice Varlaam în prefață între altele :

„Tâmplându-mi-se estîmpu a fi în părțile Țerei Românești și vorbind mai vîrtos cu oare-care boiarinu Udriște „Năsturel carele în mijlocul altor cărți noue ce mi-au arătat, „adusu-mi-au și o cărțalue mică, Catechismul creștinesc, „carea o am aflat plină cu otravă de moarte sufletească... „pentru care lucru am chemat sobor dintr'amândouă părțile „și din Țeara Rumânească și din țeara Moldovei... Am socotit că am o datorie mare să fac răspuns și să arăt strâmbătura și tâlcul cel rău al lor ce tâlcuesc rău și strâmbează „scriptura sfântă“.

„CAZANIA” LUI VARLAAM 1643.

Smeritulul Archiepiscopu Varlaam și Mitropolitul de Țara Moldovei. Cuvîntu cătră cetitoriu.

De mare jeale și de mare minune lucru iaste, o iubite cetitoriu, cându toate faptele¹ ceriului și a pământului îmblu și mîrgu toate careși la sorocul și la marginia sa, la carea înțelepciunea cia veacinică leau făcut, și nice puțin nu smentescu nice greșescu sămnul său... Numai sănguri amărățului omu, ce-ii făcut pre obrazul și pre chipul tvorețului² său, cu mente și cu graiul său de la dânsu cinstitu domn și

1) *Faptele* = fapăturile.

2) *Tvoreț* = creator.

bicuitoriu pământului și mării, păsărilor și dobitoacelor, peștilor și tuturor fierilor, cumu grăiaște și proroculu că cu puținelu îlu micșoră pri însu mai rădu de cătu îngerii, adecă pre omu, numai căci-i cu trup, iară cu sufletul iaste fără de moarte ca și îngerii.

Pentr'acea diîntre întâiu ci-au fost bărbați purtători de duhulu svântu unii după alții și până acmu toți au ustenitu scriindu și tălcuindu sventele scripturi de-au învățatu omului în toate chipurile calia carea duce acolo, cumu ca să nu greșească hieși-tecine marginea și săvrășitulu acela, spre carele-i făcutu. Cătr'acea ș-altâ ustenință s'au adaos aceluor bărbați purtători de duhul svântu căci câ mărăgându de susu în gios și împușinându-se diîn oameni înțelesul sventelor scripturi, le-au căotatu a pogoră și svânta scriptură tot mai pre înțelesul oameniloru pân'au începutu a scoate așeași cineși pre limba sa, pentru ca să înțeleagă hie cine să să învețe și să mărturisească minunate lucrurile lui Dumnedzău.

Cu multu mai vârtos limba noastră românească ce n'are carte pre limba ea, cu nevoie iaste a înțelege cartea alții³ limbi, și pentru lipsa dascărilor ș-a învățaturii; cătu a fost învățându mai de multă vreme, acmu nice atăta nime nu învață. Pentr'acea de nevoe mi-au fostu, ca unu datornicu ce sintu lui Dumnedzău cu talantulu ce mi-au datu să-mi poci plăti datoriia macaru de cătu¹, până nu mă duc în casa cea de lutu a moșiloru miei. Adunat-am din toți tălcovnicii² sventei evanghelii dascali bisearecii noastre; și deac'amu scris, arătat-am măriii Sale pravoslavnicului Domnu Io Vasile Voivodul cu mila lui Dumnedzău Domnul țării Moldovei.

Măriiia sa, ca unu domnu creștin și blagocestivu³ și iubitoriu de besearică, grijindu ca un stăpănu bunu de folosul oiloru lui Hs., nu numai pentru ceale trupești, ce și pentru ceale sufletești, de unde sânguru Dumnedzău cu mâna sa cea puternică au arătat măriii sale spre acesta lucru îndreptătoriu,

3) Alții = altei.

¹ Macar de cât = cât de puțin. Comp. expresia de azi:

² Tălcovnicii = tălcuitorii, traducătorii.

³ Blagocestiv = evlavios, pios

preaosventitulul părinte Petru Moghila¹ fecioru de domnu de Moldova, Arhiepiscopu și Mitropolitu Kievului, Haliciului și a toată Rosiia, carele pre pofta măriei sale au trimis tipariul cu toate meșteșugurile câte trebuiescu; spre care lucru măria sa domnulu ce scrie mai sus Io² Vasilie Voevodul cu darulu lui Dumnedzău domnulu țării Moldovei, cheltuială nesocotită³ spre totu lucrul tipăriei⁷ au datu. Și așa cu darul lui Dumnedzău după începutu am văzutu și svârșitu.⁸

---

¹ Petru Movilă (1596-1646). Mitropolit al Kievului autorul celebrei scrieri: *Mărturisirea ortodoxă*.

² Io = Ion.

³ *Nesocotită*: ce nu se poate

socoti. Să se compare cu sensul de azi.

⁷ *Tipărie* = *tipărire*.

⁸ *Svârșit* = *sfârșitu*, e scris cu *px*.

MITROPOLITUL SIMION ȘTEFAN

Mitropolitul Simion Ștefan din Transilvania a dat mare indemn tipăririi și traducerii de cărți în timpul cât a păstorit.

Voind să facă un *Nou Testament*, după indemnul lui George Racotzi, principele Transilvaniei, se adresează Ieromonahului Silvestru, care, în Țara Românească, tipărise și tradusese mai multe cărți din slavonește.

Murind Silvestru, a cercetat lucrarea și găsind greșeli, se-a îndreptat însuși ori a pus pe alții să le îndrepteze și apoi să completeze lucrarea.

„NOUL TESTAMENT“ 1648

Noul Testament sau împăcarea cu leagea nouă a lui Is. Hs. Domnului nostru izvoditu cu mare socotință den izvodu grecescu și slavonescu pre limba românească cu indemnaria și purunca denpreună cu toată cheltuiala a Măriei sale Gheorghe Racotzi, Craiul Ardealului *iprocia*. Tipăritusau întru a mării sale Tipografie dintâiu nouu în Ardealu în cetatea Belgradului, anii dela întruparea domnului și mântuitorului nostru Is. Hrs. 1648 luna lui Ghenariu 20.

„Predoslovie“¹

Cetitorilor într'această sfântă carte, milă, pace și sănătate dela Tatăl, Domnul nostru Iisus Hristos.

Incepeniia aceștii sfinte cărți, trebuiaste să știți și să înțelegeți despre ceaste lucruri carele sânt scrise pre rândul.

1. Acest Testament l-au început a-l izvodi Ermonah Selivestru den porunca și chelșugulu² Măriei Sale. Și elu s'au ustenit³ cât s'au putut și curând fi s'au tâmplat⁴ lui moarte; iară noi, socotind și luând aminte, găsitu-amu multă lipsă și greșiale în scri-

1) *Predoslovie* : prefață, precuvântare.

2) *Chelșugul* = cheltueala.

3) *Ustenit* = ostenit.

4) *Tâmplat* = întâmplat. Lipsa prefixului *în* este până azi o caracteristică a graiului ardelenesc. Ei zic *a pușca* pentru *a împușca*.

ptura lui pentru neînțelesul limbii¹ și cărții² grecești. Pentru aceea noi am început dintr'ău alu-posedui³ și unde n'au fost bine, am isprăvit și am implut⁴ și am tocmit⁵ din cât am putut.

Ce numai aciasta să știți că noi n'am socotit numai pre un izvod, ce toate câte am putut afla, grecești și sârbești și lătinești carele au fost izvodite de căturari mari le-am cetit și le-am socotit. Ce mai vârtos⁶ ne am ținut de izvodul grecesc și am socotit și pre izvodul lui Eronim⁷ carele au izvodit dintr'ău din limba grecească și e tipărită în țara Moscului⁸ și, socotindu această toate varea⁹ au îmblat mai aproape de cartea grecească despre aceea am socotit, însă de cea grecească nu ne am depărtat, știind că duhul sfântu au îndemnat evangheliștii și apostolii a scrie în limba grecească Testamentul cel nou și cartea grecească iaste izvorului celorlalte...

3. De aciasta încă vom știți, că vedem că unele cuvinte unii le-au izvodit într'un chip, alții într'alt; iară noi le-am lăsat cum au fost în izvodul grecesc, văzându că alte limbi încă le țin așa, cum-i synagoga și poblicanu și gangrena și pietri scumpe, carele nu să știu rumânește ce sânt nume de oameni și de leamne¹⁰ și de veșmente și altele multe... noi încă le am lăsat grecește, pentru că alte limbi încă le au lăsat așa.

4. Aciasta încă vă rugăm să luați aminte că Rumăni nu grăescu în toate țările într'un chip, încă neci într'o țară toți într'un chip. Pentru aceea cu nevoe poate să scrie cineva să înțeleagă toți, grăindu un lucru unii într'unu chip alții într'altu chipu.

¹ *Limbii* = limbii

² *Cărții*: articulare ca astăzi. Să se compare cu formula *limbei*.

³ *A posedui* = a controla.

⁴ *Implutu* = umplut: împlinit

⁵ *Tocmit* = întocmit.

⁶ *Vârtos*; Aci nu se mai scrie cu *ă* după ambele consonante ca în secolul XVI.

⁷ *Eronim* = Sf. Ieronim (381

—420), autorul ediției Evangheliei cunoscute sub numele de Vulgata.

⁸ *Moscului*: Sub numele de *Țara Moscului* se înțelege de vechii scriitori Rusia.

⁹ *Varecare* = oare-care din „voarecare” dela valei. Oare este vare trecut prin formula uoare.

¹⁰ *Leamne* = lemne: plante.

Au veșmânt, au vase, au alte multe, nu le numescu într'un chipu. Bine știmu că cuvintele trebuie să fie ca banii: că banii aceia sânt buni carii îmblă în toate țările așa și cuvintele acealea sântu bune ca-rele le înțelegu toți.

Noi dreptu aceia ne am silit de încât am putuș să izvodim așa cum să înțeleagă toți; iarâ să nu voru înțelege¹ toți, nu-i de vina noastră, ce-i de vina ce-luia ce-au răsfirat Rumăni printr'alte țăru și ș'au mestecat cuvintele cu alte limbi de nu grăescu cu toți într'unu chipu.

---

1) *Să nu vor înțeleage = dacă nu vor înțelege.*

MITROPOLITUL DOSOFTEI

Mitropolitul Moldovei Dosofteiu s'a născut cu câțiva ani înainte de 1630, căci cunoaștem anul când îl vedem episcop la Huși (1653). Se socotește că era de neam aromân dintr'o

Mitropolitul Dosofteiu al Moldovei
(1624—1694)

colonie venită din Galici și numele familiei era Papană.

El ținea de partidul polon și era amic personal al lui Petriceico. La 1671 ajunge mitropolit, dar peste puțin — la căderea lui Petriceico — fugе cu acesta în Polonia. Intorcându-se, primește din nou păstoria și nu se mai ocupă de politică, dar e silit să plece în Polonia. Aci și-a petrecut restul vieții și a murit la Jolkow la 13 Decembrie 1683.

Dela Dosoftei avem un mare nu-

măr de opere, din cari cităm :

Parimiile preste anu... (tipărită Iași 1683).

Acatistul, tipărit la Uniev (1673).

Dzeiascu liturghie... tipărită la Iași, 1679.

Molilvânic, tipărit la Iași, 1681.

Psaltirea de înțeles sau Psaltirea slavo română. Iași 1680.

Psaltirea în versuri Uniev 1673.

Viata Sfinților, Iași 1682—86.

DIN „PSALTIREA“ IN VERSURI.

„Psalmul XI“

Folosiaste-mi Doamne, și mă sprijineaste
Cu a tă putiare de mă mântuiește ;
Că scăzură cei buni și se 'mputînară
De nu-i dereptate nice într'o țară.
Deșert cătr'aproape tot omul grăiește
Și cu 'nșelăciune va de-l păgubiește.
Cu budze vicliane de inemi adânce
Grăesc răutate și cuvânt de price.

Des piardevei Doamne budze 'nșelătoare
A limbâ sâmață¹⁾ de rău grăitoare.
Să fălesc pizmașii că-ș vor mări limba
In cuvânt de svadă să mulțască scârba.
Că budzele noastre sînt cu noi de față,
Nu băgăm de seamă Dumnedzău ce 'nvață.
Vedzi mișelătate, vedzi suspin cu jiale,
A lipsiți și measeri²⁾ vedzi de durori³⁾ griole.
Acmu, pentru dânsii scoală, Doamne svinte,
Să-ț împli cu izbânde svintelia cuvinte
Și să-ț rădici sămnul cel de biruire,
Să cutedzi cu dânsul fără de 'ndoire.
Că cumu-i argintul lămurit cu focul
Ț-sânt svinte cuvinte curate cu totul.
Tu, Doamne, ne scoate și ne socotiaște
De ruda aceasta și 'n viaci ne feriaște,
Că 'mpregiurul nostru sînt gata s'aliarge
Cu rău necurații cei fără de liage.
Precum iaste ceriul mare de nălțime,
Pre pământ adaogi de oameni mulțime.

---

¹ *Samăța* = *semeață*.

² *Measeri* = *sâraci*. Formă păstrată din secolul trecut (lat. *miser*).

³ *Durori*: plur. dela *duroare* (dolorem) cuvânt dispărut; se întrebuințează rar ca dialectal.

DIN „VIATA SFINTILOR“

Cătră iubitulu cetitoriu sănătate.

A sinaxariului ¹⁾ Dumnedzâiască și svântâ carte scoasă de pre greceaște și eliniaște din 12 miniae ²⁾ a svinției besiarici și din cărțile vistiariului ³⁾ besiaricii pre limbâ rumânească cu lungâ nevoință și cu lexicon ⁴⁾ deagiunsu tălmăcită, cu pohta blagocestvilo ⁵⁾ și lui Dumnedzâu iubițu Domnii țărâi Moldovei Ioan Gheorghii Ghica Voevoda și Ștefanu Vasilie și Iliiașu Alexandru Voevoda și Ioan Ștefanu Petru Voevoda și Ioanu Dimitrie Ca(n) tacuzino Voevoda și Măria Sa Ioanu Antonie Rusetu Voevoda și cu pohta dumiloru sale cinstiților boiarii țărâi într'atâta lungă vriame scriindu și tălmăcindu câte am pututu birui în acești viaci grei a țarei abiiia cu mult greu am scrisu și această svântâ carte... Caria iubiții lui Dumnedzâu și cinstițu cetitori cu dragu să o priimiți și să o cetițu fără urātu, că nu spune într'ânsă de petrecaniile și puterile împăraților și a chesariloru și a crailoru ș'a domniloru, nice vitejiile izbândile hatmaniloru, nice de nevoințele vitiajiloru lumești, ce de nevoințele și biruințele și izbândile a vitiajilor împăratului și domnulu cerescu, deacărăora nevoințe ingerii să minuneadză cum ei putură de se nevoiră și biruiră a bate război așia de minunatu preste toată minunia și cinstitu preste toată cinstia.

Carile dumneavoastă cetindu-le, în toate dzâle, veț îndulci sufletiaște ca în raiulu adevăratu a svinției sale și întâi să pomeniț și să mulțamiț blagocestviloru Domni și pre noi încă nu uitățu dela svântâ ruga dumniloru-voastre.

¹ *Sinaxariu*, cuvânt grec *calendar*; prin extensiune: viețile sfinților așezate după calendar.

² *Miniae* = *minee* cuvânt grec: colecții de bucăți de ce-

tit la slujbă în cursul lunilor Sunt deci 12 minee.

³ *Vistiari* = *comoară*.

⁴ *Lexicon*: neologism interesant.

⁵ *Blagocestiv* = *evlavios*, *pios*

„BIBLIA LUI ȘERBAN”

1688

La finele secolului XVII se face în Muntenia o lucrare de mare însemnătate. Șerban Cantacuzino, Domn cu visuri și cu ambițiuni mari, era și mare susținător al culturii și al limbii naționale. Sub domnia lui se traduse și se tipări „Biblia”, terminându-se sub domnia lui Brâncoveanu în 1698.

Biblia lui Șerban din 1688 are format folio și cuprinde aproape 1000 de pagini. E prima ediție românească completă a sfintelor cărți. Cuprinde: *Scriptura veche*: Făcerea, Ieșirea, Preoția, Numerele A doua lege Iisus Navi, Judecătoria, Ruth, A împăraților, Ezdra, Noemia, Ester Iov, Psaltirea, Păreriile lui Solomon, Eclasiastul, Cântarea cântărilor, Isaia, Ieremia, Iezechiil, Daniil, Iosia, Ioil, Amos, Iona, Naum, Avacum, Sofronie, Agheu, Zaharia, Iudit Iisus Sirah, Cartea Macaveilor, Iosip *Scriptura nouă*: Cele 4 evanghelii, Faptele Apostolilor, Apocalipsul Sf. Ioan Botezătorul.

Voind să tipărească această biblie, Șerban cheamă pe arh ereul *Ghermano de Nisis* (dela Niș) și hotărăște să traducă textul elen tipărit la Frankfurt. Murind însă arh ereul, adună pe mai mulți oameni învățați din țară, cari desăvârșesc lucrarea, servindu-se și de alte traducțiuni. Cine sunt acești colaboratori? La finele cărții se pomenesc trei nume: frații *Șerban* și *Radu Greceanu* și episcopul *Mitrofan* dela Huși. Despre ei se spune însă că numai au deslușit și au îndreptat cuvintele românești. A trebuit deci să mai fie și alții. Cari anume? Hașdeu credea că traducătorul întregii lucrări este Nicolae Milescu, dar părerea sa nu s'a putut impune.

Șerban Cantacuzino (1678—1688)

Mai târziu d. Iorga a propus ca traducător pe *Stolnicul Constantin Cantacuzino*, ajutat de *Sevastos Kimentes*, directorul școlii grecești din București, și de *Dosofteiu*, patriarhul Ierusalimului. D. G. Pascu a găsit câteva însemnări din care rezultă că traducătorul este Nicolae Milescu și că a făcut-o la Constantinopol, când era capuchehaia al lui Grigore Ghica, Domnul Munteniei.

În acest caz, Gherman, frații Greceanu și Mitrofan, pomeniți în prefața lucrării, ar fi revizuit textul lui Milescu.

Admițându-se acest punct de vedere, rămâne totuși de crezut și părerea că nu toată opera s'a tradus *acum* din nou, ci s'au utilizat și tipărituri mai vechi; astfel Biblia dela București rămâne ca un simbol al unității limbii și unității neamului nostru.

Din „Prefața Domnitorului“

Și auzându eu smeritul Domnu den gura Domnului meu azease a zice: privegheați că nu știți în ce ciassu Domnul nostru vine, cunoscutu-mi-am datorie nepărăsită, mai nainte de a sosi sfârșitul nemerniciei meale, după darul ce mi s'au dat den mila lui Dumnezeu să neguțitorescu duhovniceasca neguțitorie și să dau celor ce sântu suptu ascultarea noastră talandulu care m'au încrezut ¹⁾ Domnulu.

Și aceasta am făcut la tălmăcirea aceștii sfinte scripturi, făcându multă nevoiță și destulă cheltuală. Despre o parte puindu dascalii știuți ²⁾ foarte din limba elinească pe prea înțeleptul cel dentru dascalii alesu și arhieru Ghermano Nisisu ³⁾ și după petreacerea lui pre alții care s'au întâmplatu și despre altă parte a noștri oameni ai locului nu numai pedepsiți ⁴⁾ întru a noastră limbă, ce și de limba elinească avându știință ca să o tălmăcească. Carii luându și dintr'alte izvoade vechi și alăturându-le cu cel elinescu al celor 70 de dascalii ⁵⁾ cu vrerea lui Dumnezeu o au săvârșit precum se vede. Și măcaru că la unele cuvinte să fie fost foarte cu nevoie tălmăcitorilor pentru strimtarea limbii românești, iară încăș avându pildă de tălmăcitorii latinilor și sloveanilor, precumu aceia așa și ai noștri le au lăsatu precum să citescu la cea elinească.

¹ Care m'au încrezut = pe care mi l-au incredințat.

² Știuți = cunoscători.

³ Arhieru Ghermano de Nisa (Niș). Aci un fos oraș roman (Naissus) patria lui Constantin cel Mare, distrus de Atila și rezidit de Justi-

nian, în sec. XVII exista acolo un episcopat grec.

⁴ Pedepsiți: învățați. Cuvântul a rămas în limbă, dar și-a schimbat înțelesul.

⁵ *Isvodul cel elinesc a celor 70 de dascalii*: editia biblică numită Septuaginta.

Din „Vechiul testament“: „Facerea lumii“

Denceput au făcut D(u)mn(e)zău ceriulu și pământul, iară pământul era nevăzutu și netocnitu și întunearec zăcea deasupra peste celu fără de fundu și d(u)hul lui Dumnezău să purta deasupra apei. Și zise să se facă lumină și să făcu lumină. Și văzu Dumnezău lumina că iaste bună și osebi Dumnezău între mijlocul luminii și între mijlocul întunearecului. Și numi Dumnezău lumina zio și întunearecul numi noapte și să făcu seară și să făcu dimineață, zi una. Și zise Dumnezău: tacă-se întăritură în mijloculu apei și să fie osebitoare între apă și între apă, și să făcu așa. Și făcu Dumnezău întăritura și osebi Dumnezău între mijlocul apei care era suptu întăritură și între mijlocul apei ce era deasupra întăriturii. Și numi Dumnezău întăritura ceriu și văzu Dumnezău că iaste bine și să făcu sară și să făcu dimineață, zi a doa. Și zise Dumnezău: adune-se apa cea de suptu ceriu într'o adunare și să să ivească uscatulu. Și numi Dumnezău uscatulu pământu și adunările apelor numi mări și văzu Dumnezău că iaste bine. Și zise Dumnezău: răsară pământulu buruiană de iarbă scământoare sământă după fealiu-șu și după asemănare-ș și lemnu roditoriu făcându roadă căruia sământă lui într'insul după fealiu-șu pre pământu, și fu așa. Și scoase pământulu buruiană de iarbă sământoare sământă duple fealiu și duple asemănătoare și lemnu roditoriu, care face roadă, căruia sământă lui într'insulu duple neam pre pământu. Și văzu Dumnezău că iaste bine. Și să făcu seară și să făcu dimineață, zi a treia.

ANTIM IVIREANUL

Dintre deosebiții episcopi și mitropoliți cari s'au ocupat cu tipărirea de cărți bisericești, cel mai însemnat este Antim Ivireanu.

Antim s'a născut în provincia Caucasiei numită Iviria. În tinerețe căzuse sclav la Turci, dar prin inteligența și talentele sale deveni liber și ajunsese la oarecare pozițiune în Constantinopol prin arta tipografiei.

Pe la 1690, Const. Brâncoveanu voind să perfecționeze tipografia Mitropoliei aduce în București pe Antim, numit atunci Andreiu. Acesta se călugări aci și organizează tipografia scoțând ucenici români. În acest timp s'a ocupat și cu studiul limbii patriei sale adoptive, pe care ajunse în cele din urmă s'o cunoască întocmai ca un Român.

După ce fu egumen al Snagovului, unde stabili o nouă tipografie, ajunse la 1706 episcop al Râmnicului și peste câțiva ani, murind mitropolitul Teodosie, fu chemat la Scaunul Mitropoliei.

El ura domnia turcească și făcea parte din partidul care simpatiza cu Rusia. Din această pricină avea mulți dușmani în Țară și la Constantinopol. Aceștia îl acuzară către Brâncoveanu că face risipă cu banii statului și urmărește detronarea Domnului. Antim știu atât de bine să se apere, în două scrisori adresate lui Brâncoveanu, încât toate acușările fură dovedite false și el rămase în cinste până la finele domniei acestuia.

După Ștefan Cantacuzino, venind la tron Nicolae Mavrocordat, pozițiunea lui Antim deveni foarte critică. Domnul căuta numai un prilej ca să scape de dânsul. Răspândindu-se vorba că Austriacii au intrat în Țară, Mavrocordat fugi la Giurgiu, iar Antim rămase în Capitală. Indată ce se întoarse, Domnul — care aflase că știrea era exagerată și avea și 200 de Tătari — acuză pe Antim de conspirator, obținându-l de la Patriarh degradarea lui și-l exilă. Pe drum, păzitorii, din porunca domnului, îl omorîră (1716).

Antim Ivireanu, mitropolitul Țării Românești dela 1708 până la 1716

„CE ESTE DREPTATEA“

(Din predica lu duminica a doua a lui Luca)

„Precum vă este voia să vă
faca vouă oamenii faceți
și voi lor așijdereu“.

Cea dintâi și firească voe a prea bunului și intru tot milostivului Dumnezeu, au fost și este ca să facă omul cât este cu putiță asemenea lui Dumnezeu la toate faptele cele bune. Și de cât toate faptele cele bune mai mult dreptatea are putere a face pre om Dumnezeu, după dar, precum harăși nedreptatea este cea mai mare răutate, care desparte pre om de la Dumnezeu, și-l face tovarăș cu Satana.

Dreptatea este o măsură aleasă, pusă și așezată din dreptatea lui Dumnezeu, ca să ție toată lumea în starea ei; este o cale dreaptă pe care cine va umbla și va alerga nu se teme să se poticnească nici într'o parte și îl duce tocmai în raiu; este o cumpănă potrivită, în care nu primește nici mult nici puțin de cât se cade; precum este proțapul la car, așa este și dreptatea la om, iar mai mult la creștin, căci creștinul ce nu va umbla, nici va face dreptate, acela nu se cheamă creștin.

Socotiți acuma dară câtă putere are dreptatea, că pierde toate păcatele, și îndreptează viața omului la bine; iar vedeți acuma câtă putere rea are și nedreptatea, că șterge celelalte bunătăți, ce le are omul și îl duce pre om la pierzare. Pentru unii ca aceștia scrie Isaia marele glăsuitoriu prin duhul sfânt și zice: „înfricoșată esteurgia lui Dumnezeu pentru aceia ce nu fac dreptate; toată jertfa și tămâia și laudele voastre le-am urit, și când veți ridica mâinile voastre cătră mine, eu mă voi întoarce cătră voi“.

Și ce este pricina de nu primeaște Dumnezeu jertfele norodului? Este că nu păzim cuvântul care ne învață: „dreptate vă învățați pre pământ“. Nevoți-vă, zice, a face dreptate pre pământ, izbândind pre cel năpăstuit, ajutând cu lucrul și cu cuvântul aceiua ce are dreptate și n'are ajutoriu, celui sărac și nemernic, care este străin și caută să-l înșele și să-l ia munca lui, tu, putând, fă-i dreptate și nu-l lăsa.

Acesta este cuvântul care zice sfânta Evanghelie: „Precum îți este voia să-ți faci oamenii, așa fă și tu lor“. Nici primești, nici poțtești să-ți faci cineva nedreptate, nu face nici tu altuia, aceasta este dreptatea lui Dumnezeu, cu care voește Dumnezeu să ne asemănăm lui.

II. LITERATURA ISTORICA

Genul istoric începe a se dezvolta în literatura noastră, ca și la alte popoare, prin însemnări scurte. Ele se scriau de călugări în mănăstiri, însă nu în limba română, ci în slavonește. Se poate ca asemenea lucrări să se fi făcut prin toate mănăstirile, dar nu ni s'au păstrat în forma lor mai veche decât vre o câte-va din Moldova, deși mănăstirile Țării Românești sunt mai vechi decât ale Moldovei. Târziu numai cariera războinică a lui Mihailu Viteazul — zice *N. Iorga* — a deșteptat într'un călugăr dorul de a o veșnici prin câteva notițe.

Primele anale dela mănăstirile moldovenești (Bistrița, Putna), sunt scrise cu multă simplitate, povestind faptele ctitorilor și, prin aceasta, ale Domnilor țării, cari fundase pe cele mai multe din ele.

Pe la mijlocul secolului XVI s'au scris în Moldova două cronici mai dezvoltate, cu un ton de laudă exagerată, cu stil obscur și foarte înflorit: este cronica episcopului de Roman *Macarie*, care povestește isprăvile lui Petru Rareș, și a lui *Eftimie*, egumen la mân. Neamț, care povestește viața lui Lăpușneanu.

Influența polonă aduce o cultură mai serioasă și îndeplinește o binefăcătoare schimbare în felul de a scrie istoria.

Grigore Ureche este primul care scrie în românește și scrie cu multă inimă și cu însușiri literare prețioase. El își bazează spusele pe izvoare interne, scrieri analistice ale predecesorilor săi și pe cărți publicate în limbi străine.

Textul lui Ureche este copiat de mulți adnotatori, dintre care cei mai însemnați sunt trei: *Eustatie Logofătul*, *Simion Dascălul* și *Misa! Călugărul*.

Miron Costin se dă drept „continuator“ al lui Ureche și declară că numai aceuia i-a fost milă de țară. „ca să nu rămână în întunericul neștiinței“.

Fiul lui, *Nicolae*, om învățat, a făcut și compilații de cronici diferite, a scris și opera sa personală continuând pe tatăl său până la 1711. El avea ca om de casă pe *Axinte Uricar*, care ne-a lăsat o cronică despre a doua domnie a lui N. Mavrocordat.

Pe *Miron Costin* îl continuă *Neculce*, om nu prea învățat, dar priceput în trebile statului și scriitor cu mare talent literar, poate cel mai bine dotat în această privință.

După ei istoriografia moldovenească decade cu *Ion Canta*, *Ienache Cogălniceanu* și *Gheorgachi Logofăt al doilea*.

Tot în vremea acestora trăește și principele D. *Cantemir*, un scriitor foarte învățat, care a petrecut mare parte din viața sa în Rusia și a redactat cele mai multe din operele sale în limbi străine. Cele în limba română sunt grele la citit. De aceea ele n'au putut avea înrăurire asupra contemporanilor săi români.

În Muntenia, dezvoltarea istoriografiei este mai puțin însemnată. Se știe că logofătul *Teodosie* a povestit faptele lui *Mihailu Viteazul*, dar scrierea sa nu ni s'a păstrat în original. Cea mai veche din câte s'au păstrat este a lui *Moxa* sau *Moxalie* (1620), dar aceasta este o compilație de pe cărți slavonăști și se ocupă mai mult de alte neamuri și popoare decât de propria sa țară.

Povestiri ale faptelor din patrie ne-au lăsat alți cronicari, mulți din ei boieri mari amestecați de-a dreptul în afacerile publice. Această împrejurare, dacă le dă puțința să fie informați, îi expune să fie uneori de o părținire vădită. *Constantin Căpitanul Filipescu* (cam 1650—1696) a lăsat o cronică a Țării Românești din timpurile vechi până în 1688. *Radu Greceanu Logofătul* a lăsat o scriere amănunțită despre domnia lui Brâncoveanu. Fostul mare vornic *Radu Popescu*, mai târziu călugărit sub numele de *Rafail*, a povestit întâmplările din primele două decenii ale secolului XVIII.

Assamenea cronici ale unor epoce restrânse au mai lăsat: *Dionisie Ecclesiarhul*, povestitor naiv, dar adesea plin de umor și uneori înduloșetor, prin amănuntele ce dă; *Vel Stolnicul umitrache*; *Pitarul Hristache*, dela care avem o cronică rimată a domniei lui Ma-

vrogheni și „Jalnică tragodie a Moldovei“ de *Alecu Beldiman*, povestea în versuri a evenimentelor din vremea Zaveriei.

Din contră, o istorie generală a țării sale plănuia *Stolnicul Constantin Cantacuzino*, a cărui operă s'a pierdut.

Cei din urmă cronicari sunt : *Enăchiță Văcărescu*, deia care avem o istorie a împăraților turci și *Ziloh Românul* pseudonim sub care se ascunde un scriitor, bun observator, censor sever al multor rele ce constată pe vremea sa și care insistă totdeauna ca să ne convingem de iubirea sa pentru adevăr. El a scris multe lucrări istorice, unele în proză, altele în versuri, altele parte în versuri, parte în proză. El povestește și întâmplări mai vechi, dar mai ales fapte contemporane.

Caracteristica generală a scrierilor istorice este împrejurarea că toate au ajuns la noi în manuscris. Pe când literatura religioasă, chiar din cele mai îndepărtate timpuri, se înfățișează într'o mare parte în tipărituri și numai excepțional în manuscrise, istoriografia cronicarilor este întreagă manuscrisă. Excepție face Cantemir, dar el se prezintă ca excepție din multe puncte de vedere.

Pricina acestei împrejurări este că scrierile religioase interesau pe un mai mare număr de persoane; ele trebuia să fie întrebuințate și de Vlădici ca și de preoții cei mai din urmă și toate exemplarele trebuia să aibă oarecum aprobarea oficială, să pornească de sus, dela conducătorii bisericii și dela domnitorii țărilor pentru ca să nu se introducă credințe sau interpretări eretice. Compunerile de natură istorică au început, ce e drept, tot în mănăstiri ca simple anale ale localității și, în trăsuri mari, chiar ale țării, dar nu se vedea motivul de a se răspândi. Tipăritul costa mult pe acele vremuri și tipărirea se făcea cu greutate; adesea se aduceau anume meșteri din țări străine. Câți ar fi fost aceia cari să cumpere cărți de istorie? cine avea nevoie de așa ceva, scria însuși, copia, și adesea, copiind, adăuga dela sine ce mai știa ori făcea observațiuni. Copiatul era o îndeletnicire foarte plăcută și numai boerii cei mari își permiteau a pune pe oamenii de casă ai lor să le scrie producțiunile altora sau a dicta pe ale lor proprii.

Din toate acestea urmează că istoriografia română veche, interesantă ca valoare literară, a contribuit puțin la înaintarea culturii generale. Acest rol a fost rezervat, cum am văzut, literaturii religioase.

Privită în totalitatea ei, istoriografia noastră se arată în Moldova mult mai strălucită ca în Muntenia. Acolo scriitorii sunt oameni învățați care scriu, cei mulți, pentru dorința de a servi pe contemporani și pe urmași și au în genere independență de cugulare în aprecieri. Cu începerea decadentei, lucrurile se schimbă; acum cronicarii scriu pentru a glorifica pe unii Domni și laudele lor se coboară câte odată până la lingușire.

În Muntenia cronicarii sunt în genere legați de anumite partide politice și scriu mai puțin obiectiv. Apoi contrariu celor întâmplate în Moldova, la sfârșitul perioadei cronicarilor, adică la finele secolului XVIII și la începutul celui de al XIX, găsim cronicari munteni cari scriu interesant, colorat și independent cum e *Pitarul Hristache*, *Dionisie Elisiarhul* și *Zilot Românul*.

GRIGORE URECHE

Grigore Ureche, născut pe la 1590, a făcut studii în Polonia, și ocupând mai târziu funcțiuni înalte, între cari cea mai însemnată e cea de Vornic mare al Țării de jos, s'a socotit vrednic să facă pentru prima dată o istorie a poporului său. Luând cronicile slavonești scrise înainte (Azarie și Macarie), adunând informațiuni din scriitori poloni (Bielski), el ne povestește, în 33 de captole, Istoria Moldovei dela 1359 până la 1594. Povestirea e precedată de o prefață și o introducere în care vorbește despre originea latină a poporului român și a limbii românești. Înșirarea faptelor e întreruptă adesea prin reflexiuni de natură generală și prin caracterizarea personajilor.

Cronica cunoscută sub numele lui Grigore Ureche a fost publicată întâiu de M. Kogălniceanu (1852) sub titlul „Domnii Țării Moldovei și viața lor”. Mai târziu s'a atribuit această lucrare lui Nestor Ureche, tatăl lui Grigore; dar părerea aceasta (susținută de B. P. Hașdeu, Aron Denușianu) nu a fost primită.

În timpul din urmă s'a emis ideea că cronica lui Ureche în întregul ei s'a pierdut și s'a păstrat din ea câteva fragmente copiate în cronica lui *Simion Dascălul*, între care și predoslovia lui Ureche, pusă în frunte; că printr'o confuziune, nu destul de bine explicată, toți cronicarii au atribuit lui Ureche întreaga compilație a lui Simion. Astfel, C. Giurescu a publicat-o, în ediția Comisiunii istorice, sub numele lui Simion Dascălul.

Luând cronicel slavonești scrise înainte (Azarie și Macarie), adunând informațiuni din scriitori poloni (Bielski), el ne povestește în 33 de capitole, istoria Moldovei dela 1359 până la 1591. Povestirea e precedată de o prefață și o introducere în care vorbește despre originea latină a poporului român și a limbii românești. Înșirarea faptelor e întreruptă adesea prin reflexiuni de natură generală și prin caracterizarea personajilor.

DIN CRONICA LUI URECHE

Predoslovie (Precuvântare)

Mulți scriitori s'au nevoit de au scris rândul și povestea țărâlor și au lăsat izvod pre urmă și bune și răle să rămâie ficiorilor și nepoților, și să le hie¹⁾ ceale bune de învățătură, iară ceale răle ca să se poată feri și să se socotească și celor bune să urmeze. Și alții pizmuind, și însămnând, și scriind, cum și eu Grigorie Urechie, care den mița lui Dumnezeu și a domnului meu, am fost Vornic mare, cu multă ne-

1) *Hie* = *fie*. Să se observe că în sec. XVII începe să fie frecventă schimbarea labialelor în textele moldovene.

voință, am cetit cărțile și izvoadele și ale noastre și celor străine și am aflat cap și începătură moșilor de unde au izvorât în țară și s'au înmulțit și s'au lătit, ca să nu se înnece anii cei trecuți a toate țările; și apoi să nu se poată ști ce au lucrat, să se asemine hierelor și dobitoacelor celor mute și fără minte. Acea urmând, și măcar că se află și de alții însemnate lucrurile țării Moldovei, apucatu-m'am și eu a scriere începătura și adaosul, mai apoi și scăderea, care să veade că au venit în zălele noastre, după cum au fost întâiul țării și pământului nostru a Moldovii. Că cum se tâmplă de sârg ¹⁾ și adaoge pohoitul apei, și iarăși de sârg scade și se împuținează, așa s'au adaos și Moldova, care mai apoi dela ale țări s'au descălecat și s'au lătit de sârg și fără de zăbavă. Acele cercând, le am îndreptat cu nevoință, că nu mai letopisețul nostru, ce și cărți străine am cercat ca să putem afla adevărul, ca să nu mă aflu scriitoriu de cuvinte desarte, ce de dreapte; că letopisețul nostru cel moldovinesc așa serie de pre scurt, că nice de viața Domnilor care au fost toată cărma nu aleage, necum lucrurile den lăuntru să aleagă, și pre scurt scriind, și însămnând dela început până la Domnia lui Pătru-Vodă Rareș, și s'au stâns; că de aci încoace n'au mai scris n.mene. Nice este a se mirare, că scriitorii noștri n'au avut de unde strânge cărți; că dela lăcuiitorii dentâi n'au aflat scrisori, că n'au lăsat, ca nește oameni neșezați și mai mult proști și necărturari, ce și ei au scris mai mult den basne ²⁾ și den povești, ce au auzit unul dela altul. Iară scrisorile străinilor scriu prea larg ³⁾ și de agiuns, cari au fost râvnitori și hierbinți nu numai ale sale să scrie, ce și ceale străine. Și de acolo luând multe, și lipindu-le cu ale noastre vreami potrivind, și am scris acest letopiseț, carele de și nu se va potrivi pre la multe locuri, ce va hi cu minte, gândesc că nu-mi va vinui: că de multe ori omul însuși ceale ce veade cu ochii săi nu poate să le pue pre rând și multe smintește și au spune ma! multe, au mai puține; dar ceale de demult și răsuflate de atâta vreme de ani! Ce eu, cum am aflat, așa am arătat.

1) De sârg : din nou.

2) Basne = basme, adică lucruri nesigure, inventate.

3) Prea larg : pe larg.

„Sfârșitul lui Ștefan Vodă“

În anul 7012 nu multă vreme dacă s'au întors Ștefan Vodă dela Pocuția, la scaunul său, la Suceava, fiind bolnav și slab de ani, ca un om ce era într'atâția ani, în patru-zeci și șapte, tot în războaie și ostenele și neodihnă, în toate părțile, de se bătea cu toți, și după multe războaie cu noroc ce au făcut, cu mare jele au răposat Marți, Iulie în 2.

Era acest Ștefan Vodă om nu mare la staț, mânios și la ospete omora fără g.udeț; era întreg la minte, nelenevos, și lucrul său știa să-l acopere; și unde nu cugetai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter; unde era nevoie, însuși se vâra, ca, văzându-l al săi, să nu îndepărteze. Și pentru aceea rar războiu de nu biruia.

Așijderea și unde-l biruia alții, nu perdea nădejdea; că știindu-se căzut gios, se ridica deasupra biruitorilor.

Ingropot-au pe Ștefan-Vodă în mănăstirea Putna, cu multă jale și plângere tuturor lăcuitorilor țării, cât plângeau toți ca după un părinte al lor; că cunoșteau toți că s'au scăpat de mult bine și apărare. Ce după moartea lui îi ziceau sfântul Ștefan-Vodă, nu pentru suflet, că este în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fost cu păcate, ci pentru lucrurile sale ceale vitejești, care nimeni din Domni, nice mai înainte, nice după aceae, nu l-au agiuns.

Domnit-au Ștefan Vodă 47 de ani, 2 luni și 3 săptămâni, și au zidit 44 mănăstiri și biserici; și era însuși ținător preste toată țara.

Iară înaintea săvârșirii sale chemat-au Vlădicii și sfetnicii săi, boieri mari și alții toți câți s'au prilejit, artându-le cum nu vor putea ține țara, precum o au ținut el, ci socotind de cât toți mai puternic pre Turci și mai înțelept au dat învățătură să să închine Turcului.

„Învățătură și muștrare celor mai mari“

În Moldova, au cei mai mici despre cei mai mari acest obicei, de pier fără giudeț, fără vină și fără samă. Singuri cei mai mari; singuri pârși și singuri

plinitori legii ! Și de acest obicei Moldova nu scapă, că mai mulți dintre capete sînt iubitori a vărsare sînge nevinovat. Apoi dau vina lăcuitorilor că sînt violenți. Deară cine ar iubi să moară ? Cine nu dorește să viețuiască ? Cu drag este celor mai mari să aibă viață; cei mai mici încă nu o ar lăpăda... Crez, mai bine ar fi den dragoste, decît den frică să-i slujească. Si de s'ar învăța cei mai mari de pre neșce muște fără minte, cum se ține domnia ! că toată albina își apără căscicara și hrana lor cu acele și cu veninul său; iară Domnul adecă Matca, pre nime nu vatămă, ce toate de învățătura ei ascultă. Cum dară ar fi mai bine pentru blîndețe să asculte pre cel mai mare, și să-l iubească și cu dragoste să-l slujească, decît de groază și de frică să-i se plece. Pentru-că aceala ce pofteste să se teamă de el atîta norod de om, trebuie și aciala să se teamă de toți. Că tot vărsătoriul de sînge de frică face, ca să-i ia toți spaima și să se teamă toți de el, ce ar putea face cu blîndețe.

MIRON COSTIN

Născut la 1633, Miron Costin a ocupat sub mulți Domni diferite funcțiuni însemnate și a exercitat o înrurire directă în conducerea afacerilor publice.

În timpul lui Petriceico, Costin fu trimis în interes diplomatic în tabăra Turcilor dela Nistru și cu acest pillej rosti către vizir acele faimoase cuvinte: „Suntem noi Moldovenii bucuroși să se lățească împărăția în toate părțile, cât de mult, iar peste țara noastră nu ne pare bine să se lățească”.

Miron Costin (1633—1691)

În tot sub Petriceico Turcii intrară în luptă cu o armă și Domni voște să treacă în partea acestora din urmă. Costin însă convins pe ceilalți boeri și cu toți se opun Domnului, pentru că vedea că era mai bună unirea cu Turcii, iar nu cu colonii, cari au și fost învinși.

Se înțeleg că Dumitrașcu Cantacuzino, care vine la tron îndată după acest eveniment — în urma căderii lui Petriceico — caută să ia pe lângă sine pe Costin. Acesta devenea din ce în ce mai înflăcărat, era agent de frunte în tratativele diplomatice între Turci și Poloni și izbuti să răzărnească pe Dumitrașcu, socotindu-l urpător. Antea Ruseti, care urmează în domnie, încarcă pe Costin cu cele mai mari onoruri, dar din motive pe care nu le putem ști, — vedem că e răsturnat tocmai de Costin și înlocuit cu Constantin Duca.

Acest Duca, după spusa tuturor cronicarilor, era un domn foarte rău, și Miron Costin a avut să plătească scump greșala, de care se căia acum. După ce Duca se întoarse dela impresurarea Vienei (1683), fu atacat de Poloni și luat prizonier împreună cu Miron Costin și cu alți boeri.

Costineștii stau de aci înainte retrași în Polonia și numai pe la începutul domniei lui Constantin Cantemir se întorc în țară, și vedem că atât Miron cât și fratele său Velicico Vornicul ocupă funcțiuni.

Intrigile dela curte, neînțelegerile dintre Costinești și Ruseti, cari aveau mare influență pe lângă Domn, făcură pe cei dintâi să devie adversari ai lui Cantemir. Povestesc cronicarii că Miron îi zicea: „Mai des cu paharele și mai rar cu

orându-l, că-l vrea să-ți dai Măria Ta seama odată și ne-îpotea". În curând Costineștii fură scoși din funcțiuni și Velicico, luând parte la un complot, care avea de scop răsturnarea Domnului, fu prins, adus la Iași, bătut și omorât. Crezând atunci că și Miron va fi amestecat, Cantemir trimise la moșia acestuia să-l prindă — când se dusesse ca să-și înmormânteze soția — și astfel în Decembrie 1691 acest mare bărbat al țării fu omorât.

Miron Costin a scris și proză și versuri.

Cele mai însemnate lucrări în proză sunt: Cartea primului descălecat și Letopisețul Moldovei.

„Cartea pentru descălecatul de 'ntăiu a țării Moldovii și neamului moldovenesc de Miron Costin carele a fost logofăt mare în Moldova" este o operă de polemică. Annotatorii lui Ureche explicau colonizarea Daciei într'un chip foarte ciudat. Pe baza ziselor unui cronicar ungar, spuneau că țările române au fost colonizate cu tâlhar. din tărnițele Italiei.

În contra acestei păreri insultătoare se ridică Miron Costin în lucrarea de care ne ocupăm și o respinge, spunând că „între Traian și între Laslau Craiul opt sute de ani sunt" și declarând că asemenea idei sunt „basne și scornituri".

„Letopisețul țării Moldovei dela Aron Vadă, de unde e părăsit de Ureachi Vornicul de țara de gios, izvodit de Miron Costin bir-vel Vornic țării de gios..." este cea mai însemnată scriere a lui Miron Costin și cuprinde evenimentele de la 1594 până la 1662. Se ocupă în primul loc cu istoria patriei sale, atingând din timp în timp și faptele din Muntenia și Transilvaniaj. Miron Costin voia să scrie o istorie completă a Moldovei, dar împrejurările nu l-au lăsat să-și realizeze planul.

În limba polonă a scris un poem în care vorbește despre colonizarea Daciei și despre fundarea principatelor și o carte în proză cu același subiect.

Costin a mai scris și „Viata lumii" o lucrare poetică, în care dezvoltă vorbele Ecclesiastului: Desertăciunea desertăciunilor, toate sunt desertăciuni".

Miron Costin era un om foarte învățat, știa limba polonă, latină și ungară.

Judecata lui Dimitrie Cantemir, care făcea pe Miron Costin cel mai mare istoric al Moldovei, o aflăm și azi întemeiată, căci în adevăr el e cronicarul cel mai însemnat, cu care numai Niculea se poate alătura, dar acestuia îi lipsea cultura pe care a avut-o Costin.

DIN „CARTEA DESCALECATULUI"

„Predoslovie"

Inceputul țărâlor acestora și neamului moldovenesc și muntenesc și câți sunt în țările ungurești cu acest nume rumâni și până astăzi: de unde sunt și Biblioteca Universității „Lucian Blaga" din Sibiu

din ce seminție, de când și cum au descălecat întru aceste părți de pământ, a scrie, — multă vreme la cumpănă au stătut sufletul nostru. Să începă osteneala aceasta după atâtea veaci, dela descălecatul țărâlor cel dintâiu, dela Traian împăratul Râmului, cu câteva sute de ani preste mie trecute, se sperie gândul. A lăsa iarăși nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o samă de scriitori, este inimii durere. Biruita-au gândul să mă apuc de această osteneală: să scot lumii la vedere felul neamului, din ce izvor și seminție sânt lăcuiitorii țării noastre Moldovei și țării Muntenesti, și Rumânilor din țările ungurești cum s'au pomenit mai sus, — că tot un neam și odată descălecați sânt. De unde sânt veniți strămoșii lor pre aceste locuri? supt ce nume au fost întâiu la descălecatul lor, și de când s'au osebit și au luat numele cest de acum de Moldoveni și Munteni? In ce parte de lume iaste Moldova? hotarele ei până unde au fost întâiu? ce limbă țin și până acum? cine au lăcuit mai înainte de noi pre acest pământ și supt ce nume? scot la știrea tuturor cari vor vrea să știe neamul țărilor acestora.

Indemnatau-m'au mai ales lipsa de știința începutului acestei țări den descălecatul ei cel dintâiu, toate alte țări știind începuturile sale. Laud usârđia ¹ lui Ureachi Vornicul, carele au făcut den dragostea țării leatopisețul său; însă acele dela Dragocș-Vodă... iară de descălecatul cel dintâiu cu Romani adecă cu Râmleani nemica nu pomeneste, numai amelită ² la un loc că au mai fost țara odată descălecată și s'au pusit de Tătari... Destul și atâta, cât poate să zică firește cine că numai lui de această țară i-au fost milă să nu rămâie întru întunearecul neștiinței. Că celelalte ce mai sunt *adoaseturi* scrise de un Simion Dascălul și al doilea de un Misail Călugărul, nu leatopisețe, ce ocări sînt, care și acealea nu puțină îndemnare mi-au fost. Și mult mă mir de unde au luat aceste basme? ³ Că și Ureachie Vornicul scrie și el: patruzeci și cinci de ani, la domniile cele dintâiu nici o scrioare nu se află de lucrurile lor ce s'ar fi lucrat, și

1) *Usârđie* = osârđia = silința.

2) *Amelită*: amintește, spune pe scurt.

3) Pasagiul la care face aluziune aici este scris de Simion Dascălul.

neci străinii n'au știut nemică de dânșii până la Alexandru-Vodă cel Mare și Bun. Deaci au început istoricii leșești a scris, mai ales Bielskie¹ și Martin Pașkovskie², pre cari i-au urmat răposatul Ureachi Vornicul. Deacă n'au fost dară dentâiu scrisoare în țară, și neci străinii n'au știut și nemică n'au scris, de unde sînt aceste basne, cum că să fie fost moșii țării aceștia den temnițele Râmului, dați întru agiutoriu lui Laslău craiul unguresc; și Români acum era în Maramureș, în zilele acestui craiu, cești d'ncoace, unde este acum Moldova, iar cei de colea unde este acum țara Muntenească, iar în mulți pre Olt, unde și acum se pomeneste țara Oltului, și Români cei descălecați de Traian în Ardeal, acum era în Ardeal.

Eu, iubite cetitoriule, nicăiri n'am aflat, neci la un istoric, neci Latin, neci Leah, neci Ungur, — și viața mea, Dumnezeu știe cu ce dragoste pururea la istorie este și până la această vrastă acum și slăbită; — de aceste basne să dea seama ei și această ocară. Neci este sașă a scrie ocară veacinică unui neam; că scrișcarca este un lucru veacinic; când ocărăsc într'o zi pre cineva este greu a răbda, dar în veaci? eu voiu da sama de ale mele câte scriu!

Făcutu-ți-am izvod³ dintâiași dată de mari și vestiți istorici, martori a căroră trăesc și acum scrisorile în lume, și vor trăi în veaci. Și așa am nevoit să nu-mi fie grijă, de ar cădea această carte ori pre a cui mână, și din străini cari deamănuntul caută smîntelile istoricilor; pre dânșii am unmat cari-i vezi în izvod; ei pavăza, ei sînt poveața mea; ei răspund și pizmașilor neamului acestor țări și zavistnicilor.

Puternicul Dumnezeu, cinstite și iubite cetitoriule, să-ți dăruiască, după aceste cumplite vremi a anilor noștri, când-va și mai slobode veacuri, întru care, pre lângă alte trebi, să aibi vreame și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă; că nu este alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decât cetitul cărților.

¹ *Bielskie*. E vorba de Ioachim Bielski (1540—1699 care a prelucrat o scriere a tatălui său.

² *Martin Pașkovski*, cronicar polon (peła 1550).

³ *Izvod: listă*. E vorba de lista de autori consultați, pe care o pune Costin după prefață.

DIN „CRONICA MOLDOVEI“

„Voroavă către cetitoriu“

Fost-au gândul meu, iubite cetitoriule, să fac Leatopisețul țării noastre Moldovei den descălecatul ei cel dentâiu, carele au fost de Traian Impăratul, și urzisem și începătura Leatopisețului. Ce sosiră asupra noastră cumplite aceste vremi de acum, de nu stăm de scrisoare, ce de griji și suspinuri. Și la acest fel de scrisoare gând slobod fără valuri trebuiaște; iară noi privim cumplite vremi și cumpănă mare pământului nostru și nouă. Deci priimește această dată atâta den truda noastră, ca să nu se uite lucrurile și cursul țării, de unde au părăsit a scriere răposatul Ureachi Vornicul¹. Afla-vei dela Dragoș-Vodă den descălecatul țării al doilea, la leatopisețul lui, pre rândul său scrise domniile țării, până la Aron-Vodă a doua domnie.

Și priimește această dată trudă a noastră care am făcut să nu se treacă cumva cu uitarea, de unde este părăsit; cu această făgăduință, că și Leatopisețul întreg să aștepti dela noi, de vom avea zile, și nu va hi pus prea veacinicul sfat al putearnicului Dumnezeu țării aceștia țeanchiu și soroc de săvârșire.

---

¹ De unde au părăsit Ureache: dela 1594.

ION NECULCE

Ion Neculce a fost boier mare și a ocupat diferite funcțiuni însemnate. S'a născut la 1672. Sub Antioh Cantemir, a înaintat până la rangul de spătar și, după ce a stat retras câțeva vreme, a fost făcut mare hatman de către Dimitrie Cantemir, la trecerea acestuia în partea lui Petre cel Mare, și a luat parte la războiul Rușilor cu Turcii. Pierzând Rușii războiul, Neculcea a trecut cu Cantemir în Rusia și a stat acolo doi ani, după aceea, șapte ani în Polonia, până când i s'a îngăduit să se întoarcă în patrie. De atunci a trăit mai mult la moșta sa, ocupând numai puțină vreme funcțiunea de Vornic al țării de Sus. A murit între 1745—1746.

Neculce a fost un militar distins, și Petru cel Mare l-a prețuit mult și i-a arătat o deosebită simpatie. Tot așa era privit și de familia lui Cantemir și de ceilalți boieri; de aceea, când a voit să se întoarcă în țară, cu multă greutate a scăpat de stăruințele lor. El însă a ținut cu orice preț să-și vadă patria și nu s'a temut că i se va întâmpla vre-o nenorocier, vre-o persecuțiune, ci — precum însuși zice — și-a pus nădejdea în Dumnezeu, care din toate l-a scăpat.

Lucrarea de căpetenie a lui Neculce — în afară de compilarea cronicilor anterioare — este „*Letopisețul țării Moldovei dela Dabița Voevod până la domnia lui Ion Mavrocordat Voevod*“. Cuprinde evenimentele dela 1662 până la 1743, la care a fost mai totdeauna părtaș sau pe care le-a cunoscut de aproape.

Letopisețul este precedat de câteva file ce poartă titlul „*O seamă de cuvinte ce sunt auzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni și în letopisețe nu sunt scrise...*“ Aci se cuprind o sumă de tradițiuni relative la diferiți domni și cari au format subiectele poeziilor istorice ale lui Bolintineanu și ale altor poeți. Aci se află, de exemplu, întâmplarea cu Daniil Sihuștru, Aprodul Purice, ș. a.

Deși nu se vede să fi urmat învățăături în școli înalte, Neculce dobândise multe cunoștințe și vorbea grecește; apoi era om cu mult bun simț, cu pricepere de a judeca lucrurile, câștigată prin amestecul direct în afacerea statului, — și cu un deosebit talent de a povesti.

DIN „LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI”

„*Precuvântare*“

Acest pământ al Moldovei n'au fost așezat de demult de oameni, să fi fost trăit într'însul cu pace; ce în câteva rânduri au fost și pustiu. Deci pentru aceea nu se află letopisețe scrise de pământeni vechi.

Ce dela o vreme dela descălecatul lui Dragoș-Vodă

târziu s'au apucat Ureachi Vornicul de au scris din istoriile a doi istorici leșești și l-au scris până la domnia lui Aron-Vodă.

Apoi au mai făcut după Ureachi Vornicul și un Simion Dascal și un Misail Călugărul și un Evstrati Logofătul și iar l-au scris cât au scris Ureachi Vornicul până la Aron-Vodă. Numai aceștia poate fi, au fost oameni neînvățați de n'au cetit bine la istorii, că au defăimat pre Moldoveni, scriind că sânt din tâlharii pentru aceasta dar nimenea din scrisorile lor, nici cele ce ar fi fost adevărate, auzite sau văzute a lor, nu le pot oamenii a crede. Iară pe urma acestora s'au apucat Dumnealui Miron Costin vel logofăt de au făcut un letopiseț și cât n'au putut istovi Miron Logofătul l-au istovit fiu-său Neculai Costin bev vel Logofăt. Și l-au scris din începutul lumii, arătând cine au trăit pre acest pământ cu mărturii a istorici străini și l-au scris depre izvodul lui Urechi Vornicul până la Aron-Vodă; însă mult l-au mai împodobit mai frumos și Miron Logofătul și fiu-său Neculai Costin. Iară mai înainte până la Dabija-Vodă s'au mai scris de Miron Logofătul. Iar mai departe nu se găsește scris: poate or fi, de or fi și scrise mai nainte de Neculai Logofătul, dar or fi poate tănuite și până acum la ivală n'au ieșit.

Iară dela Dabija-Vodă înainte îndemnatu-m'am și eu, Ion Neculce, biv vel Vornic de țara de sus, a scriere întru pomenirea domnilor; însă până la Duca-Vodă cel bătrân l-am scris de pre niște izvoade ce am aflat la unii și la alții și din auzitele celor bătrâni boieri; iară dela Duca-Vodă cel bătrân înainte până unde s'a vede la domnia lui Ion Vodă Mavrocordat, nici de pre un izvod a nimănuî, ce am scris singur dintru a mea știință cât s'au tâmplat de au fost în vieța mea. Nu mi-au mai trebuit istoric străin, să cesc și să scriu, că au fost scrise în inima mea.

Deci vă poftesc, cebitorilor, pre unde ar fi greșit condeiul meu să priimiți, să nu gândiți că doară pre voia cuiva sau în pizma cuiva, ce precum s'au tâmplat cu adevăr s'au scris; doar niscai veleaturi a anilor de s'or fi greșit, iară cecelealte întru adevăr s'au scris.

Mai socotit-am și d'n letopisețul lui Evstrati Logo-

fătul și a lui Simion Dascalului și a lui Misail Călugărului nește cuvinte câteva, de nu le-am lăsat să nu le scriu; ce le-am scris, măcar că dumnealui Miron Logofătul și cu Neculai fiiu-său nu le-au scris, și-i ocărește, și se cade să-i ocărească, unde face că sânt Moldovenii din tâlhari; bine face că-i ocărește și zice că sânt basne.

Iar pentru Dumbrava roșie cum că au arat-o Bogdan-Vodă cu Leșii, Miron Logofătul au lăsat de n'au scris, dar aceea zic să nu fie basnă; și altele multe n'or fi știut istoricii ca să le pomoneacă toate.

Deci o samă de istorii mai ales și noi nu le-am lăsat să nu le scriem; însă nu le-am scris la rândul lor, ce s'au pus de oparte, înaintea domniei Dabijeii-Vodă s'au scris; ce cine va vrea să le creadă, bine va fi, iară cine nu le va crede iarăși bine va fi: cine cum îi va fi voia așa va face. Că mulți istorici străini de alte țări nu le știu toate câte se fac într'alt pământ; tot mai bine știu cei de loc decât cei străini...

Deci, fraților cetitorilor, cu cât vă veți îndemna a cetire pre acest letopiseț mai mult, cu atâtea veți ști a vă ferire de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină ori de oștire ori de voroave la Domni și la noroadă de cinste.

CARACTERISCTICA LUI DOSOFTEIU.

(*La Domnia lui Constantin Cantemir 1685*)

Acest Dosofteiu Mitropolitul nu era om prost de felul lui, era neam de mazel, prea învățat; multe limbi știa, elinește, latinește, slovinește și alte. Adânc din cărți știa, și deplin călugăr și blând ca un miel; în țara noastră pre aceste vremi nu se afla om ca acela. După ce au mers la Jolcfa îl puneau Craiul Sobietki de se îmbrăca cu veșmintele cele scumpe și odărele Mitropoliei țării noastre și slujia liturghie la zile mari și Iordan la Bobotează cu țereonie după obiceiul țării noastre și să mira Craiul și toți domni leșești și lăuda frumoasa țereonie ce era în biserica țării noastre.

vorbit". El găsește că seamănă și în chip și în obicei cu Românii din nordul Dunării, numai limba lor deși „românească ca a acestora” este „mai stricată” și „mai amestecată” cu vorbe turcești și grecești.

Restul lucrării care vorbește despre viața poporului român în timpul năvălirilor barbare, este puțin interesantă pentru noi, dar vremea când s'a scris, arată din partea autorului și cultură și cercetări serioase.

DIN „ISTORIA ȚĂRII-ROMANEȘTI”

Așa dară sculându-se Traian cu toată puterea și mai în lăuntrurile țării intrând odată și altă dată, mare și tare războiu cu Decheval având, nu puțină dintr'amândouă părțile vărsare de sânge s'au făcut. În cea de apoi însă, Decheval, biruindu-să, au fugit, trăgându-să către Beligradul Ardealului, căci acolo era și Scaunul crăiei lui. Ci nici acolo nu s'au putut mântui, că iată castea Romană, trecând munții Carpați (că așa acești munți toți carii curmează țara aceasta de către Ardeal să chiamă, după cum scriu gheografii) și acolo arzând și sfărâmând, nici acel Decheval au mai putut scăpa; ci pre el prinzându-l, zic cum să-l fie omorât, alții zic cum el însuși să-și fie făcut moartea, după atâtea nenorociri ce i să întâmplat și vedea că tot și cu totul să pierde, și cum că tot va cădea în mâna lor pe urmă, ci viu să nu fie.

Atuncea deci începând mai vârtos și cu d'adinsul a cerca avuțiile lui, zic cum multă sumă și mare bogăție să fie aflat acolo în cămărilor polatelor lui; și multe ascunse zic că au fost, care le-au descoperit și le-au ivit unul dintr'ei lui oameni, pentru că foarte ascunse le ținea. Acest feliu de meșteșug de a le ascunde varvarul aflând: adecăte, zic, că acolo, în apa ce trecea pre lângă polate, abătând întâiu apa de a cura, printr'alt loc, mare foarte groapă făcând, și cu lespezi pardosindu-o și pre de-asupra bine tocmind-o iar au dat apa peste acea groapă, ca o peștere mare făcând-o și acolo mult foarte într'însa aur, argint și alte scule ce știa că de apă nu să strică, au pus; care ascunzătoare foarte cu nevoie era să se afle, mai vârtos că nimeni nu o știa; pentru căci, când o au făcut, robi au adus de o au săpat, și apoi pre toți aceia au pus de i-au omorât, ca să nu iasă cuvântul

Domnului, la Luca, cap. 8, nu e, care să nu să afe și la iveală să iasă. Alții zic că le-au ivit acelea și le-au pus un boier mare Roman ce în mulți ani l-au fost fiind acel Decheval acolo rob. Aceasta dară poate fi, că, domirit și mare la minte om fiind, și că acelea multe va fi iscodit, ca să știe și să poată cunoaște, până în câtă putere avea cea crăie de să punea așa tare împotriva romanii împărății de a să iupta și de a să apăra. Deci, și acelea spuindu-le și atându-le, le-au luat Romanii și, câte au cunoscut că ar fi fost de zăticnire lor toate le-au stricat și le-au cărâmat.

Așa deci Traian, supuind și desăvârșit domolind toată Dachia și socotind ca să o tocmească într'acel chip de la care să nu mai aibă alte tulburări, nici să le mai vie alte griji, au poruncit de prin prejururile biruinților sale de au adus Romani lăcuitori, de i-au așezat aici, și dintr'a sa oaste au lăsat căți au trebuit de a-i lăsa, că să să așeze aici, rămâind lăcuitori acestor țări, carii și până astăzi să trag, cum vom arăta, dintr'aceia.

Insă nu că doară din Dachi nici unul n'au mai rămas, cât doar, pustiindu-să de tot și ne mai rămâind nimeni cine a lăcuț aceste pământuri, au pus Traian și au așezat Romani, ce numai a lor crăie să nu mai fie, nici capete dintr'înși poruncitori să nu mai mâie, nici a lor nume de stăpânire să nu mai să auză, ci numai de Romani. Iar și din ei alții au mai rămas, că iată și Lichinie de neam Dac să trage, cum scriu mulți, insă de proști oameni slujind, fiind poate fi și om de slujbă, așa au ajuns de mare cât și pre Constanția, sora lui Constandin împărat, celui Mare, au luat, pre carele și soț împărății l-au făcut, și împotriva lui Maximin tiraniului l-au triims cu oaste, și la Taras l-au biruit. Insă nici din pieptul acestui Lichinie au lipsit tirania, că și către alții crud era, fără către creștini nesățios gonitor și muncitor.

RADU POPESCU

Radu Popescu, fiul vistierului Hrizea din Popaști, a fost om învățat, care știa și limbi sreine: grecește, latinește și turcește. A ocupat funcțiuni importante sub Constantin Brâncoveanu, încă din 1689, dar nu l-a fost credincios, căci se vede că o luat parte la un complot contra Domnului, însă a scăpat de moarte pierzându-și boieria. A reintrat în funcțiune sub Ștefan Cantacuzino, dar numai Nicolae Mavrocordat l-a ținut de aproape și l-a făcut Mare Vornic. În 1722 sau 1723 se retrase la mănăstirea Radu Vodă din București, unde trăi vre-o 6 ani sub numele de Rafail Monahul.

E foarte probabil, ceace observă I. G. Sbiru, că din manuscrisul publicat de Bălcescu în „Magazin“ lipsește începutul, iar titlul este adăugat de un copist: „*De aicea sunt cele ce au scris Kir Rafail monahul, care pre nume mirenesc l-au chemat Radu Popescu biv-vel Dvornic.*“ Acest manuscris povestește ultima parte a Domniei lui Brâncoveanu (de pe la 1699), pe care-l tratează cu multă severitate zicând că „nici o bunătate sufletească n'au arătat în viața și domnia lui“ și că după el a rămas „răutate și blestem“. Domnia lui Ștefan Cantacuzino (1714—1716) este povestită întregă, dar atențiunea deosebită se dă vieții lui Nicolae Mavrocordat (1716). Partea aceasta începe arătând „vița prea înmănatului neam al prea înălțatului și milostivului Domn Io Nicolae Alexandru Voevod“. Această viță este foarte strălucită, căci fanariotul se coboară — e drept, în linie femească — din Alexandru cel Bun. Restul cronicii este consacrat domniei lui Ion Mavrocordat (1716—1719) și celei de a doua jamanii a lui Nicolae (1719—1730) până la 1728.

DIN „CRONICA“ LUI RADU POPESCU

De aicea sânt cele ce au scris Kir Rafail Monahul, care pe nume mirenesc l-au chemat Radu Popescu biv vel Dvornik.

Trecându și aceste întristări ce venise lui Constantin Vodă, văzându că s'au dres lucrurile despre Poartă să nu mai aibă grijă de mazălie, se bucura, se veselea și se lătea în domnie, în avuție ce strângea din față, (care altu Domnu n'au strânsu nici sau îmbogățit că el de cându este începutul Țării), și altă grijă nu avea numai să se primble pe la sate, pe la vânături, pe la vii pe vremea culesului.

Câțiva ani dară trecându cu această odihnă a lui Constantin Vodă iată că vine un Imbrihor al Impăra-
Biblioteca Universității „Lucian Blaga“ din Sibiu

tului cu poruncă să-l ridice să-l ducă la Odriiu unde era Împăratul, și pricina pentru ce nimica nu știa, deci el de inimă rea s'au bolnăvit, dar Imbrihorul tot aici au șezut până s'au mai îndreptat din boală, deci l'au rădicat și l'au dus unde i-au fost porunca, și mergând la Odriiu au șezut 30 de zile, și nu i-au dat nimica voie să se împreune cu cineva, și avea mare întristare că-l vor mazăli, pentru care umblându Kaplshaelile și boiarii pe la unii, pe la alții făgăduindu bani, nici un răspunsu nu putea să ia, în cea după urmă temându-se de vre'o primejdie să nu vie cum-va, a făcut adaus de haraciu 240 de pungi peste 280 ce era țara mai nainte, numai să-i dea domnia, și binele casii lui, iar pre săraca țară o au îngreuiat cu atâta haraciu, care nu putea să rădice, ci era totdeauna în casne și în vaete, și în lacrimi pentru greul care le venise.

Însă după ce l-au slobozit de la Odriiu, și au venit în țară, s'au schimbat firea, sau făcut mai rău, mai cumplit, împrumutări au pus pre boiari, pre mânăstiri, biruri mari pre săraca Țară, cât și avea putere să le îplinească, ci să văita și blestema. După aceasta iar liniște au venit Domnului, făcându și altu Hatışerif Împărăteascu, ca să fie domnu în viața lui, după cum fusese și cela-l-altu care s'au zis mai sus, și câțiva ani au trecut fără grijă, dar tot nu se odihnea Constantin Vodă, văzându pre Turci că sânt nestatornici, nu stau la vorbele lor, ci unele zic și altele fac. Și văzând și pe nemți că s'au împăcat cu Turcii, de nu era nici un ajutor, nici un reazim despre dânșii, au început a se ajunge cu Muscalii, în vorbă, totdeauna trimițându oameni cu scrisori îndemnându ca să vie cu oști asupra Turcilor, ca să ia aceste Țări, țara Românească și țara Moldovei, ca să fie suptu stăpânirea lor, și s'au cerut și hrisoave, făcându-se și pe dânsul și pe feciorii lui Knezi de Moscovia, și le au dat. Și cu aceste făgăduieli se lega către Țarul, că viindu spre părțile acestea îl va ajuta cu cele ce vor putea. Și așa prin multe rugăciuni și îndemnări ce vor trebui oștilor, zaherile, lefi și oști ale lui, și străine cât va putea. Și așa prin multe rugăciuni și îndemnări ce făceau Constantin Vodă. s'au pornit Țarul cu oști de au venit asupra Turcilor, și viindu la Iași în

Moldova, Domnul Moldovei Dumitrașcu Vadă Kanti-
mir s'au închinat Țarului, cu toată țara lui.

Turcii încă auzind de aceasta, au făcut gătire mare
despre toate părțile și au făcut pod peste Dunăre, și
trecându Turcii Dunărea în mare frică era neștiindu
slăbiciunea Moscalilor, gândind că vor fi oști multe
Moschicești, și cu toate gătirile avându de cele tre-
buincioase lor.

DIMITRIE CANTEMIR

Dimitrie Cantemir, născut la 1673, a fost fiul lui Constantin Cantemir, care a domnit în Moldova între 1685 și 1693. După ce învăța în țară cu un dascăl, renumit pe timpul acela, Ieremia Cazaveas, fu trimis la Constantinopol ca catolic, în locul fratelui mai mare Antioh. Aci ascultă o sumă de învățați veniți din occident, învătă limba turcească, introduse n tele de muzică la Turci și compuse chiar cântări religioase foarte prețuite de Turci. Cu acest chip își câștigă multă simpatie printre oamenii sus puși dela Poară.

La moartea tatălui său fu ales Domn de boeri, dar nu fu confirmat de Poară și continuă a ședea la Constantinopol. Când la 1710 Petru cel Mare declară război Turciei, Cantemir primi domnia Moldovei socotit ca destoinic în conducerea armatei cât și ca om de încredere al guvernului otoman. Contrar tuturor obiceiurilor, în loc să-i ceară bani, Turcii i-au dat un ajutor bănesc spre a se stabili la domnie.

El n'a fost însă mult timp devotat Turcilor, ci se uni pe ascuns cu Rușii. Pe când lucra la podul ce i se ordonase să facă peste Dunăre, el îndemnă pe Petru cel mare să treacă cu armata în Moldova. Se vede însă că acesta nu l-a ascultat și a trecut mai târziu. Câtă-va vreme Cantemir s'a părut prieten ambelor părți, dar în curând a trebuit să ia pe față partea Rusiei, după ce făcuse un tratat prin care își asigura pentru familia sa domnia ereditară în Moldova.

Șoarta armelor dăte victorie Turcilor, și Cantemir, cu o sumă de boeri partizani, fugi în Rusia, unde împăratul îl primi cu toată cinstea, îl dăruie cu câteva moșii, îl investie cu funcțiuni și titluri înalte. Astfel petrecu el până la 1723, când muri.

Cantemir a fost un om foarte învățat; cunoștea multe limbi europene și orientale și prin lucrările sale se făcuse cunoscut în toată Europa, astfel că Academia din Berlin (*Societas Regia Berolinensis*) îl alege membru la 1714.

Dimitrie Cantemir (1673—1723)

Canțemir a lăsat un mare număr de opere, dintre cari cele mai însemnate sunt următoarele :

1. *Divanul lumii cu înpleptul sau gâlceava sufletului cu trupul*, lucrare scrisă în românește și grăcește, când era tânăr. Ne înfățișează o filozofie teologică ascetică, susținând că toate sunt pieritoare în lume, toate înșeătoare, că adevărata fericire e numai când omul se retrage din lume și trăiește în frica lui Dumnezeu.

2. *Hronicul Romano-Moldov'ahilor* este nu o cronică, precum ar arăta titlul, ci o lucrare istorică, în care studiază stăruința Românilor în Dacia, și viața lor până la înănețirea principatelor. După trei cărți de „prolegomena“, în care vorbește despre Daci, despre Romani și despre originea Românilor, respingând, „basna unui Misail și Simeon“ (de care se ocupă și Miron Costin în cartea descălecatului) urmează cronicul „vachimii Romano-Moldovenilor“, adică partea principală a operei. Aci vorbește de colonizarea Daciei și apoi, pentru epoca înscării împărat, arată dovezi de stăruința Românilor. Despre strămutarea lui Aurelian, zice că Românii chiar dacă s'au dus în „Misa“, dar curând s'au întors în „Dachia“. Face apoi istoricul năvălirilor barbare, al imperiului româno-bulgar și ajunge până la ceea ce numesc cronicarii „descălecare a domn“, adică fundarea principatelor. Se înțelege că, față de cunoștințele istorice și arheologice de azi, scrierea lui Canțemir cuprinde multe erori ; dar, față de premăgătorii săi, care făceau simple cronici, el apare ca primul istoric, și primul Român care s'a gândit să facă în comun istoria Românilor.

3. *Istoria creșterii și scăderii imperiului otoman*, scrisă latinește dar publicată mai întâiu în traducere engleză după moartea lui, a fost cunoscută și renumită în toată Europa, și nu și-a pierdut însemnătatea decât după ce Hammer, istoric german, a publicat monumentală sa operă.

4. *Istoria ieroglifică* este o lucrare istorică și o satiră politică, scrisă românește. Păstrată multă vreme în manuscris, ea a rămas multă vreme necunoscută.

Sub formă de alegorie ni se descriu intrigile politice dintre familiile boierești din Moldova și din Muntenia dela finele secolului XVII și începutul secolului XVIII. Muntenia este numită împărăția vutunului, ia Moldova a deului : între acestea se începe o luptă pe care autorul o povestește în 12 părți, înșirând un mare număr de fabule, a căror deplină înțelegere este foarte grea, deși pune la urmă o listă, în care diferitele nume alegorice sunt explicate.

Stilul este foarte nelămurit : alcătuirea frazelor e greoale ; sunt lungi cu inversiuni neobișnuite în românește și cu foarte multe propoziții incidente.

În cursul povestirii intercalează diferite maxime, cari îngreuiază și mai mult simțința cititorului de a urmări dezvoltarea ideii.

5. *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae* (1716) s'a tipărit întâiu în limba germană într'o revistă ; apoi în volum : Frankfurt și Lipsca 1771 : în trad. română a lui V.

Várnav făcută în 1806 și tipărită la Neamțu 1825 sub titlul *Scrisoarea Moldovei*.

Descrierea Moldovei este o lucrare de geografie și de etnografie și cu însemnări istorice. Este alcătuită din trei părți. Prima cuprinde noțiuni despre geografia fizică și economică a Moldovei. Cea de a doua se ocupă de forma de guvern, datinele, legile, finanțele țării. A treia tratează despre religiunea Moldovenilor și despre literile de care se serveau în scris.

Ea trebuie să fie redactată curând după 1714 când autorul a fost primit în Academia din Berlin; dar s'a tipărit abia pe la finele sec. XVIII.

Afară de acestea, Cantemir ne-a lăsat multe scrieri între care unele asupra muzicii și religiei turcești și două scrieri filosofice după filosoful olandez Van Helmont.

Activitatea literară și istorică a lui Cantemir este foarte întinsă și foarte variată. El a fost un scriitor cunoscut și în apusul Europei și edițiile sale în limbi străine s'au publicat cu laude deosebite. Pentru dezvoltarea literară românească însă rolul său este mai redus, fiindcă multe din scrierile sale s'au tipărit în limbi străine și nu au circulat între compatrioții săi; iar cele românești sunt greu de citit.

DIN „HRONICUL VECHIMII ROMANO-MOLDO-
VLAHILOR”

*Arată-sa ciudat chipul basnii scornite pentru Laslău
cel scornit, și minciinos.*

O ! omenite cetitoriule ! Cât de greu este adevăr-
rința minciunii a afla; și încă după ce o afli, mai cu
greu cade știința ei, că, aflând, nu afli și, știind, nu
știi; că precum viind întunericul, altă nu putem afla,
fără numai că lipsește lumina, așa aflând minciuna,
altă nu știm, făr cât că este lipsa adevărului, care nici
ființă, nici supstare poate avea. Râde-va, poate ceti-
toriul, de surdă osârdia noastră, căci chipul, a cărui
ființă, în lucrurile firii nu se află, a zugrăvi ne apu-
căm, și corăbii în aer, stânci pre apă plutind; Lei și
Smei, plugurile pe arături, pe care le zămislește păre-
rea a arăta ne nevoim. Ce precum noi slobozenie la
râs îi dăm, așa și el icoana, ce-i vom servi, trebuc, nu
de tot să o leapede, care măcar că de altă trebnică
n'ar fi; însă râsul poate să clătească și oarecare chip
de trecerea vremii, să-i dea. Pocitania aceasta a lui
Laslău (ce-i zice Simion Măzacul Craiu Unguresc, și
în Predoslovia Hronicului lui Ureache o au adaos),
în capetele trecute atâta am înfruntat-o, și la gol am
scos-o, cât mai mult, mai mult a o scutura, n'ar fi
trebuit; ce căci prin multă vreme prin auzul ceti-
torilor, știm că s'au tăvălit; și oare ce chip de istorie
adevărată a luat pentru aceia și mai tare a o scurta,
și de toate încheeturile a o desnoda și a o destrăma,
foarte de treabă și de adevărință istorie de folos, a fi
am socotit. Că precum cât este întunearicul mai des,
atât lumina să luminează mai tare și mai departe
iși sloboade razele; așa precât se dovedește minciuna
mai tare pre atât știința adevărului se curățește și
se luminează.

III. LITERATURA POPORANA

Literatura poporană este totalitatea producerilor literare, cunoscute în masa poporului, fie că ele sunt ale lui proprii, fie că sunt introduse pe calea scrierii și devenite poporane.

Aceasta este definițiunea obșinută a *literaturii poporane*. De și se pare a fi destul de precisă, totuși se vede adesea dându-se o întindere prea mare sferii acestei notiuni, și unii cuprind sub rubrica aceasta toate manifestațiunile spiritului poporan, chiar acele cari nu formează operă de literatură, cum sunt credințele, datinele, ș. a. În asemenea caz termenul de „literatură poporană” se confundă cu cel de „folklore”.

Se poate afirma, cu oarecari dovezi, că în țările române, cu mult înainte de a se fi făcut cel dintâiu act de „folkloristică”, erau cunoscute și prețuite producerile literare ale poporului. Se citează în mai toate cărțile de literatură pasagii din cronicari cari spun că la mesele Domnitorilor sau cu prilejul primirii vreunui principe strein lăutarii cântau felurite cântece în românește. Faptul este confirmat și de unii călători în memoriile lor. Nimeni însă nu s'a gândit să pună pe hârtie asemenea cântece.

Culegerea producțiilor poporane s'a început foarte târziu, cam atunci când în Franța a devenit curentă această îndeletnicire, căci Franța a rămas mult în urmă pe acest teren, de și unii critici consideră pe Montaigne ca precursor al folkloristicii moderne. E interesant să notăm că în Anglia în secolul XVIII se dau la lumină multe producții poporane care produc impresie în multe cercuri de cititori și că diferiți poeți iau teme din aceste producțiuni. Apoi, trecând preocuparea aceasta în Germania, vedem aici că ea dobândește un caracter științific, întâia oară prin publicațiile fraților *Grimm* (prima ediție a basmelor (1812—1815), după ce filozoful *Herder* la 1778 arătase valoarea poetică a acestor producțiuni, pe cari le numește *glasuri ale popoarelor*. Tocmai pe la 1840, prin culegerea, azi uitată, a lui *La Villemarqué*, publicul francez cunoaște pentru prima dată comorile geniului poporan francez. Această culegere nu pre-

zintă nici o fidelitate în reproducere, dar e făcută numai cu un scop de a atrage atenția și simpatia cititorilor din lumea cultă.

Aceasta e epoca în care se publică pentru prima dată produceri ale poporului nostru. În 1845 apare la Stuttgart colecția de basme adunate în Banat și traduse în limba germană de frații Schott. În 1847 *Anton Pann* dă la lumină „Povestea vorbeii“, proverbe ș anecdote, și de aceea zicem de el că era „folklorist“ sans le savoir“. În 1835 apar în broșuri baladele culese de *Alecsandri*. Acesta nu era punctul de vedere al lui *Pann*, care spunea că scrierile sale sunt „de prin lume adunate și la lume iarăș date“, ci voește să scoată lucruri dela o *lume* pentru a le înfățișa *altei lumi*.

Broșurile lui *Alecsandri* sunt primite cu multă bunăvoință, mulțumită atmosferei ce se crease prin articolele lui *Costache Negruzzi*, dela care avem o colecție de proverbe grupate într'un mod hazliu „Scrisoarea XII“ și mai ales prin articolele lui *Alecu Russo*. Acesta găsește că numai în poezii populare se află „geniul românesc“, pe când celelalte produceri sunt „o amestecătură indigestă, o sumă „de idei luate fără nici o sistemă“ de străini și fără caracter „original“.

Colecția lui *Alecsandri* s'a publicat întregită în 1866 într'un frumos volum închinat *Doamnei Elena*, care de curând întemeiasc azilul „Elena Doamna“. În frunte reproduce un vechiu articol în care, într'un stil poetic, arată însemnătatea poeziei populare. Este acela care începe cu faimoasele cuvinte „Românul e născut poet“, care au dat naștere la atâtea glume, adesea fără sare, fiindcă *Alecsandri* se raportase la sensul generic, iar nu la înțelesul individual.

Aastă colecție a fost salutată printr'o recenziune elogioasă a lui *Titu Maiorescu* în tânăra pe atunci revistă „Convorbiri literare“, în care se scot la iveală însușirile estetice ale diferitelor bucăți. Mai târziu ea a întâmpinat critice foarte aspre și culegătorul a fost acuzat că a „falsificat“ opera poporului. Acuzațiunea aceasta e gratuită. *V. Alecsandri* n'a vrut să facă folklor, în care caz ar fi fost un simplu culegător. ci a vrut să pună în relief marile frumuseți ale muzei

poporane, dând la o parte lungimile inutile și îndreptând erorile prea mari de versificație. Într'aceasta Alecsandri a făcut o mare operă, întrucât poeziile îndreptate de dânsul sunt în mare parte capodopere ale literaturii universale. Balade lirice ca „Miorița“, balade epice ca „Mihu Copilul“, „Mănăstirea Argeșului“, „Femea Alimoș“ și altele sunt bucăți poetice nemuritoare. O înfățișare folklorică dă colecției sale *Teodorescu G. Dem.* dar nici el nu merge până acolo ca să ne reproducă particularitățile de limbă ale provinciilor în care a cules fiecare bucată.

Dela 1885 colecțiile se înmulțesc, încep a se publica și studii asupra diferitelor ramuri de producții poporane și azi încă se realizează zilnic progrese pe această cale. Academia română în anii din urmă și-a meritat o onoare publicând multe colecții din poezii poporane.

1. LITERATURA POPORANĂ ORALĂ

Caracterele principale ale literaturii populare sunt următoarele: e anonimă, se transmite din epocă în epocă, din țară în țară, fie pe cale orală, fie pe cale scrisă.

De aci se vede că trebuie să împărțim produsele populare în două clase, după modul de transmitere: literatură orală și literatură scrisă.

Vom studia întâiu pe cea orală, împărțind-o, precum am explicat, pe genuri.

PRODUȚIUNI DE NATURA LIRICĂ

Doinele

Doina este poezia lirică a poporului nostru. Subiectele ei sunt foarte variate; ele exprimă aproape toată gama simțirilor omenești. Poporul însuș are conștiința acestei varietăți de subiecte și deci a însemnătății doinei. Ideia se află exprimată într'o poezie, cunoscută din colecția lui V. Alecsandri.

Din ea se vede că doina cântă *frumusețile naturii, nevoile și suferințele* săteanului, *voinicia* sub toate formele și în toate înțelesurile, apoi *tainele* sufletești. Cam acestea sunt și grupele principale ce s'au stabilit de diferiți culegători.

Doinelile noastre rare ori cristalizează sentimente. Ele se mărginesc la a reda numai *atitudini sentimentale*, ceea ce e suficient pentru niște producțiuni, care se cântă.

Versul doinelor este în genere format din 8 silabe (cu rimă penultimă) sau cu 7 (cu rimă ultimă). Este mai regulat decât în alte producțiuni poetice ale poporului, deși în succesiunea accentelor ritmice nu păstrează decât accentul principal.

Doinelile nu se recită, ci se cântă. Alecsandri reproduce aprecierea unui artist german: „Melodia lor e cu totul originală, câteodată sălbatică, și cuprinde uneori acordurile cele mai capricioase, cele mai bizare și alteori foarte simple și monotone. Ele au însă

o expresie dulce și chiar dureroasă. Sunt pasagi misterioase, cari fac să se presimtă dorinți înfocate și ascunse în fundul inimii“.

Horele

Acestea alcătuiesc poezia glumeață și satirică a poporului român. Sub numele de *horă* se înțelege și jocul și cântecul scurt, în cadența jocului, ce se zice de tineri. Cântecurile dela *horă* poartă și numele de *strigături* și *chiuituri*. Ele constau din strofe de câte 4, 6 și 8 versuri, întrerupte de sgomctoase onomatopei sau de chiote, care atâta agilitatea și exprimă veselia, gluma și spiritul de satiră. Trebuie să recunoaștem însă, că sarea acestor glume este cam vulgară. Chiar în colecția lui Alecsandri, care a făcut alegere din acest punct de vedere, sunt puține cari să nu lovească bunul gust.

Colindele

Numele de „colinde“ ar trebui să se dea tuturor poeziilor poporane, care se cântă ori se recită de către grupe mai mari sau mai mici de tineri ori de copii, *colindând* pe la casele locuitorilor din sat. Poporul se servește de acest cuvânt numai pentru urările care se cântă în noaptea dinspre Crăciun.

Aceste urări au subiecte foarte variate. În unele sunt amintiri istorice, în altele credințe religioase, în altele se reflectă obiceiuri gospodărești ori vânătoarești. Ele sunt dintre cele mai vechi producții populare și tind să dispară. De aceea ele sunt mai numeroase în colecțiile vechi și foarte puține în ultima culegere, întreprinsă sub direcția lui Tocilescu.

Aci versurile sunt mult mai neregulate decât în doine. Ele nu sunt legate de un ritm al jocului, ca strigăturile, ci sunt mai mult recitate. Iată un pasaj dintr'un colind:

Voi patru colindători,

Vă alegeți doi

Din voi,

Doi din voi mai tinerei

Și săriți în cea grădină.

Rupeți fir

De calomfir

Și-o stebă de busuioc;

Treceți

Mergeți

La fântână...

Nu numai că avem versuri *libere*, dar rima e aproape nebăgată în seamă.

Bocetele

Aceste sunt elegiile poporului. Ele se mai numesc și „versuri la morți“ și exprimă durerea ce simte familia pentru cel ce se duce. Interesant este însă de notat, că bocetele nu sunt spontanee, ci circulă variante din sat în sat și din om în om, iar variantele nu se rostesc de cei care în adevăr simt durerea de a fi pierdut o ființă iubită, ci de femei, cari au anume rol de a jeli, de a boci.

Datina de a se cânta la morți e veche. O găsim la Evrei, la Greci și la Romani. Aceștia obișnuiau să plătească anumite femei cari să jelească pe mort. E de toată probabilitatea că dela ei s'a moștenit și la noi deprinderea. Lucrul e cu atât mai de crezut, cu cât și alte datine ale noastre la înmormântări se potrivesc cu cele romane.

PRODUȚIUNI DE NATURĂ EPICĂ

Plușorul

„Plușorul“ este numele unei poezii ocazionale. Ea se recită în ajunul și dimineata zilei de 1 Ianuarie. Grupuri de tineri cutreere, colindă satul, conducând un plug tras de 2 sau 4 boi, plesnind din bice și sunând din clopote. Din când în când ei intră în curtea unui gospodar. Aici unul din ei „ură,“ sau recită povestea care formează poezia plușorului. Ea se compune din strofe neegale, despărțite între ele prin exclamațiuni ale grupului întreg :

Plecarăm într'o sfântă Joi
Cu plugul cu doisprezec boi
Boii din nainte
Cu coarnele poleite,
Boii din mijloc

Cu coarnele de foc,
Boii dela roate
Cu coarnele biciugate..
Trosniți măi !...

și corul:

Hăi Hăi !

Versurile sunt neregulate: au diferite măsuri, diferite ritmuri.

Variantele nu sunt prea numeroase: în toate se găsesc înșirate ocupațiile agricultorului, dela aratul țarinei până la măcinatul grâului.

În varianta publicată de Alecsandri, aflăm că pe morar îl chiamă *Troian*, iar pe morăriță *Dochiana*.

Baladele

Aceste producțiuni poporane îndeplinesc cerințele genului epic. Ele sunt poeme epice mai scurte sau mai întinse, care cuprind desfășurarea unui *fapt*. Poporul le numește *cântece bătrânești*. Noi le numim *balade*, pentru că așa li s'a zis de Alecsandri, care a publicat cel dintâi asemenea lucrări, dar unele din ele au întindere destul de mare, încât ar putea să fie numite chiar *poeme epice*. Câteva din ele, care povestesc originea poetică sau legendară a unei localități, a unei flori, etc., sunt *legende*.

Deși numărul lor trece de 50 în prima colecție a lui *Alecsandri*, acesta n'a simțit nevoie să le clasifice. *Teodorescu G. Dem*, însă a făcut patru grupe: solare și superstițioase, istorice, haiducești și domestice. Clasificarea lui a fost adoptată mai de toți culegătorii ulteriori.

Ce sunt baladele solare și cele superstițioase? *Teodorescu* numește astfel cântecele cari au de subiect legendele, moștenite chiar din vremea romană, despre soare și lună precum și pe cele cari poetizează diferite credințe superstițioase.

Astfel este balada „Soarele și Luna“, care se găsește în colecția lui *Alecsandri* sub acelaș titlu. Se spune că pământul era luminat odată numai de soare, că soarele, fecior tânăr, voia să se însoare, dar nu găsia altă fată potrivită pentru sine decât pe sora sa *Ileana*, că aceasta nu se învoi și pentru a scăpa, se prefăcu în mreană și apoi Dumnezeu o aruncă pe cer și o făcu lună. De-atunci :

De atunci se trase
Și de-atunci rămase
Că ei se gonesc
Și nu se întâlnesc ;

Luna când lucește
Soarele sfîntește ;
Soare când răsare,
Luna intră 'n mare.

Aceeaş temă a încercării de căsătorie între frate şi soră este dezvoltată şi în balada „Iovan Iorgovan“ (asemuitoare întru câtva cu cea intitulată „Erculan“ din colecţia *Alecsandri*).

Tema metamorfozelor, care se găseşte şi în aceste două poeme, formează fondul multor balade: astfel sunt „Trei lebede“ (din col. Teodorescu), unde un fecior de împărat se duce la vânătoare şi găseşte trei lebede albe, cari erau trei fete de împărat, schimbate în păsări; „Cucul şi Turturica“ (în col. Alecsandri) sau „Mierla şi Sturzul“ (în col. Teodorescu), în care o pasăre iubeşte pe cealaltă şi nu e iubită. Iubita, ca să scape, se preface în diferite animale sau obiecte şi aceeaş transformare o suferă şi iubitorul cuc (sau sturz), schimbându-se în ce-va apropiat.

În felul acesta urmează metamorfozele: mierla *turtă*, sturzul *vătraiu*; mierla *vie*, sturzul *pândar*; mierla *pânză*, sturzul *chirigiu*; mierla *fântână*, sturzul *ciutură*.

Chestiunea transformărilor a fost studiată de *Hasdeu*, care a pus în legătură baladele noastre cu balade similare din literatura poporană franceză, provençală, retoromană ş. a. şi a urmărit aceasta până în literatura persană („Cuvente den betrani“ vol. II).

A doua grupă o formează, în mod natural, baladele cu *subiecte istorice*. Şi la noi s'au petrecut evenimente de acelea cari au sguduit adânc societatea şi care, la alte naţiuni, au dat naştere acelor măreţe epepei poporane, fala literaturilor lor.

Avem în cântecele noastre, amintiri din epoca romană? Nu se pot dovedi.

În baladele câte s'au publicat până acum, numele istoric cel mai vechiu este al lui *Negru Vodă*, care ia locul lui Neagoe în legenda „Mănăstirea Argeşului“.

Dintre Domnitori găsim pe Mihnea Vodă (în *Dobrişanu*, col. Teodorescu) şi „*Oprişanul*” în *V. Alecsandri*, pe Radu Şerban (balada cu acelaş nume, col. Teodorescu), pe Matei Basarab (dem), pe Ion Vodă cel cumplit (Iancu Mare, col. Teodorescu), Lăpuşneanu (Bogdan, col. Alecsandri), Brâncoveanu ş. a.

Mai dese sunt numele de boieri în balade: Calomfireşti, Buzeşti, Bălăceni, ş. a.

E păcat că forma în care se înfăţişează toate va-

riantele câte s'au publicat despre Bălăceanu sunt în vădită decadentă: nu numai că imaginile sunt palide sau banale, nu numai că versurile sunt rău construite, dar întâlnim expresii obscene.

Baladele *haiducești* sunt cele mai numeroase. Haiducii sunt eroii cei mai apropiați de popor. Ei nu sunt *hoți* sau *tâlhari*, în înțelesul de azi, ci sunt înrățișați ca niște luptători pentru drepturile poporului. Poezia poporană îi arată ca niște oameni puternici și generoși și admiră în ei hotărîrea de care poporul se simțea incapabil în cele vremuri când tirania îl plecase la pământ și când mulțimea de nenorociri îl făcea să creadă că e ursit să sufere veșnic. Vom observa că *miraculosul* nu figurează în aceste balade, dar *supraomonescul* caracterizează mai pe toți eroii aceștia; ei sunt oameni, însă cu însușiri de uriaș. Astfel *Mihu* se întâlnește cu o ceată de Unguri și, după ce învinge în luptă dreaptă pe căpetenia lor, cere tovarășilor acestuia să-i ridice șeaua și armele, dar nici unul nu poate, întocmai ca în episodul cu arcul lui Ulise din *Odisea*. *Stanislav* este și mai minunat. Prins de Turci pe când dormia, e legat cu frânghii, ba i se atârână și o piatră de moară de gât și astfel este prăvălit în Dunăre. El doarme cât doarme; apoi se deșteaptă și izbutește să se ridice la suprafață cu piatră cu tot și astfel să fie văzut de cineva de pe țărm și ajutat să iasă.

Baladele haiducești se pot deosebi în două grupe: unele, cele mai vechi, arată pe haiduci luptându-se împotriva streimilor, mai ales împotriva Turcilor, altele cele mai noi, îi arată luptându-se împotriva bogaților.

Cuprinsul acestor balade nu prezintă o varietate mare.

Câteva înfățișează lupte ale haiducilor contra ciobanilor, cum sunt baladele *Dolca* și *Șalga* din col. *Alecsandri*, *Fulga* din col. *Teodorescu* ș. a.

Luptele haiducilor contra străinilor sunt încercări de a scăpa din închisoare ori expedițiuni de răsbunaer. Cei mai vestiți haiduci sunt *Corbea*, *Badiul*, *Golea*, *Băcul*, *Aguș*, *Vâlca*, *Stanislav*. E curios numele acesta străin între celelalte, dar colecțiile ne dau multe variante relative la acest erou. Cele mai frumoase sunt

în colecția Teodorescu. În toate se vede că a făcut incursiuni prin orașele turcești de peste Dunăre și acum o ceată de Turci vin să-l caute, pun mâna pe el prin trădarea unei slugi, un grec, și-l aruncă în Dunăre; el scapă și se duce înot la Dristor (Siliștra), unde-și răsbună crud contra asupritorilor săi.

Este interesant de relevat, că tipurile de haiduci care se luptă cu boierii și cu funcționarii administrativi sunt cântați în poeme mai puțin reușite. Despre *Jianu* și *Tunsu* publică *Alecsandri* două bucăți, însă acestea sunt mai mult poezii lirice decât epice, pe de o parte printr'o întindere restrânsă, pe de alta prin lipsa elementului narativ. Alte nume ce se întâlnesc mai des sunt: *Ghiță Cătănuță*, *Boîboceanu*, *Gheorgheluş*, *Bălan*, *Busuioc*... Fondul baladelor îl formează mai puțin faptele haiducești propriu zise, cari sunt amintite sau laudate în termeni generali:

Bate ciocoi la scară,
Cerând bani de cheltuială
Și haine de primeneală,

cât mai ales luptele cu potera, cari prezintă pentru imaginația poporului momentele cele mai interesante, întrucât aci se vede iscusința cea mai mare și vitejia fără seamăn a haiducului.

Una din cele mai izbutite balade, cel puțin în unele variante (publicate de *Teodorescu*), este a lui „Corbea“.

B. Delavrancea a studiat într'o conferință a sa acest mic giuvaer, în care se pot întâlni cele mai frumoase exemple de imagini poetice.

În colecțiunea lui *Teodorescu* se găsește o categorie specială: a baladelor *domestice*. Prin acestea el înțelege acele care „poetizează instituțiunile, modul de a trăi și fazele vieții“. În ele găsim, „alături cu veselia nunților, adevărate tragedii sângeroase, produse de pasiuni puternice“. El publică 24 bucăți de acest fel, cari sunt mai puțin interesante decât cele din grupele celelalte. Se poate cita în mod deosebit „Chira“. Aci e vorba de o fată din Brăila pe care o răpește un Arap și pe care o scapă frații ei, înotând în Dunăre până ajung vasul cu care plecaseră răpitorul. Are și *Alecsandri* o bucată cu acelaș titlu,

dar desnodământul e deosebit: aci vedem că frații ei oucid cu toate protestările ei, crezând-o că a fugit de bună voie cu Arapul.

B a s m e l e

Basmelor (*basm* sau *basn*=a povesti) sunt narațiuni ale unor întâmplări închipuite, în care miraculosul are întrebuințare excesivă, și care ne înfățișează o lume de superstițiuni strâns legate cu viața sufletească a țaranului. În ele vedem în toate amănunțele mitologia poporului nostru.

Eroul principal al basmului este omul simbolizat prin Făt Frumos. Acțiunile lui însă sunt provocate, ajutate sau împiedecate de ființe supranaturale, unele bune, altele rele. Desnodământul basmului este favorabil celui bun, care, deși suferă la început, dar tot izbuteste a-și arăta până la urmă dreptatea. Curiozitatea, neîncrederea în cuvintele cuiva, dorința de a izbândi mai cu înlesnire, căutarea unei ființe iubite, încercarea de a distruge pe un vrăjmaș, invidia: cam aceste pricinuesc acele peripeții complicate ale basmelor.

În marele număr al basmelor românești s'ar putea deosebi câteva categorii sau cicluri, cari la rândul lor sunt susceptibile de diviziuni, cuprinzând, se înțelege, fiecă diviziune o serie mai mult sau mai puțin întinsă de variante.

Iată o clasificare, propusă de *Lazăr Șăineanu* (1894) și aprobată de Academia Română (prin faptul că lucrarea a fost premiată): 1. basme pur fantastice, 2. basme etico-fantastice și 3. basme religioase.

Basmelor *pur fantastice* sunt acelea în care elementul fundamental este metamorfoza sau descinderea în infern și ridicarea în aer, sau dorința de a isprăvi a unor voinici extraordinari. Aci vedem ființe supraumane (un sfânt, o zână) luând forme pământești, de obicei de animale (porc, șarpe, boască), spre a viețui cu o ființă iubită de pe pământ. (Ex. „Șarpele moșului“ din colecția *Stăncescu*). Vedem ființe omezești transformate în plante în urma unui blestem. (Ex. „Fata din Dafin“ din col. *I. Fundescu*). Vedem

eroi care suferă o serie de transformățiuni ca să scape de persecuțiunea unui dușman sau a unui smeu. (Ex.: „Pătru cel frumos“ din „*Șezătoarea*“). Descinderile în infern, ideile pe care o întâlnim și la cei vechi, în „*Odisea*“, în „*Eneida*“, în isprăvile lui *Alexandru cel Mare*, se face de obicei, ca și ridicarea în regiuni aeriene, pentru căutarea unei ființe iubite.

(De ex.: „Cei trei feciori ai babeii“ din „*Șezătoarea*“). Tot în gruparea descinderilor și ascensiunilor intră și așa numitele deceuri. *Deceul* este un basm care cuprinde o sumă de întrebări curioase și răspunsurile potrivite. (Ex.: „*Vizor, craiul șerpilor*“, din colecția *Pop Reteganul*). Isprăvile eroice se îndeplinesc în genere de voinici, care poartă numele de „*Fete-Frumoși*“, uneori și de femei războinice. Isprăvile acestea sunt felurite: sau se caută o apă miraculoasă care să redea viața, sau se caută o fecioară cu părul de aur, ce se numește de regulă „*Ileana Cosinzeana*“.

Basmele *etico-fantastice* cuprind, pe lângă partea minunată, pe lângă isprăvile eroice, ce se află și în celelalte basme, un învățământ etic.

Basmele *religioase* ne înfățișează pe Dumnezeu sau pe sfinți trăind printre oameni, ori pe Diavol cu spiritele infernale. Tema generală este facerea de bine de către ființele divine bune și persecuțiunea de către cele rele; însă pe când puterea celor dintâi ni se prezintă ca nemărginită, a celor-l-alte e pusă greu la încercare și mai totdeauna virtutea diavolească este învinsă de istețimea omului. (Ex.: „*Azma mergătoare*“ din *Pop Reteganul*).

PRODUȚIUNI DE NATURĂ DRAMATICĂ

Orațiile de nuntă

Căsătoria este pentru țăranul nostru o împrejurare foarte însemnată din viață și pe care el o îndeplinește cu o sumă de formalități moștenite dela strămoși.

Cererea în căsătorie se face cu mare solemnitate. Mai mulți tineri călăreți ziși „colăceri“ sau „conă-

cari" vin călări la casa miresei și recită o „orație" de pețit.

După aceea se face *logodna* (în unele regiuni se zice: „încredințare“).

Înainte de nuntă doi tineri numiți „chematori" merg din casă în casă ca să poftescă pe săteni la nuntă. Ei poartă o ploască cu vin și înainte de a da să bea ei recită o altă orație de *chemare*.

În unele localități orația de pețit se recită în ziua nunții înainte de a merge la biserică.

Cu prilejul mesei după cununie (masa cu dar) un bătrân recită „orația iertăciunii" — mireasa își cere iertare părinților, fiindcă are să plece din casă și cere a fi binecuvântată.

Dialogurile acestea și luptele simulate care se dau între reprezentanții mirelui și ai miresei, alergările cu caii peste câmp, — iată slabul element *dramatic*, care ne îndreptățește a clasa în acest gen orațiile de nuntă.

Altfel, orațiile propriu vorbind sunt sau de gen epic (orația de pețit) sau de gen liric (orația iertăciunii).

Steaua

Cu toții am văzut, în serile de Crăciun până la Bobotează, trecând seara pe stradă grupe de copii cu *steaua* și invitând lumea să-i cheme :

Cine prănește steaua frumoasă
Și luminoasă
Cu colțuri multe și mărunte
Dela nașterea lui Hristos dăruite ?

2. LITERATURA POPORANĂ SCRISĂ

Cărțile poporane alcătuiesc literatura poporană scrisă. Ele călătoresc din limbă în limbă, transformându-se ; sunt și ele anonime, dar de multe ori poporul le atribuie unor persoane fictive sau reale ; ele s'au conservat în manuscrise, iar dela introducerea tipografiei se tipăresc.

Se deosebesc trei categorii de asemenea cărți poporane : unele *romantice*, adică povestiri despre fapte eroice ale unor persoane reale ori închipuite ; altele *religioase*, adică conținând povești despre diferitele întrebări, la care nu răspunde

Biblioteca Universității „Lucian Blaga" din Sibiu

biblia, sau cărți de prevestire și de noroc; în fine altele etice, cuprinzând proverbe sau fabule.

Din aceste cărți, unele au dispărut din uz, altele însă s'au păstrat și urmează a se tipări până azi în edițiuni noi.

Cele mai însemnate sunt:

1. „Alixândria“, care pe vremea lui Miron Costin începuse a se răspândi, despre care ne vorbește cu entuziasm He-liade Rădulescu (câci pe ea a învățat să citească românește) și care este cunoscută și azi.

2. „Varlaam și Ioasaf“, tradusă în secolul XVII de Udriște Năsturel, mai puțin răspândită.

3. „Halima“, povești arabe, una din cărțile de povești care au avut mai mult succes în toată Europa și în literatura noastră populară.

Dintre cărțile religioase s'au răspândit mult cele care cuprind literatura bisericească apocrifă și povestirile eretice, ca Legenda Duminiceii, Sfântul Sisoe, etc.

Tot așa de mult succes au avut și cântile cari prevestesc viitorul după planete, după tunete și fulgere, după „bătăile membrilor corpului“, după visuri, etc.

Din literatura etică se cunosc mai mult pildele lui Isop.

LITERATURA ROMANTICĂ

1. VARLAAM ȘI IOASAF

Udriște Năsturel s'a născut pe la finele secolului XVI. A început prin a fi diac în d'ivanul domnesc, apoi a căpătat ranguri boerești, rămânând cunoscut sub acela de logofăt. El a avut un rol însemnat în mișcarea culturală din țările române în vremea lui Mateiu Basarab, al cărui cumnat era. El a îndemnat pe mitropolitul Varlaam al Moldovei să facă protestarea în contra propagandei calvine. În fine a tradus diferite cărți, cum este și romanul despre Varlaam și Ioasaf, tradus din slavonește.

Această scriere se atribuie Sf. Ioan Damascenul (secolul VIII), care ar fi scris-o în limba siriacă. Ea s'a tradus și s'a prelucrat în diferite feluri în mai toate limbile europene.

Cuprinsul acestei povestiri este următorul:

Împăratul Avenir din India dobândi un copil, Ioasaf, și vrăjitorii citiră în stele că se va face creștin. Împăratul vrea să-l crească depăntat de orice influențe exterioare, dar un glas de sus îndeamnă pe pustnicul Varlaam, care petrecea în pustie, să se ducă să convertească pe Ioasaf. El pleacă și izbuteste. Împăratul, infuriat, voind să-i schimbe credința, pune pe doi filosofi ai împărăției să discute în fața unui sobor, unul susținând, celălalt combătând creștinismul și

sustiitorul să se dea invins în fața argumentelor celui-l-alt. Se întâmplă însă că susținătorul apără cu atâta căldură creștinismul, în cât rezultatul acestei încercări fu chiar creștinarea împăratului. Bătrânul lăsă tronul lui Ioasaf, dar acesta se duse în pustie și trăi cu Varlaam.

DE INTOARCEREA INDIIANILOR PENTRU MĂRTURIA SFÂNTULUI TOMA APOSTOL ȘI DE AVE- NER, ÎNPĂRATUL INDIEI

Țeara ce se chiamă India iaste departe de la Eghipt și iaste foarte mare și cu oameni mulți și iaste încungiurată cu mare și cu lucii adâncături prea care umblă corăbii spre laturile Egghiptului; iară pre uscat se apropie de hotărele căzălbășești¹⁾. Care țeară era odinioară de demult împăclată²⁾ cu întunearecul turbării idolești și spurcată de tot și îndemnătoare spre lucrurile păgânești.

Iară deaca nu mai putu răbda unul născut fiul lui Dumnezeu carele iaste în sânul tatălui a-ș vedea zidirea sa robită de păcat, pentru dânsa cu a lui milosrădie³⁾ plecându-se se arată om ca noi, fără de păcat și ne părăsind Scaunul Tatălui lăcuit-au în fața fecioară pentru noi, ca să lăcuim noi în ceriure⁴⁾ și să ne sculămu den căderea cea de demultu și să ne slobozim den păcate, făcându-ne iarăș fij ca mai de nainte. Imple pentru noi toata socotința tru-pească și luă cruce și muri și ceale pământesti cu ceale cerești minunat într'una le împreună. Sculă-se den morți și se innălță la ceruri (i) cu slavă și șezându de a dreapta mării Tatălui trimease după făgăduință pre mângăietoriul Duhu în vedere de limbi de focu cătră înșiș văzătcrii săi ucenic⁵⁾, ca să lumineze prea cea ce șădea întru întunearecu și să-i boteze în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului sfânt.

De acolea cum își luară unii den trănșii a străbate hotarale rasăritului, alții ale apusului, alții a le petreace părțile despre miază noapte și despre amiază-zi împlând și porunca ce le era poruncită.

¹⁾ Hotarele căzălbășești = hotarele Perșilor.

²⁾ Împăclată = acoperită cu păclă.

³⁾ Milosrădie = milosărđie.

⁴⁾ Cieriure = ceruri.

Atunce și sfântulu Toma fiindu și el unul de numărul ceatei celor 12 ucinici a lui Hristos, fu trimes în laturea Indiei de mărturisiia mărturia mântuirii și Domnul ajutându-i și întărindu-i cuvântul cu seamnele ce mergea pre urma învățăturilor lui, fu întunearecul cel drăcescu izgonit și schimbându-se den spurcăciunea capiștilor ¹⁾ dolești să lipiă cătră credința cea fără zmințeală și așa cu mâinile apostolului schimbându-se den păgânătate se împreunară lui Hristos cu botezul și pre încet adăogându-se creștea și sporiia întru credința cea nevinovată și zidiia biserici pre în toate părțile.

(„Varlaam și Ioasaif”. După gen. P. V. Năsturel).

2. ALIXANDRIA

Faptele lui Alexandru cel mare au avut un nemărginit ecou la popoarele Orientului, dela care s'au răspândit apoi și în Occident. La noi povestirile despre Alexandru s'au introdus pe două căi: printr'un izvor slav și printr'un izvor bizantin. Probabil că amândouă acestea s'au insiprat dintr'o mai veche legendă egipteană, căci Alexandru este înfățișat ca fiu al lui „Nestinar, împăratu Egiptului”. Copilăria lui se arată foarte minunată și mai minunate încă războaiele. Îl vedem luptându-se cu inimici care aveau obraz de om și trup de șampe, cu Darie, cu Cris împărat; ajunge chiar la raiu.

INTĂLNIREA CU FURNICI ȘI CU PITICI.

Și purceasă Alixandru de acolo spre răsărit; și multe țări luară și le bătură și le prădară. Și sosi la marginea țărilor și de acolo nu mai era oameni dumescnici și era gadeni sălbateci. Și mersără zăce căle și ajunsă la loc sănătos; și era acolo furnici și iașiia noapte furnicile și lua pe oameni furnicile și i trăgea tărăși în gropi. Și spuseră di rândul aciasta lui Alixandru și i învăță să puiia fân uscat împregiurul oștilor și să i de foc. Și așa făcură. Și mărseră mai înnainte di șideră la o apă multă și mare și făcură poduri și trecură apa în 60 zile. Și aflareă acolo niște oameni cât cotul.

¹⁾ Capiște = templu.

Și miarșeră mulți oameni de acia, și se închină-
nară lui Alixandru, și-i adusă poclon miere și finice
mulțe: și să jăluiră lui Alixandru și zisă: noi sântem
oameni mișai, și ne rugăm să nu ne străce oștile
împărăției tale, că avem și noi într'un an băătălia
cu cucoarele, ne batem cu dănele, și pe mulți ni
omoară și ne scot ochii. Alixandru dzăsă, să le facă
cetati și le făcură și le pusă domnu dintrânșii și acii
oameni să chiamă pitici.

După textul publicat de M. Gaster (1784).

II. LITERATURA RELIGIOASĂ

Zodii.

LUNA LUI SAPTEMVRIE A CAPRII ZODIE.

De va naști fiilor, va fi cinstit. Și când va fi de un
an și de doi și de douăci, va boli rău, și de nu va
muri noroc va ave la oi și la tot dobitocul. Și o vită
îi va șchiopa. Și va fi umblătoriu în cale, vorovito-
riu cu oamenii, și va fi grijitoriu. Și în luna ce s'au
născut, să nu mănânce carne de capră. Și când va
tuna să nu margă supt copaci, că va peri de nu se
va feri. Și va fi cărturariu. Și va fi înțelept. Și să
slujească paraclesul Maicii Precistii totdeauna. Și
va fi bărbat răvnitoriu. Și numai de Dumnezău se
va teme. Și către bătrâneță bine îi va fi. Și iar când
va fi de cinci pre-zăce ani va avea primejdie de moar-
te, și de va trăi o sută de ani. Și liacul la boală îi
este: trii grăunțe de dafin și unt-de-lemn, și tămăe
albă, să le amestice la un loc și să s(e) ungă pe
tot trupul, că se va vindeca. Și să prăznuiască na-
știre Precistei că-i va fi într'agiutoriu.

După Gaster, Crestomatie.

III. LITERATURA ETICĂ

Fabulele lui Isop

VULTURELE¹⁾ ȘI VULPEA.

Vulturele și vulpea făcând între sine prieteșug au rânduit ca să șează aproape, întărind prieteșugul cu obiceiul. Drept aceea vulturele într'un copac înalt ș-au pus cuibul, iară vulpea în niște tufe aproape au născut fii. Deci ducându-să odată vulpea după mănecare, vulturul având lipsă de bucate, zburând în tufe și răpind fiii vulpei i-au mâncat împreună cu puii săi. Iară întorcându-să vulpea și cunoscând²⁾ ce s'au făcut, nu atâta s'au întristat pentru moartea fiilor, cât pentrucă nu-și putea izbândi, că fiind ia feară de pământ pe paserea nu o putea goni. Deci departe stând, după cum fac și cei ce nu pot alta, blăstăma pre vrăjmași.

Iară nu după multă vreme oarecine prinzând în câmp o capră și jertvind-o, zburând vulturelele au apucat o parte de carne cu cărbuni aprinș și au o adus în cuib și suflând atunci tare vântul s'au aprins flacăra și neputând încă zbura puii vulturului fripți au căzut pre pământ. Iară vulpea alergând înaintea vulturului pre toți i-au mâncat.³⁾

După Gaster, *Crestomație* II, 210.

1) *Vulture* p. *vultur*.

2) *Cunoscând* : *văzând*.

3) Capitolele asupra „Literaturii poporane“ se datoresc, ca și unele texte, biografii, bibliografii și caracterizări d-lui Gh. Adamescu.

ȘCOALA ARDELEANA ȘI CURENTUL LATINIST

SAMUIL MICU

Maniu Micu (Klain) se naște la 1745 în satul Sad din Ardeal. Se călugărește în 1762, luând numele de *Samuil*, sub care este de obicei cunoscut. Învăță la Blaj, apoi în colegiul Pazmanien din Viena și, terminând învățăturile, fu numit profesor la Blaj, în 1772. Aci nu stete mult, căci plecă cu episcopul Grigorie Maiorescu la Viena unde deveni prefect (director de studii) al elevilor români în noua instituție clericală, Sf. Barbara, din acest oraș. Acolo avu prilejul să lucreze împreună cu Șincai o „Gramatică română” pe care o tipări în latinește, 1780. De la 1784 trăi iarăși la Blaj până la 1803 când trecu corector (censor de cărți) la tipografia din Buda. El muri în 1806.

INCEPUTUL UNIRII.

Notiță introductivă. — Intre lucrările manuscrise rămase dela Micu este și „*Istoria bisericească a Românilor Transilvăneni*”. T. Cipariu în colecțiunea intitulată „*Acte și fragmente pentru Istoria bisericii române*” (Blasiu 1855), publică și din lucrarea lui Micu. Din această colecțiune (pag. 79), luăm pasagiile următoare care arată în ce condițiuni s'a început propaganda și s'a realizat Unirea religioasă a Românilor din Transilvania cu biserica papală.

Acum se începe o nouă și însemnată perioadă în Ardeal, și în privința așezământului țării noastre, și în privința religiei catolicești. Din ceasul ce ¹⁾ i se spune Ardealul lui Leopold I ²⁾ și religia catolică începu a se mai întrâma, cea de căpetenie năzuire a lui Leopold au fost a întări legea catolică.

Religia catolică puținii următori avea. Intru aceea fură așternute ³⁾ Impăratului greutatea Românilor și ale religiei românești din Ardeal, și Impăratul, vrând a-i mai ușura, slobozi prin țară o scrisoare: cum că Români, de se vor uni cu vreo lege din cele patru primite în țară, care era legea catolică,

¹⁾ Mai corect : în care.

²⁾ Leopold al Ungariei și împărat romano-german a trăit între 1640—1705).

³⁾ *Fură prezentate = fură așternute*, expresie particulară stilului ardelean.

calvină, luterană, unitară³⁾, să aibă acelea⁴⁾ scutiri care au credincioșii legii cu care se vor uni.

Teofil⁵⁾, prinzând de veste lucrului acestuia, din îndemnarea paterului Iezuit Barani⁶⁾, parohului⁷⁾ latinesc din Bălgrad⁸⁾, adunând în luna lui Febr. și Mart. în a. 1697 săbor⁹⁾, mare la Bălgrad la Mitropolie, se învoi spre primirea unirii și, în numele său și al tot clerului, dădu această declarație:

„Noi, Teofil, cu mila lui Dumnezeu episcopul bisericii românești din Ardeal și din părțile Țării Ungurești lui împreunate, și tot clerul aceeași biserici, lăsam în pomenire prin scrisoarea aceasta tuturor cărorora se cuvine: cum că în trecuta luna a lui Februarie, când am avut săbor mare la Bălgrad, cu o inimă am așezat ca să ne întoarcem în sânul sântei maicei biserici romano-catolicești și iarăși să ne unim cu ea, toate acele primindu-le, mărturisindu-le și crezându-le, care ea le primește, le mărturisește și le crede. Și mai întâiu mărturisim acele patru puncturi în care până acum ne-am împărechiat¹⁾ :

a) „Cunoaștem cum că Papa dela Roma este cap văzut a toată beserica lui Hristos care preste toată lumea e lățită;

b) „Mărturisim cum că, afara de ceriu, scaunul celor fericiți, și afară de Iad, temnița celor osândiți al treilea loc este în care sufletele cele ce încă nu sunt curățite se țin și se curățesc:

c) „Cum că pânea azimă este destulă materie a cinei Domnului și a jertfei leturghiei, nu ne îndoim;

d) „Credem cum că Duhul sfânt, a treia față în Treime, dela Tatăl și dela Fiul purcede. Și primim. mărturisim și credem toate celelalte care Sânta maică beserică romano-catolică primește, mărturisește și crede.

---

³⁾ Arianii, sectă creștină, care nu crede în Sf. Treime, ci susține că Dumnezeu este *Unul*, dar nu în trei fețe.

⁴⁾ Aceleași.

⁵⁾ Teofil episcop la Alba Iulia, hirotonit în 1692 în Bucu-rești.

⁶⁾ Barany Paul Ladislau, 1657—1719, călugăr iezuit, a fost paroh, predicator, prefect de studii la Alba Iulia; a lucrat pentru unirea Românilor cu Roma.

⁷⁾ construcție latinească.

⁸⁾ *Alba Iulia*.

⁹⁾ Sobor ; adunare.

Principalele scrieri ale lui Micu.

Elementa linguae daco-romanae sive valachicae. Vindobonae 1870 (în colaborare cu Șincai)
Biblia adică dumnezeiască scriptură, Blaj, 1785.

Caracterizare generală

1) În lucrările sale istorice, Micu a avut de scop să scoată din uitare trecutul neamului său, care nu era de loc cunoscut străinilor și să combată pe inimicii Românilor cari le tăgădeau originea latină. El se sili a înlătura ideea ce începuse să aibă curs pe atunci, că pe vremea lui Aurelian, Dacia a fost deșertată cu totul de locuitori și că Români s'au așezat în Transilvania în urma Ungurilor.

2) În lucrarea sa filologică: „*Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*“, Micu caută să arate streinilor că limba noastră e de origine latină, și anume că este formată deodreptei din limba latină clasică. Misiunea gramaticului, după el, este să o scape de tot amestecul strein și să o facă iarăși pură cum a fost înainte de contactul cu popoarele streine.

3. Prin traducerea „*Bibliei*“ el contribuie la îmbogățirea limbii.

4. Sămui Micu, prin scrierile și activitatea sa, este unul din inițiatorii „Școalei ardeleni“.

И И П Л І А

И Д В К З Д У М Н Е З Ё Ѡ С К А С К Р И П Т Ы Р Ъ

И Л Е Ц І Й В Ё К І И Ш І Й Ч В І Й Н О І С Я О А Т Ё

К а р е с а в т р а м а т н ы е д и п р и а м о м а Б л а ж е н н о м у п р и н ц и п а л ь н о м у а н г л и й с к о м у Р о с с и й с к о м у .
И м е н н о с а м о м у п р и н ц и п а л ь н о м у с о б о м с т а н о в и т е л ю П р и н ц и п а л ь н о м у А п о с т о л о м а Р о с с и й с к о м у .

Ф Р І Н Ч І Й С К Ъ Я Д Ё Д О Й Я .

Р о с с и й с к и й А п о с т о л о в н и к М а р і П р и н ц и п а л ь н о м у Я н а П о л о в н о м у . ш и т е б е с т а н о в и т е :

К о б л а г о о т в е р г н а М а р і й и с л о в П р и н ц и п а л ь н о м у ш и П р и н ц и п а л ь н о м у с о б о м с т а н о в и т е л ю Д о м н а л ь н о м у Д о м н а .

І С Я Й Н Н Ъ Б С О Б Ъ

Б л а ж е н н о м у Ф а т е р а м а л ь н о м у

И Б л а ж е н н о м у М а т е р а м а л ь н о м у

И н о м у д л я Н а м о м у ш и Х С Т О .

— — — — —

304

Т о б л а ж е н н о м у м а т е р а м а л ь н о м у

GEORGE ȘINCAI

George Șincai s'a născut la 1754 la Șamșud. Primele învățături el le dobândi în satul său. După ce studiă în mai multe orașe între care și la Blaj, se călugări la 1774, luând numele de Gabriel, și deveni profesor la școala din Mănăstirea Blajului. Fu trimis apoi de către Mitropolitul Grigore Maior, împreună cu Petru Maior, la colegiul pentru răspândirea credinței catolice (*De propaganda fide*) la Roma, unde după cinci ani luă doctoratul în filozofie și teologie.

Aci, la Roma, culesese de prin bibliotecii documente relative la istoria Românilor.

Intorcându-se, stete la Viena în Mănăstirea Sf. Barbara, unde Micu era director de studii. Aci cercetă biblioteca și colaborează cu Micu la gramatica română, despre care s'a vorbit.

După ce ocupă funcțiunea de catichet și director al școlilor greco-catolice din Transilvania, Șincai cutreeră diferite orașe căutând documente. Fu corector la tipografia Universității din Buda. El muri în anul 1816, la Comitele Vass, pe al cărui copil îl educase.

DIN „CRONICA ROMANILOR“

Notiță introductivă. — Cronica lui Șincai cuprinde evenimentele dela 86 până la 1739. Este o înșirare, an cu an, a diferitelor fapte istorice, alcătuită mai ales din citațiuni din diferiți autori streini și din cronici românești, însoțite de reflecțiuni, în care se pot vedea ideile și credințele sale.

Din *Hronica Românilor* : Moartea lui Ștefan Vodă și Răscoala lui Gheorghe Doja Secuîul.

Anul 1504. Ștefan V, Domnul Moldovei, coroana vitejilor, în anul trecut luase Pocuția dela Poloni; ci ¹⁾, bătrân și bolnav fiind și apropiindu-se de moarte, iarăși o au dat îndărăt în anul de acum; căci scrie Cromer ²⁾: în vremea aceea Moldova s'au prigonit și necăjit de Polonii noștri așa cât Ștefan au trebuit să-și scoată oastea din țărîmile Pocuției, mai vârtos că el avea prea mare durere de picioare; din cari mai pe urmă, nu mult după aceea, au și murit. Fost-au bărbat ca acela care, pentru inima cea mare, înțelepciunea militărească, știința lucrurilor de războiu și faptele cele norocoase asupra Turcilor, Ungurilor,

¹⁾ Ci în loc de *dar*, o particularitate a scriitorilor ardeleni până în anii din urmă.

²⁾ Cromer Martia, istoric polon (1512—1589).

Polonilor și Tătarilor în veci trebuie să se pomenească. Căruia i-au urmat în domnie fiul său Bogdan (al treilea) Luscul²⁾ (adică ponihosul, nu creșt de un

ХРОНИКА РОМЪНИЛОР

III

А МАІ ШКОЛОР МЕДИШЕРІ

Друкато ао фотото еле аина де аместекате ка Ромъниа,
като джураріе. дитамитеріе ми фантеле ашора фотото де аде
а тара на се пота скріе не дитамеско. дін маі малте мін де ашора.
ди кареа де 31 де ани калеаско. ми донко ани де ла надерек

Домніама ностра Іе Хе. алектатіа

DE

ГЕОРГИЕ ШИНКАІ ДИН ШИНКА.

PROFESOR DE LINGVĂ ROMÂNĂ, DIRECTOR AL ȘCOLII NAȚIONALE DE TOATE CLASĂRILE ȘI DE ȘTIINȚE
DE LINGVĂ ROMÂNĂ ÎN REPUBLICA ROMÂNIA A UNIVERSITĂȚII SIBIULUI

ТИПЕТИТЬ

Де не шкитеріама калитора де каліа

АНЪЛІМЕА СА

ГРИГОРИЕ АЛЕКСАНДРЪ ГІКА В. В.

ДОМНИТОРІА МО.ІДАВІАІ

III урзата Библиотіаі шкителор дін Іамі.

КАСЕ

АН ТИПОГРАФІА РОМЪНО-ФРАНЧЕСЪ.

1853.

ochiu); la ai noștri destul le-au fost că au câștigat înapoi Pocuția“.

¹⁾ *acestuia*.

²⁾ *Latinism Iuscus*. Noi zicem azi *șastu sau încrucișat*.

Ioachim Cureu³⁾ scrie : „In anul 1504 au murit Ștefan Românul, ostașul cel vrednic de veșnică pomenire, care cu mărimea și cu tărimea sufletului și cu norocul cel bun, au sprijinit toate năvălirile Turcilor, ale Tătarilor, ale Ungurilor și ale Polonilor, pre care toți i-au învins cu mari bătăi”.

Așișderea scrie Istvanfie⁴⁾, Brietie⁵⁾ . . . . .

Anul 1514. Acesta este anul cel ma nefericit pentru Românii cari sunt supt coroana Ungariei, pentru că în anul acela au căzut sub giugul sub carele și astăzi gem mișei.

Pricina nenorocirii au fost precum scrie Calvisie⁶⁾: „In anul 1512, solul Papei Leon X au vestit în Ungaria indulghenții sau iertarea de păcate acelora, care se vor oști în contra Turcilor. Prin vestirea aceasta multă s'au adunat la olaltă. Carii neavând cele de lipsă spre hrana vieții, și-au ales și povățuitoriu pre Gheorghe Secuiul sau Secheli și au jăfuit toată Ungaria, împotrivându-se tuturor. In patru luni au omorît la șaptezeci de mii de oameni, între carii au pierit patru-sute de nobili. Ioan Zapolia, voevodul Ardealului pre aceștia mai pre toți i-au prins și i-au flămânzit trei zile, apoi i-au slobozit asupra povățuitorului lor să-l sfârtice cu dinții și, după ce l-au sfârticat, i-au tăiat capul.

Analii bisericii din Brașov zic: „In anul 1514, răs-mirița Curuților¹⁾ din Ungaria, ce au fost stârnit prin povățuirea lui Gheorghe Doșa Săcuiul, s'au stâns prin Ioan Zapolia voevodul Ardealului. Gheorghe Doșa s'au prins lângă Timișoara și, după ce s'au încununat cu coroană de fer arsă, s'au sfârticat de ai săi”.

³⁾ Cureus (!), medic și istoric german (1532—1573).

⁴⁾ Isthvanfi (Nicolae), om de stat și istoric ungar (1535—1615).

⁵⁾ Brietie: Filip Briet, învățat jezuit (1601—1668).

⁶⁾ Sethus Calvisius, astronom, muzicant și poet german (1566—1615).

¹⁾ Șincai explică această numire, după istoricul Haner, zicând că toți partizanii lui Doșa aveau cruci roșii pe haine și de la aceste cruci s'au numit „Curuți”.

Ci oricum au fost cruzimea această, Românii și Ungurii cei proști de supt coroana Ungariei o pot plânge pururea; pentrucă aceștia mai nainte era oameni slobozi adică se putea muta de pre un loc pre altul, când vrea, dacă plătia datorile. Dar in toamna din anul acesta 1514, când s'au primit și Tripartitul¹⁾ sau fundamentul legilor ungurești și ardelenesti, (cel de Ștefan Verbeuți alcătuit din carele scriu acestea), s'au făcut iobagi deplin, adică așa s'au legat locurilor pre care ședea, cât dintr'însele nu s'au putut după aceea mișca sau, de s'au mișcat neștine, s'au adus înapoi cu sila.

Totuși slujba care era datoriu să o facă domnilor pământești, dintru început n'au fost fără de măsură grea, căci era datoriu să lucre numai o zi în săptămână, să dea în toată luna fieștecare câte o găină, pre an două găște, una la Rusalii, alta la ziua sfântului Martin, apoi iarăș pre an, zece gazde dimpreună, un porc gras, pe seama domnilor săi celor pământești.

Iar după ce s'au milostivit atotputerncul Dumnezeu a cerut mândria sântei beserici Romei prin mădulările ei, adecă prin protestanți sau luterani și calvini, cari singuri au deschis mintea apusenilor, neamul nostru cel românesc întreg, adecă nu numai proștii, ci și nobilii din Ardeal și părțile țării Ungurești, pentrucă n'au primit rătăcirile protestanților, precum nu primise obiceiurile Bisericii Romei mai înainte, la atâtea au agiuns, cât numai suferiți s'au ținut în Ardeal și părțile Ungurești, precum arată Aprobatele Ardealului; ba proștii la atâta agiunsesse pre vremea mea, de se vindea ca dobitoacele fără de loc, nu cu locul pre carele locuia împreună; — afară de slujbele care le făcea domnilor pământești, începând de Luni până Sâmbătă seară, în toată săptămâna, preste tot anul. Dumineca, fiindcă alta nu se putea lucra, domnii cei pământești pre iobagii săi îi trimetea cu cărți pre la alți domni.

¹⁾ Tripartitul: *Opus tripartitum juris consuetudinarii In-clyti Regni Hungariae*, codice publicat de Ștefan Werböczy în 1514 după ordinul regelui Vladislav II. A șervit ca fundament al legilor din Ungaria până târziu.

Preoții românești trebuia să dea dajde domnilor pre an și să le crească și hrănească câinii pre feciorii lor îi răpea dela învățături, și făcându-i curteni, îi silia să-și mute legea și credința; și, altele mai multe făceau domnii cei pământești cu bieții români, mai vârtos domnii aceia care se lepădase de neamul, legea și credința Românilor din carii era prăsiți, numai ca să-și poată tăgădui neamul și să se arate a fi de neamul unguresc.

Mulți domni de aceștia ți-aș putea număra aci, ci îi las pentru țensura prin care va merge hronica aceasta mai înainte de a se tipări de se va tipări supt sântă coroana Ungariei, precum mi-ar fi voia.

Scrierile principale ale lui Șincai

Scrieri istorice:

„Cronica Românilor și a altor neamuri încât au fost ele
Elementa linguae daco-romanae sive valachicae. Vindo
bonae, 1780 (în colaborare cu Micu).

Caracterizare generală

1. Opera de căpetenie a lui Șincai este:

„Cronica Românilor și a altor neamuri încât au fost ele
așa de amesecate cu Românii cât lucrurile, întâmplările și
faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie de înțeles,
din mai multe mii de autori în cursul de 34 de ani culeasă
și după anii dela nașterea Domnului nostru Is. Hr. alcă-
tuită”. Această operă cuprinde evenimetele dela 86 până la
1739. Ea este o înșirare a faptelor an cu an, alcătuită mai
ales din citațiuni dintr'un foarte mare număr de autori
streini și din cronici românești însoțite din când în când
de reflexiuni de natură mai particulară sau mai generală,
în care se pot vedea ideile și credințele sale.

2. Din cauza formei cronologice, legătura dintre faptele
povestite în *Cronica Românilor* este slabă.

În judecățile sale Șincai se arată foarte independent și
lipsit de prejudeții. Deși călugăr greco-catolic, el nu se sfiește
să arate la adevărata lor lumină pe Iezuiți; deși unit, el
cercetează faptul acesta al Unirii Românilor și îi arată nu
numai rezultatele cele bune, dar și pe cele rele.

Viitorul neamului îl preocupă foarte mult. Voeste ca Ro-
mânii din Transilvania să fie îndreptățiți egal cu Ungurii,
iar cei din Principate să scape de sub domnia streinilor și să
se poată guverna singuri.

Cât a trăit, Șincai n'a putut publica această lucrare, pen-
trucă censura maghiară a găsit-o periculoasă și i-a pus a-
ceastă rezoluție: „Opera vrednică de foc, iar autorul de
furci”. (*Opus igne, author patibulo dignus*).

3. În *filologie*, Șincai colaborând la cartea lui Micu, *Ele-
menta linguae daco-romanae*, are aceleași idei ca și acesta.

4. *George Șincai* este unul dintre cei mai însemnați iniția-
tori ai „Școalei andelene”, ca și *Micu*.

Ci oricum au fost cruzimea aceasta, Români și Ungurii cei proști de supt coroana Ungariei o pot plânge pururea; pentrucă aceștia mai nainte era oameni slobozi adică se putea muta de pre un loc pre altul, când vrea, dacă plătia datoriile. Dar în toamna din anul acesta 1514, când s'au primit și Tripartitul¹⁾ sau fundamentul legilor ungurești și ardelenesti, (cel de Ștefan Verbeuți alcătuit din carele scriu acestea), s'au făcut iobagi deplin, adică așa s'au legat locurilor pre care ședea, cât dintr'însele nu s'au putut după aceea mișca sau, de s'au mișcat neștine, s'au adus înapoi cu sila.

Totuși slujba care era datoriu să o facă domnilor pământești, dintru început n'au fost fără de măsură grea, căci era datoriu să lucre numai o zi în săptămână, să dea în toată luna fieștecare câte o găină, pre an două găște, una la Rusalii, alta la ziua sfântului Martin, apoi iarăș pre an, zece gazde dimpreună, un porc gras, pe seama domnilor săi celor pământești.

Iar după ce s'au milostivit atotputerncul Dumnezeu a cerut mândria sântei beserici Romei prin mădulările ei, adecă prin protestanți sau luterani și calvini, cari singuri au deschis mintea apusenilor, neamul nostru cel românesc întreg, adecă nu numai proștii, ci și nobilii din Ardeal și părțile țării Ungurești, pentrucă n'au primit rătăcirile protestanților, precum nu primise obiceiurile Bisericei Romei mai înainte, la atâtea au agiuns, cât numai suferiți s'au ținut în Ardeal și părțile Ungurești, precum arată Aprobatele Ardealului; ba proștii la atâtea agiunsesse pre vremea mea, de se vindea ca dobitoacele fără de loc, nu cu locul pre carele locuia împreună; — afară de slujbele care le făcea domnilor pământești, începând de Luni până Sâmbătă seară, în toată săptămână, preste tot anul. Duminecă, fiindcă alta nu se putea lucra, domnii cei pământești pre iobagii săi îi trimetea cu cărți pre la alți domni.

¹⁾ Tripartitul: *Opus tripartitum juris consuetudinarii Incliyti Regni Hungariae*, codice publicat de Ștefan Werbőczy în 1514 după ordinul regelui Vladislav II. A șervit ca fundament al legilor din Ungaria până târziu.

Preoții românești trebuia să dea dajde domnilor pre an și să le crească și hrănească câinii pre feciorii lor îi răpea dela învățături, și făcându-i curteni, îi silia să-și mute legea și credința; și, altele mai multe făceau domnii cei pământești cu bieții români, mai vârtos domnii aceia care se lepădase de neamul, legea și credința Românilor din carii era prăsiți, numai ca să-și poată tăgădui neamul și să se arate a fi de neamul unguresc.

Mulți domni de aceștia ți-aș putea număra aci, ci îi las pentru țensura prin care va merge hronica aceasta mai înainte de a se tipări de se va tipări supt sântă coroana Ungariei, precum mi-ar fi voia.

Serierile principale ale lui Șincai

Serieri istorice:

„Cronica Românilor și a altor neamuri încât au fost ele Elementa linguae daco-romanae sive valachicae. Vindo bonae, 1780 (în colaborare cu Micu).

Caracterizare generală

1. Opera de căpetenie a lui Șincai este:

„Cronica Românilor și a altor neamuri încât au fost ele așa de amesecate cu Români cât lucrurile, întâmplările și faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie de înțeles, din mai multe mii de autori în cursul de 34 de ani culeasă și după anii dela nașterea Domnului nostru Is. Hr. alcătuită”. Această operă cuprinde evenimetele dela 86 până la 1739. Ea este o înșirare a faptelor an cu an, alcătuită mai ales din citațiuni dintr'un foarte mare număr de autori streini și din cronici românești însoțite din când în când de reflexiuni de natură mai particulară sau mai generală, în care se pot vedea ideile și credințele sale.

2. Din cauza formei cronologice, legătura dintre faptele povestite în *Cronica Românilor* este slabă.

În judecățile sale Șincai se arată foarte independent și lipsit de prejudeții. Deși călugăr greco-catolic, el nu se sfiește să arate la adevărata lor lumină pe Iezuiți; deși unit, el cercetează faptul acesta al Unirii Românilor și îi arată nu numai rezultatele cele bune, dar și pe cele rele.

Viitorul neamului îl preocupă foarte mult. Voeste ca Români din Transilvania să fie îndreptățiți egal cu Ungurii, iar cei din Principate să scape de sub domnia streinilor și să se poată guverna singuri.

Cât a trăit, Șincai n'a putut publica această lucrare, pentru că censura maghiară a găsit-o periculoasă și i-a pus această rezoluție: „Opera vrednică de foc, iar autorul de furci”. (*Opus igne, author patibulo dignus*).

3. În *filologie*, Șincai colaborând la cartea lui Micu, *Elementa linguae daco-romanae*, are aceleași idei ca și acesta.

4. *George Șincai* este unul dintre cei mai însemnați inițiatori ai „Școalei ardelene”, ca și *Micu*.

PETRU MAIOR

Născut pe la 1753—1754, Petru Maior studiază în cele din urmă și la Blaj, unde se călugărește; apoi merge la Roma împreună cu Șincai, unde învață teologia și filozofia, întorcându-se la Viena, rămase câteva timp ca să se ocupe cu dreptul canonic.

Petru Maior (1753—1825)

Petru Maior a fost după terminarea studiilor, profesor la Blaj. După câțiva ani, se făcu preot de mir și deveni paroh și apoi protopop.

Murind Micu, directorul Universității din Buda, unde acesta fusese censor și corector, cere episcopului Vulcan să recomande alt bărbat pentru acest post. Vulcan propune pe Maior, arătând că are merite mari: cunoscând bine limba latină, greacă și italiană, e cunoscător adânc al limbii românești. În urma

acestei propuneri, Maior fu numit la 1809 corector și censor la Buda, unde stete până la moarte, (1821), dând studiilor de istorie și limba românească tot timpul pe care funcțiunea i-l lăsa liber.

DIN „ISTORIA PENTRU INCEPUTUL ROMÂNILOR”

Notiță introductivă. — În cartea aceasta Petru Maior cercetează cestiunile în legătură cu originea poporului român. După o scurtă istorie a războaielor lui Traian, vorbește despre colonizarea Daciei și despne „întâmplările Romanilor celor din Dacia după moartea lui Traian”; examinează apoi cestiunea părăsirii Daciei în vremea lui Aurelian și viața poporului din Dacia în legătură cu „descălecarea” Ungurilor în Anadea. Studiază istoria Românilor de peste munți și a celor de peste Dunăre, precum și cestiunile controversate: întoarcerea Românilor de peste Dunăre în Dacia, combătând părerile lui Engel în această privință.

La fine sunt două disertațiuni despre începutul limbii române și despre literatură veche a Românilor.

Pasagiul ce urmează este un paragraf luat din ediția de la 1812 (Cap. II § 2).

Tocmai fără crezământ lucru este toți Români în zilele lui Aurelian să fie ieșit din Dachia peste Dunăre în Misia

Voitorii de rău Românilor, din cuvintele scriitorilor cele mai sus (§ 1) ¹⁾ cetite, vreau a culege că în zilele lui Aurelian toți oamenii au ieșit din Dachia, și Români cei ce sunt acum dincoace de Dunăre, nu din Romani în zilele lui Aurelian rămași în Dachia sunt prăsiți, ci din cei ce după Aurelian întru alte veacuri târziu pe preste Dunăre au venit aici în Dachia.

Care a lor din pismă născută părere a fi răsufletă întru acest chip adevărim.

Împăratul Adrian, pismuind mării lui Traian, voia să scoată și din Dachia ostașii romani și Dachia să o lase desbinată de împărăția Romanilor. Dela care faptă îl abătură prietenii.

Deci, dacă în zilele lui Adrian, nu multă vreme după ce descălecăse Romanii în Dachia cu neputință fu a-i mișca pre Romani, măcar că varvarii le sta în spate, din lăcașurile întru care era întemeiați în Dachia, a-i scoate de acolo și a-i așeza aiea; cu cât mai cu neputință era pre Romanii căsași ²⁾ a-i scoate din Dachia și a-i așeza aiurea în zilele lui Aurelian. Întru atâta mare de vreme câtă cursă ³⁾ delă anul Domnului 105, carele e anul descălecării Romanilor în Dachia, până cătră anul 274, în carele zic că se întâmplă trecerea Romanilor din Dachia preste Dunăre, și așezarea lor în Misia, cât s'au fost înmulțit Romanii țărani dintru aceea nemărginită mulțime, care fu trimisă de Traian în Dacia! Ba încă și cu alte colonii nouă s'au fost mai adus cele vechi, cum însemnăram mai sus (cap. II § 7). Sin-

¹⁾ E vorba de un pasagiu din Fl. Vopiscus, din care ar rezulta că toți coloniștii din Dacia au trecut peste Dunăre.

²⁾ cu casă, statornici. Provincialism.

³⁾ curse.

И С Т О Р І Я

ЦЕНТРА

ЛУЧЕПУТЪА РОМЖИНАСОР ЛДАКІА.

АТОКМНТЪ

А В

ПЕТЪ ДАІСОР ДЕ ДИЧО-СЖИМЗРТИН,
Протоп, ши ла Анзацатъа Прзікуа Консіліама Доквментенціале
ал Оунгаріи
КРЪВСК І КЪРЦИАСОР РОМЖСОР.

А Л Б Ж А Л.

А Країка Типографіе а Оуниверсітатіи Оуиґвріши Дин Піша.

1812.

Coperta din Istoria pentru inceputul Românilor în Dacia, de
Petru Maior, Viena, 1812

Biblioteca Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu

gură această dovadă, fără de cele ce mai jos voi aduce, destul de limpede arată că nu toți Romanii au trecut din Dacia preste Dunăre, ca să se așeze în mijlocul Misiei.

Serierile principale ale lui Petru Maior

Istoria pentru începutul Românilor în Dacia. Buda 1812, Ed. 2-a Buda 1834. Ed. 3-a Buda Pesta și Gherla 1883.

Dialog pentru începutul limbii române între nepot și unchiu.

Lexicon românesc, latinesc, unguresc, nemțesc care de mai mulți autori în cursul a 30 de ani s'au lucrat. Buda 1825.

Didahii pentru creșterea fiilor, Buda 1811

Caracterizare generală

1. „*Istoria pentru începutul Românilor în Dacia*“ este pornită din dorința de a combate pe cei ce nu recunoșteau originea latină a poporului său și obișnuiau a „vomii“ zice el în prefață — „cu condeiul asupra Românilor, strănepoții Romanilor celor vechi; ba de o bucată de vreme unii dela alții împreunând defăimările fără de nici o cercare adevărului de isnov le dau la stampă și cu cât Românii mai adănc tac, cu atât ei mai vârtos se împulpă pre Români a-i „mieșora și a-i batjocori“. Se hotărăște deci să scrie ca să dovedească continuitatea noastră în Dacia Traiană, „ca, văzând Români din ce viță strălucită sunt prăsiți, toți să se îndemne strămoșilor lor într-o omenie și în bună voință „a le urma“.

2. Desigur că astăzi după trecere de atâția ani, după scoaterea la lumină a unui mare număr de argumente istorice, și mai ales filologice, lucrarea lui Petru Maior ne apare defectuoasă în chestiunea continuității; dar el are meritul de a fi cel dintâi istoric român care a căutat să răspundă în mod sistematic acelor care tăgăduesc originea latină a neamului nostru.

3. În lucrările sale filologice (cu deosebire în „*Dialog pentru începutul limbii române*“), *Petru Maior* susține cu căldură originea latină a limbii române, dar nu admite teoria lui *Micu* și *Șincăi* că limba noastră s'ar trage din *latina clasică*, ei susține că ea s'a format din latina vulgară. Această teorie adevărată ia însă o înfățișare ciudată, prin faptul că *Maior* pe de o parte susține că limba română e însăși limba latină vulgară și că deci ea e anterioară limbii latine clasice — e adică nu fiica, cum susține *Micu-Șincăi*, ci mama ei; iar pe de alta, că singura deosebire dintre limba română de astăzi și limba vulgară de acum două mii de ani n'ar fi decât că limba română și-a însușit din alte limbi streine, în deosebite vremuri, multe elemente streine

de care ar putea scăpa pentru ca limba română să se purifice.

Prin această din urmă idee *Petru Maior*, ca și *Micu* și *Șincai* este unul dintre corifeii Școlii ardelenne, și prin urmare un inițiator al curentului latinist.

3. În scrierile sale *religioase și morale* (de ex. „*Predicile*“ „*Didahille*“, etc.) *Petru Maior* are puternice preocupări didactice. Este din acest punct de vedere, primul nostru pedagog. Educațiunea cea mai severă e, după el, cea mai bună. El pune în acelaș timp mare preț pe exemple, căci „cuvintele nu sunt alta, fără o icoană a lucrării, pilda este însăși lucrarea“.

ION BUDAI DELEANU

Ion Budai Deleanu, Român de peste munți, a trăit pe la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX. A ocupat funcțiuni însemnate în administrația austriacă și a scris multe opere istorice și filologice. Opera sa poetică „Țiganiada” sfârșită cam pe la 1800, este cea dintâi în dată și cea mai frumoasă poemă epică românească. E o epopee eroic-comică.

ȚIGANIADA NOTIȚA INTRODUCȚIVĂ

„Țiganiada” se prezintă cu două versiuni¹⁾. Cea dintâi, de pe la 1800, are defecte de compoziție; dar însușiri, stilistice foarte însemnate. Ce de-a doua²⁾ dela 1812, este mult mai bine compusă, deși nu e lipsită de defecte, dar e mai slabă din punct de vedere al stilului.

Versiunea mai veche, în ce privește compozițiunea, are mai întâi, defectul de a nu avea din capul locului un erou. Tandaler nu apare decât spre sfârșit. Până atunci, eroul e reprezentat prin întreg poporul țigănesc, care ne face să surâdem, prin trăsăturile lui de caracter. Al doilea defect este că acțiunea principală este încurcată cu nu mai puțin de două acțiuni secundare, afară de episoade (cum e acela al vizitei Diavolului la mănăstire). Una din aceste acțiuni este în legătură cu fuga Româchii, iubita lui Pampanghel; a doua este călătoria donchișotească a boerșăului Becicherec de Urom Haza care după treizeci de ani, pleacă să-și caute iubita lui, de care-și aduce abia acum aminte, împreună cu românul Haicul, care joacă rolul lui Sancho Panca. Dar aceste acțiuni, deși interesante și cu multe momente de humor, fac ca acțiunea principală să devină confuză și fără linie.

Versiunea mai nouă nu numai că e mai diluată și mai discursivă și cu mai puțin humor în detaliu, dar are de fond o altă idee decât versiunea întâi. Accentul nu e pus pe Țigani ci pe faptele lui Vlad Voevod. Acesta ne duce la ideea că în realitate avem două poeme: una Țiganiada și a doua Vladiada.

Țiganiada este prima, în dată, poemă românească. Ea trebuie cunoscută. Și de aceea, în cele ce urmează redăm analiza versiunii întâi, care, pe drept poartă numele „Țiganiada”.

¹⁾ Publicată întâi de Codrescu în „Buciumul român” 1875; apoi de Oniț și în fine de Gh. Adamescu în „Biblioteca pentru toți”.

²⁾ Publicată de comisia literară a Casei școalelor, în versiunea copiată de pe manuscris de d. Gh. Cardaș.

Muză, lui Omir care-odinioară
Cântași a broaștelor bătălie ¹⁾,
Câtă și mie, fii bunișoară,
Ce se tâmplă în mândra Muntenie,
Când înarmă Vlad Vodă ²⁾ cu silă
Viteza lui Faraon prăsilă ³⁾.

Muză, mai spune cum vrură s'așeze
Un craiu Țigani, și țară de moșie;
Cum încinse armele viteze
Ba în chip și cu ce bărbăție
Indrăsniră ei la bătae,
Oblicind că Turcii vor să-i tae;

Dar apoi prin o gâlceavă amară
— Căci nu se nărăveau împreună ⁴⁾
Cei care încătrău se 'mprăștiară,
Lăsându-și craiu, țară și corună;
Inșă toate aceste le făcură
Din diavoleasca 'ndemnătură.

Cu alte cuvinte, acțiunea povestită în poemă este următoarea:

Țigani, pe care Țepeș îi adunase la un loc, îi înarmase și-i trimesese la munți, — sunt îndemnați de Satana, partizantul lui Mahomed, ca să se desfacă de Țepeș și să-și întemeeze o țară nouă, a lor, alegându-și domn dintr'ai lor sub ocrotirea acestui sultan. Ei apucându-se să-și pună Domn, nu ajung însă să se înțeleagă, se iau la bătaie și se risipesc în toate părțile.

Dar să intrăm în înșăși desfășurarea povestirii.

Vlad Vodă, știind că vin Turcii și fiindu-i teamă ca nu cumva Țigani să se facă spionii lor, îi strânge la un loc, le dă arme și mai cu seamă „bucate“, pentru ca să-i poată ținea strânși laolaltă. După ce defi-

¹⁾ Sub numele lui Omer ne-a ajuns și o poemă eroicomică *Batracomiomahia*, în care vedem războindu-se, ca Aheii și Troenii, Broaștele și Șoarecii.

²⁾ *Vlad-Vodă* = Țepeș.

³⁾ *Viteza lui Faraon prăsilă* = Țiganii.

⁴⁾ *Nu se nărăveau* = Nu se obișnuiau unii cu alții, nu se înțelegeau.

lează pe dinaintea lui Tepeș ceată după ceată: Ciurarii, Feciorii de case, Zlătarii, Căldărarii, Ferarii, Cărbunarii, Lingurarii, Aurarii și Lăeții cu voievozii lor în frunte, — Vodă le arată binefacerile ce le-a hărăzit și le poruncește să pornească la Satul Spăteni, între Bărbătești și Inimoasa, și să aștepte acolo poruncile domnești.

Dar n'apucă să fie îndemnați la drum și deși tocmai atunci li se împărțise arme ei își dau arama pe față când ceva ostași... ca să-i aperse de tâlhari.

Această trăsătură comică pe care o găsim în literatura noastră poporană, ne dovedește că poetul s'a pătruns adânc în alcătuirea poemei lui de elementele, pe care i le oferea această literatură atât de bogată în observațiuni comise la adresa neamurilor străine.

Acțiunea până acum, ca și mai în tot decursul poemei este colectivă; nu e legată de un erou anumit. Poetul știe totuși să ne intereseze, punându-i pe Țigani să facă fapte care pun într'un relief surprinzător, cu mult haz, și d'n ce în ce mai puternic, firea lor ridiculă. Dupăce se fac de râs cerând oșteni să-i păzească, vedem că le este grozav de greu să meargă la Spăteni. Lenea, lăcomia și lipsa de disciplină îi fac să se codească la mers și să se țină mai mult pe lângă carele cu bucate ce mergeau la urmă :

Grija Țiganilor cea mai mare
Acum stătea toată în bucate;
A rămânea îndărăt fiecare
Se silia, lângă carele încărcate
Cu tot felul de mâncări; iar la 'mpărțeală
Era multă sfadă și păruială.

Dar și altă nevoie le ieșea în cale,
Căci pe nemâncate nu puteau merge,
Zicând că li-i greață cu gol în foale
Să tot meargă atâta și s'alerge;
Iar, când erau sătui, puneau pricină,
Că le-ar fi rău, — și făceau hodină.

Comicul acestei situațiuni devine și mai cracteristic, când poetul ne arată pe voievozii Țiganilor, cum

se adună la sfat, ca să găsească un mijloc spre a îndeplini porunca lui Vodă, și de a scăpa de Turci, dacă, ar da peste dânșii, și cum nu fac altceva decât să se gâlcevească fără să poată ajunge la vreo hotărîre.

Pe când se tot sfătuiau fără să se înțeleagă, o întâmplare dă pe față pentru întâiaș dată caracterul eroului care se va distinge în „gloata murgie“, dar ale cărui merite vor fi mereu contestate. Romica, iubita lui Parpanghel, a dispărut din tabără, furată fiind de diavolul și Țiganii vor să se repeadă s'o caute, uitându-și de războiu și de afacerile sericase cu care se ocupau. Atunci intervine și-i ține în loc inimosul Tandaler :

Lăsați să meargă
Pe hăi cărora de dânsa le pasă
Iar nouă, pentru o fată fugară,
Nu se cade a lăsa lucru în două,
Așa grăește Tandaler vouă...

— Ba latră Tandaler, ca și-un câine, —

ii răspunse Parpanghel, și bătaia ar fi fost gata, chiar de acum, dacă nu săreau ceilalți să-i despartă. Această manifestare a lui Tandaler vedem câtă energie, judecată și autoritate poate avea un mare erou țigănesc (Cântul II).

Dar cu toată porunca lui Vodă, cei din „tabăra murgie“, tot nu se pot înțelege. Cei bătrâni vor să urmeze porunca lui Vodă; ceilalți, mai tineri și mai nedisciplinați, vor să rămână până ce vor descoperi pe Romica cea frumoasă. Unii din ei se iau la bătaie. Satana în chip de călugăr îi desparte și-i sfătuiește să nu meargă mai departe, fiindcă în curând Turcii vor zdrobi pe Munteni, și ei vor putea face ce vor voi Sfântul Ilie însă, care împreună cu ceilalți se coborîse să ajute lui Vlad Vodă, detună pe Satana, iar Țiganii cad îngroziți la pământ. (Cântul IV). Țiganii se risipesc, dar a doua zi se adună iar la sfat: să meargă la Spăteni ori să stea pe loc? În sfat se distinge Neagul, care formulează admirabil dorința ascunsă a oricărui Țigan care, rob al clipei, nu

vrea să se gândească la ziua de mâine de'ndată ce are să mănânce astăzi :

De-ți cutreera voi toată țara,
O lăcuire mai desfătată
(Intr'adins căutând) nici odinioară
Nu veți afla; deci, având bucate
In traistă, să rămânem aice
Și să trăim zile ferice.

Nici când vreun orator n'a vorbit mai pe placul ascultătorilor săi. Țigănia, nehotărîtă, se hotărăște deodată să rămână pe loc, și numai Drăghici singur singurel se mai împotrivește în zadar.

Dar dacă, stând pe loc, dau Turcii peste ei ?

Și-acum începe alt sfat: cum să se lupte cu Turcii, dacă dau peste ei? Dar, pe când, de bucurie că au stat pe loc, ei propun fel și chipuri de bătaie, și pe când Tandaler se indignează de propunerea lui Dondu, de a face în jurul taberei lor șanțuri acoperite cu frunzar, în care să cadă vrăjmașii ce i-ar ataca, deodată se aude vestea înfricoșată: Turcii, vin Turcii, iacă !“.

Urmează apoi unul din cele mai admirabile episoade comice. Vlad Vodă simțise pe semne uneltirile piezișe ale Țiganilor și vrea să-i pună la încercare și să-i descopere. Se îmbracă, împreună cu o seamă de călări, turcește, și le iese înănte. Caracterul neamului țigănesc, așa cum îl concepe Românul, se arată de îndată în toată splendoarea lui comică :

Țiganii dacă aproape văzură
Turcimea venind, de spaimă mare
Toți își uitară limbile 'n gură :
Ținându-se fără de scăpare
Pieriți, acum armele-și uitasă,
Și căuta numai la tufa deasă.

Insă, văzând că nu e cu putință
Să dea fuga sau să se ascundă,
Fieștecare cu năzuință
Acolo se bagă și s'afundă

Unde vede grămada mai mare
Și unde alții se îmbulzeau mai tre.

Țigani, săracii, grămadă
Îmbulzindu-se, într'un loc s'adună,
Și-și ascund capetele, să nu vadă
Cum Turci vin în chip de furtună.
Hei ! pe dânșii acuși, acuși să dee,
Dulcea viață ca să le-o iee !

După ce sosi vrăjmașul în față,
Toți la pământ căzând, își plecară
Grumajii și 'ntinseră brață,
Milă cerșind cu lacrimi amară :
„Valeo ! Valeo ! strigau plângând, iacă
Piere și țigănia săracă“.

Era Neicu pe vremile acele
Unul din Țigani, care osebite
Țări umblase, și-avea socotele
Bune în sine și, 'n mai multe spite
S'aflase. Acesta, luând cu sine
Oare-câte persoane bătrâne,

Oștilor merse întru 'ntâmpinare.
Muntenii văzând așa turburată
Țigănia și-auzind vuet mare,
Ștereră 'n loc. Iar, dacă bărbată
Solia veni, până ei se miră,
Așa Neicu pricina resfiră :

„Domnilor Turci, deh ! fie-vă milă
De țigănia noastră săracă ! —
Nu de voe bună, ci de silă
(Că mai rău doară să nu petreacă)
Au trebuit armele să 'mbrace
Neavând de nevoie ce mai face.

„Iertați dară, luna să v'ajute,
Mahomed mulți ani să vă trăească,
Hie uitate hele trecute.
Că zău, Dumnezeu să ne trăznească !
Nu suntem noi vină 'ntr'ahastă,
Ci iacă a fost pe noi o năpastă.

„Tot Vlad Vodă e ahăstor de vină.
Numa Dumnezeu lui să-i plătească !
Căci el ne-a băgat în hasta tină;
Dar vița noastră țigănească
Cu toată lumea vrea să hie 'n pace
Și zău ! că bătălia nu-i place“.

Vlad Vodă, lucru fără ispravă
Țigănesc văzând și mișelie,
Poruncă dete fără de zăbavă
Ca toți ostașii gata să fie:
Făcând să bucine de bătaie
Parcă pe toți ar vrea să-i taie.

Țiganii înțelegând aceste,
Slăbiră la inimă de frică:
Cesta leșină fără de veste,
Cela amurte, nu simte nimică;
Altul se vaită în gura mare,
Iar altul plânge cu suspinare.

Mai toți acum de sine-și uitasă;
Numai Neicu încă firea-și ține
(Adevărat) cu fața jeloasă ¹⁾
Și, trăgând adânce suspine,
Dar totodată mai deschise
Rostul său și cu nădejde zise :

„Dăh ! nu vă lăcomiți într'atâta
La țigane suflete mișele,
Luați-ne averea toată și pita,
Desbrăcați-ne pân' la cămașă
Numai lăsați-ne de mângâiere
Viață, copii și muere.

„Știți bine, că și la voi săracii
Țiganii trăesc numa din milă,
Făcând slujbă și plătind haracii,
Dar aceasta fu pe noi o silă:
Insă iertați-ne acum deodată,
Să vă iente Maica Prea-Curată !

---

¹⁾ Adică plină de jale.

„Și ce folos de acolo vă este,
Dacă ne luați dulcea vieață,
Și a noastre vor rămânea neveste
Cu mititei copilași în brațe.
Noi 'om muri (ce-i drept) dar' ele
Purta-vor după noi lungă jele“.

Vlad Vodă atuncea nu mai poate
Să se ție ca să nu zâmbească;
Cu dânsul, șiragurile toate
Râseră de această țigănească
Intâmplare foarte minunată
Și de vitejia prea lăudată.

Neicu încă era să mai zică,
Când Vlad Vodă-l curmă zicând: „Dară
Voi mișei și oameni de nimică,
Așa vă bateți voi pentru țară?
Pentru asta v'am dat eu bucate
Și vă hrănesc? Cioare blestemate!

Iată că vă iert acum deodată,
Dar de-ți mai face-a doua oară,
Voi porunci să spânzure toată
Țigănia, nici să vă pară
Glumă! aceasta Vlad vă zice,
Carele cu voi grăește aice“.

Țigani ca din somn se treziră,
Cunoscând atunci înșelământul;
Toți caută unul la altul și se miră
Cum și-au schimbat Muntenii veștmântul!
Până ce toți se miră de aceasta
Iacă Neicul, ridicându-și creasta.

„Să ierte Măria Sa, el zise,
Noi suntem fără de nici o vină,
Căci cine-ar fi socotit să ni se
Intâmple una ca aceasta și să vină
Pe noi Munteni îmbrăcați turcește;
Insuși Măria ta socotește:

Insă de-am fi priceput noi cumcă
Nu sunteți Turci, doar și moarte

Se întâmpla; că de voi nici o pruncă
Nu s'ar fi temut; apoi ce soartă
Urma între noi, — încă nu se știe,
Destul că s'alegea de voinicie.

După ce pleacă Vodă, Țigani se trezesc încet din buimăceală și îndată îi apucă pofta de vitejie. Unul din ei, Muțul, după ce Muntenii pieriseră din vedere, chiar îi strigă și-i provoacă la luptă.

Dar iată că îndată se arată în adevăr oastea turcească a lui Omer Pașa. Țigani, văzând pe Turci venind, vor să se arate deștepți: altă trăsătură comică a caracterului lor. Ei nu cred că sunt Turci, ci tot Vlad Vodă, care ar fi vrând să-i sperie a doua oară. Este singurul mijloc, admirabil prin ingeniozitatea lui, de a ne arăta cum ajung în sfârșit Țigani să lupte în războiu. Dar poetul nu vrea să prăpădească țigănia, făcând-o să se izbească cu Turcii. Ei sunt rezevați pentru alte fapte mai mărețe. Și de aceea, mulțumindu-se să ne arate comicul caracterului țigănesc în situație, îi scapă, făcând pe Turci să fugă de Parpanghel, îmbrăcat în armura lui Argineanu, eroul român, spaima Turcilor. Parpanghel, după ce pățise multe căutând pe Romica, bău dintr'un izvor fermecat, dătător de curaj, găsi armele acestui erou român — care și le părăsise pe câmp după ce băuse dintr'un alt izvor cu însușiri potrivnice, — încălecă pe calul acestuia și acum ar fi făcut multe vitejii, dacă, după ce speriase pe Turcii lui Omer Pașa n'ar fi căzut cu capul jos într'un șanț. Țigania scapă astfel de Turci cu atât mai mult, cu cât aceștia tocmai atunci sunt izbiți și risipiți de Vlad Vodă. În orice caz frica îi pătrunde până la oase când se gândesc că, dacă ar rămânea pe loc, ar putea prea bine ca Turcii să dea peste dânșii.

Toți încep să simtă cât de puțin sunt ei de voinici în realitate și cât de rău au făcut de s'au înarmat. Balaban crede că Vlad Vodă a făcut aceasta, numai ca să-i piardă; deci scăparea nu este pentru ei decât în fugă. În această situație, trebuie să se arate cel mai cu cap decât ei, pe care poetul până acum numai ne-a

făcut să-l întrevădem: Tandaler, șeful Aurarilor, e-roul țigănesc. El nu crede pe Țigani așa de netreb-nici, ci din contră e încredințat că ei au o menire mare; ei pot întemia țară nouă cu un vovecd ales dintre Țigani:

„Noi să fugim încotro? dar unde?
Și pentru ce, sau doară de frică?
Care se teme se poate ascunde:
Iată codrul; dar cărui voinică
Incă în sânișor inima-i bate,
Locului va sta, până când poate,

N'ați văzut cum luarăm izbândă
Asupra celor ce-au fost să ne taie?
Iar deau gândit Vodă să ne vândă
Pentru niște clise ¹⁾ și mălae,
Să-i arate arate acum țigani dară,
Căci nici ei nu sunt pui de căprioară.

Mie îmi vine, fraților, în minte
Un cuget mare... mare ca și-un munte
Știți a călugărului cuvinte
Ce grăi, scârpînându-se 'n frunte...
Deci dacă s'ar face acele aeve
Cine-ar zice că vorbi el pleve?

Să spunem că pe Vlad Vodă l-or bate
Turcii, punând țara la robie, —
Cine, grăind după dreptate,
Ar domni hastă țară pustie?
Dar luați cam binișor aminte
Căci trebuie căutat și 'nainte.

Au n'ar fi cu mult mai drept și bine
S'alegem pe unul care să fie
Peste voievozi capul cel mai mare
Apoi să căutăm locul de moșie
Care de acum să se numească
Chiar și curat Țara Țigănească.

---

1) Clise=slănine.

Propunerea de a întemeia o țară țigănească se potrivește cu veleitățile de independență ale Țiganilor, pe care „hodina și bucatele lui Vodă le-o născuse în suflet și toți o primesc cu bucurie, afară de bătrâni, cari se îndoiesc. (Cântul VII).

Dar cât de șubred era acest entuziasm și ce temeiuri are, se vede îndată. Câtă vreme aveau mâncare și băutură de la Vodă, puteau să stea, să sfătuiască, și chiar să-și pună la cale un Domn și-o țară. Dar dacă se isprăvesc bucatele? Bucatele în adevăr se isprăvesc prădate de „Lăieți și de Goleți”. Și mare bătaie s'ar fi întâmplat și tabăra țigănească s'ar fi spart, dacă lupta dintre Vlad Vodă și Turci nu i-ar fi făcut să se gândească la lucruri mai serioase. În adevăr Vlad Vodă, ajutat de sfinți, se izbește cu Turcii ajutați de draci, în frunte cu Satana. Sgomotul acestei teribile duple înspăimântă pe Țigani, tocmai când Tandaler era să rețeze capul obrasnicului Corcodel, care-l luase în bătaie de joc. — Și toți se reped spre codru. Tandaler, cuprins de gândul său mare găsește prilejul de a se impune, îi ține în loc, iar țiganii, deși „părea că inima le plânge, scârbă având de bătaie și sânge“, uită de domn și de țară și se înarmează de nevoie: acum nu era vorba numai de a-și apăra viața, dar de a-și cuceri mâncarea, ce le lipsește. Acestea sunt și argumentele lui Talander: ei trebuie să se bată cu ochii închiși, pentruca să nu se sperie de dușman.

Și astfel Țiganii se pornesc înarmați și merg după Talander. Și merg rupți de foame, fripți de sete toată ziua.

Ajung însfârșit, seara la un codru în care poposesc pe iarbă verde, unde

Deteră de pomi cu roduri coapte
Care puteau la toți să le ajungă.

Ursita însă îi paște de pe urmă. Tocmai când din nou le venise gând de vitejie, aud cu „urechea sperioasă urlete și strigăte, dar, de zăpăciți ce sunt, în loc să fugă de primejdie, ei merg spre ea. Un chip ingenios prin care poetul putea să facă laia țigănească să se războiască de a binele. Așa dar, ei intră din gre-

șeală în dușmani și, după sfatul lui Talander, închid ochii și dau cruciș și curmeziș, dar îi cine? Intr'o ci-readă de boi în care intrase Draci biruiți de Ingeri veniți în ajutorul lui Vlad Vodă.

După multă bătaie cu ochii închiși, vitele înspăimântate fug. După ce, „în vânt loviră“, Țigani.

Incepură a clipi din ochi câte o țară —

și-și deteră în fine seama că nu mai au cu cine să se bată.

Atunci se opresc, bucuroși că au scăpat de vrăjmașii, pe care nici nu-i văzuseră; dar neștiind ce să mai facă, s'ar fi luat la ceartă între ei, dacă Talander, pe care în timpul luptei un taur îl asvârlise la pământ, nu s'ar fi sculat cu greutate și n'ar fi propus să poposească chiar pe câmpul de bătaie.

Locul, pe care se culcaseră, era însă tocmai la locul bătăliei dintre Vlad și Turci. Țigani, când se deșteaptă și văd atâția Turci și Munteni morți, cred că ei au făcut vitejia și prind din nou suflet mândru și gânduri înalte pentru înălțarea neamului. Și cu atât mai mult, cu cât Satana venind sub chip de sol din partea lui Mahomed, le dă țara pe mână, le poruncește să-și aleagă un Domn și le mai arată și o tabără plină de bucate, părăsită pe semne, de Turci, prin apropiere. Dacă mai adăogăm că nici de Vlad Vodă, care se pribegise după porunca lui Dumnezeu, nu mai au nici-o frică, putem zice că Țigani noștri au ajuns punctul culminant al fericirii lor țigănești. De acum numai un „ciorobor“ (adunare) le mai trebuie, pentru ca să aibă Domn și Țară (Cântul X).

Dar mărirea trebuie să treacă în orice caz înaintea realizării acestui gând mare. O zi întreagă stau dar și mănâncă, și numai după aceasta, Tañdaler, care visa domnia, cheamă pe țigani la adunare, ca să-și aleagă un voevod și să-și întemeieze țară.

Dar lucrul nu merge așa repede. Drăghici își dă seama mai bine de ce pot și nu pot Țigani. El vede în solia dela Mahomed o uneltire a lui Vlad. Apoi, chiar de-ar fi adevărată, ei nu pot întemeia țară, fiindcă nu știu carte, n'au viță de domn între ei, și sunt apoi prea puțini și fără putere:

Gândiți voi că a drege-o țară 'ntreagă
E numai așa lucru de șagă?

Apoi, câți sunteți voi împreună,
Ca să puteți apăra o țară?
Ia vreo trei patru mii — o mână!
Pentru că ați învins alaltăseară,
Nu gândi-rați cu minte nebună
Că așa se va întâmplă întotdeauna?

O sută numai din călărașii
Lui Vlad asupra voastră vie,
Unde e atunci Tandaler cu ostașii
Lui cei de mărită vitejie?

Guliman ea însă în batjocură pe Drăghici, arătând
că nu e mare treaba să fie cineva Domn:

„Spuneți-mi, rogu-vă, ce greutate,
Are un Vodă? — Eu voiu desvolbi-o!
Intâiu doarme ca și noi pe spate
Sau cum vrea, pân'ce se face ziuă,
Apoi, sculându-se, bea și mănâncă
Sau își razimă capul 'n brâncă,
D'aci jalbe și cereri ascultă
Și le hotărește cum pricepe...

Deși această cuvântare decide (Cântul IX) pe
„dalba țigănie“ să-și aibă „craiu și țară“, Corcodel
se scoală și-i necăjește, spunându-le că ei, totuși, nu
vor putea avea nicidecum nici călugări, nici vlădici
țigani, fiindcă țiganul nu e în stare să postească.
Ciuciul întrerupe însă pe Corcodel, zicând că, dacă
n'or avea călugări și vlădici, nu-i nici o pagubă.

Balaban cere îndată să se hotărască alegerea Dom-
nului și boierilor. Această propunere supără pe Bo-
bul, care nu se împacă cu ideea că vreunul ca Ba-
laban sau ca altul dintre ei să fie Domn. Gândul, cel
mândru *in abstracto*, îl îngrozește când e vorba să-l
realizeze:

Dar nu! Dumnezeu să mă ferească!
Mai bine hălu mai rău Muntean,

Voiu să mă'nchin și să-mi poruncescă,
Decât căldărarului Balaban...

Ceeace însemnează în fundul cugetului lui „decât ori cărui alt Țigan”... Admirabilă trăsură caracteristică a stării sufletești a tuturor — care în mod firesc le va zădărnici toate avânturile de libertate, pe care se pare că le au. Căci de aci în adevăr începe marea ceartă care va aduce spargerea taberei țigănești. Cior moiū începe să ocărăscă pe Bobul, că se leagă de Balaban; Burda la rândul lui ocărăște pe Ciormoiū, iar Tandaler nerăbdător, strigă amenințând pe Țigani că, dacă nu vor tăcea ca peștii, are să le rupă fălcile. Atâta a trebuit Țiganilor :

— „Dar cine îți dă ahea putere ?”
Un glas se ridică din grămadă,
„Să ne batjocorești, măi Tandalere ?”

Tandaler e însă mai grabnic decât Achile. El n'are pe o Palas Atena să-l prindă de chică și să-l sfătuească, și îndată se repede și arde o palmă lui Sfârcul :

„Na ! Sfârcule, zise : ahasta-ți hie
Până una alta de 'nvățătură ;
Iar când oiū ajunge la Domnie,
Nu ți-a rămâne niciun dinte 'n gură”.

Dar toată grabnica lui vitejie nu impune Țiganilor. Cârlig îi cârpește o palmă, iar, când se întoarce să vadă cine l-a lovit, un altul din gloată îl izbește în ceafă cu un reteveu, de-l podidește sângele. De aci bătaia se întinde, și Tandaler ar face multă moarte în Țigani, dacă zlătarul Cărăbuș nu i-ar fi furat „cioarsa” de sabie. Totuși găsinđ un ciolan de vită moartă pe câmpie, Tandaler se repede, ca un al doilea Samson, în ciurărimea grămădită”, care-i era cel mai mare vrăjmaș, și

Pe unde merge, cotropește
Ucide, prăvale și rărește.

Guliman, cu ceata lui, îi ese înaintea. Tandaler îi lovește în frunte, îl răstoarnă

Și, răpit de patimă ferbinte,
Capul era să-i crape ca și-o nucă,
De nu l-ar fi năvălit îndată
Ceata Ciurarilor prea bărbată.

Tandaler, înfuriat, doboară totuși o mulțime de Țigani cu o furcă de cort :

Toți aceștia loviți fără milă
Se sfârșiră cu moarte pângână
De-a lui Tandaler groaznică mână.

Dar Lăeții și Goleții, cu cetele lor, sar asupra cetei Aurarilor lui Tandaler. El se repede să le dea ajutor cu alte „arme mai ușoare, pe care Danciu din cort i le aduse”, dar Balaban, înarmat cu un ciocan, îl pân-dește pela spate. Tandaler bagă de seamă, pune scu-tul înaintea și, deși spărgându-și scutul de lovirea ciocanului, nasul îi „fumă” și „ochi-i scânteiară”, el totuși,

Lucind agera săbioară
Lui Bablaban urechiușa sboara.

Apoi lăturiși mânănd lovita
Îl nimeri tocmai 'ntre fălci, unde
Măcineaze măselele pita
Iar lui Bălaban tăietura
Până la urechi îi lăți gura.

Mai taie apoi Petcului nasul, lui Burlă „o mână și-o bucă”, și în fine se repede la Năsturel care face mare moarte între Aurarii lui. Purdea, se 'nfioară de viața lui Năsturel și atâță în contra lui Tandaler pe Bumbul, care, deși bătrân, își mai amintește mește-sugurile lui din tinerețe. Și astfel, pe când Tandaler tocmai vrea să răpuie pe Burlă, cel cu mintea „poni-vă”, zicându-i :

„Feri de ți-e să mai mănânci mămăligă,

Bumbul sosește la spate și

Chibzuindu-și treaba sa bine,
Din toată sila se rezezește
P.tindu-se cu capul, și vine
Lui Tandaler tocmai 'ntre picioare,
Dându-i o cumplită berbecare.

Tandaler se răstoarnă, iar vrășmașii lui tabără cu ciocanele pe el. El este făcut fărâme, iar Țigani, pe care numai o furtună îi liniștește, se împrăștie în toate părțile fără să se mai gândească la „craiu și țară”.

GHEORGHE LAZĂR

Născut la 1779 în satul Avrig lângă Sibiu, din părinți țărani. Învăță în satul său natal, apoi în Sibiu, Cluj și în Viena, unde urmă cursurile etologice, atrăgând, prin silința sa, băgarea de seamă a cercurilor guvernului și chiar ale Curții imperiale. Obținând titlul de doctor, se întoarse în țară și, după multe greutateți, fu hirotonit arhidiacon și numit profesor la seminarul candidaților de preoți din Sibiu și predicator.

Predicile sale erau foarte ascultate de poporeni: prin ele își stabilii reputațiunea de orator. În 1816, fu silit, după întâmplări nenorocite pentru el, să părăsească Transilvania și trecu în Muntenia ca educator într'o familie boierească.

În București, sprijinit de câțiva boeri patrioți și doritori de cultură, i se dete loc la școala dela Sf. Sava, unde deschise (1818) cursuri primare, secundare și superioare și lucră în tihnă cu școlarii săi, răspândind, pe lângă cunoștințele generale, și iubirea de patrie, care dete curând roade. Îndată ce Tudor Vladimirescu ridică steagul luptei, toți școlarii săi se făcură partizani ai acestuia și propagatori ai ideii de emancipare de sub domnia fanariotică.

Evenimentele nenorocite ce urmară pentru Români după această mișcare, aduseră și închiderea școlii lui Lazăr, — care — bolnav — plecă la familia sa. Murind după puțină vreme (1823), fu înmormântat în satul său natal.

Gheorghe Lazăr (1779—1823)

STAREA ROMĂNILOR LA VENIREA LUI LAZĂR ÎN BUCUREȘTI

Notă introductivă. — Petre Poenaru, în discursul său de recepțiune la Academia Română din 1872, reproduce un articol al lui Gheorghe Lazăr pe care îl transcriem în paginile ce urmează :

Când am venit într'acest ales și de Dumnezeu binecuvântat pământ românesc, ca să seamăn grâul cel

curat și fără neghină, am aflat într'acest pământ o mulțime de măracini; totuși nu mi-au trebuit prea multă osteneală de a-i putea curăța, căci toți patrioții cei adevărați, dându-mi ajutor, am putut foarte lesne semăna grăunțele cele adevărate, și nenumărate mii de flori străluceau pe holdele române. Iată atunci și mulțimea de lăcuste au venit, căutând ca semănăturile încă până a nu aduce doritele fructe, să le strice. La aceasta nu puțin m'am fost mâhnit, nu atâta căci știam că lăcustele niciodată vin ca să dea rod ci să mănânce sudoarea și osteneala pământului, cât mai vârtos, căci tare m'am încredințat că unii din neamul românesc sunt cu totul predați în limba grecească și mai bucuros zic „chirie eleison“ decât „doamne miluește-ne“.

O! cum de bine au știut grecii a se lingări către români, cât i-au făcut chiar împotriviitori limbei românești. Nu-e destul aceasta, ci încă și legile Țării le-au stricat și legi noi au făcut, ba și năravurile fanarioților s'au făcut de obște ca o datorie a le urma români și întru toate legile Țării și năravurile românești încet încet s'au părăsit; și de nu era Prea sfințitul Mitropolit Dionisiu și cu alți patrioți, și școala aceasta românească cu totul o derăpăna și de nu se trimetea fii de ai Patriei la învățături în Austria, Germania și Francia, rămâneam totdeauna cu via nelucrată, plină de știr și bozii, pentru că se încuibase atâtea nedreptăți în țară, cât, de ar fi înviat un Radu-Vodă, un Mateiu-Vodă și un Ștefan-Vodă al Moldovei să vadă legile și năravurile Românilor de acum, încă de s'ar uita și la portul și la modele de acum, — cu plâns și cu amar s'ar ruga de Dumnezeu a-i trimite în adâncimea pământului a nu mai vedea nedreptatea aceasta ce se face!

Ah! cu mare durere a inimilor simțise aceasta unii strănepoți luminați, care poartă numele și sângele strămoșilor Români, al căror neam oare-când eră cel mai mărit al lumii; eră cel mai înțelept, înfrumusețat; căci la Romani asemenea era îndemnul luminării neamului, precum a celor de jos și săraci, așa a celor de sus și bogați! Ba toți un cuget erau lucrând pentru bunul cel de obște național; dar noi Români de acum, cari suntem adevărați strănepoți

ai Romanilor, avem în ochi o ceață, prin care nu putem vedea lumina soarelui ! Au doară nu putem avea și noi filosofi, ca să ne învețe filosofia în limba română ? Toate putem a le dobândi, că și noi suntem născuți ca și alte neamuri, și nouă ne-au dat Dumnezeu acele daruri. Cine poate zice că fiii Românilor nu vor putea învăța toate învățăturile în limba patriei ? Eu văd acum ce putere și vrere fiii Românilor au la învățătură.

Scrierile principale ale lui George Lazăr

* *Cuvânt la înscăunarea mitrop. Dionisie*, 1819 (Analele Academiei, IV III).

Înștiințare către tinerime, 1818 (Convorbiri literare XXXVIII 1904 pag. 399).

Caracterizare generală

Spiritul în care scrie și vorbește Lazăr este aproape religios. Fondul scrierilor sale constă într'un entusiasm sincer, cald și concentrat pentru națiunea română ; o inimă plină de amar pentru poporul român asuprit de streini și neștiutor de noblețea propriei lui origini și un nesfârșit simț de jertfă pentru înaintarea și deșteptarea neamului. În privința formei George Lazăr are, în deosebire de ceilalți scriitori istorici și filologi ardeleni contemporani, un stil curgător și plin de energie și căldură, deși pe alocurea prolix. Limba, deși arhaică în construcțiune, este în genere clară și pură, afară de unele — prea puține — particularități dialectale. Cu deosebire prin ardoarea sufletului său pentru binele neamului, George Lazăr este un admirabil model vrednic de imitat și de alții.

TIMOTEIU CIPARIU

Timoteiu Cipariu s'a născut la 1805 în Transilvania și a murit la 1887. După terminarea studiilor, îmbrățișând cariera preoțească și profesorală, fu numit profesor la gimnaziul, apoi la seminariul din Blaj și canonic la catedra greco-catolică din acel oraș.

La 1848 luă parte activă la toate evenimentele atât de importante pentru Români, fu membru al comitetului național, director al ziarului „Observatorul”, delegat al națiunii către Impărat la Viena.

Când politica nu-l mai chemă la lucru el se dăte cu totul activității literare. Studiile lingvistice erau cu deosebire plăcute lui Cipariu.

A învățat mult și a scris mult, a fost membru al mai multor

societăți culturale și vice-prezident al Academiei Române. S'ar putea zice chiar că a fost sufletul acestei instituțiuni în prima ei epocă. Se știe că actuala Academie, era la început o societate cu menire specială a lucra o gramatică și un dicționar. Dicționarul a fost făcut de Laurian și Massim, iar gramatica de Cipariu.

Timoteiu Cipariu

PRINCIPIUL ETIMOLOGIC

Notiță introductivă. — La 28 August 1866 s'a ținut adunarea generală a Asociațiunii române transilvănene („Astrea”).

La această întrunire, în Alba-Iulia, Timoteiu Cipariu a ținut un discurs „despre unificarea ortografiei”, în care a susținut nevoia unei unificări a scrierii limbii române. Din acest discurs e luat pasagiul de mai jos. El e publicat în „Arhivul pentru filologie”, 1867 pag. 7.

A scrie cu litere latine astăzi e dorirea tuturor românilor, întâiu pentrucă suntem romani de viță

latină și totdeauna pentru că limba ne e romană, iarăși de origine latină, și apoi pentru că toate celelalte națiuni din Europa, câte sunt de aceeași viță romano-latină, scriu cu litere latine numai noi românii până ieri alaltăieri, nu; la cari, însă, în locul mai de pre urmă, se poate adăogi și acea considerațiune¹ că mai toate naționalitățile Europei scriu astăzi cu litere latine, au² formate din cele latine, au cel puțin netezite după forma celor latine, chiar și cele ce nu-s de viță romanolatină, precum ungurii, germanii cu toate subdiviziunile: angli, dani, holanzi și svezi, încă și o parte mare a națiunilor slavice, precum polonii și boemii, chiar și rușii și sârbii modernizându-și alfabetul cirilic după forma literelor latine. Numai turcii, grecii — și românii, mai erau, cari scriu cu alt soi de litere, nu latine.

Lung timp se speriau ai noștri, ca nu cum-va adoptând literele latine, în urmă să fie strimtorați a adopta și legea romană-latină.

Până ce scriam cu litere cirilice, limba românească era ca acoperită sub ele, așa cât în afară nu avea față de limba romană-latină, ci de limba slavică, măcar că e de recunoscut, cum că, încât pentru principiul fonetic și pentru ușoritatea³ ortografiei, mai ales după ce o simplificară lepădând o sumă de litere superflue din alfabetul cirilo-român, nu se putea afla alfabet mai apt și mai comod decât acest alfabet așa reformat.

Însă acum, după ce începem a scrie cu litere latine, vâlul ce acoperea fața limbii românești, cade deodată de pe ea.

Și vai de limba românească, — dacă, lepădând vâlul, se înfățișează înainte, cu o formă urâtă, sau cel puțin ridiculă !

Limba românească încă, desbrăcându-se de vechiul vestmânt slavice și voind a se prezenta înaintea publicului european, are întâia datorință de a se prezenta într'un costum, cel puțin croit după natura și forma, de care să nu le fie rușine celor-lalte surori ale ei.

1) Germanism : în loc de „și considerațiunea că“.

2) Căpăriu întrebuințează de obicei forma *au* în loc de *sau*.

3) ușurința.

Natura limbii românești e romană, ea e limba unei națiuni romano-latine, și soră dulce cu alte limbi europene romano-latine.

De aceea, și costumul ei nu poate să fie decât roman-latin, — și croit după costumul limbilor romane.

Ortografiștii sunt croitorii aceluia costum. — și noi încă ne numărăm între aceștia.

Noi nu ne-am mulțămît cu costumele ce le croiră alții până acum și acuma.

De aceea crezând că suntem în stare de a crea un costum nou, mai cuviincios, ne-am apucat.

Noi am adoptat spre acest scop principiul etimologic ca principiu primar, însă cu tot respectul ce se cuvine și principiului fonetic ca unui principiu secundar.

Principalele scrieri ale lui T. Cipariu

Gramatica limbii române. Partea I Analitică, Buc. 1869. Partea II Sintetică, Buc. 1876. 10, *Crestomatie sau analecte literare*, 1877.

Caracterizarea generală

1. Pasagiul de mai sus, ca și toată scrierea, limpede și energică, dar fără alte calități literare, este important ca și toate scrierile lui Cipariu, din punctul de vedere al istoriei limbii. Limba română fiind latină de origine, trebuie ca și vestmântul ei — ortografia — să fie cât mai aproape de cel latin. Deci principiul primar al scrierii române este *etimologismul*, adică o scriere din care să se înțeleagă numaidecât de către un străin că această limbă este latină. Fonetismul este numai un principiu secundar, pe care numai câteodată îl poate lua în seamă. *Cipariu* este unul din cei mai însemnați propagatori ai *curentului latinist*.

2. Cipariu crede că misiunea gramaticului este să schimbe limba după regulile stabilite de dânsul, că nu „ușurătatea buzelor“ să se fie în seamă, ci principiile gramaticale.

În aceasta Cipariu greșea, căci nimeni nu poate da legi pe care poporul să le urmeze în dezvoltarea limbii. Vorbirea este un organism viu, care trăește conform unor legi pe care nimeni nu le așează; ele sunt condiționate de o sumă de împrejurări, și filologul nu poate face altceva decât să observe fenomenele și să formuleze legile la care apoi trebuie să se supună scriitorul.

Teoriile lui Cipariu au fost aspru combătute de *T. Maiorescu*, criticul „ *direcțiunii nouă* “ odată cu multe din exagerările *curentului latinist*.

3) Dar Cipariu mai credea că legiferarea gramaticului are să se bazeze pe studiul limbii din *dialecte* și din *vechile documente*. Acest studiu făcut întâia oară în mod științific de Cipariu, formează titlul lui de glorie și, oricare i-ar fi ero-rile, meritele lui sunt mari, cel puțin în această privință.

AUGUST TREBONIU LAURIAN

S'a născut în anul 1810 în comuna Fofeldea de lângă Sibiu, și a studiat la Sibiu, Cluj și Viena. Laurian a avut o deosebită predilecție pentru filologie, istorie și matematici. După încheierea studiilor a venit la București și s'a făcut profesor la colegiul Sf. Sava, după ce-și luase mai întâi doctoratul la Viena cu o lucrare în limba latină: „*Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utriusque Daciae vigentis*“. Apărută în 1840, ea formează o încercare de a reconstitui limba românească din epoca anterioară primelor texte.

Între anii 1845—1847 scoate împreună cu *Nicolae Bălcescu* revista istorică: „*Magazin istoric pentru Dacia*“, unde se publică o mulțime de material istoric, din diferite manuscrise și texte vechi.

În anul 1846 Laurian publică în trei limbi: latinește, franțuzește și nemțește o schiță a istoriei Românilor: „*Brevis conspectus historiae Romanorum*“, apoi în 1848 se întoarce în Ardeal, luând parte la revoluție și figurând împreună cu *Cipariu*, în delegație, care a prezentat împăratului la Viena doleanțele Românilor.

Aug. Treb. Laurian este unul din principalii susținători ai curentului latinist. Părerile sale filologice le găsim exprimate în introducerea la „*Dicționarul limbii române*“, publicat în două volume, între anii 1871—1876, în colaborare cu alt profesor dela Colegiul Sf. Sava, cu *I. C. Massimu*, cu care a lucrat și la „*Glosarul limbii române*“. (1871).

Opera acestor doi autori este făcută din însărcinarea Academiei Române și are ca bază principiul latinizării integrale a limbii românești. Această latinizare trebuia să se producă pe două căi:

1) prezentarea cuvintelor românești de origine latină într'o formă cât mai apropiată de înfățișarea originală a cuvântului latin, de ex.: *caballu* (calul), *brendia* (brânză), *fientie* (ființă), *galbedia* (gâlbează), etc.;

2) înlocuirea cuvintelor nelatine din limba românească cu cuvinte din vocabularul strămoșilor noștri, deci: *bellu* în loc de *războiu*, *alliu* în loc de *usturoiu*, *cafellariu* în loc de *cafe-giu*, ș. a.

Firește că limba, fiind un organism viu, și-a continuat vechia și dezvoltarea după regulile proprii, și toate exagerările artificiale, pe care unii sau alții au încercat a le impune din afară, au dat greș. Totuși trebuie să recunoaștem că străduințele latinistilor nu au rămas absolut fără nici un ecou în dezvoltarea limbii noastre. Însăși limba noastră împovărată de influențe și elemente străine a reacționat în timpul acestei mișcări și astăzi o serie de expresii ca *Blagoveșteni*, *spolocanie*, ș. a. au fost înlăturate, făcând loc corespondentelor latinești.

Meritul lui *Laurian* stă în enorma muncă depusă pentru realizarea acestui dicționar.

Ca inspector general al școalelor din Moldova, *Laurian* a desfășurat și o activitate didactică propriu zisă, alcătuind manuale de istorie, geografie și filosofie și ocupându-se în acelaș timp și cu epigrafia și arheologia.

De amintit mai este faptul că tot *Laurian* a îngrijit de publicarea „Cronicei Românilor“ a lui *Gh. Șincai* (1853), cronică pe care arhimandritul *Gherman Vida* o cumpărase la o licitație în Viena și o predase domnitorului *Grigorie Ghica*, care a și dispus publicarea ei.

Aug. Treb. Laurian moare în anul 1881.

III. ORTOGRAFIA. CUVENTELORU ¹⁾

15. A scrie unu cuventu, in intellesulu ce se dă vorbei *scriere* in limbele, cari nu reproducu la ochi, ca limb'a chinea, fiacare cuventul cu un semnu particulariu, a scrie unu cuventu va se dica a traduce prin semne visibili sunetele elementarie, d'in cari se compune cuventulu. Sunetele elementarie, d'in cari se face nemesurat'a multime de cuvente a limbelor celloru mai avute, se reducu la unu numeru forte micu: limbele classice, de essemplu, au formatu infinit'a loru avutia de cuvente, d'in 20—21 de sunete. Limb'a româna este mai avuta, in acestu respectu, si cu tote acestea nu are mai multu de 30—32 de sunete elementarie.

A descoperi dero prin una analise usiora de facutu acestu micu numeru de sunete elementarie alle limbei; a defige pentru fiacare sunetu unu semnu annumitu; a face cunoscute aceste semne cellui ce invetia a scrie limb'a; a da acestui-a, ca se scrie bine, singur'a regula de a însemnă fiacare sunetu ce aude in cuventu cu semnulu defiptu pentru acestu sunetu: *écco suprem'a perfectione, paradisulu ortograficu*, dupo care au oftatu și oftedia si astadi unii d'in invetiat'i Români. Nu vomu fi noi, cari se negămu, co principiulu formulatu asiă in tóta generalitatea sa este addeveratu si intru tote conformu rationei. Dero acestu paradisu l'au posedutu Români in scrierea

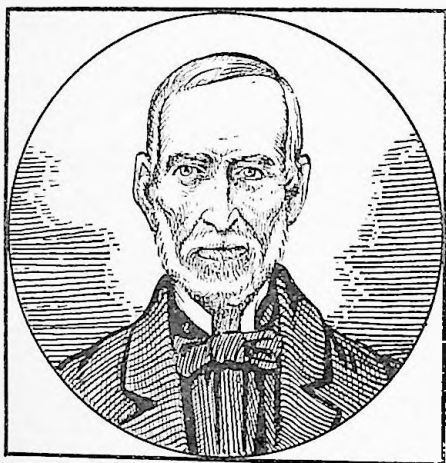
¹⁾ Cu ortografia lui *Laurian*.

cu litterele cyrilice. De ce se fia cautatu d'ero a scapá de fericirile lui, si inca cu lupte cumplite, sufferintie si persecutioni d'in celle mai inversunate? Acea-asi ignorantia de benele ce possedeá, care facu pre antaniulu parente allu genului omenescu se perda paradisulu pamentescu, se fia fostu ore caus'a, care facu pre Románi se se desfaca cu verce pretiu de litterele parentelu Cyrillu? Fapt'a e, co de unu seculu aprobe Románii se lupta a essi d'in acestu pretensu paradisu; si astadi toti câti sciu scrie, scriu cu littere romane dupo unu princip'u oppusu cellui care priesiedea la scrierea cu littere cyrilice, dupo principiulu etimologicu; desí unii essecuta principiulu cu mai multa, altii cu mai pucina conscientia si rigore, si de aci parut'a confusione ortografica, care domnesce astadi la noi si de care interesse nationali ceru se ne scapámu câtu mai currendu. Candu societatea academica suppose la probele unoru noue si seriose desbateri cestionea ortografiei, ea ajunse a se conv'inge, co, sub pedepsa de a intunecá cu totulu gramatic'a limbei, de a ua lipsi de verce lumina a filosofiei, de a rupe celle mai pretiose relationi cu limbele sorori, de a scinde limb'a romána, si prin acest'a nationea, in atâtea limbe câte pronuntie variate se audu, nu se potea departá in scrierea romána de principiulu etimologicu; co principiulu contrariu, bunu pote si rationale pentru una limba primitiva, nu pote adduce de câtu confusione si intunerecu intr'una limba derivata, cumu este a nostra; co etimologi'a, cu unu cuventu, precumu pentru intellesulu cuventeloru, asiá si pentru sunetele ce compunu cuventele, si traducerea acestoru-a prin semne, pote sengura produce cuvenit'a lumina si ordine in limba. Principiulu etimologicu una data pre deplenu stabilitu ca senguru dreptariu bunu pentru limb'a nostra, ce se ajungemu la dorit'a unitate de scriere, nu se cerea de câtu a for-

mulă acestu principiu cu claritate si precisione. In addeveru urmandu acestu principiu in tota rigorea sa, s'ar cere, ca vorbele române, cari si au originea lor in alte limbe, se se reproduca, pre câtu se pote, cu ortografia acelloru limbe; s'ar cere, de essemplu, ca verb'a *téca*, ca venita d'n grecesculu *θήκη* se scria *theca*; ca vorbele *cinci*, *cocere*, *torcere*, *cerere*, etc., ca provenite d'in latinescele *quinque*, *torquere*, *quaerere*, etc., se se scria si in limb'a nostra: *quinqi*, *coquere*, *torquere*, *querere*. A impinge principiulu peno la aceste limite, cari de altumentrelea cu greu s'aru puté fipsá, ar fi fostu a stabili pentru limba, care este proprietatea cea mai legitima a poporului integru, una scriere, pre care se nu ua pota esscutá decâtu unu micu numeru de privilegiati: spiritulu tempului in genere, cumu si interessile celle mai vitali alle nationei in parte, se oppunea cu potere la adoptarea acestei estremitate. Ca se ne bucurámu de folosele unei scriere după principiulu etimologicu, si pentru ca totu de una data fiecare Románu, ce si a facutu macariu scol'a primaria, se pota scrie cu deplema correcticne in ortografi'a fundata pre acesta norma, Societatea academica formulá si adopta cu unanimitatea membriloru sei mai pucin unulu, principiulu ortograficu urmatoriu: *Pentru scrierea limbei române se va urmá principiulu etimologicu, intru câtu regulele, pentru essecutarea lui, se potu trage d'in limb'a romána insasi si completá prin analogia, inlaturanduse semnele de prisosu cari impedeca dezvoltarea rationale și regularea limbei in gramatic'a ei.*

SIMION BARNUȚIU

Simion Bărnuț (1808—1864) a avut mai mult temperament de orator decât de scriitor, de aceea după lucrările sale nu poți să-ți explici admirațiunea ce aveau pentru dânsul cei ce-l cunoșteau de aproape. G. Panu ne spune undeva în „Amintirile” sale că avea reputația de a fi peste măsură de învățat și executa un prestigiu așa de mare în cât se considera că e lucru extraordinar și de mare cinste să te poți apropia de dânsul.

Simion Bărnuț

Viața lui fusese foarte agitată. După ce învățase teologia la Blaj și se făcuse preot și profesor, fu silit să părăsească această carieră și să devină iar student la o vârstă înaintată. Iscărea din 1848 îl află în această situație la Sibiu; dar el vru să-și facă evidente calitățile sale sufletești, astfel că deveni un factor de căpetenie între Români în acele momente critice. A lui este publicația anonimă care s'a răspân-

dit în manuscris la 25 Martie 1848 (când s'a făcut o adunare preliminară la Sibiu) și care oprea pe Români de a se mai cu Ungurii dacă nu vor discuta cu ei „ca națiune liberă, căci și republica nu este decât un despotism afurisit fără naționalitate”. Tot el rosti acel faimos discurs în catedrala din Blaj în prezinua adunării dela 3 Maiu din câmpia libertății. Discursul acesta a ajuns astăzi foarte răspândit. Deși are multe scăderi, mai ales în privința compoziției, cuprinde însă pasagii minunate cari vibrează de o căldă iubire de patrie.

După revoluție, Bărnuț se duse în Italia, deveni doctor în drept și astfel ajunse în 1835 profesor la Iași, întâi la gimnaziu și apoi la facultatea juridică.

Oricât de curioase să-i fi fost opiniile, el le susținea cu atâta convingere și stăruință încât reușiă să facă din elevii săi nu numai niște adepți, dar niște apărători fanatici.

După moartea lui, acești elevi începură a-i publica manuscrisele și astfel apărură: „Dreptul public al Românilor” (1867), „Dreptul naturale privat” (1868), „Dreptul naturale public” (1870), „Pedagogia” (1870), „Psihologia empirică” (1871), „Logica” (1871).

DISCURSUL DELA 3 MAIU 1848

(Inceputul și sfârșitul)

Frați Români,

Cine să nu se închine înaintea înălțimii omenești, când se uită la această adunare măreață, care face să salte de bucurie inima fiecărui român bun, și insuflă respect și spaimă celor ce nu vor libertatea oamenilor și urăsc pe Români? Cine va mai putea zice că Românul nu dorește o stare mai fericită, că pe el nu-l mișcă nici viersul cel dulce de libertate, nici chiar sentința de moarte care i se prepară în adunările ungurești?

Ia judecați, fraților! au dacă presimțesc rândunelele apropierea verii și a iernii și animalele furtuna cea grea, și dacă unii oameni își spun mai înainte chiar ora morții, o ginte întreagă să nu presimtă pericolul ce o amenință, un popor întreg să stea nemișcat ca piatra, când îi bate ora fericirii și să tacă ca un surd și mut, când i se trag clopotele de moarte? — Aceasta ar fi un lucru contra naturii și de tot cu neputință. Inima Românilor a bătut totdeauna pentru libertate și iacă-și vedem acum cu multă bucurie cum s'au deșteptat și cu ce unire minunată s'au legat că nu vor mai suferi ca să-l calce în piciorare alte națiuni; ei se adunară cu cugetul de a-și revendica drepturile care le uzurpă Ungurii, Secuiei și Sașii de sute de ani, și ca să-și apere de perirea viitoare acel drept neînstrăinabil, de care nici Gotul nu cutează a se atinge, nici Hunul cel sălbatic, nici Turcul necredincos; iar acum Ungurii liberali ne-o spun în față că vor să-l ia astăzi în epoca frăției și a libertății!

În mâna acestei adunări e pusă viața și moartea, soarta prezentă și viitorul, nu al unui om, ci al națiunii întregi. Ce va răspunde Adunarea înaintea națiunii a lumii și a posterității când ar subscrie sentința de moarte asupra națiunii sale?

Deci fraților, nu vă uitați la pretențiile Ungurilor cele nedrepte, nici la acei puțini înșelați și înșelători

dintre noi, cari, în speranța lefurilor ce așteaptă în împărăția ungurească, țin cu Ungurii și zic că apără onoarea și scăparea națiunii noastre. Considerați că aceștia sunt datori a lătra pentru osul ce li-l aruncă străinii ca să latre pe frații lor și să muște națiunea și mama lor însăși; feriți-vă de ei, căci nu sunt Români. Căutați la această mulțime de Români, care strigă în numele a toată națiunea : „Să nu ne ducem la masa libertății ungurești, căci bucatele ei toate sunt înveninate; să nu ne vindem țara și limba, căci, pierzându-se odată, nu se mai pot câștiga”. Uniți-vă cu poporul toți, preoți, nobili, cetățeni, ostași; învățați și vă consultați cu un cuget asupra mijloacelor revenirii naționale, pentru că toți sunteți fii ai aceleiași mame și cauza este comună. Ține-ți cu poporul toți, ca să nu rătăciți, pentru că poporul nu se abate dela natură, nici nu-l trag străinii așa de ușor în partea lor, cum îi trag pe unii din celelalte clase, care urlă împreună cu lupii și sfâșie pe popor dimpreună cu aceștia. Nu vă abateți dela cauza națională de frica luptei: cugetați că alte popoare s’au luptat sute de ani pentru libertate. Inșă când vi se va părea lupta cu neputință, când se vor ridica greutatea asupra voastră cu valurile mării turbure asupra unei nave, când va deslega stăpânul întinericului pe toți necurați și-i va trimite ca să rupă legăturile frăției voastre și să vă abată dela cauza și iubirea ginții noastre la idoli străini; aduceți-vă aminte atunci cu câtă insufletire și bărbăție s’au luptat strămoșii noștri din Dacia pentru existența și onoarea națiunii noastre, precum ne-a lăsat scris *Bonfiniu* cu aceste cuvinte: „Coloniile și legiunile Romane, copleșite de barbari țin încă limba romană și ca să nu o piardă cu totul atât de tare se luptă, încât se pare că nu s’au bătut atât pentru ținerea vieții cât pentru neatingerea limbii. Căci socotind binele deseale inundațiuni ale Sarmaților și ale Goților, apoi erupțiunile Hunilor, Vandalilor și ale Gepizilor incursiunile Germanilor și ale Longobarzilor, cine nu se va mira foarte că încă s’u ținut urmele limbii romane între Daci și Geți” !

Așa fraților ! aduceți-vă aminte atunci că vor striga din mormânt străbunii noștri : „Fiilor ! Și noi am

fost nu odată în împrejurări grele, cum sunteți voi astăzi; și noi am fost înconjurați de inamici în pământul nostru, cum sunteți voi astăzi; de multe ori am suferit chiar și mai rele decât voi; fost-am cu Goții, dar nu ne-am făcut Goți; fost-am cu Hunii, și nu ne am hunit; fost-am cu Avarii și nu ne am avarit; cu Bulgarii și nu ne am bulgărit; cu Rușii și nu ne am rusit; cu Ungurii și nu ne am uncurit; cu Sași și nu ne am nemțit... ci ne am luptat ca Români pentru pământul și numele nostru ca să vi-l lăsăm vouă... Nu vă nemțiți, nu vă uncuriți nici voi! rămâneți credincioși numelui și limbii voastre... vedeți cum ne am luptat noi pentru limba și romantitatea noastră! Luptați-vă și voi și le apărați cu lumina ochilor până se va restaura Capitoliul și va trimite la voi Senatul și poporul roman pe Traian ca să vă încoroneze cu laurii nemuririi pentru conștiința și bărbăția voastră”¹⁾.

---

¹⁾ Cuvinte reproduse din istoria Ungariei („*Rerum hungaricarum decades*“) scrisă de istoricul maghiar Anton Bonfinius (1427—1502).

ANDREI MUREȘIANU
(1816—1863)

Născut în orașul Bistrița, a învățat la Blaj și a fost profesor în Brașov (1838—1850) și ziarist, colaborator la „Gazeta Transilvaniei” și la „Foaia pentru minte”.

Andrei Mureșianu (1816—1863)

A mai locuit câțva timp la Brașov, unde a murit.

RĂSUNETUL
(Marșul anului 1848)

Deșteaptă-te, Române, din somnul cel de moarte
În care te-adânciră barbarii de tirani !
Acum ori niciodată, croește-ți altă soarte
La care să se 'nchine și cruzii tăi dușmani.

Acum ori niciodată să dăm dovezi în lume
Că 'n aste mâini mai curge un sânge de Roman ;
Și că 'n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian.

Înalță-ți lata frunte și cată 'n jur de tine
Cum stau ca brazii 'n munte voinici sute de mii '
Un semn ei mai așteaptă și sar ca lupii 'n stână :
Bătrâni, bărbați și tineri din munți și din câmpii.

Legat cu toți frun-
tașii Românilor care
luptau pentru inte-
resele națiunii ro-
mâne, a fost nsu-
fletit de aceleași idei
și a publicat sub ti-
tlul „Răsunet” Poe-
zia sa care a devenit
în împrejurările lup-
teor, de la 1848, im-
nul național numit
de toți „Deșteaptă-
te Române !”

După evenimentele
acestea Mureșianu
se mută ca func-
ționar la Sibiu, dar
fu suspectat chiar
de administrația a-
ustriacă și trăi zile
grele publicând pu-
țin.

Priviți mărețe umbre, Mihaiu, Ștefan, Corvine !
Româna națiune, a' voștri srtănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru 'n vine,
Viață 'n libertate ori moarte strigă toți.

Pe voi vă nimiciră a pizmei răutate
Și oarba neunire la Milcov și Carpați ;
Și blestemă cu lacrimi în ochi pe ori-și-care
Jurăm că vom da mâna să fim pururea frați.

O mamă văduvită dela Mihaiu cel Mare
Pretinde dela fiii-și azi mână d'ajutor,
Și blestemă ca lacrimi în ochi pe ori-și-care
Ce 'n ora de pericol s'ar face vânzător.

De fulgere să piară, de trăsnet și pucioasă
Ori-care s'ar retrage din gloriosul loc,
Când patria-a sa mamă, cu inimă duiosă,
Va cere ca să trecem prin sabie și foc!

N'ajunse iataganul barbarei Semilune,
A cărei plăgi fatale și azi le mai simțim,
Acum se vără cnuta în vetrele străbune ! —
Dar mator ne e Domnul, că vii nu o primim !

N'ajunse despotismul cu 'ntreaga lui orbie,
Al cărui jug de secol ca vitele-l purtăm,
Acum se 'ncearcă cruzii, în oarba lor trufie,
Să ne răpească limba; dar numai morți o dăm.

Români din paru unghiuri acum ori ciciodată,
Uniți-vă în cuget, uniți-vă 'n simțiri !
Strigați în lumea largă că Dunărea-i furată
Prin intrigă și silă, viclene uneltiri !

Preoți — cu crucea 'n frunte ! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertatea și scopul ei prea sfânt;
Murim mai bine 'n luptă cu gloria deplină,
Decât să fim sclavi iarăș în vechiul nost' pământ !

---

¹⁾ Nost' = nostru (provincialism).

VĂCĂREȘTII

Familia Văcăreștilor este vestită în istoria noastră prin faptul că a dat în sec. XVIII și XIX, mai mulți scriitori.

Ienăchită Văcărescu (1740—1'99) om învățat, care a ocupat funcțiuni însemnate sub diferiți domni, a scris o gramatică (1787), o istorie a împăraților turci și un număr de poezii.

Aiecu Văcărescu, fiul lui Ienache, a trăit pe la sfârșitul secolului XVIII și în prima jumătate a sec. XIX. Dela el au rămas câteva poezii.

Nicolae Văcărescu, (1792—1863) e cel mai însemnat dintre toți. Primi, ca tânăr, o instrucțiune deosebită; cunoștea bine literatura clasică greacă și în parte literaturile moderne, în special cea franceză. Intrând în viața publică, se arată în toate ocaziunile mare sprijinitor al ideilor de progres și a tot se privea ridicarea țării sale. Astfel el fu printre cei dintâi prieteni ai lui Lazăr, și întrebuiștea situația sa și simpatia de care se bucura, pentru a face mai lesnicioasă isbânda noului profesor. De asemenea sprijini ideia înființării teatrului românesc și traduse însuși câteva piese.

Precum se purta în mișcarea culturală, se prătă și în împrejurările politice. Când Tudor Vladimirescu se ridică împotriva domniei grecești, el se declară partizan al acestuia. La introducerea Regulamentului Organic, Iancu Văcărescu fu singurul boier care portestă în contra impunerii rusești, și unul dintre cei șase cari refuzară semnarea acestei legi.

AMĂRĂTĂ TURTUREA

de Ienăchită Văcărescu

Notiță introductivă. — Această poezie este de origine populară; poetul doar a potrivit-o cum i s'a părut mai bine și i-a adăugat cele două strofe finale. E publicată în „Observări asupra regulilor gramaticii românești“, 1787.

Amărătă turturea,
Când rămâne singurea,
Căci soția și-a răpus
Jalea ei nu e de spus.

Cât trăește, tot jlește
Și nu se mai însotește !
Trece prin flori, prin livele :
Nu se uită, nici nu vede.

Trece prin pădurea verde
Și se duce de se pierde ;
Șboară până de tot cade,
Dar pe lemn verde nu șade.

Și când șade câteodată,
Tot pe ramură uscată ;

Φίε .
Πίστις ἡ ἀγάπη ἡ ἐλπίς Προϊόντα ἡ Φύσις ἡ ἀπο-
στολικὴ χάρις ὁμοίως .
Ἐλπίς ἀρετῶν ἀντιπροσ Κοινωνία χάρις ἀποστο-
λική .
Πίστις ἀγάπη, Ἐλπίς Προϊόντα ἡ Φύσις ἡ ἀποστο-
λική .

Ὁμοίως ἡ ἀγάπη ἡ ἐλπίς ἀποστο-
λική καὶ ἀποστολική χάρις ἡ Κοινωνία
τινὴν ἰσοκύβητον .

Ἐν ἀγαπῶνται οἱ ἅγιοι Τυπικῶς,
Ἐν ἀγαπῶνται Μικαίλο Κῆ: Τῆ: Π.Κ.

Ἐν ἀγαπῶνται οἱ ἅγιοι Τυπικῶς, Ἐν ἀγαπῶνται
Μικαίλο Κῆ: Τῆ: Π.Κ. Ἐν ἀγαπῶνται οἱ ἅγιοι
Τυπικῶς, Ἐν ἀγαπῶνται Μικαίλο Κῆ: Τῆ: Π.Κ.
Ἐν ἀγαπῶνται οἱ ἅγιοι Τυπικῶς, Ἐν ἀγαπῶνται
Μικαίλο Κῆ: Τῆ: Π.Κ.

O pagină din *Gramatica* lui Ienache Văcărescu (1787) unde autorul înseamnă că dăruiește cartea *Școlii românești dela biserica Coltea*

Umblă prin dumbrav'adâncă
Nici nu bea, nici nu mănâncă,

Unde este apă rece,
Ea o turbură și trece,
Unde e apa mai rea,
O mai turbură și bea.

Unde vede vânătorul
Acolo o duce dorul
Ca s'o vază, s'o lovească,
Să nu se mai pedepsească.

Când o biată păsărică
Atât inima își strică,
Incât dorește să moară
Pentru a sa soțioară :

Dar eu om de 'naltă fire,
Decât ea mai cu simțire,
Cum poate să-mi fie bine ?
Oh ! amar și vai de mine.

INTR' O GRĂDINĂ
de Ienăchiță Vacărescu

Notiță introductivă. — Această poezioară este imitată după prima parte a celebrei poezii de Goethe: „Gefunden“.

Intr'o grădină.
Lâng'o tulpină
Zării o floare ca o lumină.

S'o taiu, se strică:
S'o las, mi-e frică
Că vine altul și mi-o ridică !

Caracterizare generală

Ienăchiță Vacărescu poate fi considerat ca un premergător al poeziei lirice române culte

În poeziile lui găsim influență poporană, influență germană și greacă modernă. Trăsătura caracteristică a versurilor lui sunt simplitatea și gingășia.

C Ă N T E C
de Nicolae Văcărescu

Notiță introductivă. — Această poezie s' a publicat pentru întâiași dată de către Heliade în „Curierul de ambe sexe” vol. II, cu însemnarea că a fost scrisă în preluia revoluției lui Tudor Vladimirescu.

Primăvara se ivește,
Ia vezi, mugurul frunzește
Și iarba cum încolțește.
Codrul, iată, se'ndesește,
Inima-mi sburdă și crește.

Cucul a 'nceput să cânte
Nu pe crăci uscate, frânte ;
Micșuneaua cam plăpândă
Miros altor flori comândă,¹
Daleo, Doamne, ce orândă !

Roibul meu iarna mai toată
N'a văzut vifor nici sloată,
Că-l țineam tot pe cătare,
Pe bere și pe mâncare,
Vai de draga lui spinare.

Roibule, mi te gătește,
Șalele-ți întepenește,
Să mă duci peste pripoare,
Văi și coaste, la strimtoare,
Pe potecă fără soare,

Daleo, daleo, dragă durdă,¹
Fă-te'ncoace, nu fi' surdă;
Vin să te 'ngrijesc mai bine
C'a 'mpuiat greerii în tine.
Daleo, durdo, vai de mine !

Oleoleo, vremea'nvitează
Pe-ăi cu inima vitează
Să nu stea să se clocească,
C'n sânge să bălăcească,
Pomina să-și ferească.

¹) comandă; poruncește.

¹) durdă = pușcă.

Observare literară. — Deși scrisă de un boier — precum se vede și din unele elemente neologice — și, deși originală, această poezie are curat caracteristica poeziilor populare. Energia și căldura ei sunt remarcabile.

„LA PECETEA DE PE PRAVILA ȚĂRII“
de Iancu Văcărescu

Notiță introductivă. — În secolii trecuți și până peste mijlocul secolului XIX, cărțile ce ieșeau sub ocrotirea Domnitorului purtau stema țării însoțită de câteva versuri, de re-

Iancu Văcărescu 1791—1863)

gulă laude la adresa Prințului. Cu ocazia publicării condicii lui Caragea (1818), Iancu Văcărescu scrisese poezia ce urmează, care însă nu s'a tipărit în condică.

Șaptesprezece înconjur
Semne¹ de rodnicie
Acvila ce-a venit în sbor
Din Roma la Dacie.

Pajere sfântă, ea ș'aici,
Ca 'n multele provincii,
Lesne-a supus pe Daci voinzi
Cu dreptul biruinții.

1) Mărcile județelor.

Iar, începând a s'odihni
In multa 'ncredințare
Că soarta-i d'a tot stăpâni
Margini hotară n'are.

Romanul suflet s'a adus
Singur la moleșire,
Știînd tot Neam a-i fi supus —
A izbândi el, fire !

Incet s'adoarme câțiva ani ;
Toate se dau uitării,
Români se fac acei romani,
Acvila, — corbul Țării;

Corb, ce'n pecete odihnit
A sta se mulțumește ;
C'un semn de Lege dăruit
In gură-i se păzește.

Romanul împărat cel sfânt,
Stând la Mitropolie,
De romanie c'un cuvânt
Ii dă lui mărturie.

Cu aste semne ori la ce
Pecetea când s'așează,
Ea pentru vremi chezașă e
Și martură, și pază.

D'aceea asemenea ș'acum
La pravilă se pune ;
Românilor deschide drum
De multe nădejdi bune.

Temeiul cel mai neclintit
Al omului păzește,
Nou românește,-alcătuit,
Din scrise 'mpărătește.

Cele ce-avem, a le păzi
Pravila e datoare,
Și cumpăna a nu porni
Spre cap nici spre picioare.

Ah! d'ar putea-a ne dobândi
Și câte-avem pierdute,
Atunci ce duhuri n'ar gândi,
Ce guri ar mai fi mute ?

Atunci și acest corb sărman
Iar acvilă s'ar face ;
Și-ori ce rumân ar fi roman
Mare 'n războiu și'n pace.

Sfânta dreptate s'arătând
La suflete romane
Stări ar da lor dup'al lor gând,
Nu 'nșelăciuni vicleane.

Iar nedreptatea p'ăst pământ
N'ar fi Dumnezeuire,
Spaimă făcând cu ori-ce vânt
La rumâneasca fie.

Caracterizare generală

1. *La pecetia de pe pravila țării.* — În afară de introducerile lirice din unele cântece ale „Țiganidei“ — această bucată este cea dintâi buna poezie lirică în care descoperim inspirațiunea patriotică ce-a domnit în prima perioadă a liricei noastre culte. Ea este una din cele mai cunoscute, mai ales prin cele două strofe în care exprimă dorința de a vedea ridicându-se neamul său până la strălucirea Romanilor. Ea e în acelaș timp și cea mai originală dintre poeziile lui *Iancu Văcărescu*. Stilul concis, simțirea largă și pe alocurea concentrată, precum și originalitatea versificației (întrebuințată mai târziu de Eminescu în „Luceafărul“) sunt calități rare, mai cu seamă pentru timpul când a fost scrisă (1818).

2. *Iancu Văcărescu* a scris și poezii erotice. Cea mai însemnată e poema „Primăvara amorului“, imitată după *Anacreon*, în care cântă farmecele iubirii în mijlocul frumuseților naturii și în care găsim sinceritate în simțire, concizie în exprimare, finețe în analiza psihologică și ingeniozitate în combinarea și plâsmuirea momentelor.

3. *Iancu Văcărescu* e un poet gândibor. Adesea inspirația lui e filozofică, precum se vede de pildă în poeziile „Ceasornicul îndreptat“, „Tânărul“, „Cel gata la toate“, etc.

4. *Iancu Văcărescu*, influențat atât de literatura greacă veche cât și de cea modernă, este în același timp puternic influențat de literaturile occidentale. E unul din inițiatorii influenței franceze.

Scrierile principale ale Văcăreștilor

a) Scrierile lui Isnache Văcărescu :

Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și orânduvelilor gramaticii românești. Istorie a prea puternicilor împărați olomani.

b) Scrierile lui Iancu Văcărescu :

Britanicu, trad. de pe Racine, Buc. 1827. — Poezii alese, Buc. 1830.

COTACHII CONACHII

Conachi, născut la 1777, a învățat în școlile moldovene și, pe lângă studiul limbilor, s'a ocupat cu matematicile, vrând a deveni un bun inginer hotarnic.

El se cobora dintr'o familie foarte însemnată. Ceeace l-a făcut să ocupe cele mai înalte demnități, ba să aspire chiar la tronul Țării.

Deși el ne-au rămas poezii originale și traduceri. El s'a interesat și de școale. A murit în 1849.

C. Conachi (1777—1849)

J A L O B A M E A

De nouă ori până astăzi pământul colindătoriu
Au călătorit pe crugul¹ soarelui nemișcătoriu,
De nouă ori primăvara cu veșmântul înflorit
Și iarna cu cărunteța pe pământ s'au învărtit,
De când am văzut cu ochii o muritoare a ta,²
Cu frumusețea și nurul³ vărsate în fața sa. —
Am văzut o... și îndată cu săgeata pe ascuns
O simțire de iubire în inimă m'au pătruns. —
M'au pătruns... dar nu cu focul acel înfierbântătoriu
Ce-l fulgeră și-l aprinde numai aprigul amoriu ;
Ci cu para acea lină, acea dulce la simțiri,
Ce, vînd din potrivirea ce pot avea două firi,
Trage, pleacă și supune pe om, fără vicleșug,
La o singură ființă de curat prieteșug.
Prieteșug ! dar din ceruri, harul sufletelor mari
Ce străluciți împărații slăviți puternici și tari,
Sînt întru nenorocire că nu te pot dobândi ;

1) *Crugul* : Orbita, ceroul.

2) *Se adresează* Lumii.

3) *Nurul* : Grația.

Tu, ce ne'i mângâia poate și după ce vom muri,
Ai fost singura putere între mine și 'ntre ea...
Ah ! maică, cum să-ți spun oare ce-au gustat inima
|mea ?

Dar vai nouă, maică lume ! că pe-a roții tale scări
Nu primești statornicie, ci prefaceri și schimbări...
Fost-au mare vreodată și să n'aibă tulburări ?

Dar pentru încredințare că astăzi mă despărțesc
Nu de nestatornicie, ci de câte-ți jăluesc.
Iată parola constită : că de-acum cât oiu trăi,
Dintr'a tale muritoare pe alta n'oiu mai iubi !

Scrierile principale ale lui C. Conachi

Poezii, alcătuirii și tălmăcirii, 1856. Ed. 2-a 1886.

Caracterizare generală

„Jalba mea“ este una din rarele poezii ale lui *Conachi* în care obișnuita sa vulgaritate și sentimentalism exagerat nu înmăbușă cu desăvârșire delicateta simțirii. Ca și în celelalte bucăți ale acestui poet, ceea ce trebuie să admirăm în această poezie e limba românească literară firească și, afară de micile pete, curată și mătăsoasă.

Deși, influențată de anacreonticul grec Hristopol, el scrie de obicei poezie lirică erotică, dar darul său propriu nu stă în acest fel de poezie, ci în cea *didactică*. Felul cum definește prieteșugul ce devine amor și analiza stării sufletești a ființei de care se plânge, arată în mod clar această apucătură. Tot în aceasta, și anume în stil și în cadența frazei, se vede clar influența poeziei clasice franceze pe care *Conachi* o cunoștea și o gusta. Aceasta se vede și din natura „tălmăcirilor sale“, care sunt sau din franțuzește sau din alți scriitori străini puternic influențați de clasicismul francez (cum e englezul Pope, a cărui poemă tradusă în franțuzește „*Essais sur l'homme*“ *Conachi* o traduce în românește, fără însă s'o sfârșească).

E unul din inițiatorii *influenței franceze*.

VASILE CĂRLOVA

Vasile Cârlova s'a născut la 1809. A început să facă versuri la 17 ani. Scrise mai întâiu grecește; apoi sub influența prietenului său Ion Voinescu II, începu să scrie românește. El compuse astfel în 1827 „Păstorul intristat”, în 1828, „Ruinerile Târgoviștei”, „Răsunetul unui fluer”, „Rugăciunea”, iar la 1830 „Marșul Românilor”, „Inserare”, „Ero și Leandro” și începe traducerea „Zairei”, de Voltaire.

În 1831 intră în miliție ca ofițer, dar înainte de sfârșitul anului și fiind în vârstă numai de 24 ani, moare plâns de toată lumea căci toți aveau impresiunea că țara noastră pierduse un mare poet.

V. Cârlova (1809—1831)

RUINURILE TÂRGOVIȘTEI

(fragment)

O ziduri întristate, o monument slăvit!
In ce mărire naltă și voi ați strălucit,
Pă' când un soare dulce și mult mai fericit
Iși revârșa lumina p'acest pământ robit!...
Dar încă, ziduri triste, aveți un ce plăcut,
Când ochiul vă privește în liniștit minut:
De milă îl pătrundeți, de gânduri îl uimiți!
Voi încă în ființă drept pildă ne slujiți
Cum cele mai slăvite și cu temeiu de fier
A omenirii făpte din fața lumii pier;
Cum toate se răpune " ca urma îndărăt

1) Pă: pe particularitate dialectică muntenescă.

2) Greșală particulară Muntenilor dela orașe.

Pe aripele vremii, de nu se mai arăt ;
Cum omul, cât să fie în toate săvârșit,
Pe negândite cade sau pierе în sfârșit.
Eu unul, în credință, mai mult mă mulțumesc
A voastră dăruimare pe gânduri să privesc.
Decât ziduri nalte, decât palat frumos,
Cu strălucire multă, dar fără de folos ;
Și 'ntocmai cum păstorul ce umblă pre câmpii
La adăpost aleargă, când vede vijălii,
Așa și eu acuma, în viscol de dureri,
La voi, spre ușurință, cu triste viu păreri...
Nici muzelor cântare, nici milă voiu din cer.
O patrie a plânge cu multă jale cer !
La voi, la voi, nădejde eu am de ajutor,
Voi sunteți de cuvinte și de idei izvor.

Scrierile lui V. Cârlova

Incerările lui *Cârlova* au fost publicate în „*Curierul românesc*“ și n'au fost atât de numeroase încât să poată fi adunate într'un volum aparte.

Ediție modernă: „Biblioteca scriitorilor români“. Nicoleanu, C. Statmați și V. Cârlova, Minerva, Buc. 1906.

Caracterizare generală

Deși în „Ruinele Târgoviștei“ influența meditațiilor lui Lamartine e vizibilă, totuși originalitatea fondului : adorația și regretul trecutului nostru istoric, nu-i pot fi contestată. E aproape o nouă specie de poezie lirică, în care se întâlnesc oda eroică și elegia : însemnătatea și avântul sentimentului este al odei eroice, dar melancolia intimă este de natură elegiacă. E un tip de poezie, pe care îl-a imitat cu deosebire *Heliade* și *Gr. Alexandrescu*. Noutatea acestei scrieri poetice a zădit și mai mult pe contemporani, și iată cu ce entuziasm vorbește mai târziu despre el *Nicolae Bălcescu* : „Dar ni-
„meni n'a simțit aceasta mai puternic și n'a exprimat în
„cuvinte mai frumoase simținea sa, ca tine, Cârlova !
„floarea poeziei, june cu inimă de foc. Ca o cometă trecă-
„toare tu străluciși un minut peste Româniia ulnită și in-
„cântată de lucirea ta. O moarte crudă te răpi fără vreme :
„dar apucași a ne lăsa o lacrimă fierbinte pentru gloria
„trecută și o scânteie dătătoare de viață pentru viitor. Cân-
„tarea ta sublimă asupra ruinelor Târgoviștei puse pecetea
„veșniciei asupra-Ńe și ni le va păstra chiar când pustirile
„anilor Ńe vor șberge cu totul de pe pământ“.

GH. ASSAKI

Paralel cu activitatea lui *Eliad* în Muntenia se dezvoltă, deși pe o treaptă inferioară, activitatea publicistică a lui *Gheorghe Assak* în Moldova. Primind învățături de la Lemberg și Viena el ajunge până la Roma unde învață să scrie în forma sonetului italian. Deși versurile lui sunt greoaie și n'a lăsat pentru prostie nicio capodoperă, nu putem să nu recunoaștem că el a introdus în literatura noastră sonetul. El întemciază în 1829 revista „*Albina Românească*” și multă vreme publică în fiecare an calendare pentru răspândirea culturii, mai cu seamă la sate. *Assaki* are merite mai mult culturale de cât literare. Deși a favorizat introducerea limbii franceze în școli, el a fost stâlpul lor neclintit timp de mai multe decenii. În această privință, *Assaki* a avut o activitate mai rectilinie decât a lui *Eliad*.

Gheorghe Assaki (1788—1869)

În literatură pe lângă sonet, a cultivat și nuvela istorică ; dar e departe de a ajunge pe *Costache Negruzzi*, cu care e contemporan.

V A L E A   A L B Ț

(Fragment)

Soarele, asfințind către apus, umbra nourii și orientul de o luocare roșie, menire cumplită a zilei viitoare ! Asemene și luna plină, răsărind din sinul Mării Negre, abia răzbătând printre nouri, întindea peste Valea-Albă un vâl posomorât. Pretutindeni domnia tăcerea, ostașii cetelor deosebite, tăbăriți în pozițiunile ce li s'au rânduit, întinși pe armele lor, repozau; unii își aminteau de familia lor, alții de amor, cei mai mulți dormiau, numai vigilele împăr-

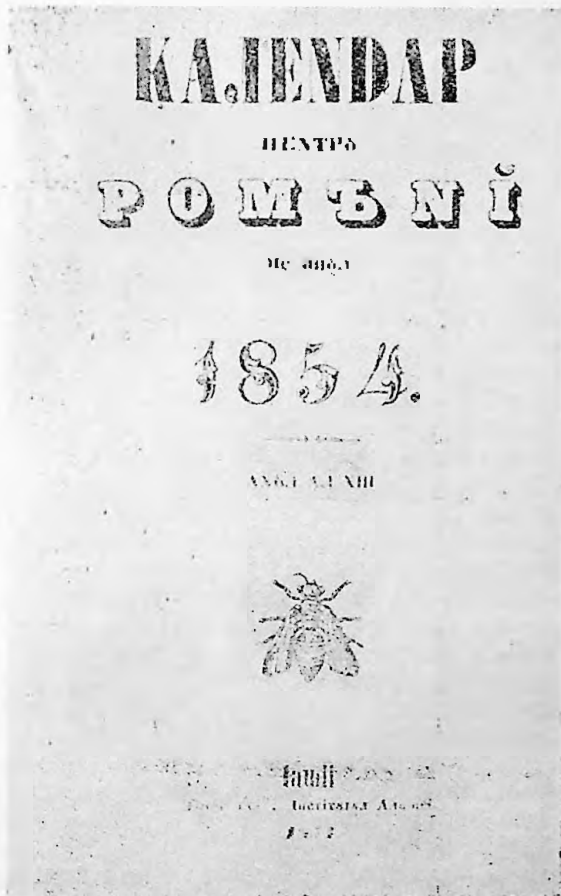
țite ici, colb pe la posturile lor privigheau și cu ochii ageri spionau cele d'impregiur. Dar Ștefan VV., în part de aprod de rând, accompaniat de fiul său Alexandru, petrecea pe gios întru cercetarea oastei, după care se retrasă în cortul său, unde, după ce făcu rugăciunile sale, s'au ațipit de un som scurt și turburat de multă îngrijire. Aurora nu resărise încă, când Ștefan VV. au aflat toate căpiteniile la posturile lor și ostașii în rând de combatimânt. Buciumările de aramă au dat semnalul lovirii, dar gurile de bronz ale tunurilor turcești, cari nu de mult se făcuse spaima resbelului, respunseră cu un urlat la astă prochemare, și deodată cu răsăritul soarelui, se repezi, ca un nor îngrecat¹⁾ de fulgere, călărimea turcească, invitându-se oștenii între dâșii cu răcnetul de alah!

Cine va putea număra și descrie oastea turcească compusă din felurite națiuni, ce se deosebeau prin fiz'onomie, port, arme și modul luptei; cine este în stare a semna bătălia Moldovenilor?

De trei ori călărimea turcească, peste troianuri de morți trecând, resbătuse pân la cruce, care ca un centru era împlântată în miezul oastei creștine, și de trei ori Moldovenii pedestri, dar înaripați de un eroic entuziasm, îi respinseră pân în tabăra lor. Mult timp bătaia era nealeasă, căci ambele părți îmblau a se osteni, dar pe când Moldovenilor nu li venea de nicărea agiutor, ei, din clipă în clipă picând, se împuțina numărul lor, deodată din dosul munților se descinsă un șir de călărime proaspătă turcească, care cuprinsă oastea moldovană din două părți. Atuncea reîncepu nu lupta, ci măcelăria, căci zece Turci năbuși asupra unui Moldovean; cei mai mari boieri, cu aprozii lor, fiii, căpiteniile, călugării cu crucea în mână, au pierit de sab'a cea ageră a Turcilor, care însuflețiti de ființa marelui Sultan, desvăluiau o bravură și netemere de moarte estraordinară. Ștefan vedea minuni de eroism și de înțelepciune întru conducerea oastei; cungiurat de o ceată de aprozi și de stolul giunilor genevezi, conduși de bravul Ramadan, Domnul se purta pretutindenea ca fulgerul, dar în o amestecătură agiungând în miezul dușmanilor, ar-

¹⁾ încărcat.

măsarul său fu rănit, și el însuși, căzând, era aproape să încapă în mâna Turcilor, dacă credinciosul bătrân Ramadan, nu i-ar fi dat calul său, care l-au

Calendar pentru Români, Iași, 1854. Pe copertă se vede o albină ca semn că era o carte apărută în Institutul Albinelor (Românești) a lui Gh. Assaki.

depărtat din acel pericol; însă lovirea săgeții pregătită lui Ștefan nemeri în ochi pe mântuitorul său, care căzu mort. După aceasta oastea Moldovei fu în

urmă nu învinsă, ci stropșită de numărul Turcilor, cari cu preț mare și-au rescumpărat învingerea, căci cadavrele lor acopereau toată poiana din Valea Albă. Ștefan VV., cu un număr mic de ai săi, s'au tras pe la munte și prin codru și au agiuns la cetatea germană, ce-i zic Neamțul, unde se afla familia lui, odoarele și mama sa, doamna Elena, care dupre tradițiunile istorice au vederat la astă tâmplare un suflet eroic, precum o descriu și cântecele naționale. Auzirea acestei catastrofe respândi un doliu general între familiile Moldovenilor, căci fiecare din ele pierdusă un dorit fiu, frate sau părinte, și în acest doliu rămase țara îndelung acufundată, însă și popoarele de prin pregiurul Moldovei, auzind despră astă întâmplare, s'au scârbit și mai mult s'au înspăimântat despre cele ce puteau urma pentru țările învecinate. Polonia începu a se și înarma. Turcii, după ce s'au adăpat cu sângele creștinilor și s'au înavuțit cu despoierea celor uciși, îngropară numai pe morții lor, iar cadavrele moldovene rămaseră espuse câțiva ani vântului, soarelui și gerului, în poiana dintre Moldova și pădurea Uscății, așa denumită din cauza focului ce-i dăduseră Turcii la atacul făcut din astă parte, căci necurmatele lupte n'au fost iertat pe Ștefan a se îndeletnici cu îngroparea oaselor. După aceasta Mahomed a înaintat la Suceava, și altă oaste la Hotin; ambele cetăți fură asediate, însă nu se putură lua. Din neîngroparea cadavrelor se născu în tabăra turcească epidemie pestilentială, foametea urmă din lipsa proviziunii, care, împreună cu flota ce o transporta pe Marea Neagră, se acufundă de o furtună cumplită. Matei Corvin adusă o oaste ungurească pe marginea Serbiei, încât Ștefan VV., cu toate că pierduse bătălia dela Valea-Albă, readunându-și oaste, au urmărit pe Turci pân la Dunăre, le-au reluat cea mai mare parte a prăzilor și a prinșilor. Apoi cu ajutorul unui corp de trupe transilvane, sub comanda lui Ștefan Batori, au alungat din România pe Radul VV. aliatul Turcilor și în locul acestuia, a cuscru-său, așeză în București pe Vlad-Țepeluș; după ce au alungat pe soția-sa Vochița, fiica celui dintâiu, el se însură cu doamna Maria dela Magop.

V A L E A - A L B Ă

Păstorul.

Vale albă d'albă-vale
Delamunte râurel,
De ce oare 'n a ta cale
Trecând lângă-al meu muncel,
De e nou, de-i senin,
Tu răsuni un trist suspin?

A ta râpă înverzită,
Cununată-i de mi' flori,
A ta undă-i limpezită
De mănunt prund la izvor,
Și-a ta dulce apă-o bea
Pasărea și turma mea.

Râul.

A mea apă-i limpegioară,
Din ea bea azi turma ta
Și-acea pasăre ce zboară;
Dar aleu! ea adăpa
Turme dela răsărit,
Ce-aici au fost tăbărit.

Sântul Ștefan, când aice
Pentu țară s'au luptat,
Când în ziua neferice
Ager fier au secerat:
Pe boieri și pe oșteni,
Pe păstori și pe săteni.

De-atunci, tristă, ea tot plânge
Și în veci va suspîna,
Că au curs cu nobil sânge
Ce Românul revăna.
Și cu oase 'ndelungat
Acest câmp au presurat.

Eu, acea zi de furtună
Amintindu-o plâng mereu,

Freământul pădurii sună
Unit cu suspinul meu
Că Aprozi acuma nu-s
Ca acei ce au răpus!

Soarta lor și a lor vântă
Azi Românii au uitat,
Păstorule, tu deci cântă
S'aibă cuget deșteptat,
Să le zică al tău cânt:
Cum au fost și cum azi sunt!!!

Caracterizare generală

Nuwelele istorice ale lui Gh. Asachi sunt lipsite de valoare literară. Ele reprezintă o nobilă năzuință a acestui autor de a înzestra literatura noastră cu bunuri culturale, care ne lipsiau până la dânsul. Ceea ce Asachi ne înfățișează ca „nuvele” istorice nu e altceva decât materialul istoric luat din cronicari și transcris în forma greoaie și prozaică, cum am văzut în exemplul de mai sus. Asachi n'are puterea de a transforma acest material, nici puterea de a face o compoziție, dându-i o formă literară.

Urmând șirul cronologic al istoriei noastre, „nuvelele lui Asachi au următoarele titluri: „Dragoș”, „Alexandru cel Buc”, „Svidrighelo”, „Elena Moldovei”, „Valea Albă”, „Bogdan Voevod”, „Petru Rareș”, „Mazepa în Moldova”, și „Ruxanda Doamna”.

Meritul lui Asachi stă în faptul de a fi contribuit la înfiriparea unei mișcări culturale în Moldova. El a tipărit cel dintâi ziar din Moldova: „*Albina românească*” (1829—1850).

¹⁾ avânt.

1. HELIADE RĂDULESCU

Născut (1802) în Turgoviște, *Heliade* veni de copil în București, urde învăța la un dascăl grec.

Când *Lazăr* începu activitatea sa, *Heliade* alergă la dânsul. Ii ascultă cu multă dragoste lecțiile, își dă o deosebită simlînță și, nu mult după aceea, ajunse și el profesor și lucră cu tot entuziasmul ce-i puteau da vârsta și ideile naționaliste răspândite de *Lazăr*.

Și trebuia singur să facă toate cursurile pe cari le credea necesare scolarilor. Ii învăța filozofia și dreptul, matematica și geografia, istoria și gramatica. Fiindcă lipseau cărțile trebuiau alcătuite și tipări o aritmetică și o gramatică, mai târziu o istorie mare merit, în acea vreme când toată terminologia științifică din limba română trebuia creată.

I. Heliade Rădulescu (1802—1872)

Activitatea lui nu se mărgini la școală, ci dela o vreme (după 1825) el începu să se ocupe de întreaga mișcare culturală a Românilor, și fiindcă în acele timpuri literatura nu putea fi despărțită de politică, *Heliade* deveni om politic.

Fundând (1829) cel dintâlu ziar „*Curierul românesc*” — suspendat în 1848 — căuta să întretie sentimentul patriotic în cititori. Aci își principiele politice, rezumate în aceste vorbe: „Urăsc tirania, mi-e frică de anarhie”.

Pentru răspândirea cunoștințelor literare și formarea gustului de citire, fundă (1836) revista „*Curierul de ambe seze*”, în care publică poezii, nuvele traduse și originale, studii literare și istorice. Tot pentru acest interes general fundă în 1834, împreună cu *Ion Cămpineanu*, „*Societatea Filarmonică*”, având de scop să ajute propagarea culturii în genere și în special să lucreze pentru înființarea unui teatru. Indată ce se constituî, societatea încredință direcția lui *Heliade*. Acesta deschise cu *Aristia* o școală în care se învăța literatura, declamația și canto, pentru ca mai târziu să se producă actori pentru teatrul național.

Tot societatea aceasta adună fonduri și imprimă un număr însemnat de piese, mai ales traduceri.

Titlul gramaticii lui Heliade

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΡΟΜΑΝΕΑΣΚΗ

ΑΣ

Δ. Ι. ΕΛΙΑΔ.

ΔΑΤΗ ΑΣ ΤΥΠΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤ'ΕΙΛΛΑ

Δ. ΚΟΚΟΝΒΑΣΙ ΣΚΑΡΛΑΤ' ΡΟΣΕΤ'.

---

1 8 2 8.

Gramatică « românească » de d. I. Eliad || dată la tipar cu
cheltuiala « D. Cconului Scarlat Roset » 828

În pregătirea și executarea revoluțiunii din 1848, *Heliade* fu unul din fruntași. După ce se proclamă constituția la Islaz și după ce *Bibescu* părăsi tronul, se constituie guvernul provizoriu din care făcu parte și *Heliade*. Domnia acestui guvern ținu însă — cu oarecare schimbări — numai din Iunie până în Septembrie când se restabili reacțiunea.

Heliade emigră în Transilvania, apoi se duse la Paris, mai târziu în Turcia, de unde se întoarse în Tară numai în 1859.

La 1866 făcu parte din constituantă. Fu membru fondator a Academiei, ales chiar prezident, dar — din cauza unor dezbatere ortografice — demisionă și trăi retras, ocupându-se cu literatura până la moarte (1872).

PREFATA GRAMATICII DIN 1828

Notiță introductivă. — Această gramatică s'a tipărit în 1828 la Sibiu.

— Ei! dar cel fel de carte e asta! ? uite-te minune! aci lipsesc o grămadă de slove; ăștia vor să ne lase săraci! Aci fălosul și purtătorul de ortografie " (ije) lipsește; mărețul și îngâmfatul w (ot) asemenea; u (u) cel bogat în loc nu se mai vede! în loc de k (iet), unde și unde se vede ea! (e-a) În loc de s (iu), is (-u). Vai de mine, ce grosime și mojiție! Ia te uită, că și pe delicatul și plinul de dulceată t (ita) l-au scos! Nu, zău, ăștia sunt Rumâni groși, bătărași dela țară, nu vor să aibă cât de puțină evghenie¹⁾ pe dânșii! Dar ce văz! Dar ce văz! Ei în loc de ă (csi) pun ec (c-s), în loc de ψ (psi), nc (p-s)! Sunt vrednic de răs întru adevăr! Vedeti lucruri copilărești: vedeti eresuri! vedeti nesocotinți! Toată lumea se silește din ce mai are să adauge și să se mai îmbogățească; dar ei! ia uitați-vă! că și din ce mai avem, vor să mai lepede!... Ait! s'a stricat!!! s'aaa duuus acum și limba!!! ei au lepădat și ocșiile și psili și dasia!²⁾ O! drăguțele, ca de ele de nimic nu-mi pare așa de rău, că par'că era niște floricele! Oameni, fără gust, fără leac de ortografie! Dar cine v'a pus pe voi, să vă arătați mai iscusți

1) *Evghenie* = nobletă.

2) Numirile *spiritelor* și *accentelor* în ortografia grecească *δξαια* accent ascuțit, *ψολή* spirit lin, *δασεια* spirit aspru.

decât atâția înțelepți bătrâni? Voi v'ați găsit să stricați ceea ce au găsit cu cale atâția inși, și nu ca voi, ci altfel de învățați! și apoi nu știți că obiceiul este bătrân și că trebuie să purtați cinste și sfială către dânsul? Păcat de Dumnezeu, să se ducă atâtea slove!!

— Așa, domnule, s'au dus, și acum dumneata să fii sănătos; ele s'au dus și nu se vor mai întoarce, căci le-a gonit o soțietate întregă, le-a gonit însuși dreptul cuvânt. Și dumneata, domnule, mai stămpără-ți furia puțin și gândește mai bine ce va să zică o soțietate și ce au făcut soțietățile în lume ca să știi către cine îți îndreptezi cuvântul! și după ce vei începe a cunoaște ce va se zică o soțietate, ascultă glasul ei cel serios, liniștit și fără atâtea strigări și mirări lungi: învață că glasul soțietății este glasul norodului și că ea poartă și înfătoșează persoana obștii.

Nevoia a făcut pe oameni să-și afle cele ce le era de trebuință. Când oamenii au aflat mai întâiu slovele, au băgat de seamă câte sunete și câte glasuri sunt în limba lor, și așa au hotărît pentru fiește-care glas câte un semn, adică câte o slovă. Așa au făcut toate neamurile, când au vrut să scape de semnele ieroglifice, și așa au făcut pe urmă după dânsele și Grecii.

Astfel după dânșii au făcut și Latinii, primind numai cele ce le-au trebuit; astfel și încă și mai înțelepțește Italianii; astfel și toate națiile cele înțelepte și gânditoare într'această pricină, ce au umblat numai după ce le-a trebuit; astfel a trebuit fi rește să urmăm și noi. Dar fiindcă, când am început a ne întrebuița cu slovele cele slavonești, au fost tocmai în vremea când turburările, neodihnilor, fugile, și războaiele, ce aveam cu vrăjmașii noștri, nu ne da pas să ne gândim de alte lucruri mai interesătoare, necum de acest bagatel, deaceea până mai deunăzi, câte slove au avut Slavii, noi le grămădeam cu loc, fără loc prin cărțile noastre, ni se pareă că tot una poate să fie ortografia slavă cu ortografia noastră și că printr'insă dăm o strălucire limbii noastre, puindu-i o năpaste în spinare.

Aci îndrăznesc a vorbi pentru frații noștri din Transilvania și Banat, cari sunt vrednici de toată lauda pentru ostenele și silința ce pun pentru literatura românească. Pentru ortografia însă care voesc să o introducă, scriind cu litere latinești, bine ar fi fost să urmeze duhului italianesc, adică a scrie după cum vorbim. Și să nu se ia după ortografia franceză, și englezească, care păzește derivația zicerilor, care este născută în veacurile șolasticismului și de care chiar singuri acum ar voi să se scuture. Un meșteșug, care voesc să rămâie păstrat numai pentru cei ce vor avea norocire să știe latinește și fără nici un folos așa de mare încât să stea în cumpănă cu greutatea și neînlesnirea. Cel ce cunoaște limba latinească știe că zicerea *temp* vine de la *tempus*, sau de va fi scris *tempu* sau de va fi scrisă *tempu*; asemenea și primăvara este cunoscută de undă vine, sau de va fi scrisă *prima-vera* sau de va fi scrisă *primăvara* ș. c. l. Pentru cel ce nu cunoaște limba latinească este în zadar, ori cum vor fi scrise zicerile, căci mijlocul scrierii nu poate să-l facă să cunoască izvorul, când el niciodată n'a fost acolo.

Așa dară, pentru ce să nu scrim după cum pronunțăm, când scrim pentru cei cari trăesc, iar nu pentru cei morți? Romanii, strămoșii noștri, scria după cum pronunța; Ciceron, Virgile și ceilalți autori nu au scris faptele lor pentru Romanii ce au trăit pe vremea lui Romul și Brut, ci pentru contemporanii noștri, și nu trebuie să-i căznim și să-i muncim atât până să ne înțeleagă, și să le luăm dreptul de a-și scri limba rămâind pe seama numai celor ce știu latinește și celor ce în toată viața lor vor sta cu dicșionerul în mână.

Fiește-care limbă, când a început să se cultiveze, a avut trebuință de numiri nouă pe care sau și le-a făcut de la sine, sau s'a împrumutat măcar de unde, și mai vârtos de acolo de unde au văzut că este izvorul științelor și al meșteșugurilor. Grecii s'au împrumutat dela Fenicienii, Egipteni, Arabi, Asirieni ș. c. l. de acolo de unde și învăța științele și meșteșugurile; Romanii dela Grecii; ceste-l-alte nații ale

Europei dela Romani și dela Greci acelea care s'au împrumutat și Romanii. Noi asemenea o să urmărim și mai vârtos când avem de unde.

Trebue să ne împrumutăm, dar trebue foarte bine să băgăm de seamă să nu pătimim ca negușătorii aceia cari nu și iau bine măsurile și rămân bancruți (mofluzi). Trebue să luăm numai acelea ce ne trebue și de acolo de unde trebue și cum trebue.

Unii nu voesc nici decum să se împrumute și fac vorbe nouă românești: *Cuvintelnic* (*Dicsioner*), *Cuvintelnică* (*Logică*), *ascuțit-apăsât* (*ocsiton*), *neîmpărțit* (*atom, individ*), *asuprăgrăit* (*predicat*), *amiazăziesc* (*meridian*), ș. c. l. Alții se împrumută de unde le vine și cum le vine; de iau o vorbă grecească, o pun întreagă grecească, precum: „patriotismos, entusiasmos, cleros“, ș. c. l.; de iau de la latinește le pun întregi, precum: „privilegium, collegium, centrum, punctum“ ș. c. l.; de iau de la italieni asemenea, precum: „soțietă, liberta, cvalita“ ș. c. l. Vorbele străine trebue să se înfățișeze în haine românești și cu mască de Român înaintea noastră. Romani strămoșii noștri, de au primit vorbe străine, le-au dat tiparul limbii lor; ei nu zic „patriotismos, entusiasmos, cleros“ ș. c. l., ci „patriotismus, entusiasmus, clerus“. Francezii asemenea nu zic „geografia, energia, kentron“, ci „jeografi, energi, santr“; precum și Italienii „geografia, energia, centro“. Asemenea și noi, de vom voi să rumânim zicerile acestea toate de sus, trebue să zicem: „patriotism, entusias, cler, nație, ocazie, comisie, geografie, energie, centru, punct, soțietate, libertate, cualitate, privilegiu, colegiu“, după geniul și natura limbii.

Dar ca să desăvârșească limba și mai bine și ca să se hotărăscă odată cum să rămâie termenii cei noi, aceasta nu se va putea până când nu se va întocmi o Academie de câți-va bărbați a căror treabă să fie numai literatura românească, care cu vremea vor pune în regulă și vor desăvârși limba prin face-rea unui dicsioner.

Caracterizarea activității filologice

1. Gramatica lui *Heliade*, din a cărei prefață am reprodus aici câteva pasagi, este de o mare importanță. În primul rând, el reformează alfabetul cirilic, înlăturând semnele netrebuincioase, care îngreuiă scrierea, precum și accentele și spiritele, care se luase prin imitație din scrierea grecească. În această reformă e condus de câteva principii sănătoase, care ulterior devin conducătoare pentru stabilirea ortografiei cu litere latine și anume: a) cea mai bună ortografie este cea care are regulile mai puține; b) scrierea trebuie să aibă de călăuză pronunțarea (*principiul fonetismului*), căci scrierea etimologică împiedică pe cel ce nu știe limba latină de a scrie bine, iar pe cei ce o cunosc nu-l ajută să știe mai bine originea cuvintelor.

A doua chestiune este a termenilor tehnici, pe care o rezolvise definitiv el înainte de a tipări gramatica, făcând lecțiuni cu elevii săi, și pe care acum o justifică și în mod teoretic. El zice că trebuie să luăm cuvintele din limbile moderne și să le potrivim după regulile limbii noastre, nici să le introducem în limbă cu forma lor primitivă (cum se găsec exemple în *Petru Maior*).

Din punct de vedere literar, această prefață arată cele două fețe ale spiritului lui *Heliade*: humorul sănătos, deși uneori vulgar, ce caracterizează talentul său de critic, precum și violența sau, ca să zicem astfel, cursivitatea ziaristică a frazei, evidentă probă a influenței franceze.

2. Activitatea filologică literară a lui *Heliade* are două epoce, una înainte de 1840, în care studiază limba fără idei preconcepute și pune bazele unei sisteme de scriere și de terminologie foarte raționale; a doua, după 1840, care începe cu scrierea „Paralelism între dialectele român și italian“, și în care el nu se mai mărginește a studia limba, ci și propune a o modifica nu în sensul latinistilor ardeleni, ci în sensul italianismului. Printr'acestea el reprezintă influența romantică italiană în literatura noastră.

SBURATORUL

Notiță introductivă. — Această baladă s'a publicat întâiași dată în „Curierul de ambe sexe“ (Periodul IV), revistă literară, înființată de *Heliade* în 1836.

„Vezi, mamă, ce mă doare și pieptul mi se bate,
Mulțumî de vinețele pe sân mi se ivesc,
Un foc s'apinde 'n mine, răcori mă iau în spate.
Imi ard buzele, mamă, obraji-mi se pălesc.

Obrajii... unul arde și altul mi-a răcit!
„Ia pune mâna, mamă, pe frunte... ce sudoare!

Un nod colea m'apucă, ici coasta rău mă doare,
In trup o piroteală, de tot m'a stăpânit.

„Ori ce să fie asta? întrebă pe bunica:
O ști vr'un leac ea dcară! o fi vr'un sburător?
Ori haide l'alde baba Comana ori Sorica,
Ori du-te la moș Popa, ori mergi la vrăjitor.

„De cum se face ziuă și scot mânzată afară
Ș'o mâiu pe potecută la iarba colea 'n crâng,
Vezi, câtă-i ziulică, și zi acum de vară,
Un dor neapus m'apucă și plâng, măicuță, plâng.

„Brândușa paște iarbă la umbră lângă mine,
La râuleț s'adapă pe maluri pribegind;
Zău, nu știu când se duce, că mă trezesc când vine
Și simț cum mișcă tufa, auz crângul trosnind.

„Atunci inima-mi bate și saiu ca din visare
Și par' c'aștept . . pe cine? . . și pare c'a sosit.
Ăcest fel toată viața mi-e lungă așteptare
Și nu sosește nimeni . . ce chin nesuferit!

„In arșița căldurii când vântuleț adie,
Când plopul a sa frunză o tremură ușor
Și'n tot crângul o șoptă s'ard'că și-l învie,
Eu par'că mi-auz scrisul pe sus ca vântu'n sbor“

Așa plângea Florica și biet își spunea dorul
Pe prispă lângă mă-sa ș'obida o 'nneca.
Junica 'n bătătură mugea, căta oborul
Și mă-sa sta pe gânduri și fata suspina.

Era în murgul serii și soarele sfîntise,
A puțurilor cumpeni țipând par-că chema
A satului cireadă, ce greu, mereu sosise
Și vitele muginde la sghiab întins pășia.

Dar altele-adăpate trăgea în bătătură;
In gemete de mumă viței lor striga.
Vibra al serii aer de tauri grea murmură;
Sglobii, sărind, viței la uger alerga.

S'astâmpără ăst sgomot ș'a laptelui fântână.
Incepe să s'auză ca șoaptă în susur.
Când ugerul se lasă supt fecioreasca mână
Și prunca vițelușă tot tremură 'mprejur.

Incep a iuci stele rând una câte una
Și focuri în tot satul încep a se vedea;
Târzie astă seară răsare-acum și luna
Și cobe, câteodată, tot cade câte-o stea.

Dar câmpul și argeaua¹⁾ câmpeanul ostenește
Și după o cină scurtă și somnul a sosit.
Tăcere pretutindeni acuma stăpânește
Și lătrătorii numai s'aud neconținut.

E noapte 'naltă, 'naltă; din mijlocul Tărei
Veșmântul său cel negru, de stele semănat
Destins copninde lumea, ce'n brațele somniei
Visează câte-aevea deșteaptă n'a visat.

Tăcere este totul și nemișcare plină:
Incântec sau descântec pe lume s'a lăsat;
Nici frunza nu se mișcă, nici vântul nu suspină
Și apele dorm duse și morile au stat.

-- „Dar ce lumină iute ca fulger trecătoare
Din miazănoapte scapă cu urme de scântei?
Vre-o stea mai cade iară? vr'un împărat mai moare?
Ori e — să nu mai fie! — vre-o pacoste de smei?

„Tot smeu a fost, surato, văzuși împelițatul
Că țintă l'alde Floarea în clipă străbătu
Și drept pe coș leicută, ce n'ai gândi, spurcatul!
Inchină-te, surato! Văzutu-l-ai și tu?

„O biată fetișcară! mi-e milă de Florica.
Cum o fi chinuind-o! Vezi d'ăia a slăbit
Și s'a pălit copla. Ce bine-a zis bunica
Să fugă fata mare de focul de iubit.

---

¹⁾ *Argea*: bordeiu în care țărăncile țes pânza în timpul verii. Aci i se dă un sens mai larg: e vorba de ocupațiile femeștii în genere.

„Că 'ncepe de visează și visu'n lipitură
Incepe a se preface și lipitura 'n smeu
Și ce-i mai faci pe urmă ! Că nici descântătură.
Nici rugă nu te mai scapă, ferească Dumnezeu !“

Observări literare. — Această baladă, de și imperfectă în compoziția sa, este cea mai izbită dintre toate scrierile în versuri ale lui *Heliade*. Într'însa el imbină printr'o fericită unitate credințele și sentimentalitatea poporană cu influența romantică, reprezentată prin *Victor Hugo* („*Odes et ballades*“), și cu o adâncă intuiție a frumuseților naturii. Plină de căldură în partea întâiu, în care fata descrie mamei sale suferința sa tainică ; plină de culoare și de o adevărată măreție în a doua parte, în care ni se descrie seara de vară (cel dintâiu pastel izbit în literatura română) ; iar în a treia parte, admirabilă prin firescul expresiei și prin exactitatea cu care redă credința poporană — această poezie devine izvor de inspirație pentru mulți poeți. Sburătorul fu înfățișat rând pe rând și în deosebite chipuri de *Bolintineanu*, *Alecsandri*, *Eminescu*, etc.

CURRIER

DE

AMBE SURE

JURNAL LITTERAR.

DOMINO ALBASTRU CA CERUL.

Era o frumoasă seară de toamnă. Eu mă preamblesam din presură la un prieten pînă apăsese soarele în piața cea mare a cetății Laska. Vorbisem despre Englltera, patria noastră, de unde eu mă depărtasem de patru ani aproape ca să mă așez în Italia, spre a'mi întări slăbiciunea firească a trupului, unde șezsis pe vremea mai mult de cît avea trebuință sănătatea mea: pentru că îmi plăcea frumosul cer al acestei țări și pentru dărucele far niente (a face nimic) care absoarbe toate fărîțele în această klimă delicioasă. Noi ne spăsesem anul altăia scurtele koprinse în skri-

șorile ce priimiserăm prin karierei cel din vreme, vorbiserăm de cunoștinții, de prietenii și rețele noastre; în sfîrșit obosiți de o lungă konversație peripateticiană, ne așezarăm pe o bancă, și kăzărăm într-o visare de gîndari, ca okii așuțiați asupra pențrilor de aer skinteictoare ce kăte anul anul venia să împodobescă bolta de senin ce ne akoperia. De o dată prietenul meu se skălă repede și își lăă seara bună.

— Da unde te duci, Albert?
îl întrebais eu.

— Mai citasem că aveam o întîlnire astă seară. Făgădukisem a mă află la balsul maskat al markisei di Cesto ca să întîlnesk akolo pe oare-cine.

— Ce Damncez Albert! nu te ai mai ostenit de această vecinikă adunare de mașue ne-

PERIODUL II.

1

LA SCHILLER

Notiță introductivă. — La 28 Octombrie (10 N. st. n.) 1859, colonia permană din București a serbat împlinirea a 100 de ani dela nașterea lui Schiller. Cu ocazia aceasta He-liade a scris poezia „La Schiller“. Noi o reproducem aci după „Echilibru între antiteze“ (București 1859—1869).

Autorul pune înainte o notiță din care extragem rându-rile următoare :

Milioane s'au cheltuit în ziua aceasta în Europa și Ame-rica celebrând nașterea lui Schiller: milioane după moarte, iar cât trăi omul n'avu nici o parte pe pământ decât pri-vația sau neaverea, amarurile ce-i aduseră lentă sau oțica și care foarte prematur îl luară dintre cei vii sau mai bine dintre cei... morți“.

Între ai tăi ai fost, o Schiller
și ai tăi nu te-au cunoscut.

Este o viață moartă precum și-o moarte vie,
Ci este și vieață ce nu mai are moarte.
Unii prefer pe una și alții și-aleg alta.
E tristă-a omenirii fatală, crudă soarte...

Mult suferiși, o Schiller, și luptă avuși mare,
Căci lungă e durerea și fericirea scurtă !
Și strâmtă și spinoasă e-a Cerului cărare
Și greu, inert e corpul; greu dreptul la vieață !

Avuși de adversari¹⁾ pe om și atât ajunge.
Te iartă să-i faci răul, iar binele nici mort:
Îți iartă pe Baraba, pe Crist îl crucifică ;
Insultă-l, te onoră; strivește-l te adoră;
Dă-i glorie, onoare, te'mpilă de ultragiu;
Dă-i patrie, dă-i nume, exilul te așteaptă;
Dă-i adevăr, dreptate, calumnia ți-e parte.
E orb și-i dai lumină, el vede câte n'ai;
E mut și-i faci cu limba, te mușcă ca Vipera;
Dă-i viitor, vieață, că-ți ia el și trecutul;
Realță-l pân' la ceruri, de viu te afundă 'n iad.
Acesta e păcatul sau omul cel căzut²⁾.
Mai mult decât eroic ți-a fost, Schiller, asaltul,

¹⁾ *Adversariu* : am păstrat terminarea, căci astfel am fi avut o silabă mai puțin.

²⁾ *Omul cel căzut*. Omul care a căzut prin păcatul lui Adam și pe care l-a răscumpărat Crist prin moartea sa.

O luptă de arhanghel, triumful de martir.
A! rece este piatra încinsă de coroană,
Ci mâinile de vergini îi dau astăzi vieață
Și-o re'ncălzesc atâta cât flăcărează inimi
Și lacrimile curg...

Cântați, vergini ¹⁾, dreptatea
Și-a Terei împărțire, ²⁾
Dați partea la poet.
Cântați azi Libertatea
Și-a omului unire,
Onoare la profet.

Și repetați în coruri prin mii de miniaide
Germania întregă, America, Anglia.
Răsună tot pământul cîrînd e om liber!
Cântați patria, onoarea, virtutea, libertatea,
Tot ce adoră Schiller, cântați pe Dumnezeu
Ce scapă inocența și focului dă crima!
Suspinele lui Schiller în coruri repetați!

Observație literară. — Această odă eroică, de și păcătuiește prin limbă, se distinge prin expresia lapidară a cătorva gândiri morale, și mai cu seamă prin puterea disprețului și înălțarea avântului de admirație. E o odă ideologică.

Caracterizarea activității poetice literare

1. Traducerile lui *Helade* sunt numeroase și variate. Invățând singur și cunoscând singur operele scriitorilor mari ai popoarelor străine, el pricepu cât de trebuincioasă este această cunoștință pentru progresul unei națiuni. De aceea își propuse să traducă pe toți autorii greci, italieni, francezi, etc., pentru ca în scurtă vreme să aibă puțința or'ce Român a citi în limba sa tot ce spiritul omenesc a produs mai strălucit.

Pentru o asemenea vrednică de toată lauda, dar urlașă încercare forțele unui om erau desigur neindestulătoare: dar știu să găsească destui tovarăși, adunând în jurul său

¹⁾ *Vergini* = fecioarele din cor.

²⁾ a *Terei împărțire*: Impărțirea pământului. Aluzie la poezia cunoscută a lui *Schiller*. *Helade* spune că poezia lui a fost reprodușă de ziare cu o eroare gravă, zicând „tărei“ în loc de „terei“.

o sumă de tineri dextori de cultură și îndemnându-i la muncă. Alături de el, traduse din *Voltaire*, *Lamartine*, *Molière*, *Lord Byron*, *Dante*, etc. Scopul lui nu a fost ajuns, pentru că nici limba literară nu era încă formată, nici el nici tovarășii săi nu s'au consacrat exclusiv acestei întreprinderi. Ideea lui *Heliade* a fost reluată de Academie, Casa Școalelor, „Biblioteca pentru toți” și „Biblioteca Românească enciclopedică” (Socec 1908), care au îmbogățit colecțiunea traducerilor din clasicii greci, latini și din cei moderni. Azi avem mai multe biblioteci populare, care îl răspândesc.

2. *Heliade* a scris în afară de dramă, în mai toate genurile poetice; în genul epic, „Mihaida”, neisprăvită, încercare de epopee; „Tandalida”, pozmă eroi-comică, etc.; în genul didactic: fabule („Foile și Cărbunele”, „Măceșul și florile”, etc.), în genul liric: ode sacre cum e „Cântarea dimineții” și ode eroice și filozofice („La Schiller”, „O noapte pe ruinele Târgoviștei”. În afară de aceste din urmă, mai toate scrierile poetice sufer de două mari neajunsuri: prolixitate și vulgaritate, la care se adaugă limba, uneori necorectă, iar alte ori artificială.

3. *Heliade* a scris și amintiri „Dispozițiile și încercările mele de poezie”, în care, pe lângă viciulune și unor, întâlnim o însușire prețioasă ce trebuie să caracterizeze acest gen: sinceritatea. *Heliade* în această privință, împreună cu *Costache Negruzzi* în „Cum am învățat românește” pot fi considerați ca precursorii lui *Creangă*.

4. *Heliade* este în poezia noastră unul din cei mai însemnați reprezentanți ai influenței franceze.

PROCLAMAȚIA DIN 1848

Notița introductivă. — În organizarea revoluției din 1848 în Țara Românească, *Heliade* a avut un rol de frunte. Se știe că această mișcare s'a început în Izlaz, unde s'a citit constituția cea nouă și proclamațiunea către popor. Aceste lucrări, datorite ca fond întregului comitet organizator, au fost redactate de *Heliade*. Paternitatea lui *Heliade* s'a pus câtăva vreme la îndoială, dar acum ea este în genere admisă.

Urmează principalele pasăgi din această proclamație.

În numele poporului român

Respect către proprietate. — Respect către persoane

Fraților Români,

Timpul mântuirii noastre a venit: Poporul român se deșteaptă la glasul trâmbiței mântuirii, și își cu-

noaște dreptul său de suveran. Pacea vouă, pentru că vi se vestește libertate vouă.

Poporul român se scolă, se armează și nu spre a se lupta cu o clasă asupra alteia, nu spre a rupe legăturile sale de relații din afară, ci ca să ție în frâu și în respect pe voitorii de rău ai fericirii publice. Strigarea Românilor e strigare de pace, strigare de înfrățire.

La această faptă mare a mântuirii, tot Românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu este scos afară; tot Românul e un atom al întregii suveranități a Poporului; sătean, meseriași, neguțător, preot, soldat, student, boier, domn, e fiu al Patriei, și, după sfânta noastră credință, e și mai mult: e fiu al lui Dumnezeu. Toți avem același nume de Român. Acesta ne înfrățește și face să înceteze toate interesele, să se stingă toate urile. Pacea dară vouă! Libertate vouă!

Scularea aceasta e pentru binele, pentru fericirea tuturor stărilor societății, fără paguba vre-uneia, fără paguba însăși a nici-unei persoane.

Nu se cuvine a pierde cei mai mulți pentru cei mai puțini, căci este nedrept; nu se cuvine iar a pierde cei mai puțini pentru cei mai mulți, căci este silnic.

Poporul român, încât către cele din afară, nu supără pe nimeni, respectă toate Puterile și cere a respecta și ele drepturile lui stipulate prin tractatele lui Mircea și Vlad recunoscute de toate tractatele încheiate apoi între Inalta Poartă și Rusia, și protestă asupra ori-cărei fapte ce s'a făcut împotriva acestor tractate.

Poporul român leapădă un Regulament¹⁾ care este împotriva drepturilor sale legislative și împotriva tractatelor ce-i recunosc autonomia.

Poporul român decretă și hotărăște responsabilitatea miniștrilor și cu un cuvânt a tuturor funcționarilor publici...

Poporul român voiește o Patrie tare, unită în dragoste, compusă din frați, iară nu din vrăjmași, prin

---

¹⁾ Regulamentui Organic.

urmare decretă, după vechile sale datine, aceleași drepturi civile și politice pentru tot Românul...

Poporul român... decretă contribuția generală după venitul fiecărui. Aceasta înavuțește patria și o patrie avută e în folosul tuturor și prin urmare în paguba nimului.

„Poporul român dă înapoi la toate stările dreptul cel vechiu de a avea reprezentanți la generala adunare: decretă de azi înainte alegere largă, liberă, dreaptă, unde tot Românul are dreptul de a fi chemat și unde numai capacitate, purtarea, virtuțile și încrederea publică să-i dea dreptul de a fi ales...

Poporul român decretă tipar liber, cuvântare liberă, adunare liberă spre a vorbi, a scrie cele de folos, spre a arăta adevărul...

Poporul român voește pace, voește tărie, voește garanția averilor sale materiale, morale și politice; decretă dar gvardie națională în care tot Românul se naște al ei soldat, tot Românul e un gvardin al ferșirii publice, un garant al libertăților publice...

Poporul român în generozitatea și evlavie sa, se închină locurilor sfinte, și va trimite de acum înainte la sfântul Mormânt și la alte așezăminte religioase untdelemn, tămâie, făclii și însuși bani spre desrobirea celor săraci, decretă că prisosul venitelor mănăstirești să fie al țării spre desrobirea și ajutorul celor săraci; și reclamă moșile mănăstirilor închinată a le scoate de sub orice mîncătorie...

Poporul român, după vechile sale drepturi, voește ca Domnul, în care este personificată suveranitatea acestui popor, să fie tare prin dragostea publică, drept, luminat, voitor de bine Patriei, bărbat întreg, și ca să-i poată afla o alegere astfel, decretă după vechile sale drepturi, a-l căuta în toate stările societății, în toată nația, iar nu într'un număr mînginit de oameni...

Poporul român leapădă dela sine orice titlul ce s'a introdus prin corupție dela străini împotriva vechilor sale datine...

Poporul român, protestând asupra măsurilor arbitrară și nelegiuite de a se pune o taxă la învățătură dela care săracul, orfanul, fiul văduvei e scos afară; protestând asupra relei cugetări de a degrada și a

ucide naționalitatea prin scoaterea limbii naționale din școli, decretă o învățătură pentru toți egală, progresivă, integrală pe cât va fi cu putință după facultățile fie-cărui și fără nici o plată. . .

Poporul român leapădă dela sine neomenia și rușinea de a ține robi, și decretă libertatea Țiganilor celor particulari. Ce ce a suferit jână acum rușinea păcatului de a avea robi, sunt iertați de Poporul român; iar Patria, ca o mumă bună, din visteria sa va despăgubi pe oricine va reclama că a avut pagubă din această faptă creștinească.

Poporul român, decretând odată drepturile civile și politice ce le-a avut în totdeauna tot cetățeanul, declară că tot Românul e liber, tot Românul e nobil, tot Românul e un domn. Prin urmare de azi înainte desființează orice pedeapsă cu bătae.

Poporul român, decretă desființarea cu totul a pedepsei cu mcartea.

Cetățeni în general, preoți, boeri, ostași, negustori, meseriași de ori ce nație, de ori ce religie, ce vă aflați în Capitală și prin orașe, Greci, Sârbi, Bulgari, Germani, Armeni, Israeliti, armați-vă pentru a ține buna orândueală și a ajuta la fapta cea mare !

Frați Români ! Nu vă temeți de nici o putere nepravilnică de din afară, căci s'au dus timpii silei și ai dreptului celui mai mare. Țineți numa! bună crândueală în întru. Intrarmați-mă în gvardie națională spre asigurarea drepturilor voastre și spre a firma cruciata înfrățirii claselor în întru cum și a face parte din cruciata înfrățirii națiilor în afară. . .

Adunați-vă cu toții sub steagurile Patriei; cele trei colori naționale vă sunt curcubeul speranțelor. Crucea, ce este deasupra lor, va aduce aminte Rus ei că e creșt nă. . .

Apoi Poporul român declară astăzi în fața lui Dumnezeu și a camenilor că, dacă proclamația sa se vede pretutindeni insuflată de spiritul Păcii, dacă el nu vorbește într'un ton amenințător și se ține pe drumul legilor și al tractatelor, aceasta învederează caracterul lui pravilnic și sufletul lui, ce deopotrivă adoră libertatea și a lui și altor nații, ce voind a se reintegra în drepturile lor, știu a respecta pe ale altor nații. . .

„Frați Români! Respectați proprietatea și persoanele, adunați-vă cât de mulți, armați-vă cu toții, în să imitați pe frații voștri Transilvani. Vedeti cum se adunară atâtea miriade fără să se facă cea mai mică larmă, cea mai mică neorânduială. N'aveți nici o teamă decât temerea de Dumnezeu, și atunci vouă cu adevărat vi se va cuveni a striga fără rușine: „Că, cu noi este Dumnezeu!“

Cu noi este, Dumnezeu, fraților; în numele lui sculați-vă! și îngerul răzbunării dumnezești va stinge pe tot vrăjmașul și va doborî și cal și călăreț, carele și armele lui vor fi risipite ca pulberea și planurile lui împrăștiate ca fumul.

La arme, Români! La armele mântuirii!

Caracterizarea operelor politice

E foarte greu a stabili aici o apreciere justă a activității politice a lui *Heliade*, ceea ce iese din cadrul cărții și al lecțiilor de literatură română. Se poate spune însă că scrierile lui în care se ocupă cu chestiuni politice — în afară de fondul însuși al chestiunilor ce discută — se înfățișează cu multe însușiri de bun polemist și de povestitor interesant al faptelor istorice.

Să mai notăm că *Heliade* este întemeietorul presei în Muntenia. La 1829 el începe a tipări „*Curierul românesc*“ care apare până la 1848.

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Născut în 1817, învătă mai întâiu în casa părintească și într'un pensionat francez din Iași. În 1834 pleacă, cu fiul Domnitorului *Mihail Sturdza*, la Lunéville (Franța) și apoi la Berlin, unde făcu studii serioase. Fînd încă la studii, scrisese un articol despre „Limba și literatura română“ într'o revistă germană și două lucrări istorice în limba franceză: „Despre „Tigani“ și „Istoria Valahiei, Moldovei și a Valahilor de peste Dunăre. În 1833 se întoarce în țară, iar în 1840 și în întemeie revistele „*Dacia literară*“ și „*Arhiva Românească*“. În 1843 fu numit profesor de Istorie la „Academia Mihăileană“ și deschise cursul său prin aceea cuvântare care a rămas clasică. În 1844 scoase împreună cu *Ion Ghica* și *Alexandru Negruzzi* revista „*Prospătirea*“, care, o dată ce i se șterse de cenzură titlul, a rămas numai cu numele de *joale științifică și literară*.

Mihail Kogălniceanu

Luă parte la mișcarea din 1848 înăbușită de Mih. Sturdza. După aceea se ocupă de literatură: în 1852 apar „*Cronicele Moldovei*“; în 1854, „*Album istorico-literar*“; în 1855, colaborează la „*România literară*“; dar îndată intră cu putere în mișcarea politică, redactând „*Steaua Dunării*“ (1855-1859).

În propaganda pentru unirea țărilor, el joacă rol de căpetenie ca jurnalist și ca deputat în Divanul ad-hoc. Prin stăruințele lui partida națională dobândește casarea primelor alegeri și adunarea unui nou divan trimis de o alegere nouă și partizan al unirii. Lucră apoi pentru unirea definitivă a țărilor sub *Cuza*.

În timpul acestui domnitor, el, ca prim ministru, își legă numele de două mari acte: secularizarea averilor mănăstirești și împroprietărirea țăranilor.

Sub domnia *Principelui Carol*, luă parte la toate actele principale ale vieții noastre politice; iar momentul cel mai însemnat din această parte a activității sale este în vremea războiului din 1877 — 1878 și în vremea congresului din Berlin când fu numit ministru de externe și

delegat al României împreună cu *Ion C. Bră'ianu*. Amândoi se preze tară și susținură drepturile Statului nostru în fața Congresului.

Membru al Academiei din 1868, *Kogălniceanu* se ocupă cu studiul istoriei de câte ori trebile țării îi dădeau răgaz, și cu câteva luni înainte de a muri e de a muri e ti, cu o azia jubileului Academiei, o interesantă lucrare despre liberarea Țigănilor, împ oprietărirea țăranilor și alte chestiuni la a căror rezolvare, contribuisese ca cm politic.

POEZIILE LUI HRISOVERGHI

Notiță introductivă.—In 1843 *Kogălniceanu* publică într' un volum poeziile rămase dela *Hrisoverghi* emulat din Iași al lui *Cârlova*. El prezentă publicului acest volum printr'o prefață, din care reproducem aci partea cea mai însemnată.

La 1829, după ce învață destul de bine limba și literatura franceză, *Hrisoverghi* lasă pensionul lui Mutton și mai luă acasă câțava vreme lecții dela *Franguli*, unul din cei mai buni profesori greci de pe atunci, și care se deosebia prin un metod simplu și rațional de ceil-alți dascăli. Acesta îi făcu cunoscut cu frumusețile literaturii clasice a Elinilor, și prin citirea lui *Euripide*, *Sofocles* și *Omer* desvăli în el duhul poeziei. *Franguli* fu cel depe urmă profesor al lui. *Hrisoverghi* se apropia acum de douăzeci de ani vremea îi venise ca să lase îndeletnicirile adolescentului și să între în luptele bărbatului.

In anul 1830, se publică poronca formării ostirii naționale, sub nume de strajă pământească. Enthusiasmul carele se atăta atunci, nu se poate azi descrie. Din toate părțile, din toate stările, junimea alergă la arme pe care *Moldovenii* uitaseră de a le purta de mai mult de un veac. *A. Hrisoverghi* era tânăr și poet, în formarea miliției el vedea o eră nouă pentru țana sa; și ar fi fost el vrednic să cânte patria, dacă n'ar fi îmbrățișat tot ce putea contribui la regenerația e? Măcar că nevoile familiei sale cerea toată vremea sa, totuși el fu unul din cei dintâi carele încinse sabia în cavaleria *Moldovei*. Dar în puțin, la sfârșitul anului 1832, el reintră în viața privată, urmat de părerile de rău a șefilor și a tovarășilor săi, de care era prețuit și iubit.

În noua sa poziție, Hrisoverghi întrebuințează cea mai mare parte a vremii sale în desbaterea nesfârșitelor profesuri a familiei; iar ceasurile slobode le petrecea în îndeplinirea studiilor care, cum am zis, îi era superficiale.

Într-o boala, care în sfârșit îl și coborî fără vreme în mormânt, începuse depe atunci a i-se arăta amenințătoare.

După întoarcerea sa în Moldavia, publică în 1834 cea întâia compunere a sa „Oda ruinelor cetății Neamțu“. Această odă avu o înrăurire ce rare ori poezia căpătă în țara noastră. Locuitorii din Neamț, negândind nici la respectul, ce tot omul trebuie să aibă pentru antichitățile patriei, nici la strigătele, ce vandalismul stârnește ori-și-unde se află bărbați, ce-și iubesc slava strămoșească, ci, povățuiți numai de un mârșav interes, se silea care de care să șteargă de pe fața pământului cetatea lui Ștefan și cu pietrele secase să ridice zidiri în târgul lor. Hrisoverghi, auzind de această nelegiuire, strigă :

O fraților moldoveni, bătrân, tineri davalma,
Veacurilor viitoare nu gândiți că-i să dați sama?
Și puteți cu sânge rece privi acea dărâmare?
Nu opriți barbara faptă, nu 'nălțați toți o strigare?
Iară voi care păcatul nu vă sumețiți a-l face,
Ci patimii vă 'nchinați, cugetul poate vă tace?
Lăcomia de voi însuși și de a voastră avere
Bucură-se, a,bă parte, stăpâneasc-o în putere;
Iar blăstămul cu a sa mână în firea toată să săpe
A voastre nume urite! ș. c. l.

Entuziasmul ce aceste frumoase și energice versuri atâțară, fu obștesc. Las că ocârmuirea deindată aspru opri barbara faptă, cum zice poetul; dar tot publicul se simți electrizat. Literatura în Moldova, pe atunci, deabia începuse a reinvia, dar slabă, neînsemnată și alcătuită numai din proaste traducți, sau imitații, și mai rele încă, de originaluri străine; poezia era mai mult în formă, în cuvinte decât în idei. Mitologia păraginită, afectajia și conțetele¹⁾

1) *Concetti*: fel de exprimare manierată în care autorul vrea să scoat efecte mai mult din vorbe decât din idel.

italienești era de modă; la fieștecare rând a compunerilor din vremea aceea nu găsești decât muze și iar muze, Apolon, Orfeos, Belona, când Mars, când Aris, Aheron, Dafnis, Tirsis, și toți zeii din Olimp și Tartar. Toate acele compuneri erau ode imitate, versuri anacrontice, himne, fabule și mai ales sonete, felul de poezie al Orfeilor care ne asurzia urechile pe atunci¹⁾. În Țara Românească, poezia avea mai multă nervă, și începuse a se îndrepta după gustul național; multe bucăți de o adevărată poezie se și publicară de Văcărești, Eliad, Cârlova; cele întâi încercări ale lui Alexandrescu ieșiseră de asemenea de sub tipar și vestea Românilor un mare poet. Dar, din nenorocire, scrierile lor nu pătrunseră încă în Moldova, sau era cunoscute numai de un mic număr de cetitori; Milcovul este o stavilă destul de mare care încă astăzi oprește sau cel puțin întârzie sloboda trecere a rodurilor duhului din o țară în alta. Publicul nostru dar nu cunoștea decât pre autorii moldoveni, cari, din pricina mediocrității lor, lăsa pre cetitor rece, căci nu avea nimica cu ce să-l intereseze. Cu atâta mai mare fu senzația produsă de Hrisoverghi, prin ideile sale drepte și patriotice, prin versurile sale — câteodată aspre și nesupuse regulelor versificației — dar totdeauna energice, firești, uimitoare, pline de o grație deosebită în mai multe locuri, și toate scrise într'un ton simplu și lesne de înțeles.

Dar boala care-l rodea înlăuntru nu-l lăsa să-și urmeze cariera. La 2 Iunie 1835, el se porni cu frate-său la Viena; doctorii de acolo îi trimiseră la băile de Ișel²⁾. Cura aceasta asemenea nu-i prii, și așa tot în același an, în Octombrie, se întoarse în Moldavia, mai slab încă decât se dusesese, și numai cu micul folos ce poate aduce un aer curat și un traiu departe de intrigile și de tulburările lumii. Puțin după sosirea sa în Iași, pică la pat, din care nu se mai sculă decât ca să meargă la groapă. În 9 Martie 1838, pe la 4 ceasuri de dimineață, își dădu sufletul fără agonie, dar cu căință că murea tânăr plin de viitor și

1) Aluzie la literatura ce făcea cu deosebire Asachi în *Albina Românească*.

2) Ischl.

că nu putuse adevări nădejdiile ce compatrioții pusese în el. Cu câteva ceasuri înaintea morții el făcuse aceste versuri :

Gata a lăsat viața, plâng suspin nemângâat,
A tristelor mele zile nădejdea s'a 'mprăștiat.
C'o privire tânjitoare mi-e drag a mă mai uita
La fericirile lumii ce nu le-am putut gusta.

Așa muri deabia de 26 ani, acest tânăr favorit al muzelor rădicat prea de vreme veacului, pe care negreșit că, viind într'o vrăstă mai coaptă, l-ar fi îmbogățit și strălucit cu producțiile geniului său.

Insușirile inimii nu-i era în nimic mai gios decât ale trupului. Patria o iubea mai mult decât viața; ideile sale erau liberale și potrivite cu veacul; judecățile nu l-au avut niciodată de partizan. Suflul său era îndurător și deschis la toate întipăririle nobile: și pentru prietenii săi el era de miere, cum zice un proverb românesc. Părerile nastre de rău că l-am pierdut, cu atât trebuie să fie mai mari, cu cât vedem în ce lipsă se află patria noastră de bărbați cu însușirile lui.

Observări literare. — In această bucată de biografie și critică literară cu avânt, dar și cu retoricism, se văd, aproape desăvârșit dezvoltate, însușirile care fac din *Mihail Kogălniceanu* întemeietorul stilului ziaristic și oratoric în literatura noastră. Vervă și strălucire, bogăție și luciditate, logică și știință, întrebuinta, nu atât spre a ne infățișa și caracteriza în mod veridic viața unui scriitor și valcarea scrierilor lui, cât pentru a susține o teză. Autorul vrea să ne convingă cu orice preț că *Hrisoverghi* e un tânăr simpatic, cu toate că din unele fapte (ce am suprimat) cum și din absoluta madiocritate a versurilor sale, rezultă tocmai contrariul.

ZIARISTICA NOASTRĂ

Notița introductivă. — Intr'un articol critic în care vorbește despre organele de publicitate ce apăruse sau apăreau încă în țările române, *Kogălniceanu* vorbește și despre ziariști. E pasagiul ce urmează. A fost publicat în „România literară“ condusă de *V. Alecsandri* în 1856.

Soma totală. Noi am avut și avem încă publiciști. Eliad, Murgu, Maiorescu, C. Roset, Brăteanu, Bălcescu, frații Hurmuzăchești și alții... au onorat jur-

nalismul românesc. Dar până acum n'avem un singur jurnal care să răspundă la trebuințele nației, și, cu toate acestea, în fața epocii serioase de astăzi, în mijlocul gravelor împregiurării ce se adună, înaintea presei străine care zilnic se ocupă de Români, însă mai totdeauna într'un chip ignorant sau ostil, cea mai mare nevoie pentru noi este de a avea un jurnal serios, neatârnat, supus numai legilor adevărului, care zilnic să *proclame* și să *apere driturile prințipatelor* recunoscute astăzi în prințip de Europa întreagă; care, dând ocârmuirii un sprijin credincios și neinteresat, să-și desvlească abuzurile, ce se fac fără știința sa și spre paguba țării; care să-și pue de singur scop a stăruințelor sale de a forma nu numai educația noastră politică, dar încă de a ne cultiva natura morală, întemeind nobilele credințe, desvoltând în inimile noastre sentimentul *frumosului* și a *onestului* și fiind în toate apărătorul și sprijinitorul bunelor moravuri. Rezultatul muncii unui asemenea jurnal ar fi că ar lumina clase întregi care astăzi n'au nicio instrucție și care nici ar avea unde s'o găsească aiure; ar fi că atunci am găsi mai mult decât astăzi idei sănătoase și impresii mântuitoare într'un popor pentru a căruia viață spirituală s'a făcut până acum atât de puțin. Binele ce un asemenea jurnal ar produce, ar fi peste măsură. Negreșit că greutatea de a realiza un asemenea program sunt mari, mai ales la noi, unde libertatea tiparului este încă atât de mărginită; dar totuși nu socot că ar fi peste putință de biruit. Trebuie numai ca bărbatul ce s'ar hotărî să iee asupra-și o asemenea importanță însărcinare și răspundere, totodată să ție samă de împregiurările locale, de piedicele care sunt în poziția de față și mai ales de nepregătirea norodului pentru a primi deodată și în mari doze hrana *veșnicului adevăr*. Spre a agunge la aceasta, jurnalismul trebuie să se iee după pilda lui Franklin carele au practicat cu atâta iscusință arta de a populariza adevăriturile folositoare și de a înfătoșa sfaturile moralei practice sub forme atrăgătoare și ușoare de înțeles pentru numărul cel mare a cetătorilor, transformând în mică monedă, pentru trebuința mulțimii întregi, isprăvile ce învățatul sau gânditorul descopere în fundul cabinetului său.

DISCURS ÎN CESTIUNEA LEGII RURALE
1862

Notiță introductivă. — Comistunea centrală din Focșani, instituită de Convențiunea pentru reorganizarea Principatelor (1858), făcuse un proiect de lege pentru îmbunătățirea soartei țarilor, care se discutase în adunarea separată a moldoșilor și apoi, după, Unirea definitivă, fusese prezentată și adunării comune de către ministrul Barbu Catargiu. Cu ocazia acestei dezbateri rostește Kogălniceanu un discurs de o mare importanță.

El arată că nu s'a studiat în deajuns cestiunea nici de Comistunea centrală, nici de Adunare; de aceea face însuși acest studiu, examinând condițiunile țaranului sub diferite legiuri, arătând că din primele timpuri ale existenței Principatelor Române s'a stabilit că țaranul are drept a se hrăni pe moșia boerului, că acesta e obligat să-i dea pământ. Din nenorocire, războaiele, sărăcia, au silit pe țaran să-și cedeze drepturile, să se vândă și a ajuns astfel *vecin* sau *rumân*, situațiune pe care Mihailu-Viteazul a decretat-o printr'un hrisov, ¹⁾ ca să împiedice pe țărani a mai emigra. Din starea de vecinătate i-a scos Constantin Mavrocordat, dar nu le-a dat nici un drept, nu le-a dat nici o bucișcă de pământ, în cât de fapt au preferat să se ntoarcă la starea de iobăgie, dacă boerii voiau să-i primească. Astfel situația a rămas tot rea. Paterile europene au voit s'o îmbunătățească; au stabilit în Convențiunea din 1858 acest principiu. Guvernul lui B. Catargiu a prezentat Adunării legea Comisiei centrale care era foarte nedreaptă pentru țărani; Kogălniceanu, prin acest discurs o combate, dar în zadar, ea se votează, pentrucă majoritatea Camerei era alcătuită de boieri proprietari. Cuza însă nu promulgă legea, prezintă Camerei alt proiect alcătuit de ministrul Kogălniceanu, dar acesta nici nu e luat în discuție și se dă blam ministerului. Atunci se făcu așa numită *lovitură de stat* dela 2 Maiu 1864, când se disolvă Camera și se decretară o sumă de legi. Din această epocă datează cele mai importante din legiurile noastre: codul civil, penal, legea instrucției, legea împroprietăririi, etc.

Domnilor mei ! Dacă în țară este o cestiune mare și grea, negreșit că este cestiunea ce astăzi ni se înfățișează spre deslegare. Vreau să vorbesc de îmbunătățirea soartei țaranului de îmbunătățirea prin urmare a însăși temeliei naționalității noastre.

În adevăr, domnilor, nici o cestiune în hotărîrea ei nu reclamă mai mult patriotism, înțelepciune, dreptate și abnegațiune totdeauna, decât marea re-

¹⁾ Cercetările mai noi istorice dovedesc că nu este Mihailu inițiatorul acestei măsuri, ci el numai a întărit-o prin hrisovul său.

formă ce suntem chemați de a face; reformă care a fost grea și în țările cele mai puternice și mai luminate ale Europei; reformă care astăzi prefăce condițiunile naționale și sociale din marele imperiu al Rusiei¹⁾; reformă care în principate se urmărește fără succes, de mai mult de un secol²⁾; reformă grea și spinoasă, a cărei soluțiune părinții noștri ne-au lăsat-o ca o fatală moștenire, — căci, când suntem chemați a deslega această chestiune, a săvârși această mare prefăcere în ideile noastre, în trebuințele noastre, în viața socială economică a proprietarilor de moșii și a trei milioane de țărani? În mijlocul transformării noastre naționale și politice, în mijlocul luptelor de partid, în timpul când tot ce este vechi este căzut, când tot ce este nou are încă rădăcină, când Convențiunea, marea noastră revoluțiune, — da, domnilor Convențiunea este o mare, o întreagă revoluțiune în țara noastră! — când, zic, această Convențiune este abia la întâiul period al punerii sale în lucrare, iată epoca când suntem chemați a hotărî și chestiunea socială.

Nu mă îndoiesc, domni or. de patriotismul n'ămănu; cred, domnilor, că toți câți suntem aci, din orice partid am fi, sub orice steag am fi adunați, toți voim îmbunătățirea soartei fraților noștri, ridicarea țăranilor din starea înjosoare în care se află; toți voim să dăm acestei chestiuni soluțiunea cea mai bună, căci toți — cel puțin așa cred eu — văd în această soluțiune însăși consolidarea naționalității române. Inșă, domnilor, pe lângă patriotism, avem oare și toate studiile pregătitoare, toate luminile trebuitoare, toată înțelepciunea cerută și mai ales acea ochire dreaptă, acea liniște de suflet, acel sânge rece, acel simț nepărtinitor, condițiuni neapărate ale legislatorilor, condițiuni, fără de care legile ieșite din mâinile noastre, niciodată nu vor putea fi expresiunea echității și a nepărtinirii, niciodată nu vor putea îndestula legiuitele interese ale țării, niciodată

---

1) În Rusia Alexandru I împroprietărise pe țărani.

2) Aluziune la reforma lui C. Mavrocordat (1746 Muntenia, 1749 Moldova), după care au urmat alte încercări de reforme economice cari sunt pomenite în discurs.

nu vor aduce în mijlocul nostru liniștea, pacea și fericirea generală ?

Cât pentru mine, domnilor, — cu durere o spui, eu nu o crez.

Suntem în mijlocul luptei, lupta între trecut și viitor, lupta între societatea veche și între societatea modernă; această stare de lucruri au făcut din toate cestiunile o armă de rebel. Cum dar și cestiunea rurală, de care sunt legate atâtea mari interese, să nu fi devenit și ea în mâinile partidelor o grozavă mașină de atac sau de apărare? Așa dar, nu când totul se agită, când nimica nu este stabil, când lupta este elementul până și al legislatorilor, nu în mijlocul unei așa mari fermentațiuni¹ cestiunea rurală ar putea dobândi o soluțiune de dreptate, de pace, de înfrățire și, prin urmare, de consolidare a naționalității noastre.

Suntem, mai presus de toate oameni; este dar cu neputință ca noi să nu ne resimțim de impresiunile, de agitațiunile și de patimile din afară și dar, în frica lui Dumnezeu, o declar: mă tem că, în momentul de față, nu am fi la înălțimea misiunii noastre.

Dacă această temere a mea este greșită, eu de mai înainte fac scuzele mele și așa fi prea norocit ca rezultatul să mă dovedească greșit.

Ce bucurie ar fi pentru mine, ce fericire ar fi pentru Tară ce frumoasă recomandatie ar fi pentru clasele inteligente și bogate ale României înaintea Europei, când am dovedit că suntem în stare a lua în mâinile noastre nobila inițiativă a acestei mari reforme sociale și că capul și inima ne sunt atât de sus, în cât să fim capabili de a lăsa de o parte interesele individuale și a nu avea dinaintea ochilor noștri decât marele interes al României !

În asemenea caz soluțiunea ar fi și isprăvită.

---

1) Agitațiunea era foarte vie în țară. Țăranii așteptau cu nerăbdare, dar și cu neîncredere, legea ce avea să le stabilească dreptul de împroprietărare. Domnul o voia, dar adversarii ideii acesteia aveau majoritate în adunare. Situația era încordată și din pricina campaniei întreprinse de liberali contra conservatorilor dela putere. Numai o asemenea „mare fermentațiune“ poate explica întâmplarea dela 8 Iunie 1862, adică uciderea primului ministru Catargiu.

Au fost un corp politic, domnilor, care, dacă s'ar fii pus cu totl dinadinsul, cu toată maturitate, poate ar fi izbutit să pue adunarea, să pue chiar țara în pozițiune de a hotărî cestiunea rurală în conștiință de cauză, pregătită și luminată ! Acest corp era Comisiunea Centrală ¹⁾. Departe de mine, domnilor, ideeaia sau cutezarea de a arunca asupra onorabililor membri ce au compus acest înalt corp, cea mai mică umbră de învinovățire sau măcar de îndoielă despre patriotismul, râvna sau capacitatea lor. Inșă, să-mi fie iertat de a o zice că Comisiunea centrală, compusă din reprezentanți a două puteri adesea în luptă, n'au știut îndestul a uita această deosebire a orginii sale; că dar ea a urmat curentului a două opiniuni; că aceasta au făcut că și cestiunea rurală s'au tractat de cânsa ca o cestiune de partid, când ea nu trebuia a se tracta de cât ca o cestiune de utilitate publică.

Așa dar și în sânul Comisiuni centrale s'au înființat două tabere: *apărătorii proprietarilor și apărătorii țăranilor*, când, după op'niunea mea, Comisiunea centrală, în această cestiune mai ales, nu trebuia să înfățișeze decât de *apărătorii națiunii*. Și când o zic aceasta, sunt departe de a arunca vreun blam; mă mărginesc numai de a constata un fapt; și dacă mi-ar fi iertat de a arunca blam, acesta l-aș adresa partidului din care eu am onoare a face parte ¹⁾.

Un partid, partidul conservator, în sânul Comisiunei centrale, și-au formulat ideile sale în cestiunea

---

1) Acest corp a fost instituit de Convențiunea din 1858. Ea dă puterea legislativă în mâna a trei factori: Domnul, Adunarea și Comisiunea centrală. Pentru legile de interes special fie-cărui principat ajungea colaborarea primilor doi factori; iar pentru cele de interes comun se cerea și lucrarea celui d'al treilea. Comisiunea centrală era alcătuită din 16 membri: opt Moldoveni și opt Munteni. Patru se numeau de către Domn, iar patru se alegeau de fiecare adunare din sânul său. Ea avea înalta misiune de a or veghea la realizarea noii organizări a țărilor, putând arăta Suveranului abuzurile ce ar constata și îmbunătățirile ce ar crede necesare. Ea pregătea legile de interes comun, precum erau cele privitoare la unitatea legislației, la unirea vămilor, a poștelor și telegrafelor, la sistemul monetar.

2) Partidul liberal.

rurală. Acest partid s'au înfătoșat cu un anume proiect. Bun, rău, dar era un proiect. Celă-l-alt partid s'au mărginit numai de a critica și de a combate lucrarea pusă pe birou, fără a veni și din parte-i cu vreun alt proiect bine așternut și bine lămurit. Și așa, când în sânul Comisiunii centrale au venit ora votului, unii din onorabilii membri, au fost nevoiți a admite, cu toate lipsurile sale, proiectul d-ilor Arsa-che, Docan și Brăiloiu, pentru că acesta le înfătoșă încăi un ce pozitiv, pecând, cu durere o spun, „apărătorii țărănilor“ n'au înfătoșat decât discursuri, discursuri foarte bine simțite, foarte întemeiate, dar care, ne traducându-se în niciun proiect precis, nu înfătoșă nimic practic în privirea rezolvării chestiunii. Și așa chiar Țara au rămas în nedumerire asupra opiniunilor minorității; așa și Adunarea s'au pus în neputință de a se rosti între două socotințe traduse prin două proiecte.

Această atitudine negativă a liberalilor în sânul Comisiunii centrale n'au avut dar alt rezultat decât că au contribuit și mai mult la răspândirea a felurite bănuieli asupra opiniunilor și planurilor partidului ce nu s'au unit cu proiectul majorității.

Ce bine ar fi rezultat însă și pentru Adunare și pentru Țară, dacă astăzi, chemați a ne rosti asupra unei chestiuni atât de grele, am fi avut dinaintea noastră două proiecte menite a deslega nodul! Ce îngrijiri mai puține pentru proprietari; ce mângâere pentru țărani! Ce desmințire mai vederată a vorbelor deșarte, a cuvintelor seci, a învinovățirilor de comuniști, de socialiști, de mănăcători de moșe și câte ale imputări ce se aruncă asupra tuturor aceluia care au nenorocirea de a nu îngenunchia înaintea proiectului de lege rurală, elaborat de majoritatea Comisiunii centrale! Ce liniștire pentru Țară și ce înlesnire în sfârșit s'ar fi făcut Adunării de a putea, în cunoștință de cauză și luminată despre proiectele și a unui partid și a celui-l-alt, de a putea, zic, rezolva chestiunea în deplina ei neatârnavare și cu toată maturitatea!

Însă, aceasta, din nenorocire, nu este. Adunarea are dinaintea sa numai proiectul de lege rurală elaborat de majoritatea Comisiunii centrale. Acest

proiect este adoptat de secțiunilor fostelor Adunări ale Moldovei și Țării Românești, și raportorii acelor Adunări sunt și raportorii Adunării României în această chestiune¹⁾. Așa dar proiectul Comisiunii centrale, sprijinit de adeviziunea secțiunilor și de raporturile comisarilor, avem să-l studiem, avem să-l cercetăm și, apoi, ori să-l adoptăm ori să-l respingem.

Și acum, domnilor, după ce am îndrăznit a nu încuviința purtarea amărilor mei politici din sânul Comisiunii centrale, dați-mi voe să mă exprici cu toată moderațiunea, cu toată deferența, dar totdeodată cu toată sinceritatea și asupra proiectului majorității Comisiunii centrale ce stă astăzi în discuțiune. Și, pentru ca să fac aceasta, dați-mi voe, domnilor, să mă întreb mai întâiu, dacă acest proiect este elaborat pe acele margine care le-au cerut Convențiunea din 7/19 August? Și chiar din început și fără sfială o zic că nu.

Oratorul spune că Convențiunea a cerut în mod hotărât revizuirea legiuirilor privitoare la starea țăranilor. Acest fapt nu e nou în țara noastră căci și prin Convențiunea dela Balta-Liman, se hotărîse numirea unor comisiuni pentru a revizui dispozițiile Regulamentului organic privitor la săteni. Din lucrările acestor comisiuni au ieșit așezămintele din 1851.

După ce critică modul cum au lucrat membrii comisiunii centrale în această chestiune, arată cu cât spirit de dreptate s'a lucrat în alte țări când a fost vorba de legi de asemenea natură și de asemenea însemnătate, apoi cercetează cum se prezintă dreptul de proprietate în țările române, după vechile hrisoave.

Oratorul amintește debaterile din Divanurile ad-hoc asupra chestiei rurale și observațiunile pe care le-au făcut comisarii Franței, Prusiei și Austriei., care le-au studiat.

Apoi cercetează chestiunea din punct de vedere istoric. Pomenesc de condicele lui Mateiu Basarab și a lui Vasile, care declarau pe sătean *legat* de moșie și opreau pe ori-ce proprietar de a primi pe un sătean fugit de pe altă moșie. Cu toată reforma lui Constantin Mavrocordat, condiția țăranilor nu s'a schimbat, căci un hrisov al Domnitorului Ioniță Sandu Sturza din 10 Aprilie 1827 oprește pe săteni de a se ridica pe de o moșie fără voia stăpânului.

Arată cu oarecare amănunte ce soluțiuni s'au dat chestiunii rurale în Austria, în Rusia, și citește părerea comitetului Walewski propusă Conferinței din Paris.

1) Proiectul de lege e semnat de: Alecu Balș, N. Mavrocordat, C. Catargiu, Gr. Costache, N. Catargiu, C. Negruzzi. Cu osebită socotință D. S. Miculescu, E. Alcazi.

Reproducem acum perorațiunea, care este un adevărat model:

Și acum, domnilor, las *dreptul* deoparte și mă voiu adresa numai la inima D-voastră.

Nu voiu mai chema în ajutorul țăranilor noștri decât *umanitatea* și *patriotismul* Dumneavoastră.

O! fie-vă milă de trei milioane de țărani, care cu femeile și cu pruncii lor, deși ținuți afară și departe de desbaterile noastre, au ochii țintiți asupra dealului Mitropoliei ca asupra soarelui mântuirii, și vă întind mâinile!

O! nu drămuți brazda de pământ trebuitoare hranei țăranilor. Gândiți la originea averilor D-v! Gândiți că cea mai mare parte din ele o datoriți muncii și sudorilor lor! Inchipuiți-vă că părinții lor s'au luptat alături cu părinții noștri pentru salvarea Țării și Altarului. Gândiți că mâne poate ora pericolul poate iarăși suna: că fără dânșii nu veți putea apăra nici patria nici averile, nici drepturile D-voastră, și că, odată țara căzută, nu veți fi decât slugile străinilor, când astăzi sunteți în capul României, în capul unei țări libere și autonome.

Aduceț-vă aminte că, atunci când era ocupațiunea străină, mulți din noi treceam hotarul, iar țăranii rămâneau și ne păzeau moșiile și averile.

Inchipuiți-vă care era soarta nenorociților noștri țărani în acele triste timpuri!

Aduceți-vă aminte că ei și cu femeile lor adesea au fost reduși la starea de vite, înjugați la carele muscălești, și că oasele a mii de țărani români până astăzi încă înălbesc câmpiile Dobrogei și ale Bulgariei!

O! fie-vă milă de dânșii, fie-vă milă de țara noastră!

O! de ce nu se ridică dintre D-voastră vreun urmaș al vechilor Domni români sau al companionilor de luptă ai lui Ștefan cel Mare și ai lui Mihai Viteazul, ai lui Șerban Cantacuzino și ai lui Grigore Ghica, și el să iee, el să se puie în capul mării reforme; să ridice el steagul emancipării țăranilor români, cum au făcut-o în Ungaria urmașii lui Zriny ')

---

1) Numele unei vestite vechi familii ungurești de oameni politici și de luptători naționali.

și a lui Bathiany¹⁾, în Prusia unul din cele mai strălucite nume ale aristocrației germane, Principele de Hardenberg²⁾, cum astăzi în Rusia sunt în capul reformei numele cele mai vechi ale boierimii moscovite !

O, dacă Dumnezeu și-ar face milă cu această țară, și-ar împlânzi inimile cele împietrite !

O, de ce nu am elocvența trebuitoare, pentru ca glasul meu să poată triumfa de ideile egoiste, de fricile neîntemeiate, de interesele meschine, și așa să izbutim ca această mare și națională cestiune să se hotărască, nu prin lupte, nu prin majoritate, ci prin primirea tuturor, prin unanimitatea Parlamentului român. De s'ar face aceasta, ce mare și frumoasă zi ar fi pentru România, ce glorie ar fi pentru clasele bogate și inteligente ale țării, ce renume pentru Adunarea legislativă, și cât de sus am ridica Națiunea noastră în ochii Europei !

Și din contră, ce rușine, ce decadentă pentru noi, când am dovedi străinilor că nu avem putința de a fi, de a ne ridica la înălțimea misiunii noastre, că în mâinile noastre era să întărim România, și că noi am îngropat-o de vie; căci, nenorocind trei milioane de țărani, nenorocită va fi și țara noastră; și moartă va fi România când la o asemenea cestiune, noi, legiuitorii ei, am da pilda strâmbătății și a neglijării !

Nu, domnilor, dreptatea nu piere; ca trupul lui Cristos ea se poate îngropa, dar, întocmai ca și Cristos-Dumnezeu, ea va reînvia !

Și, înainte de a sfârși, domnule Președinte al Consiliului, întâiul consilier al tronului României, dați-mi voie a vă adresa două cuvinte; a vă aduce aminte o mare, o solemnă făgăduință. Eram în Adunarea din Iași. Unirea țărilor surori se proclamase de către Alesul Națiuni. În acea zi, în 11 Decembrie, D-tră ați zis la tribună aceasta: *totul pentru țară și nimic pentru noi*. Când d-voastră ați zis aceste cuvinte care au făcut să tresară milioane de inimi,

---

1) Iarăși o veche familie care a dat războinici și cardinali în cursul veacurilor.

2) Cunoscutul diplomat prusian (1750—1822) care a reprezentat țara la Congresul din Viena (1814—1815).

D-voastră a-ți contractat o mare datorie; ați scris o trată la adresa țării! Azi momentul plății a venit. Faceți onoare subscrierii D-voastre. Apărați dar cauza țăranilor ca o misiune ce vă vine de drept. Și când veți înfățișa lui Alexandru Ion I votul Adunării, înainte de a-i cere sancțiunea, o! aduceți-i aminte de cuvintele ce, odată cu proclamarea sa de Domnul Moldovei, i s'au adresat în numele Adunării și al națiunii, ce-l pune pe tronul lui Ștefac-cel-Mare :

„O Dcamne ! mare și frumoasă îți este misiunea ! Convențiunea din 7 (19) August ne însemnează o epocă nouă, și Măria Ta ești chemat să o deschizi. Fii dar omul epocii; fă ca legea să înlocuiască arbitriul; fă ca legea să fie tare; iar Tu Măria Ta, ca Domn, fii blând, *fii bun mai ales pentru acei pentru care mai toți Domnii trecuți au fost nepăsători sau răi.*

„Nu uita că, dacă cincizeci de deputați Te-au ales Domn, însă ai să domnești peste milioane de oameni.

— „Fă dar ca domnia Ta să fie cu totul de pace și de dreptate, împacă pașunile și urile dintre noi și introdu în mijlocul nostru strămoșeasca frăție !“

Observare literară. — Cu toată lungimea lui, acest discurs este compus după toate regulele clasice ale discursului, cu exordiu, tractare și perorație bine caracterizate — fără ca această întocmire clasică să stânjenască cumva spontaneitatea cugetării, logica argumentelor, sinceritatea avântului și mai presus de toate, înălțarea sufletească a oratorului.

Scrierile lui M. Kogălniceanu

Edițiuni de cronici:

8. *Letopisețele țării Moldovei*. 3. vol. Tom. I. Iași, 1852.
Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihăileană, rostit la 25 Noembrie 1843, Iași, 1843.

Caracterizarea generală

1. *Mihail Kogălniceanu* este însemnat pentru lucrările sale pe deoparte *literare*: critice și istorice; iar pe de alta, *politice*: *ziaristice* și cu deosebire *oratorice*.

2. Deși a redactat mai mult reviste literare („*Dacia literară*“, „*Propășirea*“), *Mihail Kogălniceanu* e literat numai

intâmplător; prin esență este om politic, ziarist și mai cu seamă orator.

În „*Dacia literară*“, cât și mai târziu în „*Propășirea*“, el vrea întemeieze o direcțiune literară bazată pe aceste principii: a) Incurajarea numai a literaturii originale românești și disprețuirea oricărei traduceri, dacă nu este în legătură cu viața și poporul românesc. b) Unirea într'un mănunchiu a tuturor scriitorilor români de pretutîndenii și evitarea oricărui conflict între dânsii. Aceste principii își aveau rădăcina într'un mare entusiasm — deși nu orb — pentru trecutul și prezentul poporului român, pentru datînelor, obiceiurile lui, pentru limba și literatura lui. Nu era direcțiunea lui *Heliade* căci era influențată de un spirit mai natural, mai cult, mai energetic în tendințele sale, și în același timp mai bogat, pentrucă, paralel cu literatura, *Kogălniceanu* cultivă și istoria.

Această direcțiune era menită să aibă mai mult o influență cultural-politică (răspândirea spiritului liberal și național) decât literar propriu zisă. De altminteri talentul propriu al lui *Kogălniceanu* era nepotrivit cu o acțiune literară mai intensivă. Criticile sale sunt aproape numai de laude, când o acțiune literară cere ca cine-va mai mult trebuie să critice decât să laude. Într'această chiar *Heliade*, deși pătimaș, îi era superior. Pe de altă parte, scrierile sale istorice nu sunt originale, ci mai mult articole de popularizare, fără valoare deosebită. Incercările de descrieri umoristice în genul lui *Alecsandri* nu-i izbutesc, iar cele de navelă istorică în genul lui *Negruzzi* („Trei zile din istoria Moldovei“) sunt lipsite de fantazie, narațiunea este neconținut împiedecată de revolte oratorice, iar observația psihologică prea redusă. Așa fiind, acțiunea literară propriu zisă rămâne mai mult în sarcina scriitorilor mai literari decât oamenii politici, cari mergeau alături cu el: *Costache Negruzzi* și *Vasile Alecsandri*, și cu deosebire în seama celui din urmă, care are curajul nu numai să laude ci și să critice. Aceasta se adeverește prin faptul că, pe la 1855, „*România literară*“, organul cel mai însemnat literar la care colaborează însuși *Kogălniceanu*, nu mai e condus de dânsul, ci de *Alecsandri*, care însă reduce direcțiunea literară aproape numai la ridiculizarea latinistilor prin notițe mărunte fără vreun principiu propriu diriguitor.

3. Cu toată neinsemnătatea scrierilor sale istorice originale, *Mihail Kogălniceanu* trebuie considerat ca unul dintre cei dintâi istorici ai noștri pentru îndrumarea sănătoasă ce a căutat să dea istoriografiei române. Astfel, odată cu „*Dacia literară*“ mai conduce și publicațiunea „*Arhiva românească*“, unde tipărește documentele istorice, iar mai în urmă colecționează Letopisetele cronicarilor moldoveni, și le publică într'un singur corp „*Letopisețele Moldovei*“ (sau „*cronicele României*“).

ALEXANDRU RUSSO

S'a născut, probabil într'un sat de pe țărmul Băcului, în Basarabia, pe la 1817. Trece împreună cu părinții săi pe la 1826 în Moldova, studiază în Elveția, petrece câțva timp la țară și rămâne cu o nemărginită dragoste pentru viața satelor. Exilat odată din pricina ideilor sale liberale de *Mihailu Sturdza Vodă* la mănăstirea Soveja (1846), el ia parte la încercarea de revoluție din 1848 și e nevoit să părăsească țara. La 3 Maiu 848 avu prilejul să fie de față la memorabilia adunare revoluționară de pe câmpiile Clujului, iar la întoarcerea din țările Apusului, avu neplăcerea de a cunoaște închisorile ungurești. Reîntors în Moldova, el se ocupă cu advocatura, până la moarte, care, din pricina constitutiei sale slabe, îl surprinde de timpuriu (1859).

Alecu Russo (1817—1859)

CĂNTAREA ROMÂNIEI

(Fragmente)

Notiță introductivă. — „Cântarea României”, din care reproducem mai jos începutul și sfârșitul, este o scriere compusă în franțuzește de către Russo la Paris, pe la 1850, cu scop de a exalta naționalismul și dragostea de libertate a tinerilor români din capitala Franței. Spre a-și ajunge mai bine această țintă, el se învește cu Alecsandri și Bălcescu, ca acesta s'o traducă în românește și s'o publice în „România viitoare”, ca fiind scrisă de un călugăr, pe la 1839. Cinci ani mai târziu, Russo, ia pe dea'tregul traducerea lui Bălcescu, îi preface limba provincializând-o, o mai modifică pe ici colea, rău și fără gust, și o publică sub propriile-i inițiale în „România literară” (1855).

Textul de mai jos este traducerea făcută de *Nicolae Bălcescu* după redacțiunea franceză a lui Russo. Adausele lui Russo în textul publicat de el în „România literară” 1855 se tipăresc cu litere cursive și în paranteza. Schimbările lui Russo se văd în note.

I

Domnul Dumnezeuul părinților noștri, înduratu-s'au de lacrimile tale, (*norod nmângâiat, înduratu-s'au de durerea plămânilor tale*), țara mea? Nu ești indestul de smerită, indestul de chinu tă, indestul de sfâșiată? Văduvă de vitejii tăi, tu plângi cu părul smuls și despletit pe mormintele lor precum femeile se jelesc (*despletite*) pe mormântul mort al soților lor.

NOTA. *Textul lui Russo*: Văduvă de ficiorii cei viteji, plângi fără încetare, pe mormintele lor precum plâng și se jălesc... *In loc de*: mormânt este: săcriu.

II

Neamurile auziră țipătul chinurii tale, pământul se mișcă. Dumnezeu numai să nu-ți fi auzit? Răsbunătorul prevestit nu s'a născut oare?

III

Care e mai mândră decât tine între toate țările semănate de Domnul pre pământ? Care alta se împodobește în zile de sărbătoare cu flori mai frumoase, cu grâne mai bogate?

NOTA. *Textul lui Russo*: zile de vară, *in loc de*: zile de sărbătoare.

IV

Vezi sunt dealurile tale, frumoase sunt pădurile și dumbrăvile spânzurate pe coastele (*dealurilor*) tale; limpede și dulce e cerul tău; munții tăi se înalță trufași în văzduh; râurile ca un brâu pestrițat ocolesc câmpurile; nopțile tale încântă auzul; (*ziua framecă văzduhul*). Pentru ce zâmbetul tău este așa de trist, mândra mea țară?

Notă. *Textul lui Russo*: Al doilea sânt din primul rând e suprimat. *In loc de dulce este*: senin. *In loc de brâu pestrițat este* brăe pestrițe. *In loc de trist este* amar.

V

Multe și frumoase turme pasc văle; soarele milostiv înrodește brazda: mâna Domnului te-a împodobit ca pe o mireasă; livezile tale cele întinse sunt smălțuite cu flori felurite și belșugarea varsă avuțiile sade peste câmpii... O bogata mea țară, pentru ce gemi?

Notă. Textul lui Russo: Pe câmpiile Tinichiei răsărit-au florile? N'au răsărit florile, sunt turmele multe și frumoase ce pasc văile tale; soarele înrodește brazda; mâna Domnului te-au bucurat cu bunuri felurite, cu pomete și cu flori, cu avuție și cu frumusețe. Pentru ce gemi și țipi, țară bogată?

VI

Dunărea bătrână, b'ruită de Părinții tăi, îți spală poalele și îți aduce avuții din ținuturile de unde soarele apune; vulturul din văzduh cată la tine cu uragoste ca la pământul său de naștere; râurile cele frumoase și spumegoase, păraele cele repezi și sălbătice cântă neîncetat slava ta... O, țară fa'nică, pentru ce fața ți-e îmbrobodită?

Notă. Textul lui Russo: In loc de poalele este poala. In loc de slava este lauda. La fine: O țară fa'nică ca nici una...

VII

Nu ești frumoasă? Nu ești bogată? N'ai copii mulți la număr, care te iubesc? N'ai cartea de viteji a trecutului și viitorul înaintea ta?... Pentru ce curg lacrămile tale?

Notă. Textul lui Russo: In loc de bogată este înavuțită. In loc de copii este feciori.

LVII (61 la Russo)

Viforoase erau vremile cele vechi..., dar camenii se nășteau tar, pământul era acoperit de dărămături și de trupuri moarte... dar din acele câmpii ce fumegau de părjol și de măcel se înălțau strigări de biruință și de libertate! Ticăloșie și moarte sunt și

acum... dar unde e libertatea și biruința?... (*Și strigările ce se înalță sunt numai a durerii*). Ce ar fi ajuns patria dacă strămoșii noștri ar fi dormitat și ei!...

Notă. *Textul lui Russo : In loc de biruință este biruință. In loc de ticăloșie și moarte este ticăloșia și moartea.*

LVIII (62)

Deșteaptă-te, patria mea! birue-ți durerea... E vreme ca să ieși din amorie, seminție a Domnițorilor lumii. Aștepti oare, spre a învia, ca strămoșii tăi să se scoale din mormânt! Intr'adevăr ei s'au sculat și tu nu i-ai văzut; ei au grăit și tu nu i-ai auzit... Cinge-ți coapsa (*caută*) și ascultă! Ziua dreptății se apropie... toate popoarele se mișcă... căci furtuna mântuirii a început!

Notă. *Textul lui Russo : In loc de patria mea este pământ român. In loc de se mișcă este s'au mișcat.*

LIX (73)

Nu ți s'au zis oare prin gura unei slugi a Domnului. „Și Dumnezeuul părinților voștri se va îndura de „lacrămile slugilor sale și va scula pe unul dintre voi „care va așeză pe urmașii voștri în voinicia și pute- „rea lor de mai înainte...” ?

Notă. *Textul lui Russo : In loc de unei slugi este mucenicilor tăi. In loc de Dumnezeu este Domnul.*

LX (66)

Deci timpul sosit-a!... Semne s'au ivit, pe cer... pământul s'a clătinat de bucurie... un blestem grozav s'a auzit despre Apus și toate popoarele s'au deșteptat!...

Notă. *Textul lui Russo : In loc de grozav este înfricoșat.*

LXI (55)

Cinge-ți coapsa, o țara mea... și-ți întărește inima... Miazănoapte și Miazăzi, Apusul și Răsăritul (*Lumina*)

și *Intunericul, Cugetul disbrăcător și Dreptatea*) s'au luat la luptă... urlă vijelia (*de pe urmă*). Duhul Domnului trece pe pământ.

Notă. *Textul lui Russo*: *In loc de țara mea este țara română.*

Observări literare. — Insufletită de o mare iubire de popor și de un dor de libertate patriarhală, compusă într'un stil biblic mult mai înălțat, mai plastic și mai fraged decât acela al lui *Lamennais* din „*Paroles d'un croyant*“, dar cu o compoziție mai puțin consistentă, „*Cântarea României*“ este o scriere retorică, cu caracter liric descriptiv, în care, prin tablourile pline de mișcare, dar vagi, din viața poporului român, — cheamă la deșteptare țara-i frumoasă și bogată dar „tristă și îmbrobodită“, și o îndeamnă să spere în apropiata zi a libertății mântuitoare.

Această operă a atras timp de mai multe decenii admirația neconținută a tuturor. Ea este în adevăr frumoasă, mai ales prin câteva pasagii în care se descrie mândrețea țării noastre, prin unitatea de ton în care se amestecă plânsul doinei cu măreția biblică. Defectul ei principal e în concepție, care e fără relief și fără variație. Din această pricină, pentru cel ce nu cunoaște fazele principale ale dezvoltării noastre istorice, ea n'are interes; iar pentru cine le cunoaște, ea impresionează neplăcut, deoarece, cu greu le poți raporta la realitate istorică, ce poetizează.

CUGETARI

Notiță introductivă. — În 1855 A. Russo publică în „*România literară*“ a lui V. Alecsandri o serie de articole critice intitulate „*Cugetări*“ și în care tratează cestiunea limbii literare românești, combătând curentul latinist și susținând că baza limbii literare trebuie să fie limba poporană, limba obișnuită, limba întrebuințată în viața zilnică, așa cum s'a plămădit în mod spontan și cum a eșit din sufletul românesc.

Acı reproducem partea III a acestei scrieri.

Intr'un ținut al Ardealului se ivi la 1848 o zi frumoasă pe un câmp întins unde patruzeci de mii de Români stau să asculte sub aripile unui steag în trei culori, cuvântul *Inteligenței* ardeleni. Moldoveni și Munteni, pribegi a turburărilor din Țări, privea cu bătaie de inimă adunarea oștită grămadă către grămadă după satele și ținuturile de unde veniseră oamenii. Un popor întreg de același port și de aceeași limbă ca și a poporului nostru, sta măreț în lumina

soarelui și printre sucmane se vedea amestecate multe surtuțe; aceste surtuțe acoperea piepturile tineretului de frunte ieșit din Blajiu și din șecalele Ardealului, tineret cu mare curaj și mare iubire de neamul românesc. Multă mirare însuflă pribegilor spectacolul frăției curate între surtuțe și sucmane: frăție nu numai de sânge, dar frăție în traiu și în obiceiuri, și în toate relațiile. Societatea în Principate, ca toate societățile vechi, este întemiată pe nepotriviri, pe interese ce se prigonesc, și pe ierarhii; Ardelenii, tolerați numai pe pământul ce-l ocupa până la 1848 și privind cu duioșie de peste munți la Țări, adică la Moldova și Vlahia, alcătuia numai o familie, și o familie patriarhală. Noi Moldovenii, treptați de întâmplările istoriei, mazili, neamur, bresle, gloate, boieri și feciori de boieri, vițe prăpădite în întunericul descălecării, nu puteam forma o familie patriarhală ca aceea ardeleană dela 1848. Pribegii dar, înfățișătorii luptei în Principate a egalității drepturilor, iar nu a camenilor, urmară cu ochi plini de mirare uimitoare frăția aceasta, și mai că într'un minut de înfocare, ar fi dorit să nu se fi născut feciori de boieri.

În ziua acea frumoasă un lucru însă lipsea pe câmpul Blajului... limba... Inteligenții, frați și fii a milor de români adunați, de pe tribunele câmpului libertății nu vorbeau românește, și vântul inveterat al acelei zile mărețe purta pe deasupra capetelor o babilonie de cuvinte stropsite și smulse din latinește pe care bieții Români nu le înțelegeau nicideum, deși le primiau cu semne de mântuire, zicând: o fi, dar, așa o fi.

— Într'o sută sau două de inteligenți ce se aflau atunci la Blaj, numai pe doi bărbați, i-am auzit grăind românește ca Români, și aceștii, când îi ascultă vorbind, strigă: *așă ! așă e ;* iar nu *o fi... așa o fi !* — Unul din acei doi zicea: „Ungurii vreau Unio !... știți ce vra să zică Unio ? vra să zică că pân'acum ei ne-au încălecat pe păr, și acum vreau să ne puie șaua pe spinare !”. Al doilea strigă : „Uitați-vă pe câmp, Românilor ! suntem mulți ca cucuruzul brazilor ! suntem mulți și tari, că Dumnezeu e cu noi !” Dintre acești doi Români care grăiau românește, Ungurii l-au

spânzurat pe unul, iar pe celălalt Românii l-au numit cu fală Impăratul munților !¹

Frații Ardeleni se fălesc că au fost deșteptătorii României și restauratorii limbii; adevărat este că sistemele limbistice s'au născut în școalele latine din Ardeal. De acolo, peste munți ca un *puhoiu*, s'au revărsat în șesurile noastre și au dat mâna cu pedantismul Moldo-Român. Pedantismul Moldo-Român, mult mai superficial, au produs o literă fără viață, expusă criticii și care niciodată nu va câștiga dreptul de împământenire în sânul unui neam ce au improvizat minunatele balade (cântice bătrânești) culese și scoase la lumină de V. Alecsandri. Gramaticii ardeleni socotesc că scăparea și fericirea României stau numai în sistemele limbistice; de aceea Ardelenii s'au osândit a se împărți desăvârșit în două nații: una latinească, al doilea românească: de aceea nici o carte nu se tipărește în Ardeal care să poată fi citită și înțeleasă de toată Românimea.

Preveliștea adunării dela Blaj, auzirea cuvintelor româno-latine ce s'au rostit pe câmpul libertății, și citirea scrierii D-lui A. Papiu (Istoria Românilor din Dacia superioară) ne-au întemeiat în ideia că sistemele limbistice au amestecat capetele multor Români cu cap, încât aceștia par a nu mai ști nici scrie nici grăi.

Istoria d-lui Ilariu e personificația unui sistem: această istorie nu poate sluji, de învățatură Românilor, căci sistemul limbii înneacă sufletul. Dacă șefii nu vorbesc limba soldaților, dacă învățații și autorii nu scriu pentru popor, apoi de ce mai pierd vremea în scrieri neînțelese ?

Nu zic nimic despre spiritul dușmănos al istoriei Românilor... socot însă că e vreme ca să ne oprim pe această cale de partide; de mult ce ne vom lăuda, de mult ce vom huli celelalte neamuri, Românii vor socoti că sunt buni și mari din naștere și se vor acufunda iarăși în somnul lor adânc.

Observări literare. — Fără compozițiune, pline de digresii și repetiții într'o limbă ades provincializată și cu întorsături arhaice și greoaie (defectele ce se resimt, însă puțin și în pasagiul ce cităm), „Cugătările“ sunt totuși insufleteite de o

---

1. Sigur că se gândește la Buteanu și la Avram Iancu.

convingere concentrată și caldă cum rar se găsește în literatura noastră. Afară de aceasta ele dovedesc că Russo, cunoscător adânc al modului cum s'a dezvoltat literatura franceză și stăpân pe teoriile filologiei științifice, a știut să aducă exemple și temeuri hotărâtoare în favoarea tezei sale, ca nici un alt scriitor român până la dânsul, în această chestiune.

Scrierile lui A. Russo

„Cugetări“ („România literară“ 1855).

„Amintiri“ („România literară“, 1885). — „Cântarea României“ („România literară“, 1885).

Caracterizare generală

1. Prieten de aproape cu *Alecsandri* și *Bălcescu*, și însușit de același liberalism și naționalism ca și dânsii, *Alecu Russo* se arată din vreme un iubitor conștient și entusiast — mai entusiast și mai conștient decât toți — de limba și literatura românească poporană și de întreaga viață istorică, dar mai cu seamă tradițională, a poporului român. Scriind din vreme, dar și franțuzește (de pe la 1840)... el nu ia parte în mod activ la mișcarea literară decât pe la 1855, când publică în „România literară“ condusă de *Alecsandri* „Cugetările“, „Amintirile“ și „Cântarea României“, ducând în mod clar, temeinic și cu inimă, luptă în contra curentului latinist, pe care *Alecsandri* se mărginea numai să-l ia în bătaie de joc.

Russo este în istoria literaturii noastre, din punct de vedere filologic, ceea ce *Nicolae Bălcescu* este din punct de vedere istoric. Amândoi au același entuziasm cald și energie pentru poporul român; aceeași temeinicie în studiile lor, deosebinduse numai prin faptul că Russo ține mai mult la „norod“ decât la „neam“ și prin faptul că el ne interesează, după cum spune însuși *Alecsandri*, mai mult prin idei, decât prin stil, mai mult prin fond decât prin formă, prin știință decât prin arta literară.

2. Căldura convingerii și entuziasmul neînfrânt pentru țară și pentru poporul român dela sate dau un farmec literar deosebit lucrărilor sale românești.

3. În cele franțuzești, pe care el de sigur cu vremea le-ar fi tradus, întâlnim, pe lângă descrieri puternice și căldură comunicativă, și mult umor (ca d. ex. în „Soveja“).

COSTACHE NEGRUZZI

Născut la Iași (1808), *Negruzzi* își începu învățătura grecească cu unul din dascălii greci mai cu renume pe atunci în Iași, iar românește învață singur pe o carte a lui Petru Maior, precum însuși povestește într'un articol intitulat: „Cum am învățat românește“.

Izbușind revoluțiunea în 1821, fugi în Basarabia cu tatăl său. La Chișinău făcu cunoștință cu poetul rus *Pușkin* care-i deșteptă gustul pentru literatură, și cu un emigrat francez, dela care luă lecțiuni de limbă și literatura franceză.

Murind tatăl său, el intră copist la visterie, începând astfel viața politică, cum făceau toți fiii de boeri pe atunci.

În acest timp publică câteva traduceri de poezii, câteva

nuvele cari avură mult efect. Indemnat de scrierile patrioților de peste munți, studiază istoria și dete la lumină „*Aprodul Purice*“ ca o protestare indirectă la adresa Domnului și boierilor din timpul său.

Fu deputat în Obșteasca obișnuită adunare instituită de Regulamentul organic, apoi funcționar superior și director al Teatrului.

Negruzzi nu luă parte la mișcarea din 1848 și mult timp rămase retras din afacerile statului, reintrând numai mai târziu ca judecător, și apoi, sub domnia lui *Cuza*, ca director al departamentului finanțelor, ca deputat și ca episcop la Sf. Spiridon. Muri în 1868.

Costache Negruzzi (1808 — 1868).

SOBIESCHI ȘI ROMÎNII

(1866)

Pe drumul ce duce către cetatea Neamțu, pe la sfârșitul lui Septembrie 1686, se vedea o oaste mergând. După un trup de lăncieri ce deschidea marșa, urmau douăsprezece tunuri mari trase de boi, apoi o

ceată de ofițeri călări, în fruntea cărora erau trei: unul în floarea vârstei, posomcrât, gânditor, necăjit, și doi mai bătrâni. Tustrei, în haîne poloneze. Insfârșit veni a duiumul oștii; trăsură, bagaje, pedestrași, sleahtă poposită, amestecați în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu înfrăierarea pe față și cu durerea în inimă. Nu se auzia nici surlă, nici dobă, numai trăpotul cailor și pasul camenilor, ce abia se mișcau, pentru că de zece zile caii n'au ros decât ccaja copacilor și oamenii s'au hrănit numai cu poame.

Și însă această oaste, în stare așa ticălcasă, e aceea ce a îngosit de atâte ori trufia semilunii, iar acei trei fruntași ofițeri sânt hatmanii Iablonovschi și Pototchi și cel din mijlocul lor însuș. Ian Sobiețchi, regele Poloniei.

Și cum să nu fie supărat și necăjit vestitul rege? El Sobiețchi, fata Leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienei, să fie nevoit pentru a două oară a da pas Turcilor, a se trage dinaintea Tătarilor și a Moldovenilor! a-și prăvi oastea ticăloșită de lipsa merindelor, crosită de dușmanii care-l urmează mișelește, fără a îndrăzni să-și deie piept față cu el, și fac pradă tot ce cade, tot ce rămâne pe urmă; a nu întâmpina în drumul său decât o fioroasă pustietate.

Cum am zis, mergea încet și gânditor. Hatmanii lângă dânsul păzeau tăcere, respectând supărarea sa, de care și ei se împărțeau.

— Ce castel e acesta? întreabă Sobiețchi când, ridicând capul, zări pe sprânceama dealului, înălțându-se trufașă, dinaintea lui, cetățuia Neamțu. Cu bună seamă v'ău un cuib al tâlharilor acestor de Moldoveni!

— La vreme de războiu, aici domnii moldoveni obișnuiesc a-și trimite averile lor, răspunse Pototki.

— Așa! Să mergem dar să-l luăm. Oh! vo u să-mi răzbun pre Cantemir, care mă înșală și mă făcu să perd atâția viteji.

— Eu aș zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovschi, și să ne urmăm drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt.

— Ba pre numele patronului meu! nu va zice lumea că o cetate s'a arătat dinaintea lui Sobiețchi

fără a i se cuceni. N'avem tunuri ? Vom lua-o dar cu mâinile.

— Numele M. Tale e destul tun, zise Pototchi.

Trufia Polonului măgulindu-se de aceasta groasă lingușire, fața îi se însenină la ideia unei isbânzi atât de lesnicioase și îndată dăte poruncă să se înșire oastea către cetate.

În cetățuie se aflau optsprezece plăeși, trimiși de Ispravnicul de Neamț pentru străjuire, în lipsa garnizoanei, care era la Fălci pe lângă Domnul Cante-mir, unde tăbărâse armia turcească. Cu câteva ceasuri mai înainte sosise un tânăr plăieș, al cărui cal asudat păștea înșelat troscotul ce creștea pe lângă ziduri.

— Mai bea o dușcă, băiete, zise un bătrân de care se vedea că ascultă toți, și ne spune ce-ai mai văzut la Iași.

— Ce să văd, tată? Blăstămăție! Târgul îi în foc. Leși pradă și desbracă pe bieții oameni.

— Ș'apoi zic că-s creștini.

— Creștini ! au prădat bisericile și mănăstirile de odoare. Nu știți încă ? S'au dus să iee pe Sfânta dela Tri sfetitele.

— Doamne ferește ! ziseră plăeșii, făcându-și cruce.

— Așa, urmă tânărul; eram acolo, când au mers să ia racla Sfintei, dar călugărul, simțind, au închis poarta și n'au vrut să deschidă; atunce...

— Puiu de om, călugărul ! strigară ascultătorii.

— Atunce Craiul lor au poruncit s'aducă tunurile, ca să spargă porțile, dar mai întâi au trimis răspuns călugărului care ședea în clopotniță, să deschidă, ori face monăstirea praf și pulbere.

— Auzit-ați acolo ditfa cea păgână ! și ce-au făcut popa ?

— El au răspuns că nu se aștepta s'audă așa vorbă dela un împărat care se zice creștin și că M. S. e mare și puternic, poate să facă ceiace zice, dacă nu se teme nici de Dumnezeu, nici de sfinții lui, dar el nu deschide poarta și s'a îngropat sub zidurile bisericii, și apoi lumea va judeca între dânsul atât de slab și între M. S. atât de tare.

Auzind aceste Leahul s'au făcut foc de mânie și dase acum poruncă să împușce, când unul din hat-

manii lui i-au zis nu știu ce. — Cum îmi spunea oamenii, i-au zis că nu se cade să faci așa lucru, să strice casa Domnului și altele multe. Indestul că l-au înduplecat să dea pace bisericii.

— Și ce faci acum Leșii la Iași ?

— Este o săptămână de când s'au dus, după ce au văzut că nu mai au merinde pentru oști, și au purces pe Bahluiu în sus, gândind c'or găsi de toate; dar acolo să vedeți. Vodă din lagărul Turcilor, cum au auzit acestea au și pornit după dânșii un Mârzac c'o mulțime de Tătari și vr'o cinci steaguri de Moldoveni, iar mai întâi a trimis pe loc pe Căpitanul Turculeț, c'o strajă de călăreți, care, apucând înainte, au scos toți oamenii de prin sate, au dat pojar fânului, și fânețelor, au ascuns prin proprii grâul și orzul și dușmanul au găsit tot pustiu în drumul său, încât, agiungând la Cotnar, nu găsea să mănânce decât poamele copacilor; ba încă au pus prin bălți și niște ierburi venincase, de care, cum beau, crăpau; și vai de capul lor; pereau cu sutele și ei și caii, iar care rămânea pe urmă, cădea în mâinile Moldovenilor, care, fără mai multă judecată, ori îl spunzura, ori îl înțepa.

— Osânda Sfinte Paraschivii ! zise bătrânul. Dar tu cum le-ai aflat aceste toate ?

— Eu — știți că m'ați trimis la Iași, să văd ce mai este. — După ce s'au dus Leșii, m'am luat cât colea pe urma lor până la Cotnar, unde m'am întâlnit cu Căpitanul Turculeț, care mi le-au spus; ș'apoi, după ce am văzut că dușmanii și-au luat drumul spre țara lor, am apucat deadreptul peste codri... Dar oare ce buciună străjerul ?

— Fă-i semn să se coboare de pe zid și să vie încoace.

Nu trecu mult și plăieșul de strajă, viind, spuse că o oaste mare se apropie de cetate. Indată toți alergară pe ziduri.

— Leșii sânt ! strigă tânărul ce venise de curând și pre care l-am auzit vorbind; și-au schimbat drumul și vin aici :

— La porți, flăcăi ! zise bătrânul. Incuieți-le și grămădiți bolovani pe ziduri. Așezați-vă toți pe la

metereze. Să nu zică Leahul c'a intrat într'o cetate românească, ca într'o țarină pustie.

— Dar noi sântem numai nouăsprezece și asta-i o castă întreagă, observă unul, cum se...

— Taci, muccsule ! îl curmă bătrânul. Te temi că-i peri ? Măre pagubă ! Un mișel mai puțin.

Vânătorul, astfel înfruntat, se trase rușinat și se sui pe ziduri.

În vremea aceasta oastea se apropiase. Regele trimise un ofițer ca să vorbească cu cei din cetate.

Schul veni la poartă. Bătrânul îl salută depe zid.

— Bine ai venit, domnule, ce poțtești dela noi ?

— Măria Sa Regele Polniei, mare duce de Iltuania ș. c. l. vă face cunoscut că să vă închinați și să-i cuceriti cetatea împreună cu toate averile și merindele; atunci garnizana va fi slobodă a ieși cu arme și bagaje fără a i se face nimic, iar cutezând a se împotrivi, cetatea se va cotropi și garnizoana se va trece sub ascuțitul săbiei.

— Du răspuns M. Sale, zise bătrânul, că laude și îngroziri de aste am mai auzit noi și tot nu ne-am speriat. Mai bine M. Sa ș-ar căuta de drum și ar da pace unor oameni, care nu i-au făcut nimic. Cetatea n'avem gând să i-o dăm cu una cu două, măcar că nu sânt în ea nici averi, nici merinde. Tot ce-i putem da este plumbul de pușce, pe care i-l vom trimite noi depe ziduri, fără să se mai cotenească să vie înăuntru.

— Plecați-vă, zise trimisul, și nu vă puneți capul în primejdie.

— Nu purta grijă de capul nostru, domnule. Gândiți mai bine la al vostru.

— Încă cdată vă întreb, vă închinați ori ba ?

— Ba.

Parlamentarul se duse.

Asaltul începu. Tunurile, așezate pe scaune de lemn, băteau neconținut cetatea. Plăieșii răspundeau cu gloanțe, care nu făceau greș. Fieștecare împușcătură omora câte unul din vrăjmași și mai ales din ofițer, asupra cărora erau țintuite flintele lcr. Leșii pereau fără a face spor.

În ziua dintâiu doi vânători periră. A doua zi, a treia zi mai căzură cinci și se răniră doi. A patra zi căzu împușcat însuși comandantul artileriei Ieșești, dar mai pieriră trei din Moldoveni. Numărul bravi-

lor scădea pe toată ziua. Seara, adunându-se pe lângă foc, văzură că au sfârșit și munițiile și merindele.

— Ce este de făcut, tată ? întrebă tânărul vânător pe bătrânul care, rănit la un picior, sta întins pe o lavită.

— Cât au pierit d'ai noștri ?

— Zece.

— Și nu mai avem nici praf, nici merinde ?

— Nu.

— Dacă-i așa, apoi mâni dimineată urcă-te pe poartă și leagă în vârful sâneții un ștergar alb; spune că închinăm cetatea, cu tocmală să ne lese sloboz. să ieșim și să ne ducem unde vom voi.

Așa se urmă. Leșii primiră toate condițiile cerute. Oasă se înșiră în două rânduri, lăsând prin mijlocul e loc, ca să treacă garnizoana, și poarta se deschise.

Atunci, în loc de o strajă numeroasă, se văzură ieșind șase oameni, din cari trei duceau pe umerele lor pe alți trei, ce erau răniți.

— Ce este aceasta ? strigă Sobietchi, răpezindu-se călare înaintea lor. Ce sânteți voi ?

— Srejerii din cetate, răspunse bătrânul rănit din spatele fiului său .

— Cum ? atâția sunteți ?

— Zece din noi au pierit din mila M. Tale.

— Vei aț cutezat a vă împotrivi mie și a-mi omorâ atâți viteji ? zise Regele. O, asta nu se va trece așa ! umă turbat de mânie. Trebui o pildă pentru cei asemine vouă, și pilda va fi groaznică și vrednică de faptă. Nu merțați a muri de sabie, ci de ștreang. Spânzurați-i !

Pe loc ostașii încungiurară pe plăieși, carii, depuind jos răniți, își făcură semnul crucii și, răzămndu-se pe sânețe, se u tau cu nepăsare la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor. Ofițerii priveau cu înduioșare această scenă.

— Fie-mi iertat, Sire, zise atunci Iablonovschi, apropiindu-se cu respect de Regele care ședea posomorât și mânios, a arăta M. Tale, că acești viteji n'au făcut decît datoria lor, datoria patriotică și vrednică de toată lauda, și că au avut norocirea a câștiga

făgăduința marelui Sobietchi că vor fi slobozi și ne-supărați.

— Îți mulțumesc, vrednice al meu tovarăș de arme, zise Sobietchi ca deșteptat din somn, îți mulțumesc că m'ai oprit de a face o faptă defăimată. Ai cuvânt, oamenii aceștia s'au purtat vitejește. Să li se dea fiecăruia câte 50 de zloți. Apoi, înturnându-se către Români: „Voinicilor, z'se, sânteti slobozi; mergeți în pace și spuneți copiilor și fraților voștri, că ați avut cinstea a vă împotrivi cinci zile Regelui de Polonia.

Indată se făcu loc Moldovenilor, care, luându-și răniții, se îndreptară către munți, în vreme ce oastea se cobora încet la vale; iar cetatea cu porțile deschise, purtând pe zidurile sale urmele boambelor dușmănești, rămase singură pe culmea înverzită ca un mare schelet de uriaș.

C a r a c t e r i z a r e

O narațiune cu fond istoric, luată din D. Cantemir și tipărită întâia dată în „Calendarul de învățătură”, în 1846. E povestită cu acelaș dar epic neprețuit ca și „Alexandru Lăpușneanu”, iar din punct de vedere al compoziției îi este chiar superioară. Acțiunea e prinsă într'o intrigă foarte strânsă și evoluează neîntrerupt și în mod organic. Bucata poate fi socotită ca făcând parte din epoca culminantă a artei lui Negruzzi. E regretabil numai că din cauza povestirii care înaintează cu o rapiditate vertiginoasă dela un moment la altul, autorul pare că nu găsește nici interesul nici timpul pentru a adânci până la epuizare personagiile sale. Ceeace ne uimește totuși e varietatea strălucitoare a caracterelor în colaborarea efectului epic din această nuvelă.

Vasile Alecsandri a reluat cuprinsul narațiunii, compunind cunoscuta sa piesă „Cetatea Neamțului”, care s'a jucat cu mare succes pe scena Teatrului Național.

S C R I S O A R E A I V

(Un poet necunoscut)

Notiță introductivă. — Este una din cele mai întinse scrieri din colecția „Negru pe alb” a lui *Costache Negruzzi*. Noi dăm aci părțile mai caracteristice. A apărut întâia dată în „Curierul de ambe sexe”, *Periodul II*.

Daniel Scavinschi eră neam român din Bucovina. Rămânând orfan în tânără vârstă, se duse la Liov¹

¹) Lemberg.

în Galiția la o rudă a sa ce era spîter, pe lângă care slujind clafă, învăță puțină botanică. Ca să se supuiе modei polone, mai adăugi și un *schî* la porecla sa și din Scavin se făcu Scavinschi. Invăță limba nemțească și o cunoștea bine, dar nu iubea pe Nemți; pentru aceea când muza română începu a-l supăra, preferă a traduce din franceză, deși o știa mai puțin decăt pe cea germană.

Pe când își petrecea zilele plămădind cantaride și pisând chinină, la 1823 un boier moldav, înturnându-se dela Viena, îl cunoscu și, văzând în el dispozițiuni poetice și spirit deștept, îl îndemnă să vie la Iași ca să-și caute norocul, povestindu-i de acest Eldorado mai tot acele minuni ce le spune Sinbad marinarul în cele o mte și una de nopti.

Scavinschi părăsi bucuros o țară unde nu câștigase decăt un *schî* la sfârșitul poreclei, și alergă la Iași, dar sărăcia și lipsa îl întovărășiră și aici. Muzeie spălmântate și Apolon cu părul măciucă în cap, fugiseră la poeții ce ședea scunși prin *poeți*²⁾. (Iartă-mi acest rău calambur). În darn³⁾ Scavinschi scria imne asupra fericirii patriei, sonete pentru răsărita stea a Moldovei, ode, epitalame în care toți zeii din Olimp figurau: cu folosul lor abia depărta de un palmac lipsa, astă nedespărțită tovarășită, care-l ținea strâns în înghețatele ei brațe! Hotări să vândă participuri, dar puțini amatori găsi. Copiii făceau jucării cu poeziile lui. De multe ori l-am găsit descleind un zmeu ca să copieze vreun vers, pe care acum un băiat îl făcea să sboare mai presus de Parnas.

Pe lângă aceste, el, era o adevărată jucărie a naturii. De o statură microscopică, precum însuși n'o ascundea, zicându-și :

. . . Daniel Scavinschi cel mititel la statură
Pre care-a plăcut naturii a-l lucra 'n miniatură —

și de o constituție foarte delicată, eră un original de frunte. El trei lucruri iubea în lume cu un amor religios, cucernic, 'nfocat. Aceste trei lucruri erau: poezia, medicina și — mustețile sale.

²⁾ *Poiată* = coteneată.

³⁾ *În darn* = în zadar.

Intr'adevăr, natura îl înzestraseră cu o pereche de musteți răsucite atât de mari, încât ar fi fost de fală celui întâiu husar ungar; dar ele făceau un contrast foarte ciudat cu statura lui care — precum am spus — era mai mică decât mică.

Însă mania sa cea vătămătoare, pe care o câștigase de când fusese la spițerie, era ideea ce-și făcuse că, de nu va lua într'o zi medicamente, trebuie să moară. În toată dimineața, după ce sfârșea toaleta musteților, bea câteva pahare de dicocț; la tot ceasul lua hăpuri, și seara picături. Spițeriile¹ str. cându-i sănătatea, înghițeau puținii panii ce câștiga, pentru că de multe ori îi lipsea pâne, iar medicamente niciodată.

Într'o zi, ducându-mă să-l văz, l-am găsit înfășat peste tot într'un pleaster².

— Știi, i-am zis, că ai întrecut pe bolnavul lui Molière? Ce este de capul tău? Nu vezi că te omori singur? Vrei să te faci sănătos și să te scapi de hipochondria asta? Trimite pe Esculap și pe Hipocrat în pustii; vino cu mine la țară și urmează deta pe care o urmez eu:

Dimineața vom mânca cotlete și vom bea un pahar de porter³ în loc de dicocț; la prânz, jambon, măcaroane, alivenci⁴, cu vin de Odobești. Seara vom veni acasă osteniți, vom bea câte un ponciu ca să ne răcorim; apoi vom cina cu un ostropăț de epure.

Ascultându-mă, poetul se făcuse galben ca ceara, știintinzând brațul spre mine, strigă:

— Ah, taci, mă rog, contenește! Taci, zic, dacă creștin ești! Nu vezi că mai îmi dau duhul de când de aste vorbești? Jambon, alivenci, porter!! numai auzindu-le, simt îndoindu-se suferința mea! Oh, mă tem că nu-mi va lucra pleasterul!

Dar ce ai?

Singur nu știu; dar nu mă simt bine...

Abia de trei zile mă înturnasem din Rusia, unde zăbovisem câteva luni, când am primit un răvaș de

---

1) Spițerii înseamnă aci chiar *medicamente*: în limba de azi arată numai locurile unde se vând medicamente.

2) Noi zicem astăzi *plastur* (germ. *Pflaster*).

3) *Porter* = bere engleză.

4) *Alivenci* = plăcintă cu brânză.

la el în care mă ruga să mă duc să-l văd îndată. L-am găsit în pat și, căutându-se într'o oglinjoară, scoțea câte un fir din frumoasele lui mustețe și le punea într'o cutiuță ca pe niște prețioase scule. Ah! bine ai făcut că ai venit, îmi zise, socoteam că voi muri fără să te văd!

— Iar ți-a venit hipocondria?

Acum e moartea, a ei vară primare, o cunosc bine. Aseară, văzând că nu-mi lucrează alte doctorii, am luat o doză mare de mercuriu, și azi mă trezesc că-mi cad mustețile...

Nenorocitul se otrăvise. Am sărit ca să trimit după un doctor. M'a înțeles, și întinzând mâna sa rece și veștedă m'a apucat de braț.

— E de prisos, îmi zise; măcar de așa ști că voi scăpa tot nu voi să mai trăiesc. Nu voi să zică oamenii văzându-mă:

Iacă Daniel Scavinschi, cel mititel la statură.
Cărui îi căzu musteața, și e chiar caricatură.

Ține acest pachet, urmă; să-l dai la adresa sa.

Pe pachet scria: „Scrieri a lui D. Scavinschi, să se dea la D. Aga A. Sturza Miclăușeanul, ca să facă ce va voi cu ele“.

— Sunt mult dator acestui boier, adăogă după puțină tăcere: el pururea m'a ajutat la nevoie, și fiindcă n'am cum îi mulțami, îi las aste scrieri ca o suvenir de recunoștință.

Privirea acestui nenorocit așa de liniștit într'o stare atât de jalnică la vârsta de 32 ani, mă încremenise! Scavinschi! i-am zis, de ce atâta desgust pentru viață? cine știe? poate...

— Viața mea, răspunse curmându-mă a fost foarte ticăloasă. Din cea mai fragidă vrâstă m'am însoțit cu lipsa, și numai moartea mă va despărți de ea. Totdeauna am gândit că voi muri ca Gilbert¹ într'un spital.

— Asta e soarta poetilor, dar numele îți va rămânea nemuritor; păcat că l-ai polonizat.

— De așa trăi în Rusia mi-ași fi zis Scavinov; în

---

1) Poet francez care a trăit între 1751-1780, și despre care s'a scris că a murit de mizerie în spital.

Germania, Scavineberg, la Paris, Scavineville, și la București, Scavinescu.

În vremea ce-mi vorbea cu un așa aer vesel, sfârșise operația smulgerii musteților (care roase de veninul argintului viu ieșiau cum le atingea) și închise cutia.

— Asta voi să mă întovărășescă în mormânt, zise; apoi luă o lingură, o umplu dint'o sticlută și o înghiți. În sticlută era cpiu. Se lasă pe o perină și adormi zicând: somn — lipsă — musteți...

Doctorul (după care trimisem fără știrea lui) intră, se apropie, îl apucă de puls, dar îndată lăsă mâna, să cadă.

— Nu trebuie doctor, trebuie preot.

— Cum?

— Mort.

Observare literară. — Această bucată este de luat în seamă pentru reuniunea caracteristică a umorului și a duloșiei, rară în literatura noastră.

Scrierile principale ale lui Const. Negruzzi

„Păcatele tineretelor“, Iași, 1857. Cuprinde: I. Scrieri din junete, nuvele și amintiri; II. Fragmente istorice, nuvele istorice și poemul despre Aprodul Purice; III. Neghină și pământidă, poezii și cele două piese de teatru; IV. Negru pe alb; 30 de scrisori.

Operele complete, Buc. Socec, 1872, 3 vol.

Editie nouă. Tîp. Minerva, 3 vol., 1903, 1909.

Caracterizare generală

Dela *Costache Negruzzi* ne-au rămas traduceri și opere originale atât în versuri cât și în proză.

1. Dintre traduceri cele mai însemnate — adevărate monumente de acest fel în limba noastră — sunt traducerile după *Pușkin* („Șalul Negru“) și după *Victor Hugo* („Baladele“). Cea mai izbutită dintre acestea este „Uriașul“ („Le géant“), în care uneori traducerea e mai bună decât originalul în privința conciziunii și naturalului.

2. În versuri s'a încercat în poezia lirică și epică. Demnă de relevat — mai cu seamă că la apariția ei a fost un adevărat eveniment literar — este poema epică „Aprodul Purice“ publicată la 1837

Cu tot prozaismul ei, ceea ce încânta pe contemporani, într'însa era eroismul, glorificarea trecutului nostru și în oare care măsură chiar ingeniozitatea cu care momentele acți-

nii erau combinate. Iată cuprinsul ei: Poetul începe prin a ne descrie, cu oarecare note pastorale, starea liniștită a Moldovei care scăpase de războaie. Hroiot, un general ungar al regelui Matias Corvin, aflând că Ștefan era departe de hotarele ungurești, hotărî să facă o năvală în principat, ca să-și răzbune împotriva lui Ștefan, care-l învinsese de multe ori. Pregătirile ce încep să facă Ungurii sunt aflate de un Român rătăcit prin armata dușmană. Imboldit de iubirea de patrie, alergă la pârcălabul din Roman și-i spuse ceea ce se umelteau între Unguri. Pârcălabul trimise în pripă un curier la Ștefan și în același timp luă oarecare măsuri să întâmpine pe inamic, dacă ar sosi mai înainte.

Acest fel semeții Unguri în Moldova năvălesc.
Orice 'ntâmpină 'nainte robesc, taie, pârjolesc.
Cu omor și pustiire drumul lor se însemna,
Naintea lor mergea groaza și'n urmă foc fumega.

Satele pe unde treceau le găseau pustii. Mirat de aceasta, Hroiot dă peste un bătrân și-l întrebă. El spuse că venirea Ungurilor este „pricina băjenăriei“ și că Domnul cu oastea va sosi îndată să-i întâmpine.

Înaintând puțin, Hroiot întâlnește mica armată, pe care o putuse înjgheba pârcălabul în pripă. Ea se luptă voinicește, dar numărul mare al dușmanilor o copleșește. Atunci sosește Aprodul Purice.

Purice, care, 'n războaie a fost pururea vestit,
Român vrednic întru toate, a lui Ștefan favorit,

anunțând că vine și Domnul cu oastea toată.

Pe când mica antegardă moldovenească era aproape să fie zdrobită, apare Ștefan cu ai săi, îmbărbătează oștenii printr'o energică cuvântare și se repede în Unguri:

Precum când o stâncă mare dintr'un munte s'a surpat,
Sdrobește, doboară, sfarmă, ori-ce 'n drumu-i a aflat.

Ungurii, înspălmântați, voesc să fugă, dar Hroiot îi oprește și-i îndeamnă la luptă disperată. În mijlocul învălmășelii, calul Domnitorului cade și-i se aduce altul; dar, fiind mic de stat, nu poate încăleca. Atunci Aprodul Purice îi zice:

Eu un mușinoiu m'oi face ca pe el tu să te sui.

Eroul, ajutat de Aprod, încalecă și-i zice, zâmbind, aceste cuvinte :

De va vrea Dumnezeu astăzi să putem ca să scăpăm,
Să știi, Purice băiete, că n'ai mai fi mușinoiu,
Ci spre vrednică răsplată movilă-a te face voiu.

Izbânda este în partea Moldovenilor; Ungurii sunt puși pe fugă. După victorie, Ștefan dă lui Purice boierie mare și numele de Movilă, și-l căsătorește cu fiica pârcălabului pierit în luptă.

Din aceasta s'a tras apoi familia Movileștilor, care a dat Moldovei mai mulți Domni.

3. Marile merite ale lui *Costache Negruzzi* le găsim în proza lui. El poate fi considerat ca întemeietor al prozei noastre literare, atât poetice cât și retorice. El a scris în proză nuvele, dintre care cele mai însemnate sunt cele istorice. „Alexandru Lăpușneanu“ este capod'opera lui și până acum cea mai bună a noastră nuvelă istorică (publicată mai întâiu în „Dacia literară“ 1840).

Insuflețit, dar fără exagerare, de spiritul modern al iubirii de popor și de libertate, Costache Negruzzi și-arată în această scriere talentul său, nou în literatura română, de a imagina pe lângă caractere vii și adânc pătrunse, o intrigă motivată și interesantă. Tot odată el dă pe față o deosebită înțelegere a efectului estetic. Deși eroul Lăpușneanu este un tip de cruzime și de ipocrizie și deci în mod firesc mai anti-patic decât „ticăitul“ și lingușitorul Moțoc, totuși el știe să ne prezinte astfel lucrurile, ca antipatia să nu căză asupra neîmplânzitelui Domn; Lăpușneanu, în cruzime și ipocrizie, ne este înfățișat ca o adevărată putere care urmărește cu inteligență un țel mai presus de interesele sale private.

Cunoscând admirabil limba cronicarilor și pe cea populară, imediată fără s'o falsifice, după însușirile de claritate și precizieune alt limbii franceze, Negruzzi își face — cu toate franțuzismele ce se strecoară din când în când — un stil simplu, viu, natural, obiectiv și de o precizieune unică în literatura noastră pe acel timp.

Aceeaș adâncime de compoziție și de stil se găsește în a doua sa nuvelă istorică „Sobieschi și Români“, tipărită pentru întâia dată în „Calendarul de învățătură“, în 1846. Aceste două nuvele, împreună cu alte două bucăți istorice, mai prozaice și mai lipsite de compoziție, „Riga Poloniei“ și „Domnul Moldovei“, și „Cântec vechiu“ au fost publicate sub titlul de „fragmente istorice“ într'o culegere mai mare „Păcatele zneretelor“ în care găsim nuvelele romantice: „Zoe“ și „O alergare de cai“, și povestirea „Toderică“ pe care o localizează după o variantă franceză a lui *Prosper Mérimée*.

4. *Costache Negruzzi* s'a încercat și în comedie („Muza dela Burdujeni“, „Doi țărani și cinci cărlani“), dar încercările sale sunt fără de valoare.

5. O valoare indiscutabilă are proza sa literară-retorică pe care o găsim în unele din „Scrisorile“ sale. Limpezimea, simplitatea, finețea sinceritatea, umorul cu care aceste lucrări sunt scrise, fac niște adevărate podoabe ale literaturii noastre istorice.

6. Deși *Costache Negruzzi* n'a pierdut un minut contactul cu literatura populară și cu limba poporului, totuși atât prin cultura sa (traducerile din *V. Hugo* o dovedesc) cât și prin apucătura spiritului său (aceasta o dovedesc și multele împrumuturi de vorbe franțuzești), este un reprezentant de frunte al influenței franceze în literatura noastră.

NICOLAE BĂLCESCU

Născut în București (1819), *Bălcescu* luă lecțiuni dela un arhimandrit grec, termină învățăturile din Sf. Sava și apoi studii filosofia cu bănățeanul *Murgu*.

După ce servi câtă-va vreme în armată cu rangul de cadet în cavalerie, părăsi această carieră și se doctă cu totul mișcării politice ce se începu e pe la 1838 de că re „partida națională”. Pentru aceasta suferi și o lungă închisoare în mănăstire.

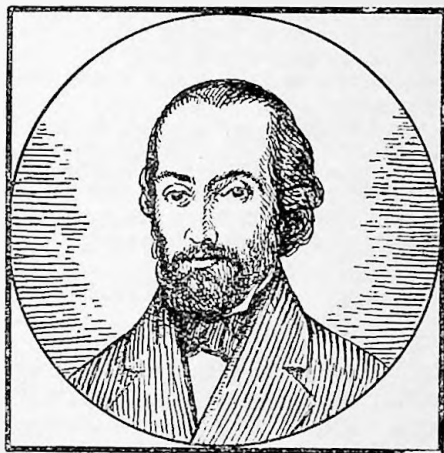
Cariera de scriitor și-o începu publicând stud. ul intitulat „Puterea armată a Românilor”, lucrare foarte bine primită de lumea cititoare și saluată cu mare laudă de *Heliade*, care prezise începătorului o carieră strălucită.

La 1845 începu să redacteze împreună cu *A. T. Lauran* revista intitulată „Magazin istoric pentru Dacia”.

Fu unul dintre fruntașii revoluțiunii din 1848 și, când se constituî guvernul provizoriu, i se dete însărcinarea de secretar al statului, alături de *C. A. Rosetti* și *I. C. Brătianu*.

După căderea revoluțiunii în Septembrie, exilat, se duse în Transilvania unde-tocmai începuse lupta Românilor, aliați cu Austria, contra Ungurilor. El lucră pentru împăcarea Românilor cu Ungurii, dar nu izbuti, pentrucă puținele concesii făcute de Unguri nu putură fi primite de comitetul național român și, în cele din urmă recunoscă însuși *Bălcescu* că conciliațiunea nu se putea îndeplini și că Transilvănenii au dreptate.

După aceste evenimente, atins de oftică din cauza vieții sdruncinate ce dusesse, trăi când în Franța, când în Italia, și muri la Palermo într'o extremă sărăcie. Singur și departe de Tară, el s'a stins, cu numele ei pe buze (1852) Induioșător ne-a povestit *Alecsandri* ultimele momente ale vieții nenorocitului exilat, în poezia „*Nicolae Bălcescu murind*”.

Nicolae Bălcescu

ISTORIA ROMÂNILOR SUB MIHAIU VITEAZUL

Notiță introductivă.— Lucrarea de căpetenie a lui Bălcescu este „*Istoria Românilor sub Mihaiu Viteazul*“, care trebuia să aibă o *introducere* și 6 părți: Cartea I, *Libertatea națională*; II *Călugărenii*; III *Robirea țaranului*; IV *Unitatea națională*; V *Mirislău*; VI *Guruslău*.

În introducerea Bălcescu își propunea să facă un tablou sum-mar al Istoriei Românilor și o privire filosofică asupra principiilor ce trebuie să călăuzească națiunea noastră în drumul spre reorganizare. Această introducere este neterminată; unele puncte sunt atinse pe scurt, altele numai indicate. Primele 4 cărți sunt sfârșite, a V este neterminată, iar a VI nu e nici începută.

Cea mai mare parte a acestei lucrări a fost scrisă în timpul exilului său după 1848. Manuscrisele lui au fost trimise în țară și primele trei cărți s'au tipărit de Odobescu în „*Revista Română*“ 1861—1863, iar în 1877 Academia a tipărit lucrarea marelui bărbat sub îngrijirea lui Odobescu. Din această edițiune reproducem câteva pasagii.

INTRODUCERE

Deschid sfânta carte, unde se află înscrisă gloria României, ca să pun dinaintea ochilor fiilor ei câte-va pagini din viața eroică a părinților lor. Voiu arăta acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională, cu care Românii sub povăța celui mai vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară veacul al XVI-lea. Povestirea mea va cuprinde numai opt ani 1593—601, dar anii din istoria Românilor cei mai avuți în fapte vitejești, în exemple minunate de jertfe către patrie. Timpuri de aducere aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire! când părinții noștri, credincioși sublimi, îngenunchiau pe câmpul bătăliilor cerând de la Dumnezeu armatelor laurii biruinței sau cununa martirilor, și astfel îmbărbătați el năvăleau unul împotriva a zece prin mijlocul vrășmașilor, și Dumnezeu le da birunța, căci el e sprijinitorul pricinilor drepte, căci el a lăsat libertatea, să lupte pentru Dumnezeu!

Moștenitori ai drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri s'au luptat atâta în veacuri trecute, fie ca aducerea aminte a celor timpuri eroice să des-tepte în noi simțimântul datorinței ce avem d'a păstra și d'a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire!

(Cartea, I, capitolul II.)

VADUL CĂLUGĂRENILOR

Drumul, care merge dela Giurgiu spre București, trece printr'o câmpie șeasă și deschisă, afară numai dintr'un loc, două poștii departe de această capitală, unde se află strâns și închis între niște dealuri păduroase. Intre aceste dealuri este o vale largă numai de un pătrar de milă, acoperită de crâng, pe care gârla Neajlovului o înneacă și pâraele ce se scurg din dealuri o prefac în lungul acelei văi, parte pe o șosea așa de strimte încât d'abia poate cuprinde un car lărgimea lor. Această strimtoare, pe care locuitorii o numesc *Vadul Călugărenilor*, fu aleasă de Mihaiu-Vodă spre a sluji de Termopile Românilor. Astăzi aceeași vale se află întocmai, după cum ne-o descriu analiștii acelor timpuri. Nici un moment nu ne arată că acolo fu lupta cea crâncenă pentru libertate. Atât suntem de nesimțitori la gloria națională ! Românul trece acum cu nepăsare prin acele locuri sfinte fără ca nimic să-i aducă aminte că pământul, ce calcă, e frământat cu sângele părinților săi și acopere oasele vitejilor !

Vai ! scriam aceste rânduri în anul 1846. Cine mi-ar fi zis atunci că abia un an va trece și inima îmi va fi și mai crud de durere ispășită. Eră în vremea unei frumoase deșteptări naționale, atunci când un popor întreg jurase că va muri pentru Patrie și Libertate. Turcul, veșnicul dușman, se pornise tot dela Giurgiu spre a ne răpi aceste bunuri scumpe. Mă aflam într'o adunare populară, când sosi vestea că păgânul a tăbărit la Călugăreni, călcând cu picior de batjocură sfânta țară a părinților noștri, glorioși martiri ai libertății naționale. O amar mare ! atâta fu uitată religia suvenirilor, atâta fu încrederea tuturor în vorbele necredincioșilor sau atât fu mișelia lor, încât aceasta veste îi lăsă reci și în nepăsare. În zadar glasu-mi, unit cu al unui mic număr, strigă „*războiu și răzbunare !*”. Niciun echo puternic nu-i răspunse în mulțime. Imi ascunsei atunci ochii cu mâinele mele ca să nu mai văd această uimitoare priveliște și din inima-mi sdrobotită scăpară aceste cuvinte : „Zeul părinților noștri ne-a părăsit ! părinții noștri ne-au blestemat !”.

Mihaiu-Vodă voi a se folosi de poziția și de strâmtoarea Vadului Călugărenilor, în care nu se putea destinde în front mai mult de doisprezece oameni, ca să facă mulțimea Turcilor nefolositoare, și ca să se poată astfel lupta cu puteri deopotrivă. Pentru aceea ei tăbări acolo cu oștile sale, puind strajă îndeosebite părți ca să vadă de nu vor umbla Turcii a trece prin alt loc. Dar Sinan, voind a înainta spre București, era nevoit a trece pe la Călugăren., fiind acesta drumul cel mai scurt și temându-se ca, dând prin altă parte, să nu lase în urma sa un vrășmaș așa de întreprinzător și îndrăzneț ca Mihaiu. Îngânfarea sa și mulțimea oștilor sale îl făcea a crede că va birui lesne. Într'adevăr, armata lui era, cum știm, de 180 de mii ostași, mai mult decât de zece ori mai mare ca a lui Mihaiu-Vodă care, cu toate ajutoarele ce primi din Moldova și Ardeal, d'abiă se urcă la 16 mii oameni și 12 tunuri. Sinan poate nu bănuia că numărul creștinilor era așa de mic, dar știa că armata lui e mult mai mare decât a lor.

Deș puțini, ostașii creștini erau însă plini de foc și de dorința de a se măsură cu dușmanul. Exaltația și înfuriarea soldaților crescă atât, încât, înțelegând că unii din căpitanii lor, cătând la mulțimea, puterea și rânduiala păgânilor, erau de păere a se retrage înapoi spre a nu pr mejdii în norocul unei zile gloria și reputația cu greu dobândite, începură a face multă larmă în tabără, strigând că în orice chip ei vor să încerce o bătălie, ca să scape odată, cum ziceau ei, prin prăpădirea oștirii dușmane, ce se afla acum adunată toată la un loc, de acest războiu, și să sdrobească de tot jugul nesuferitei tiranii turcești. Vrând nevrând, trebuiră și capii oștirilor cu toți a se învoi de a se aștepta acolo sosirea dușmanului.

(Cartea I cap. XIII).

DUPA LUPTA DELA MIRĂSLĂU

Intr'acest chip, necurmat și de aproape gonit de dușman, Mihaiu ajunse la malul Mureșului în vecinătate de satul cel ars, Mirăslău; râul era lat, adânc și plin de trupurile ostașilor ce se încumetaseră a-l

trece ; cu toate acestea nu era alta de făcut, căci dușmanul era în spațe. Mihaiu nu statu deloc în cumpană: el se asvârli în apă, încredințându-se în puterea agerului său armăsar. Așteptarea lui nu fu înșelată. Generosul fugar, deși obosit de truda acelei zile, se luptă împotriva valurilor întăritate ale râului, înotând cu putere, și, ferind pe călărețul său de orice primejdie, îl trecu pe celălalt mal al râului; dar acolo se opri sleit de puteri. Miha u, văzând neputința lui, descălecă și recunoscător pentru slujba ce-i făcuse, cu acea dragoste, ce are călărețul pentru calul său, soțul iubit, el îl mângâiă, îl trase de coama frunții, îl sărută și apoi îl dete drumul să meargă slobod pe câmpie. Acest cal, cu deosebire frumos roib înfocat, de viță turcească curcită, fusese trimis în dar lui Sigismund Batori, când era prinț în Ardeal, de Vincenzo, ducele de Mantua. Dela Sigismund el încăpuse în stăpânirea lui Mihaiu și, părăsit fiind într'astfel de dânsul, el pică în mâinele ostașilor lui Basta care mult se mîmulară de frumusețile lui.

Incălecând Mihaiu pe alt cal, se întoarse și aruncă ochii asupra câmpiei de bătaie unde se vedea ruinele armatei sale toată răsch rată, gonită și tăiată de dușmani. Oh ! cine ar putea spune câtă durere sorbi inima lui în acea ochire ! Apoi se îndreptă spre Alba-Iulie. În cale el ajunsese pe ostașii săi ce fugiseră, îi puse în rândululă pe cât putut și, împreună cu dânsii, intră în Alba Iulia.

Mihaiu nu zăbovi la Alba Iulie decât până își schimbă calul și-și luă ce avea mai scump; apoi apucă drumul spre cetățuia Făgărașului.

Astfel fu bătaia dela Mirăslău, aceasta întâie nenorocire, începătură și pricină a tuturilor celorlalte. Astfel nestatornicului noroc în câteva ceasuri ne răpi aceea ce ne dedese într'atâția ani și după atâtea mari strădanii. Vai ! câte sperări frumoase înșelă el ! câte proiecte mari nimicn ci !

Mirăslău ! Mirăslău ! blestem asupra ta, loc de peire, loc afurisit ! Ce de sânge eroic sorbiși tu în această zi pustie ! Amar nouă ! Acest sânge îl vom izbândi curând. Biru nțele strălucite dela Gurăslău (3 August 1601) dela Brașov (17 Iulie 1601), dela Petrisdorf (12 Iulie 1601) ne vor răsbuna cu prisos

asupra viclenilor Unguri; ele însă nu ne vor putea întoarce mărimea pierdută în această zi; și nenorocitele noastre sfâșieri cu Ungurii, de atunci până acum, nu vor folosi decât despoticelor împărății, dușmanelor noastre comune. Ni se cade a vărsa lacrimi amare asupra acestei mari nenorociri dela Mărășău; dar să nu învinovățim deloc Providența. Noi, cari rebiserăm pe frații noștri țărani din Țara Românească și păstraserăm în robia Ungurilor pe cei din Ardeal, mai meritam noi oare atunci mărimea și fericirea ?

(Cartea V cap. XXVI, XXVIII).

Observație literară.— „Istoria Românilor sub Mihai Viteazul“ este o lucrare mai mult retorică decât științifică; dar, așa cum e, este, din punct de vedere *literar*, cea mai însemnată operă istorică a noastră. *Bălcescu* posedă într'un grad foarte înalt *arta narațiunii*, puțința de a urmări într'un complex faptele fără să ne rătăcească un moment. În al doilea rând, *Bălcescu* are un stil limpede și natural, fraza periodică și plină de armonie și mai presus de toate sinceritatea caldă a unui suflet mare care nu se îndoiește niciodată că spune adevărul și care adevăr, așa cum îl vede el, nu e niciodată strein de interesele mari ale neamului românesc. *Bălcescu*, având aceste calități trebuie considerat ca întemeietorul prozei istorice în Muntenia.

Scrierile principale ale lui Nicolae Bălcescu

Scrierile principale ale lui Nicolae Bălcescu.

„Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul“ publicată de *Odobescu* în 1864.

„Puterea armată dela întemeierea principatului Valahiei, Iași 1844.

MAGAZINU ISTORIKU

ПЕНТРЪ

D A C I A

СЪЕТ РЕДАКЦІА

Δ Ξ Ψ

A. ΤΡΕΒ. ΛΑΪΡΙΑΝΪ

Професор де Φιλοσοφίε иν Κολεѳѳαλ Ναѳιонаλ,

иι

ΝΙΚΟΛ. ΒΛΑΥΕΣΚΪ.

Т о м ъ I.

БЪКЪРЕЩІ.

Къ тѳпарѳа Κολεѳѳαλѳι Ναѳιонаλ

1845.

GRIGORE ALEXANDRESCU

Născut în Târgoviște (1812), *Alexandrescu* veni în București la o rudă, unde învătă singur câteva vreme; apoi ascultă lecțiunile Francezului *Vaiuan* în școala acestuia, unde avea de coleg pe *Ion Ghica*. Prin el, cunoscu pe postul *Iancu Văcărescu*, apoi pe *Heliade*, care îl luă la dânsul acasă, fiindcă *Alexandrescu* era sărac. Aci se împrieteni cu o sumă de ofițeri, a-

Grigore Alexandrescu (1812—1855)

mestecat în mișcările secrete ale partidei naționale și intră în armată. Ajungând sublocotenent, fu trimis la Focșani la graniță.

După puțină vreme demisionă și întorcându-se la București, publică diferite poezii, dintre care unele supără guvernul și se văzu arestat. După ce însă poliția cercetă și anucrisul lui și nu găsi nimic compromițător, fu liberat.

În 1852 făcu împreună cu *Ion Ghica* o excursiune pe la mănăstirile de peste Olt. Întorcându-se,

scrise câteva poezii dintre cele mai frumoase ale lui (ca „Umbra lui Mircea și Cozia” ș. a.), precum și o povestire în proză a călătoriei intitulată „Memorial de călătorie”, lucrare interesantă și presărată cu multe observațiuni istorice prețioase.

Numit în același an funcționar la postelnicie, se bucură de atențiunea lui *Bibescu* și trecu director la departamentul Credinței, unde avea în mână arendarea moșilor mănăstirești, dar ieși din acest post, ambiționat de mulți, tot așa de sărac precum intrase. Ajunse apoi, la venirea lui *Cuza*, ministru interimar, fără a primi însă numirea ca titular. La 1860 fu trimis la Focșani membru în Comisiunea centrală; acolo fu lovit de o crudă boală, de care suferi până la moarte (1865) fără a mai lucra ceva remarcabil.

„EPISTOLA CĂTRE VĂCĂRESCU”

Notiță introductivă. — Gr. Alexandrescu a compus această epistolă, una dintre cele dintâi bucăți poetice remarcabile ale sale, în 1835 când n'avea nici 25 de ani, și a fost publicată

în colecția de poezii din 1838.— Ion Ghica ne povestește împrejurările în care această lucrare ar fi fost compusă. Visul copilăriei lui Alexandrescu era să facă cunoștință cu Iancu Văcărescu, care pe acea vreme era foarte stimat de cei ce se ocupau cu literatura, iar prin situația și averea sa era socotit

ΕΛΙΕΖΕΡ
III
ΝΕΦΤΑΛΙ

ΠΟΙΗΜΑ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

ΑΠΟ

FLORIAN

ΑΠΟ

ΓΡ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΣΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1832

Ἐπιτομογραφία Ἀπὸ Ἐλίου

Prima carte tipărită de Alexandrescu

ca un Mecena pentru tinerii poeți români. El a încurajat mult pe Cârlova și tot asemenea a făcut și cu Alexandrescu. Când acesta a avut ocazie să-i fie prezentat în casa părintelui lui Ion Ghica, Văcărescu i-a admirat talentul de a recita poezii și i-a prezis pe tonul glumeț al bătrânilor din acea vreme: „Băiete, tu ai să fii un poet mare“. Tânărul s'a simțit mișcat de aceste cuvinte și la ziua onomastică a lui Văcărescu a izbutit să-i strecoare sub perină un plic în care se afla poezia ce urmează.

Tu care ai fost din pruncie al Muzelor favorit
Și ca strămoșescă avere geniul ai moștenit,
Cântător al primăverii, ce ai darul a plăcea,
A fi 'nalt cu deslușire, simplu fără a cădea;

Care lucruri mici de sine știi să le mărești frumos
Și să nu zici niciodată cuvânt ce-ar fi de prisos !
Dacă mai gândești și astăzi cum atuncia socotiai,
Când destinat de natură să fiu poet mă credeai,
Făr'a-ți vorbi de folosul bunelor tale poveți.

La a mea nedeslușire alerg încă să mă 'nveți. —
Când ne 'nțeleasa natură, din sânu-i cel roditor,
Cu talentul poeziei naște pe un muritor.

(Fără să mergem departe, atât aș dori să-mi spui)
Hotărăște deodată și felul scrierii lui ?...

Eu dar, ce din cruda-mi vârstă de când ochii am
deschi's,

Când a'nceput pentru mine al vieții amar vis,
Am iubit de o potrivă tot ce mi-a părut frumos,
Tot ce sufletul înalță și e minții de folos,
Poet cum pot a mă crede, când al lirei Dumnezeu
Încă nu vrea să-mi arate care este felul meu ?

Tot ce-mi place mă aprinde și'n minutul ce citesc
A putea lucra întocmai, deocamdată socotesc.

Apoi vine cugetarea. Pe-al meu spirit întreb: știi
Dacă tu în felu-acesta ești născut sau nu să scrii ?

Câte planuri astă aspră idee mi-a stânjinit !

Și din ce cărări plăcute cu putere m'a oprit !

Eu asemăn a mea stare cu a unui călător

Care, neștiindu-și calea, fără povățuitor,

Se oprește pe-o câmpie și, cu totul întristat,

Drumuri vede, dar nu știe care e adevărat.

Pleacă, se întoarce 'ndată și pornește iar pe loc,

Pierde vremea prețioasă și alergă 'ntr'un noroc.

Astfel sunt și eu că dânsul totdeauna rătăcit,

Ca să nu-l pierd, lăsând drumul, poate când l-am
nemerit.

Apoi nu ajunge-atâta, ci și chiar când mă pornesc

A lucra cu hotărâre pe un plan ce îmi croesc,

Nu pociu păzi cuviința, nici c'un umblet măsurat

La sfârșit s'ajung deadreptul fără să mă mai abat.

Dacă descriu o pădure, sumă de copaci fi las

Și la un stejar mai mare trec cu un repede pas,

Dacă sunt într'o grădină, pe la flori de rând nu merg,

Ci la trandafiri îndată și apoi la crini alerg.

Depărtarea cea mai mare și ocolul cel mai lung

Un ceas nu mă zăbovește, fac trei pasuri și ajung.

Mărunțișurile-mi scapă și ideile ce-mi vin

Dacă 'ncep cu o zâmbire, se sfârșesc cu un suspin.

Aplicarea îmi lipsește și n'am darul însemnat
A sîrica și a preface cîte sunt de îndreptat.
Fără astă slăbiciune ce-va tot aș izbuti :
Osteneala și răbdarea pot ori-ce a dobîndi.
Însă eu, ca să mă apăr, las un lucru început
Și'ntr'un sferit stric cîte odată ce'ntr'o lună am făcut,
De pămînt trântesc condeiu, meseria o urăsc
Și să nu-l mai lau în viață, eu mă jur și hotărăsc.
Dar, precum Boileau zice, un astămpăr ne'nțeles
Ne'ncetat se'mpotrivește hotărîrii ce am ales.
De urechi par'că mă trage, din somn noaptea mă
deștept
Și cu multă plecăciune rima mândră o aștept.
Patima inimii mele, chiar și streine nevoi
A le pune pe hîrtie, sunt silit fără să voiu.

Apoi, cînd în elegie destul nu pociu să vorbesc
Și s'arăt fără sfială toate cîte socotesc,
Vre-un dobitoc îndată vine înaintea mea
Și-mi ridică cu lesnire sancina ori-cît de grea :
Lupii, urșii îmi fac slujbă, lei chiar mi se supun,
Adevăruri d'un preț mare, cînd le poruncesc, ei spun.

Tu dar, care-ai zis odată¹⁾ cum că națiile 'ncep
Prin poezie, ființa și-a lor stare de-și pricep.
Slăbiciunea muzei mele, vino a o îndrepta;
Căci, de scriu astăzi în versuri, asta este vina ta.
Tu amorul poeziei mie mi-l-ai insuflat
Și exempluri îndestule de ce e frumos ai dat.

Așa cînd viitorimea, al nostru judecător,
Care fără de sfială, aspru, nepărtinitor,
L'al său tribunal supune pe războinicii vestiți,
Pe despoți și pe miniștri, scriitorii străluciți,
Va voi să cerceteze pe acei care întăiu
Stătură începătorii româneștii poezii, —
În rîndul celor de frunte, numele tău va găsi
Și a 'ntemeierii cinste de la el vei dobîndi.

¹ Aluzie la poezia lui I. Văcărescu „Cununa lui Cârlova“,
Căci orice neam începe întăiu prin poezie ființa de-și pri-
cepe“.

Sunt mult mai vrednici de slavă, acei care au făcut
În științe sau în arte fericitul început,
Decât cei ce după dâșii și de dâși îndreptați
Au ajuns desăvarșirea de exempluri ajutați.

Observări literare. — I. Calitățile literare ale acestei bucăți ca și a tuturor Epistolelor sale în genere, sunt preciziunea și finețea gândirii conciziunea și limpezimea exprimării și cu deosebire umorul sănătos și ironia fină și incisivă. Farmecul acestei epistole constă în descrierea personalității însăși a poetului, pe care el ne-o înfățișează cu o rară îndemănare, prefăcându-se că cere sfaturi lui *Iancu Văcărescu* spre a-i scoate din nedumerirea ce are în privința genului poetic care îi este propriu. Descrierea acestei nedumeriri caracterizarea feiului său nedisciplinat de a scrie, supărarea sa că nu izbutise să atingă idealul, farmecul ce exercită asupra lui rima cea „mândră” precum și ușurința cu care el trece de la elegie la fabulă, ne dă o imagine precisă și simpatică despre sufletul său de poet. Deși laudă pe *Văcărescu* mai mult decât merită:

A fi 'nalt cu deslușire, simplu fără a cădea...
Care lucruri mici de sine știi să le mărești frumos
Și să nu zici niciodată cuvânt ce-ar fi de prisos ;

totuși *Gr. Alexandrescu* găsește ad-vărata notă justă la sfârșitul epistolei, și ne face să înțelegem că el își dă minunat seama de rostul poeziei lui *Văcărescu*, care a avut meritul de a scrie bine românește într'o vreme când se producea atât de puțin în limba română.

2. Ate epistole de *Gr. Alexandrescu* sunt:

„Epistolă d-lui Polcovnic I. Câmpineanul”, în care se plânge cu haz de viața ce duce ca ofițer la vama din Focșani, unde-l exilase superiorii săi. Dintr'însa se vede că poetul nostru nu gustă viața singuratecă de țară și nici n'are puterea s'o idealizeze. Locurile mai întâi se par urite:

Aici nu sunt văi și dealuri, nu sunt crânguri sau păduri
Care 'mpodobesc cu fală sânul veselei naturi,
Ci câmpie fără margini, ce arată ne'ncet
O vedere monotonă ochiului cel întristat.
Turme de oi sunt mulțime, însă încă n'am găsit
Un păstor ca în idile, un cioban de pizmuț
Și nu știu cum în vechime atâți mari biruitori
Părăsea ayere, slavă și trăia între păstori.

Spirit liberal și fără superstiții, el nu poate suferi ignoranța oamenilor de pe acolo, care nu vorbesc decât de vreme, gonească dracul cu tămăie și sunt gata să creadă tot fără să cerceteze:

Pentru ce: ăst cuvânt aspru, la auz supărător
Și de turburări grozave lumii pricinuitor
Nu se zice p'aste țarmuri, unce om u' minștit
Se ingrașe 'n neștiință, ca în veacul aurit.

„Epistolă către Ioan Voinescu II“, în care cu o fină ironie arată neplăcerile ce îi aduc versurile sale și cere un mijloc de a scăpa de muză și a trăi în pace. Făcând versuri, el face datorii și nu le poate plăti cu astfel de produse:

În zadar mai deunăzi am vrut, prin poezie,
Să scap de o bagadelă, de-o mică datorie,
Ș'am arătat acelei care cerea para
Că viața este scurtă și vrednică de jale.

Făcând versuri, el nu poate măcar să facă lumea mai bună decât este:

Cânta lupii și urșii în pilde cât le place,
Omul își caută treaba și tot ce-a 'nvățat face,
Poveștile sunt vorbe, dar fapta e departe
Și prea puțin urmează moralul dintr'o carte.

Făcând versuri, el supără pe mulți, care-l amenință cu urgia stăpânirii:

Tu știi că am pățit-o când am cercat a spune
Că versuri schilodite nu crez să fie bune
Și că deocamdată noi nu știm latinește!
Ura neimpăcată ce'n furia-i scrâsnește
A zis (ce urîț vede a omului orbire)
Că lupii, urșii, leii vorbesc de stăpânire,
Că lupul e cutare ce judecă, despoaie,
Ce ia de pe om pielea, ca lupul de pe oaie,
Că boul e cutare ajuns în treaptă mare,
Dator de ori-ce bine la oarba întâmpare
Și'n sfârșit că măgarul ce s'biară și răcnește
E un autor jalnic ce prost ne sfătuește!

Și-apoi își ascute în mod admirabil ironia satirică adresându-se către persecutorii săi, care de sigur aveau tot dreptul să nu fie mulțumiți:

De ce, domnilor critici, atâta uriclune?
Dobitoacele mele au cugete prea bune...
Dar fabulele mele, de tot nevinovate
Nu se ating de nimeni, n'au personalitate.
De vă găsiți în ele, imi pare foarte bine;
Însă de vă e teamă ca nu cumva prin mine
Să se 'ndrepteze lumea, greșeala vă e proastă —
Puteți să luați pildă chiar dela domneavoastră

Așa fiind, cel mai bun lucru ar fi să nu mai scrie de loc și cere sfat de îndreptare prietenului său, desigur, ca să nu-l urmeze:

Spune-mi de muză, rimă, cum pot a mă desface
Și eu, drept răsplătire, o satiră-ți voi face.

Cam același cuprins — numai ceva mai gray — îl are și „Epistola către Alexandru Donici“, care-i imputase că nu mai scrie.

În fine, „Epistola către Voltaire“, care-i scrisă într'un metru cam greoiu și e inspirată, cel puțin în partea întâia, din cunoscuta apostrofă a lui „Rolla“. Într'însa impută lui *Voltaire* că a săpat temeliiile credinței creștine și nu pricepe cum un om de atâta spirit și-a putut bate joc de psalmii lui *David*.

În a doua parte dă relații asupra neînțelegerilor literare din țară și-și bate joc și de latiniști și de cei ce disprețuesc limba literară.

Autorul sfârșește epistola cu o laudă a limbii române și nu vede mântuirea literară decât în unirea scriitorilor.

3. Satirele lui *Gr. Alexandrescu* dau pe față în deobște un umor aci senin, aci ironic; totuși într'unele (de ex. în „Adio“) *Gr. Alexandrescu* este de o vehemență care nu se păstrează în marginile artei.

Cele mai însemnate satire sunt cele *umoristice*.

„Cometei și Răspunsul Cometei“ (1875), cele din urmă două opere de valoare ale lui *Gr. Alexandrescu*, publicate pentru întâiași dată în ultima colecțiune de poezii tipărită de însuși poetul, „*Meditații*“ (1863) — sunt remarcabile prin faptul că în ele poetul, în ton didactic și cu un umor fin și sceptic, se ridică la aceeași înălțime, dar cu o tendință cu totul opusă, la care s'a ridicat în „Anul 1840“. Poetul, adresându-se cometei, o roagă să nu arză pământul pentru că zadarnic o va face; oamenii n'or să se facă mai buni. Degeaba a fost dat odată potopul:

Ei bine! omenirea ce moșteni pământul
Ființe, lighioane ce'n urmă s'au ivit
Intrec ele pe-acelea ce și-au găsit mormântul
În marea adâncime și monștrii au nutrit?
Câmpiile de astăzi sunt ele mai mănoase
Decât cele antice? Măgarii mai deștepți?
Broasca, mai muzicantă în bălțile stufoase?
Tigrii mai cu blândețe și oameni mai drepti?

Iar Cometa, răspunzându-i, arată cât de netrebnice sunt pentru ea globul și omenirea de pe el:

È netăgăduit
C'a lui desființare
De timp nepomenit
Mi-era în cugetare.

În cerc tot vitios
Văzând că se 'nvertește
Și omul păcătos
În rele mult sporește,
Văzând că, jos la voi, mulți oameni mari și buni
Lunii folositori, au trecut de nebuni,
Au fost persecutați
În vreme ce-au trăit
Și foarte lăudați
După ce au murit.

Poetul nu satirizează un om, o apucătură, un neam sau o clasă de oameni, ci însăși omenirea întregă în năzuințele ei de înaintare. Este gândul pesimist de mai târziu al lui Eminescu, dar îmbrăcat în strălucirea amabilă a unui umor mai mult senin decât resemnat, de o rară valoare literară.

Cele *vehemente* sunt mai slabe. Astfel:

Adio este o satiră plină de ură, făcută la plecarea proconsulului rus *Halcinski*:

Pocit, faimos proconsul, model de tiranie...

E de o energie extraordinară, cu deosebire în strofa finală în care voește să dea putere poetică unei expresiuni prozaice:

Adio, lung adio și fără revedere,
Depart, mult departe te du din țara mea!
Pustiul Siberiei te-așteaptă cu plăcere,
Pământul să te 'nghiță și *dracul să te ia!*

„Confesiunea unui renegeat“ ne înfățișează pe un om care, venind înaintea preotului ca să se spovedească, își spune crimele toate, și se descrie pe sine însuși:

Proteu cu fețe multe, strigoiu setos de sânge,
La umbră, la 'ntuneric, pe mulți am sugrumat.

Dar, pe când preotul se gătește să-i dea deslegare înaintea sfârșitului, renegeatul își ia seama, nu primește rugăciunea și zice:

Gâde am fost în viață și gâde voiu să mor!

Această poezie are o concepție falsă, căci, deși însuși renegeatul își face confesiunea, totuși din tonul lui se vede că mai mult vorbește ceea ce vrea poetul să spuie decât ceea ce ar vorbi singur.

Aceeași observație o putem face asupra satirei „O profesiune de credință“

ANUL 1840

Notiță introductivă. — Această poezie a fost publicată prima dată în revista „Dacia Literară“ a lui Mihail Kogălniceanu No. pe Maiu 1840, fără numele autorului, ci semnată numai cu litere.

Să stăpânim durerea care pe om supune,
Să așteptăm în pace al soartei ajutor;
Căci cine știe oare și cine îmi va spune,
Ce-o să aducă ziua și anul viitor ?

„Măine, poimăine, poate, soarele fericirii
Se va arăta vesel pe orizon senin :
Binele ades vine pe urmele măhnirii
Și o zâmbire dulce dup'un amar suspin“.

Așa zice tot omul ce'n vi tor trăește,
Așa zicea odată copilăria mea;
Și un an vine, trece ș'alt an îl moștenește,
Și ce nădejdi dă unul, acelă-l-alt le ia.

Puține-aș vrea, iubite, din zilele-mi pierdute,
Zile, ce'n veșnicie și-iau repede le sbor;
Puține suvenire din ele am plăcute:
A fost numa'n durere varietatea lor

Dar pe tine, an tânăr, te văz cu mulțumire !
Pe tine te dorește tot neamul omenesc !
Și eu sunt mică parte din trista omenire,
Și eu a ta sosire cu lumea o slăvesc !

O an prezis atâta, măreț reformator !
Incepi, prefă, răstoarnă și îmbunătățează,
Arată semn acelor ce nu voesc să crează;
Adu fără zăbavă o turmă ș'un păstor !

A lumii temelie se mișcă, se clătește,
Vechile-i instituții se șterg, s'au ruginit;
Un duh fierbe în lume și omul ce gândește
Aleargă după tine, căci vremea a sosit !

Ici umbre de noroade le vezi ocârmuite
De umbra unor pravali, călcate, siluite
De alte mai mici umbre, neînsemnați pitici.
Ori-care simțiminte înalte, generoase
Ne par ca niște basme de povestit frumoase
Și tot entuziasmul isvor de idei mici.

An nou ! Aștept minunea-ți ca o cerească lege:
Dacă însă păstorul ce tu ni l-ai alege
Va fi tot că păstorii de care-avem destui,
Atunci... lasă în starea-i bătrâna tiranie !
La darurile tale eu nu s'mț bucurie :
De'mbunătățiri rele, cât vrei, suntem sătui.

Ce bine va aduce o astfel de schimbare ?
Și ce mai rău ar face o stea, un comet mare,
Care să arză globul ș-ai lui locuitori ?
Ce-i pasă bieteii turme în veci nenorocită
Să știe de ce mână va fi măcelărită
Și dacă are unul sau mulți apăsători !

Eu nu fți ceiu în parte nimica pentru mine.
Soarta-mi cu a mulțimii aș vrea să o unesc :
Dacă numai asupra-mi nu poți s'aduci vr'un bine,
Eu râz d'a mea durere și o disprețuesc.

După suferiri multe, inima se'mpietrește;
Lanțul ce'n veci ne-apasă uităm cât e de greu;

Răul se face fire, simțirea amorțește
Și trăesc în durere ca'n elementul meu.

Dar aș vrea să văz ziua pământului vestită,
Să răsufli un aer mai liber, mai curat,
Să pierz ideia tristă de veacuri întărită,
Că lumea moștenire despoților s'a dat!

Atunci dac'a mea frunte palidă, obosită,
Dac'a mea privire s'o'ntoarce spre mormânt,
Dac'a vieții mi tristă făclie osândită
S'o'ntuneca, s'o stinge d'al patimilor vânt,

Pe aripele morții celei mântuitoare,
Voiu părăsi lăcașul unde-am nădăjduit;
Voiu lăsa fericirea aceluia ce-o are
Și a mea suvenire acelor ce am iubit.

Observări literare. — „Anul 1840“ este o capo d'operă a literaturii române. Într'insa personalitatea lui *Gr. Alexandrescu* se desface din nfluința lamartiniană ce observăm în primele poezii, găsește o concepțiune și un accent propriu, în care ironia mușcătoare și entuziasmul generos, melancolia vieții lui trecute și speranța pentru fericirea viitoare a omenirii, resignația desăvârșită în ce privește propria-i soartă și desăvârșitul sacrificiu pentru îmbunătățirea soartei omenestii se împreună într'o stare de sentiment rară în istoria literaturilor. Duloșia și majestatea redată într'o armonie, aci măreață și caldă, aci seacă și biciuitoare, aci senină și resignată, sunt însușirile literare prețioase ale acestei bucăți în care oda eroică ia tonul nu numai al elegiei, ca în *Cârlova*, dar și pe acela al satirei. Față de aceste calități, alcătuirea defectuoasă a versurilor, pe care *Alexandrescu* le construiește respectând, ca poezia poporană, numai accentele fundamentale, aproape rămâne neobservată, cu atât mai mult cu cât limba sa e aleasă, relativ simplă, simetrică, plină de armonie și, mai cu seamă, *firească*.

UMBRA LUI MIROEA A COZIA

Notiță introductivă. — Această odă eroică, ce, împreună cu „Anul 1840“, face parte din „Meditațiile“ lui *Gr. Alexandrescu*, a fost compusă de acest poet cu prilejul călătoriei pe care a făcut-o cu Ion Ghica, în Oltenia, ca să viziteze mânăstirile dela munte, și pe care a descris-o în proză în „Memorialul“ său de călătorie, amintit în biografie. Ea a fost publicată mai întâi cu oarecare particularități de limbă moldovenești în

„Propășirea“, revistă literară din Iași în 1844: apoi în a patra colecție de poezii a lui Gr. Alexandrescu din 1864; „Suvenire și impresii, epistole și fabule“ cu oarecare schimbări cari trădează influența curentului latinist.

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate,
Către țărmlul din potrivă se întind, se prelungesc
Ș'ale valurilor mândre generații spumegate
Zidul vechiu al mănăstirii în cadență îl iubesc.

Dintr'o peșteră, din râpă, noaptea iese, mă'mpresoară,
De pe muche, de pe stâncă, chipuri negre se cobor;
Muschii zidului se mișcă..., printre iarbă se strecoară
O suflare, care trece ca prin vine un fior.

Este ora nălucirii: un mormânt se desvelește,
O fantomă 'ncoronată din el iese... o zăresc...
Iese... vine către țărmluri... stă... în preajma ei
privește...

Râul înapoi se trage... munții vârful își clătesc.

Ascultați!... marea fantomă face semn... dă o poruncă.
Oștiri, taberi fără număr împrejurii înviez...
Glasul ei se'ntinde, orește, repetat din stâncă'n
stâncă,

Transilvania l-aude, Ungurii se înarmează.

„Oltule, care-ai fost martor vitejiilor trecute
Și puternici legioane p'a ta margine-ai privit,
Virtuți mari, fapte cumplite, îți sunt ție cunoscute,
Cin' oare poate să fie omul care te-a îngrozit ?

„Este el, cum îl arată sabia lui și armura,
„Cavaler de ai credinței ¹⁾, sau al Tibrului stăpân
„Traian, gloria Romei, ce se luptă cu natura ?
Uriș e al Daciei, sau e Mircea cel Bătrân ?“

„Mircea!“ îmi răspunde dealul; „Mircea!“ Oltul
repetează;

Acest sunet, acest nume valurile-l primesc.
Unul altuia îl spune, Dunărea se 'nștiințează
Ș'ale ei spumate unde către mare îl pornesc.

---

1) Aluzie la costumul de cruciat al lui Mircea.

„Salutare, umbră veche ! priimește 'nchinăciune
Dela fii ai României, care tu o a. cinstit,
Noi venim mirarea noastră la mormântu-ți a depune:
Veacurile ce 'nghit neamuri, al tău nume l-au hrănit.

„Râvna-ți fu neobosită, îndelung' a ta sil nță;
Până l'adânci bătrânețe pe Români îmbărbătași,
Insă, vai ! n'a iertat soarta să 'ncununi a ta dorință
Și al tău nume moștenire libertății că il lași.

„Dar cu slabele-ți mijloace faptele-ți sunt de mirare:
Pricina nu rezultatul laude ți-a câștigat;
Intreprinderea-ți fu dreaptă, a fost nobilă și mare,
De aceea al tău nume va fi scump și nepătat...

„In acel locaș de piatră, drum ce duce la veche,
Unde tu te gândești poate la norodul ce-ai iubit,
Câtă a. simțit plăcere, când a lui Mihaiu soție
A venit să-ți povestească fapte ce l-au strălucit !¹⁾

„Noi citim luptele voastre, cum privim vechea armură
Ce un uriaș odată în războaie a purtat:
Greutatea ei neapasă, trece slaba-ne măsură,
Ne 'ndoim dac' așa oameni întru adevăr au stat.

„Au trecut timpii ace a, timpii de fapte strălucite,
Insă triste și amare; legi, naravuri se 'nduicesc;
Prin științe și prin arte națiile înfrățite
In gândire ș. în pace drumul gloriei gălesc.

„Căci războiul e biciu groaznic, care moartea îl iubește
Și ai lui sângerați datini națiile îl plătesc;
E a cerului urgie, este foc care topește
Crângurile înflorite, păduri care îl hrănesc“.

Dar a nopții neagră mantă peste dealuri se lățește,
La apus se adun' norii, se întind ca un vestmânt;
Peste unde și 'n tărie întunericul domnește:
Tot e groază și tăcere... umbra întră în mormânt.

Lumea e în așteptare... turnurile ceie 'nalte
Ca fantome de mari secol. pe eroii lor jelesc
Și-ale valurilor mândre generații spumegate
Zidul vechiu al mănăstirii în cadență îl izbesc.

---

1. E vorba în realitate de mama lui Mihaiu înmormântată la Cozia.

Observări literare. — 1. În această odă eroică, regăsim, însă cu imagini mult mai bogate și cu o mișcare de admirație în adevăr măreață, starea de sentiment din „Ruinurile“ lui Cărioava; dar sufletul lui *Alexandrescu*, cu avant 1818 și puternic și cu aspirațiuni care, precum se vede în „Anul 1840“, depășesc cerințele unui strimt naționalism, nu se lasă desăvârșit cuprins de entuziasm pentru figura lui Mircea și-și aduce, în mod supărător, aminte de cerințele de pace, libertate și înfrățire ale timpului său. Din această pricină minunatului avant, ce merge crescând până la salutarea lui Mircea, decade deodată, poezia devine prozaică și nu se mai ridică decât la sfârșit, unde poetul știe să incheie cadrul tabloului naturii cu aceeași putere cu care a început.

2. Cu aceeași inspirație, tot atât de puternică este modelata „Rugăciune“, iar mai neegală ca fond, dar aproape perfectă ca formă e balada „Ucigașul fără voce.“

Cu aceeași inspirație, dar mai puțin puternică, sunt scrise și „Răsăritul lunii la Tismana“, „Mormintele dela Drăgășani“ și „Trecutul la Mănăstirea Dealului“.

3. Odă puternică inspirată de actualitate este poezia „O impresie“, remarcabilă prin vioiciunea accentului și vigoarea avântului.

Scrierile principale ale lui Gr. Alexandrescu

„*Poezii*“ ale lui Gr. Alexandrescu, Iași 1842 (Cuprinde poeziile din cele două ediții anterioare, și alte nouă, grupate în Epistole, Meditații, Traducții, Fabule, Epigrame).

„*Meditații, elegii, epistole, satire și fabule*“, Buc. 1863. (Cuprinde toate poeziile de până aci și câteva nouă și Memorialul de călătorie).

După moartea lui s'au publicat mai multe edițiuni, dintre care cităm: „*Poezii*“ publicate de Em. Gârleanu, B. bibliotecă pentru toți (1907), „*Poezii alese*“, de Mihail Dragomirescu, Casa Școalelor, 1921.

Caracterizare generală

1. În afară de „meditații“ (în care intră și oda eroică), de epistole, de balade, Gr. Alexandrescu a mai scris *elegii erotice*, satire și fabule.

2. *Elegiile erotice* ale lui Gr. Alexandrescu sunt slabe, chiar și acelea în care găsim accente energice (cum e, de exemplu: „Când dar o să gusti pace“).

3. Fabulele lui Gr. Alexandrescu sunt cele mai bune din literatura noastră. Printr'însele acest poet și-a dobândit cea mai mare popularitate. Maeștii săi în această privință au fost — mai întâiu *Florian*, și apoi *La Fontaine*, dela care a imitat versurile libere. Marele său merit este însă că în deosebire chiar de acest mare fabulist, care n'a izbutit cu perfecțiune decât înmurmurând subiectele fabulelor sale dela

alți fabuliști anteriori — a plăsmuit multe subiecte de fabule în care invențiunea este pe deplin fericită, precum o găsim în „Boul și Vițelul“, „Vulpea liberală“, „Câinele și Cățelul“; iar altora inventate de alții, a știut în mod minunat să le dea un alt înțeles mai potrivit cu cerințele momentului. Astfel e fabula „Toporul și Pădurea“.

Fabulele lui Gr. Alexandrescu sunt remarcabile prin simplitatea limbii, prin naturalul și verva lor, prin umorul ce răsare din situație și mai cu seamă prin maestrăta îmbinare a poeziei cu satira politică.

Vom vedea întrînsele pe stăpânitorul puternic dar gros de cap, care pune pe lup ministru la oi („Elefantul“); pe ipocriții cari se smeresc în fața naivilor pentru ca să se folosească de dâșșii „Șoarecele și pisica“; pe cei ce se laudă cu faptele strămoșlor, uitând că ele nu dau merite nepoților („Pisica sălbatică și Tigrul“). Vom vedea cum omul puternic e laudat, dar când declină e ocărit („Câinele izgonit“); vom vedea pe acei ajutați de noroc ajunși sus și disprețuind chiar pe rudele lor („Boul și Vițelul“); pe falșii democrați ce doresc egalitatea numai cu cei mari („Câinele și cățelul“); pe falșii liberali declamând în numele principiilor și înneecându-se la urmă cu câte un os („Vulpea liberală“) precum și alte tipuri, alte scăderi, pe cari le întâlnim atât de adesea în societatea de azi ca și când scria Alexandrescu.

4. Incepând prin a imita pe *La Fontaine* și *Florian* în fabulă, pe *Lamartine* în elogii și meditații, și pe *Boileau* în epistolă și satiră, și ajungând să-și degajeze propria personalitate, nu și-a uitat nici odată învățăturile acestor maeștri. Gr. Alexandrescu este cel mai însemnat reprezentant al influenței franceze asupra literaturii noastre.

D. BOLINTINEANU

Dimitrie Bolintineanu (1819—1872) este un poet care a avut mare succes prin primele sale poezii și mai ales prin cele patriotice. El a scris foarte mult și în multe genuri: poezii lirice, epice, piese de teatru, opere istorice și politice, precum și multe descrieri de călătorie. A redactat mai multe ziare. A fost amestecat în mișcările politice, mai ales în 1848 (când a fost exilat) și mai târziu în timpul domniei lui Cuza, când a fost ministru al cultelor (1864), în care calitate coaborează la secularizarea averilor mănăstirești. Moare sărac și părăsit în 1872.

D. Bolintineanu

Principalele colecții sunt: „*Legende istorice*“, „*Florile Bosforului*“, „*Macedonenele*“, „*Reverii*“, „*Basme*“. Pe macedoneni i-a cunoscut de aproape fiindcă a călătorit mult după 1848, prin ținuturile locuite de ei.

SAN MARINA

San Marin astăzi are
Sărbătoare de păstori
O serbare
De plecare
La Vardar, ce cură'n mare
Alergând pe pat de flori.

Se întinde masă dalbă
Pe un plaiu, lângă cătun,
Cu smântână
Dela stână
Cu faguri de miere albă
Și cu vin dela Zeitun.

Dintr'o mână 'n altă mână
Cupa 'mpresurată 'n flori
Trece plină
Toți închină
Pentru țara lor română
Pentru turme și păstori.

Și uncheși cu albe plete
Cei d'intăi la masă 'nchin:
Hora pasă
Lângă masă
De flăcăi și june fete
Cu păr negru și alb sin.

Fluere și cu cavale
Sună vesele cântări;
Lângă mese,
Cete dese
De copii se joc pe vale
Ca într'un vis de de fătari

II

Preoți binecuvintează
Și atunci toți s'au mișcat
De plecare
Către mare;
Turmele înaintează,
Toți cu totul le-au urmat.

Caii poartă în spinare
Corturi, paturi, așternut;
Toată casa,
Toată masa
Și veștminte de îmbrăcare
Și întregul lor avut.

Mumele în glugi, pe spate,
Poarta pruci cu p r balai
Sau mioare
Lânceoare.
Clopotele legănate
Sună depărtat pe plaiu.

Turma beagă, căinii latră,
Ca i nechează ușor:
Mai departe,
La o parte,
Sub o măgură de piatră
Cântă 'n fluer un păstor.

Și pe cale mic și mare
Se opresc cântând spre sat
Cu plăcere
Și durere,
Și-i trimite fiecare
Inc'un dulce sărutat.

Seara vine și păstorii
La pârâu toți se opresc
Și fac focuri
Și fac jocuri
Până'ce visele-aurorii
Peste geana lor plutesc.

III

Astfel își petrec ei viața
De străin neatârnați,
Ca cocorii
Și ca norii
Când pe câmpuri de ver-
deață
Când pe munții cei înalți.

Observări.

1. Istoric. — Este luată din colecțiunea de poezii „Macedonele“.

2. Caracterizare. — In această poezie, poetul *Bolintineanu* exprimă admirația sa pentru viața lăbără, pastorală a Românilor macedoneni, povestindu-ne felul cum ei își părăsesc casele în munți și pleacă la câmp cu oile. Este o poezie lirică pastorală: o *idilă*.

Este o *operă literară* de talent, neavând o idee generatoare cu rădăcini adânci în sufletul nostru. Este o simplă descriere narativă.

3. *Clasificare*. — Este o *idilă* cu caracter *general*.

4. *Isteroirie literară*. — In această *operă* de talent se întrebunțează pentru întâiași dată cu oarecare succes strofa de

6 versuri, compusă din patru versuri trohaice de 8 silabe ce strâng în mijlocul lor două versuri de câte patru silabe. De remarcat, în această bucată, o strofă ce are caracterul simplității semnificative, următoarea:

Se întinde masă dalbă
Pe un plaiu, lângă cătun
Cu smântână
De la stână
Cu faguri de miere albă
Și cu vin dela Zeitun.

MIHAIU SCAPÂND STINDARDUL

Noaptea se întinde și din geana sa
Argintoase lacrimi peste flori vărsa.
Dar setos de lupte, în văi depărtate,
Un erou în noapte încă se mai bate.
Singur el se luptă în acele văi
Unde mâna morții a culcat pe-ai săi
Dar sub mii de brațe trebuie să cază...
Trece printre Unguri fără ca să-l vază
Și stindarul țării el înfășurând
Către sân îl strânge, înapoi cătând;
Și în umbra nopții armăsarul-i zboară
Ca o 'nchipuire albă și ușoară;
Spre o apă lată calul s'a 'ndreptat,
De Maghiari rășboinici fuge 'nconjurat.
Luna după dealuri mergând să se culce
Ii arată calea și-i surâde dulce.
Cei ce îl preurmă se opresc pe maluri,
Dar Mihaiu cu calul se aruncă 'n valuri
Și de aceea parte, singur ajungând,
El îmbrățișează calul-i spumegând,
Apoi scoate frâul, încă alb de spume,
Și îi zice: „Liber mergi de-acum în lume“.

Observări.

1. Istoric. Este luată din colecțiunea „Legendele Românilor“.
2. Caracterizare. Este o capodoperă poetică. Ea conține:
  - a) *Ideia generatoare* a sfâșierii sufletești plină de recunoștință față de calul, care prin curajul lui, a scăpat pe Mihaiu, urmărit de inimici.
  - b) *Atmosfera sufletească* de mister poetic, care înfășoară cu o penumbră fermecătoare oameni și fapte.
  - c) *Plasticizarea*, prin această idee și această atmosferă, a unui fapt ce ne încântă prin simplitatea lui.

3. Clasificare. Este o *baladă epică*.

4. *Istorie literară*. Prin această bucată se împământeneste în literatura română versul *trohaic complex* de 12 silabe

($\frac{1}{-} - \frac{1}{-} - \frac{1}{-} - \parallel \frac{1}{-} - \frac{1}{-} - \frac{1}{-} (-) \parallel \parallel$).

Caracterizare generală

Dumitru Bolintineanu introduce în literatura noastră *idila* (deși nu desul de izbutită), dar mai cu seamă *legenda epică*. Cele mai multe din scrierile sale poetice — lirice sau gramaticale — sunt izbite de defectele romantismului, adică de sentimentalism retoric: prea multă simțire reală, dar prea verbală. Scrierile sale în proză n'au farmec literar.

Calitățile literare ale lui *Bolintineanu* sunt armonia și corectitudinea versului, simplitatea și claritatea concepțională și sintactică.

ION GHICA

Născut în București (1816), *Ion Ghica* studiază mai întâi la Sf. Sava. Se duce apoi la Paris, unde urmează la facultatea de științe și la școala de mine.

La 1841 dobândise titlul de inginer de la această școală și se întorce în țară cu gând să fie întrebuințat la exploatarea salinelor sau să dobândească o catedră la Sf. Sava. Cu acest gând el alcătui un proiect pentru scoaterea sării pe care i-o dotea rudii sale *Iancu Oțeleșeanu*, unul din concesionarii salinelor. Coasociații acestuia însă îl respinseră sub cuvânt că era prea costisitor.

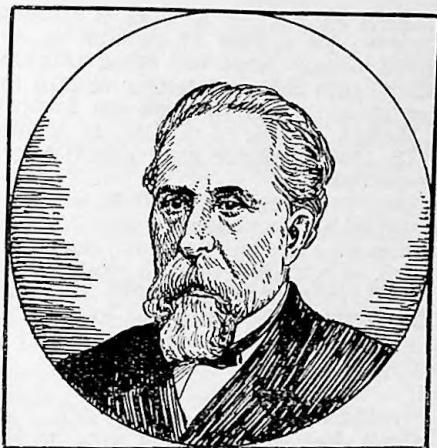
Fiind rău văzut la Palat din cauza ideilor sale liberale, pe care le manifesta cu orice ocaziune, tatăl său îl sfătui să se ducă la Iași pentru câțva timp.

Aci *Nicolachi Suțu*, care era efor al școalelor, îi propusese să rămâie în Moldova și-i oferi o catedră la Academia Mihăileană. Coleg cu *Mihail Kogălniceanu*, el începu lecțiuni de matematică, de geologie și de economie politică. Societatea ieșană arăta interes acestor cursuri noi, și precum ne spune el însuși în scrisorile sale, afară de școlari, asistau la cursurile de economie-politică și persoane străine.

Profesorii cei noi, cu amicii lor, produceau o adevărată mișcare în spiritul public gonind o sumă de idei învechite. Ca să fie și mai bine ajuns acest scop, *Ghica* împreună cu *Kogălniceanu* și *Alecsandri* voiră să fondeze o revistă științifică și literară cu titlul „*Propășirea*”. Censura însă găsi că acest cuvânt e revoluționar și le șterse titlul astfel că scoaseră revista fără titlu, cu loc alb în frunte și numai cu subtitlul „*Foaie științifică și literară*”. Dar și așa, fu suspendată peste câțva timp, fiind socotită prea înaintată în idol.

Venind în București, el fu unul din organizatorii revoluțiunii dela 1848.

Ghica se afla în capitala Turciei încă din Malu înainte de izbucnirea revoluțiunii, trimis ca să pregătească spiritele oamenilor politici. Generalul *Aupick*, reprezentantul Republicii

Ion Ghica (1816—1897)

cei franceze, l-a primit și l-a incredințat de sprijinul său pe lângă guvernul turcesc. Prin intervenirea acestuia, el a scăpat de arestare, când s'a aflat că în București s'a răsturnat ordinea de lucruri stabilită.

În Septembrie 1848, fruntașii mișcării revoluționare fură exilați. Ghica rămase la Constantinopol, silindu-se să deștepte în lumea diplomatică simpatii pentru Români.

La 1853 a publicat sub pseudonim (*G. Chainoi*) o broșură cu titlul „*Dernière occupation des principautés*“, relativă la intrarea Rușilor în Moldova și Muntenia.

Între 1854 și 1859 ocupă situația de guvernator (bey) în insula Samos, unde era cuibul piratilor din Arhipelag, izbutind prin măsuri înțelepte și prin ajutorul unui vas francez, să stărpească pirateria din Arhipelag.

Venind în țară, fu ministru în Moldova și Muntenia.

La 1866 fu dintre conducătorii mișcării care răsturnă pe Cuza-Vodă.

Dela 11 Februarie a fost în mai multe rânduri ministru și președinte de consiliu; apoi a reprezentat Țara la Londra în curs de vreo nouă ani, dar, din cauza boalei și bătrâneței, se retrase și muri la moșla sa Ghergani (1897).

În 1874, Ioan Ghica a fost ales membru al Academiei, și în mai multe rânduri ocupă locul de președinte al ei.

MUNCA

Notiță introductivă. — Ion Ghica a publicat sub titlul de „Convorbiri Economice“ o serie de studii asupra diferitelor chestiuni de economie politică și finanțe ce erau la ordinea zilei în timpul său. Ele fură reunite mai târziu în 3 volume. Chestiunile sunt tratate în dialoguri sau în scrisori.

Fragmentul ce urmează este luat din „Convorbiri economice“. Este începutul lucrării.

Încep cu o chestiune mare, foarte mare, cea mai mare din toate, o chestiune care primă¹⁾ totul, și care în secolul, în care trăim, conduce toate: lucruri și oameni, popoare și guverne, Domni și împărați; chestiunea, care conține toată filosofia morală și politică a societății moderne.

Încep a vă vorbi despre *Muncă*.

Unde ne aflăm și unde mergem? Iată întrebarea ce trebuie să-și fi făcut de o mie de ori orice bun Român care cugetă cătuși de puțin. Numărând grădinile și plimbările pline de lume, auzind muzicile și lăutarii, care cântă ziua și noaptea lângă butoaietele cu bere care se descarcă neconținut la tunel, la Rașca și la grădinile cu lei și cu cerbi care s'au deschis

1) primează

unele lângă altele în colțurile mahalalelor; măsurând grosimea coadelor rochiilor care mătură praful, gunoșul și noroiul stradelor; privind strălucirea trăsurilor care se leagănă pe șosea; admirând luxul livselor și fețele domnișoarelor, ne putem zice că mergem ca praful și ca noroiul, unde ne duc vântul și apa.

De ne vom pune întrebarea: *Ce este o națiune și care sunt elementele, din cari, se compune?* ne răspundem îndată, că acele elemente sunt *oamenii*; dar care oameni? căci, de ar fi după numărul sufleteilor, Chinezii ar fi cea dintâiu națiune din lume; Francezii, Germanii, și Italianii ar veni în a treia și a patra linie; Englezii, Olandezii, Belgii și Switzezii ¹⁾ ar fi niște națiuni de puțină însemnătate, conduse de acțiunea intelectuală și politică a Indienilor și a Japonezilor. Când zicem că elementele ce constituie o națiune sunt oamenii, înțelegem pe oameni acei care lasă urme în trecerea pe pământ; care lasă lucrări de acelea, de care se glorifică istoria civilizațiunii, oamenii aceia cari, învingător sau învinși, s'au luptat pentru o idee.

Să ne gândim puțin împreună ca să vedem noi, Românii, ce suntem și ce am putea fi?

Noi ne împărțim în două mari categorii: unii cari nu știu măcar a scrie sau a citi, plugari cei mai mulți, așezați la țară, în sate, locuind case de pământ și de nuiele, mulți încă îngropați în bordeie sau așezați pe marginile orașelor și târgurilor: dulgheri, zidari, precupeți, exercitând meseriile cele groase și mai puțin bănoase, locuiesc căscioare cufundate în umezeala și necurătenia suburbiilor.

Cealaltă categorie se compune din oameni, care știu să scrie și să citească mai mult sau mai puțin; formează în general clasa biurocraților, dela secretar de primărie sau notar până la prezident de consiliu de miniștri; ciocoi, vechi și noi, boieri mari și mici, pensionari, funcționari în activitate, funcționari în disponibilitate, chivernisiți și paraponisiți.

— *Am pus băiatul la școală*, însemnează în gura

---

¹⁾ Elvețienii.

celor mai mulți părinți, l-am scos din rândul muncitorilor; când va fi mare va ședeă tolănit pe canapea, va fuma toată ziua țigară, se va plimba ziua și

noaptea în trăsură, picior peste picior, și va scrie pe petițiunile nenorociților împričinați „se va face cele de cuviință potrivit legilor în vigoare“; — băiatul

meu va trăi din casa visteriei, adică din munca oamenilor de categoria dintâu.

Mai toți părinții, care trimit copiii la școală îi trimit acolo cu gândul de a-i face funcționari; dacă izbutesc a-i ține doi sau trei ani la Paris, cred că le-au asigurat un viitor de boier mare. Când copiii vin în vârstă, părinții aleargă, cer, strigă, se roagă, intrigă până ce le procură o slujbă sau o speranță de slujbă; nu se gândesc nicidecum la neoihna, la bătaia de inimă și la umilințele ce le pregătesc; nu știu ce pâine amară le frământă sustrăgând-se dela condițiunea în care s'au născut și au crescut, dela condițiunea modestă, după care mai târziu cei mai mulți au să ofteze greu.

Părinți, care vă iubiți copiii, care vă iubiți patria, dați educațiune fiilor voștri, dați-le învățătură multă și sănătoasă, fiți mândri și ambițioși pentru dânșii; împingeți-i în carierele acelea unde este glorie și avere de câștigat; împingeți-i la științe, la litere, la arte, la meșteșuguri, la industrie, la agricultură, la comerț; nu-i aruncați în prăpastia cancelariilor, căci acolo nu e nici renume, nici avere; nu este nici liniștea sufletului, nici mulțumirea inimii; acolo ispita se află neconținut în luptă cu conștiința, luptă, în care cei mai mulți cad, căci nu au dobândit în educațiunea ce li s'a dat, puterea morală trebuincioasă, ca să iasă învingători.

Alegerea profesiei copiilor este mai mult sau mai puțin dictată de părinți, răspundere mare, căci dela dânsa atârnă dezvoltarea facultăților, progresul inteligenței. Dela această alegere depinde îmbunătățirea stării materiale a omului, considerațiune de care se va bucura în lume, relațiunile în societate, amicii ce-și va face, soția ce va lua; într'un cuvânt fericirea și independența lui. Nu aveți datorie mai sacră, mai grea de îndeplinit decât alegerea carierei, în care voiți să aruncați pe copiii voștri.

Afară de un mic nunăr, un foarte mic număr de cazuri excepționale pentru tinerii de o dispozițiune naturală, o vocațiune tare, care se manifestă singură, fără voia n'ămănuii, care învinge toate împotrivirile și triumfă în contra tuturor piedicilor afară de cazurile de geniu, cazuri foarte puțin numeroase, voi

părinții, hotărâți despre soarta copiilor prin alegerea carierii în care îi aruncați. Porniți de iubirea ce aveți pentru dânsii, credeți că țintind la funcțiunile statului, împlețiți copiilor voștri zile de fericire, credeți că le asigurați viitorul prin leafă și prin pensie; credeți că acelea sunt pozițiunile înalte ale societății. Dintr'un om care ar fi eșit un cultivator bun, un artist de merit sau un meșter însemnat, care să facă onoare țării și să poată ține familia sa în îndestulare și da o bună creștere copiilor săi, faceți un biet funcționar, care d'abia se ține dintr'o zi într'alta, un cerșetor pe la ușile miniștrilor, a rudelor, a amicilor și a favoriților oamenilor influenți; măriți concurența la lefi, împingeți la sporirea impozitelor și, fără să știți, pregătiți culoarea morală a copiilor voștri și a țării.

Părinți cu iubire de copii și de țară, deschideți ochii și vedeți că în secolul în care trăim, și în secolii, în care vor trăi copiii voștri, sunt locuri onorabile în toate profesiunile. Astăzi nu mai există altă bază de distincțiune, decât inteligența; nu mai poate fi altă linie de demarcațiune între oameni, decât cea însemnată de cât educațiunea morală și intelectuală a fiecăruia; nu mai există și nu mai poate exista altă distincție decât aceea ce-și trage fiecare prin purtarea și prin folosul ce aduce în societate.

„Pământul va produce spini și ciulini, vei mânca pâinea ta după sudoarea frunții tale, până ce te vei întoarce în pământ“: sunt cuvintele cu care Creatorul dă omului libertatea, cuvintele cu care omul fizic devine omul intelectual, omul moral. Munca este dar cea dintâiu condițiune a averii și a libertății; dar voim fiecare să ne suim sus pe scara socială; este în firea noastră a oamenilor să aspirăm la o stare bună, să avem ambițiune, să voim fiecare să avem profesiunea cea mai onorabilă; dar care sunt profesiunile onorabile și înalte? Aci e chestiunea! Într'un mod absolut, profesiunile nu sunt mai onorabile, mai înalte, unele decât altele; într'un mod relativ însă putem zice că profesiunea cea mai onorabilă este, pentru fiecare, aceea pe care suntem mai în stare a o îndeplini bine, aceea prin care putem să aducem mai mult folos societății, familiei și ami-

cilor noștri. Eronile și prejudițiile, care adesea rătătesc opiniunea, ne face să credem că funcționarii statului sunt mai sus decât bancherii; pe aceștia îi punem mai presus decât pe arendași și pe comercianți; pe care la rândul lor îi considerăm mai sus de căl pe meșterii și pe muncitorii de pământ. Dar oare trebuie negreșit să judecăm pozițiunea ce voim să ne facem după ceace crede lumea? Nu este mai drept și mai bine să o judecăm după gradul de inteligență ce trebuie să aducem la exercitarea profesiunii ce luăm, și după întinderea mijloacelor, de care putem dispune ca să o îndeplinim bine și cu demnitate? Ne uităm la strălucirea ce înconjoară o profesiune și nu observăm că omul face profesiunea, iar nu profesiunea pe om. Omul superior poate ridica și ilustra meseria cea mai modestă, cea mai umilă. Watt ¹⁾ nu era decât un ferar...

Să căutăm mai cu deosebire la gravitatea datoriilor ce prescrie profesiunea ce voim să dăm copiilor noștri, la importanța datoriilor ce le impune și la mărimea rezultatelor, ce vor putea dobândi pentru dânșii și pentru țară; să căutăm să nu-i expunem a nu putea duce greutatea sarcinei, ce le impunem, ci din contră să îngrijim să fie în stare a domina pozițiunea ce le facem. Mâna lui Dumnezeu conduce și proteje geniul: să nu ne temem că s'ar putea vreodată a se înneca talentul; în secolul în care trăim el se ridică singur din orice adâncime: Peel ²⁾ era un postovar, Lincoln ³⁾, un tăietor de lemne și Johnson ⁴⁾ un croitor; modestele lor condițiuni, umilele lor profesii, opritu-i-au de a se sui la înălțimea dela care erau să illustreze numele și țara lor? Este însă trist a vedea pe cei care, fără voia lui Dumnezeu se suie acolo unde nu-l chiamă puterile sale intelectuale și morale; nenorocitul nu-și poate înde-

---

1) James Watt (1736—1819) a conceput principiul mașinei cu aburi.

2) Robert Peel (1788—1850, mare om de stat englez.

3) Abraham Lincoln (1809—1865) a fost prezident al Statelor Unite americane, în vremea războiului pentru succesiune.

4) Andrew Johnson (1868—1875) prezident al Statelor Unite în 1865.

plini misiunea cu demnitate, se expune a fi de răs și devine rușinea nației și a familiei sale.

Secolul în care trăim este realizarea *progresului social* condus de *progresul raționalismului*, progres la care au lucrat toți oamenii de valoare, filosofi și eroii. Acest progres își are sorgintea lui în *musică*.

Observări literare. — „*Convorbirile economice*“ sunt o cercare pe deplin izbutită de a prezenta într'o formă cât se poate de simplă și de atrăgătoare diferite cestiuni de economie politică. Pe lângă fondul științific, întâlnim aici descrieri de obiceiuri și detalii asupra situației politice în timpul când scria.

DIN VREMEA LUI CARAGEA

Notiță introductivă. — E una din scrisorile lui I. Ghica adresate lui V. *Alecsandri* între anii 1879—1886 și publicate în „*Convorbiri literare*“ și apoi în volumul „*Scrisori către V. Alecsandri*“ (1884—1887). Ca și cele mai mult din scrisori, și aceasta cuprinde fapte și tablouri generale din viața societății românești din prima jumătate a sec. XIX.

București, Noembrie 1879

Amice,

După mai multe străgăneli, pe la sfârșitul lui Octombrie, Caragea a putut ieși din Constantinopol și în ziua de Sf. Spiridon al anului 1812, el și-a făcut intrarea în București cu alaiul domnesc, călare pe *tablabașa*¹⁾, în sunetul clopotelor, al surzilor și tobelor. După ce a descălecat la Sf. Spiridon cel nou din podul Beil'cukui (astăzi Calea Șerban Vodă), s'a dus de s'a miruit în biserica Curtea Veche, după obicei.

Sosirea acestui Domn în București a fost semnalul a mari calamități pentru țară! Chiar în noaptea instalării sale, palatul domnesc dela Mihailu Vodă din dealul Spirei a ars până în temelie, și *Curtea domnească* a devenit *Curtea arsă* până înziua de

1) Primul cal pe care Sultanul îi trimite din grajdul său Domnitorului.

astăzi; iar a doua zi, la 13 Decembrie, s'a ivit ciuma între oamenii Curții, veniți cu Vodă de la Țarigrad.

A fost în multe rânduri ciumă în țară, dar analele României nu pomenesc de o boală mai grozavă decât *Ciuma lui Caragea!* Niciodată acest flagel n'a făcut atâtea victime. Au murit până la 300 oameni pe zi, și se crede că numărul morților în toată țara a fost mai mult de 90.000. Contagiunea era așa de primejdioasă, încât cel mai mic contact cu o casă molipsită ducea moartea într'o familie întregă, și violența era așa de mare, încât un om lovit de ciumă era un om mort.

Spaima intrase în toate inimile și făcuse să dispară orice simțământ de iubire și de devotament. Mama își părăsea copiii, și bărbatul soția pe mâinile ciocilor, niște oameni fără cuget și fără frică de Dumnezeu. Toți bețivii, toți destrămații își atârnavă un șervet roșu de gât, se urcau într'un car cu boi și porneau pe hoție din casă în casă, din curte în curte. Ei se introducea ziua și noaptea prin locuințele oamenilor și puneau mâna pe ce găseau, luau bani, argintării, ceasornice, scule, șaluri, etc., fără ca nimeni să îndrăznească a se împotrivi. Fugea lumea de dânșii ca de moarte, căci ei luau pe bolnavi sau pe morți în spinare, îi trânteau în car, clăd peste grămadă și porneau cu carul plin spre Dudești sau spre C'oplea, unde erau ordiile¹⁾ ciumaților. Se încrețea carnea pe trup auzindu-se grozăviile și cruzimile făcute de acești tâlhari asupra bieților creștini căzuți în ghiarele lor.

Rareori bolnavul ajungea cu viață la câmpul ciumaților. De multe ori, o măciucă peste cap făcea într'o clipă cecece era să facă boala în două, trei zile!... Și poate că acei ucși astfel erau mai puțin de plâns, căci mai mult erau de jale cei aruncați vii în câmp fără așternut și fără acoperământ, pe pământul ud și înghețat. Cale de jumătate de ceas se auziau țipetele și vaetele nonorociților din câmpul Dudeștilor!...

În urma mai multor scene oribile, neomenoase și bestiale petrecute la orele și în urma revoltei ciu-

¹⁾ Lagărele.

maților, care au sărit cu parul și au omorât zece ciocli, autoritatea însăfârșit a luat măsura de a organiza un fel de serviciu sanitar. Ea înființase câțiva vătășei însărcinați a întovărăși pe ciocli din casă în casă și aceștia strigau dela poartă: *Sănătoși, copii ?*“

Unul din ei într'un raport către șeful său, zicea : „Azi am adunat 15 morți, dar n'am putut îngropa de cât 14. fiindcă unul a fugit și nu l-am putut prinde“.

Deasupra orașului se ridica un fum galben și acru, fumul băligarului, care ardea în curțile boerești și orașul răsuna de urletul jalnic al câinilor rămași fără stăpân.

La fiecare poartă era câte o șandrama, un fel de gheretă, în care se adăpostea câte un servitor pus acolo *pazarghian* (comisionar pentru târgueli). Și nimic nu intra în curte decât după ce se purifica la fum și trecea prin hârdăul cu apă sau prin strachina cu oțet.

Cioclii, când trecea pe lângă o casă bogată, nu lipseau de a arunca sdrențe rupte dela ciumați, ca să răspândească contagiunea. Ei nu se temeau de molipsirea boalei, căci mai toți erau dintre acei care zăcuseră de câte două trei ori de această grozavă epidemie. Ciuma, ca toate boalele mortale și lipicioase, ca vărsatul, ca tifosul, ca lingoarea neagră, foarte periculoasă întâia oară, devine puțin violentă la cei care au mai fost loviți de ea.

Jafurile și tâlhăriile oamenilor direct sau indirect prepuși la serviciul ciumaților, au fost nemaipomenite. Multe averi și case mari s'au ridicat în București după ciuma lui Caragea, din sculele și banii b'etilor bolnavi.

După un an, cam pe la Decembrie, boala a început a se domoli și lumea s'a readunat încetul cu încetul în oraș. Acei care se regăseau se îmbrățișau, dădeau o lacrimă celor perduți pe câmpia dela Dudești și porneau cu viața înainte, uitând suferințele și însetați de plăceri.

Totdeauna, după o epidemie, ca și după un războiu, omenirea caută a-și recăpăta nivelul; în aparență viața devine mai lesne, averile flăcăilor și ze-

strele fetelor sporesc prin moșteniri și prin moartea fraților și surorilor, cu care ar fi avut să împartă averea părintească, dacă ar fi trăit ei. Când este o mortalitate mare, poporul zice că se *eftenește pâinea*, și această credință avea pe atunci oare-care temei, căci țara fiind pe atunci lipsită de export, grâul nu avea altă căutare decât pentru consumația interioară. Și, în asemenea împrejurări, căsătoriile trebuiau să devie numeroase, cu atât mai mult numeroase cu cât răul a secerat mai multe ființe. Deci îndată după încetarea boalei lumea s'a pornit pe nunți.

Pe atunci nunta nu vrea să zică un petec de hârtie velină tipărită frumos la Socec sau la Weiss din partea d-lui X sau d-nei Z, anunțând celebrarea cununilor fiului sau fiicei lor în ziua cutare la biserica Sărindar sau la Domnița Bălașa, ș'apoi... pe ușă afară! — Pe atunci nunta era dândana mare!

Mai întâiu pețitorii și colăcerii cu aldămaș; după ei logodna cu arhieru, cu diaconi, cu preoți, cu cântăreți, cu lăutari și cu ziafet toată noaptea până la luceafărul de zi. Cu câteva zile înainte de nuntă, dacă mirele și mireasa erau de neam de boier, se făcea *herofilina* (sărutarea de mână la curte), unde tinerii și toate rudele lor erau duși cu alaiu spre a săruta mâna lui Vodă și a Doamnei, cerându-le binecuvântare.

Când se apropia ziua nunții, mahalaua se împodobia cu brazi de la casa ginerelui până la casa miresei. În jurul nunții, cam după amiază porneau *călțunăresele*, tot cucoane alese dintre rudele cele mai frumoase ale ginerelui, în trăsuri înhămate cu armăsari de preț. Întâia călțunăreasă intra la mireasă purtând o căție¹⁾ de argint cu flori suflăte în aur, din care ieșea fum de udagaciu și de cursă²⁾, ea mai purta și o stropitoare din care arunca apă de trandafir, semnul curățeniei. O a doua călțunăreasă ducea pe tava de argint flori, cu care se împodobeau cununiile. A treia călțunăreasă ducea o tavă cu pe-

¹⁾ Afumătoare.

²⁾ Cuvinte turcești: primul înseamnă o substanță mirositoare lichidă; cealaltă o pastă aromatică.

teală, semnul bogăției. Veniau în urmă celelalte căl-
tunărese cu zece-două-spre-zece tave încărcate cu tot
felul de daruri: șaluri, giuvaere, stofe scumpe, bani,
cofeturi, etc. Mulțime de fete înconjurau pe mireasă
și lăutarii ziceau din vioare și din gură un cântec
vechiu.

După ce fetele deschideau boccelele și admirau da-
rurile, ele tăbărau pe tavele cu peteală și flori; unele
împleteau cununiile: cruce întreagă pentru ginere
și cruce jumătate pentru mireasă. Celelalte desfă-
șurau jurubițele de peteală, le depănau și făceau o
urzeală lungă de trei coți, podoaba miresei, un râu
de aur, în care se putea ascunde copila logodită din
cap până 'n picioare.

După clacă se puneau cu toți la jocuri: de-a ineluș-
învârtecuș, de-a baba mija, de-a gaia, de-a cârpa, și
acestea se încheiau printr'o horă mare. Astfel mireasa
își *lua ziua bună* dela fete și surate, iar bătrânii și
babele, bărbații și nevestele petreceau toată noaptea
pe ziafet, pe bere și pe mâncare, în sunetul necurmat
al lăutarilor.

Dar a doua zi mai cu seamă era ce era! Nunta în-
cepea chiar din zori, nuntașii nu mai osteneau în-
tr'una dela casa ginerelei la casa miresei. Cununia
se celebra la amiazi la biserica enoriei, de unde apoi
mireasa nu se mai întorcea la căminul părintesc. Ea
împreună cu mirele, se puneau în trăsură cu cei care
purtau gevrele¹⁾ și luau în trăsură lumânările a-
prinse înfipte într'o pâine. Iar dacă cununia era a
se face acasă la ginere, una din rudele cele mai
deaproape ale acestuia, mama, sora sau mătușa, pleca
de lua pe mireasă și o ducea acasă la mirele ei și cu
așternut, cu zestre, cu tot. Trăsura era înconjurată
de toți flăcăii, rude și amici ai ginerelei, care încurau
cailor, aducând știre că sosește mireasa.

Momentul despărțirii de părinți era solemn pentru
mireasă, însă ea, când pășea pragul casei părintești,
trebuia să tragă din picior pentru ca să se mărite și
celelalte fete. Obiceiul cerea ca să o podidească plân-
sul în acel moment și lăutarii cântau:

Taci, mireasă, nu mai plânge...

1) Batiste de mătase brodate cu fir.

După cununie, masă mare cu zaharicale dela becerul ¹⁾ Manolache și cu cofeturi de la vestitul Pascu; cu vin de Drăgășani, cu pelin de Dealul Mare și cu vutcă de vanilie și de cursă. Lăutari și horă toată noaptea, iar în ziua se trimeteau nunii, socrii și nuntașii pe la casele lor cu lăutari.

Acest chef, la cei de jos ținea trei zile, iar la boieri ținea șapte zile și șapte nopți *după legea Domnilor și a împăraților*. O nuntă se isprăvea și zece începeau, încât Bucureștii într'o sărbătoare o duceau. Doliul se schimbase în veselie.

Viața aceasta îi priia lui Caragea, căci popor și boieri cufundați în ziafeturi, nu băgau de seamă jafurile domnești; ș'apoi caftanele după cari alergau însurăței îi ajutau mult la sporirea pungii. Imbulzeala la ranguri era atât de mare, că se umpluse din scoarță în scoarță condica pitacului domnesc, și se spune că, în ziua fugii lui Caragea, Postelnicul de abia o prididi să citească numele celor din protipendadă și câteva din starea a doua. Chemat de Vodă ca să plece, el a trântit pitacul jos strigând cu glas tare: *iar voi ceilalți pitari și serdari!*

Caragea se urcase în trăsură, zicând că merge să se primble la Băneasa, dar acolo îl așteptau trăsurile inhămate, care l-au dus la Brașov, chiar în ziua când sosi la București Capugiul ce venea să-i taie capul, fiindcă șezuse pe scaunul Domniei șese ani în loc de trei, precum se legase către Sultanul.

Venit Domn de puțini ani, Caragea căută să adune cât mai curând o avere, cu care să poată trăi măreț în străinătate. Prin urmare el a lăsat un mare nume în ce privește jafurile. Se zicea în Țară până mai deunăzi că *se fură ca în vremea lui Caragea*.

În domnia lui toate slujbele și caftanele se dau pe parale. El a suît birurile într'un mod nemaipomenit de la 1.500.000 lei (115.495 galbeni) la suma de 3.700.000 lei (284.828 galbeni), afară de ocne și de vămi, pe care le vindea cu un preț de zece ori mai mare decât înainte lăsând pe *taxidari* ²⁾ să rupă cât puteau.

¹⁾ Vânzător de prăjituri. *Becer* era numele celui însărcinat cu supravegherea bucatăriei și a cămării; —dela beciu care înseamnă și *închisoare* dar și *cămară* cu proviziuni.

²⁾ Strângători de dări (cuv. grec).

Când i se părea că punga nu se umplea destul de repede, avea și alte coarde la arc. Scotea pe Aga în târg cu cântarul și cu falanga; acesta *prindea cu ocaua mică* pe vreun brutar, pe vreun cărciumar, pe vreun măcelar, îi trântea câte o sută de nuiete la tâlpi, sau îi țintuia de ureche în mijlocul pieței. Vodă era sigur *isnaful*¹⁾. Aveau să alerge *dela omul* la altul ca să facă *curamă*²⁾; iar pedeapsa înceta îndată ce starostele venea la curte cu un *purcaci de mahmudele*. Un alt șurub ce aducea fântâni de aur era porunca strășnică din vreme în vreme ca toți negustorii să se răfuiască între dânsii, ca să nu fie datori unii altora. Pe atunci se lua zeciuiala dela împlinirile de bani. Bieții oameni, speriați de ruina ce ar fi urmat unei asemenea răfueți pripite, se adunau, făceau cislă și astfel mai dobândeau o amânare, căci numai cislei curgea în punga domnească.

După șase ani de domnie, el a dus cu dânsul la Pisa o avere de milioane, cu care a trăit în belșug și a ajutat Eteria și revoluția grecească.

Era violent și infiorător. Era neîmpăcat cu boierii, care, nevoind a fi instrumentele hrăpirii lui, îi făceau vreo împotrivire sau chiar vreo simplă observație. Astfel pe banul Constantin Filipescu l-a ținut doi ani la moșie, la Bucov, cu pază de arnăuți; pe Banul Grigore Ghica l-a ținut doi ani închis în casă, oprit de a vedea față de om; Pe Vornicul Constantin Bălăceanu, de care se temea fiind că acesta avea relațiuni de familie la Viena, l-a trimis în surghiun la Castoria³⁾.

Arta era lucru necunoscut. În tot Bucureștiul nu se aflau decât un singur piano și o harpă. Muzica aparținea lăutarilor și cântăreților dela biserică. Persoană cu inspirații artistice era numai Domnița Ralu, fata cea mai mică a lui Caragea, natură aleasă, posedând gustul frumosului în cel mai mare grad, admiratoare a muzicei lui Mozart și a lui Beethoven,

¹⁾ Șeful corporației.

²⁾ Colectă.

³⁾ Castoria: localitate în Macedonia.

hrănită cu scrierile lui Schiller și Goethe. Ea găsisese în câțiva tineri greci, rude și amici, studenți din școala grecească dela Măgureanu, admiratori ai tragediilor lui Euripide și Sofocle, un element pentru a pune în scenă câteva piese de teatru. Cu nițică pânză croită și cu hârtie poleită, Domnița organizase în apartamentele sale o mică scenă, pe care se jucau pe limba elenă: *Oreste*, *Moartea fiilor lui Brutus* și câteva idile, ca *Dafnis și Chloe*.

Mai târziu a zidit un teatru la Cișmeaua Roșie în Colțul stradei Victoriei și a Fântânei, pe locul unde se vede un felinar ascuns după o perdea de fer: un teatru în formă, cu parter, cu stăle ¹⁾, cu scenă și cu mai multe rânduri de loji. Ruinile aceluși edificiu, ars la 1825 se mai vedea până la 1840, când s'au mistuit în zidurile lui Ion Carătașul.

Domnița Ralu visa ridicarea teatrului grecesc. Pentru acest scop ea a trimis pe Aristia ²⁾ la Paris, ca să studieze pe vestitul Talma ³⁾. Ea a și adus dela Viena o trupă de artiști nemți care reprezentau opere și drame.

Avântul dat de Domnița Ralu artei dramatice a încetat cu fuga lui Caragea, dar mai în urmă a găsit o slabă imitatoare în Șmaranda Ghica din Gorgani, tutor de copii. Acolo Iancu Văcărescu a căutat să puie limba românească pe scenă; a încercat să joace pe *Britanicus* și *Sgârcitul* lui Moriére, dar surghiunile, războiul, Muscalii și câte și mai câte calamități au amânat lucrul până la 1833, când Câmpineanu a înființat *Societatea filarmonică*.

Turburările de pe împrejurul țării, precum răscularea lui Caragheorghe și Pasvantoglo, incursiunile Cârjalilor ⁴⁾, Eteria grecească și revoluția dela 1821,

¹⁾ Azi noi zicem „staluri“.

²⁾ *Costache Aristia* (1800—1880), grec de neam, a trăit și a murit în țara românească. A scris poezii originale și a tradus — el întâi — Iliada lui Omer și alte scrieri ale marilor autori greci, italieni, etc.

³⁾ Mare tragedian francez (1773—1826).

⁴⁾ E vorba de mișcări revoluționare din imperiul turcesc pe la finele secolului XVIII și începutul sec. XIX, care își întinseră pustiirile în Serbia și în Oltenia

făcură să sbârnae în tinerii români coarda vitejiei. Lor începu să le placă armele, vânătoarea și călăria, feciorii de boeri luară un fel de aer *cabadâii*, termen adoptat de dânsii și care avea semnificarea de volnici:

În timpul lui Grigore Ghica Vodă, pe la 1822—1824 cuconașii nu lăsară să le scape niciun prilej de a se îmbrăca cu poturi, cu mintea și cu cepchen¹⁾ a se lega la cap cu *tarabolus*²⁾ și a-și încărca *sileahul*³⁾ dela brâu cu pistoale și cu iatagane precum și a-și atârna pala de gât. Pentru cel mai mic lucru, ei se serveau cu armele, încât din pașnici ce erau mai înainte, deveniseră arțăgoși și turburători. Între toți se deosebia mai cu seamă Iancu, feciorul lui Beizadea Costache Caragea și al Raliței Moruzoali, frații Bărcănești, Bărbucică, nepot de fată al Banului Văcărescu, și câțiva alții, care se țineau de ștregării și ajunseseră să fie spaima mahalalelor. Ei petreceau ziua în Cișmigiu cu lăutarii pe iarbă verde, și, cum răsărea luna, plecau cu chitare și cu flaute la serenade. Până la ziuă vuia mahalalele de cântece, de gâlcevi, de bătăi și de lătrări de câini...

Anarh'a domnia în toate, și lesnirea de a da cu pistolul în oameni devenise la modă; astfel că ucisul fiind totdeauna presupus că s'ar împușcat la vânătoare, ucigașul rămânea nepedepsit.

În una din petrecerile la care luau parte mai mulți tineri, pe când se întorceau în București într'o căruță cu patru cai, se găseau trei tineri: Iancu Caragea, Dimitrachi Bărcănescu și Iancu Crețulescu, poreclit Ursu mai târziu, pentru că o uroaică îi desmierdase obrazul cu labela ei. Cei doi dintâii luându-se la ceartă, trag cu pistoalele unul în altul și căruța intră în curtea Muruzoaei ducând și pe fiul și nepotul ei înecați în sânge. Peste trei zile două dricuri se urmau unul pe altul ducând la locașul cel veșnic pe doi din tinerii cei mai eleganți și mai frumoși ai Bucureștilor.

Stranie epocă!... Numai venirea Muscalilor la 1828

1) Haină scurtă.

2) Fes.

3) Sileah sau sileaf: cingătoare.

a pus capăt acestei vieți svăpăiate a tinerilor coco-nași, luându-i ca comisari pe lângă generalii ruși, pentru înlesnirea aprovizionării oștirilor cu proviant și cu carne. La 1831 cei mai mulți au încins sabia, scriindu-se în miliția națională.

Observări literare. — 1. Această scrisoare, ca și mai toate scrisorile lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri este scrisă cu un mare talent narativ, cu vervă bogată de un rar firesc, și într'un stil literar ce poate servi de model.

Volumul se termină cu două scrisori de o însemnată valoare pentru istoria literară, una despre Gr. Alexandrescu și alta despre Bălcescu. Acesta a fost amic bun cu autorul, și în timpul cât Ghica se afla la Constantinopol, iar Bălcescu, după 1848, prin Transilvania, — au avut între dânșii o lungă corespondență.

2. Corespondența cu Bălcescu a dat prilejul unei alte lucrări intitulată „Amintiri din pribegia după 1848“, dar mult mai puțin interesantă din punct de vedere literar decât „Scrisorile“. În schimb materialul istoric ce cuprinde e prețios pentru cine vrea să aibă o idee veridică despre viața emigraților dela 1848 și relațiunile dintre dânșii.

Scrierile principale ale lui Ion Ghic

„Convorbiri economice“: Ed. I-a Buc. 1865—1875, 6 broșuri.
— Ed. Nouă „Minerva“.

„Scrisori“ către V. Alecsandri. Buc. 1884.

Caracterizare generală

Activitatea de scriitor a lui Ion Ghica se manifestă de pe la 1844, fiind unul din întemeietorii „Propășirii“ lui Kogălniceanu. Mai pe urmă (1861) scrie la „Revista Română“ și publică „Convorbiri economice“. Dar toate aceste scrieri sunt de natură științifică sau istorică, iar însușirile literare se reduc la arta de a expune în mod atrăgător și într'un stil limpede și îndemânatec materii abstracte și aride. E un deosebit merit; dar adevăratele lui merite de scriitor se găsesc în „Scrisori“, compuse către sfârșitul carierei lui (1879—1886).

VASILE ALECSANDRI

Vasile Alecsandri se născu la Bacău în 1819 și-și făcu primele studii într'o școală franceză din Iași; apoi fu trimis la Paris ca să învețe medicina și se întoarse în țară pe la 1839 cu simplul titlul de bacalaureat în litere și cu câteva încercări poetice în franțuzește.

Pe atunci *Kogălniceanu* scotea revista „Dacia literară”. Aci publică *Alecsandri* prima lucrare „Buchetiera din Florența”, amintire dintr'o călătorie în Italia.

După suspendarea revistei și după ce pierde pe mama sa, *Alecsandri* trăește câțeva vreme retras călătorește prin țară, și adună poezii populare, pe cari avea să le dea la lumină mai târziu cu mult efect. Numit la 1840 împreună cu *Negruzi* și *Kogălniceanu* director al teatrului, *Alecsandri* se hotără

V. Alexandri

să creeze un teatru românesc mai ales că înțelegea cât de mare importanță are scena pentru mișcarea politică. Incepându-și cariera dramatică cu „Iorgu dela Sadagura”, dete multe canțonete, vodeviluri, farse, comedii și chiar drame, care făcură încântarea contemporanilor săi.

La 1848, el fu unul dintre organizatorii mișcării politice, pe care *Mihail Sturdza* îi prinse și îi închise sau îi exilă. Atunci plecă și el și cutreeră multe din capitalele Europei, ca să-și facă cunoscută țara. În articole prin gazete și reviste, în convorbiri cu persoane politice, apăară cauza Principatelor și întreținu interesul din ce în ce crescând pentru națiunea română. Intorcându-se îndărăt, continuă să scrie poezii și fundă (1855) revista „România literară”, în care se publicară multe lucrări de valoare.

Terminându-se războiul Crimeii prin pacea dela 1856 și hotărîndu-se să se trimită comisari europeni, ca să consulte Principatele, tinerimea din Moldova se adună la o vie lângă Iași și semnă un fel de program în capul căruia figura unirea Principatelor. Între ei era și *Alecsandri*, acela ce avea să cânte cu mare succes „Hora Unirii”.

Membru în divanul ad-hoc, ministru de externe în timpul Căimăcăniei din 1858, își dăte toate silințele pe lângă marile puteri, ca să se îndeplinească dorințele Românilor. Venind la tron Cuza, tot el fu însărcinat să cuture Europa, ca să se capete recunoașterea noii stări de lucruri.

După 1866, o nouă perioadă începu în viața lui Alecsandri. El se retrase din politica militantă, și publică multe lucrări în „*Convorbiri literare*“, revista societății „Junimea“. În această vreme a scris „*Pastelurile*“ sale.

Când veni războiul din 1877, Alecsandri regăsi în sine toată vigoarea tinereții ca să cânte acele fapte, dându-ne pe „*Pe-neș*“, „*Balcanul și Carpatul*“, ș. a. La concursul din Montpellier luă ca premiu o cupă, cu poezia „*Gintea Latină*“, fiind de atunci numit „bardul latinității“. Scrise apoi piese „*Despot-Vodă*“, „*Fântâna Blanduziei*“ și mai apoi „*Ovidiu*“.

În ultimii ani ai vieții, el fu ministru plenipotențiar la Paris unde se îmbolnăvi și venind în țară, muri (1890) lângă faimoasa luncă dela Mircești pe care a cântat-o cu atâta talent.

ISTORIA UNUI GALBAN¹⁾ ȘI A UNEI PARALE

Notă introductivă. În primele lucrări, în „*Propășirea*“, a publicat Alecsandri povestirea satirică cu titlu de mai sus. De acolo reproducem o parte dintr'nsa :

În noaptea trecută, pe la un ceas după douăsprezece am fost trezit din somnul dulce ce gustam, prin un zinghet metalic care m'au mirat foarte mult, nefiind obișnuit a auzi pasămite armonie la ceasuri atât de târzii. Acel sunet mi se părea că venia din fundul odăii și că ieșea dintr'o cutioară de fildeș săpată ce se zărea pe masă în razele lunii, care răzbătea prin fereastră. M'am sculat iute din pat pentru ca să cunosc pricina zuruitului pomenit, am luat în mână acea cutie, unde pusesem dimineata un galben olandez și o para mare turcească, am deschis-o cu luare aminte, și închipuiți-vă cât m'am minunat de strașnic, auzind deodată două glasuri străine ieșind din ea, două glasuri din altă lume, care zuruiau și se sfădeau de moarte.

Să mărturisesc că m'au apucat fiori reci în fața acestei minuni, nu socot că ar fi vreo rușine din parte-mi, pentru că nu sunt deprins a trăi printre duhuri și spun drept că atunci m'am văzut mconjurat de

1) moldovenism: „gälben“.

vedenii, fantasme, stâhii¹⁾, strigoi, moroi, și de toate ființele fantastice câte joc²⁾ hora cu miezul nopții în lumina lunii. Peste puțin însă, liniștindu-mă ce-va, deodată o lumină cerească îmi trecu prin cap și am înțeles următorul adevăr: că și metalurile au suflet, mai ales aurul și argintul, de vreme ce ele însuflețeau³⁾ și de mai multe ori desuflețeau oamenii; în urmare⁴⁾ trebuie să aibă și graiu.

Sprijinit de această frumoasă descoperire, m'am simțit îndată cuprins de o femeiască curiozitate, și, fără dar a pierde vreme, m'am lungit într'un jălț elastic, am așezat cutioara lângă mine pe masă și cu țigarea aprinsă m'am pus pe ascultat.

Iată ce ziceau :

Galbănul. — Dar, mă mir de stăpânul meu cum de au uitat cine sunt eu, și m'au pus la un loc cu o biată para de nimica ca tine ce nu faci acum nici trii⁵⁾ bani atât ești de ștearsă și de ticăloasă!

Paraua (plesnind de ciudă). — Râde dracu' de porumbe negre! Dar nu te vezi, ciuntule, cât ești de ros de chila⁶⁾ zarafilor?... nu te vezi că ai agiuns⁷⁾ în trii colțuri, că ai scăzut cât un irmilic⁸⁾ de cei noi?... Ți-ai pierdut toți dinții sărmane, și vrei să mai musci și pe alții ?

Galbănul (cu fudulie ridicându-se în picioare). — Leul, deși îmbătrânește, tot leu rămâne, asemenea⁹⁾ și galbănul tot galbăn !

Paraua (săltând des și iute de răs). — Galbăn, tu?... cu adevărat, sărmane, ești galbăn, dar de gălbănarea morții.

Galbănul. — Ean ascultă, cadână bătrână, nu te giuca cu cuvintele, că, deși sunt acum în trii colțuri, pe loc să nu-ți înfig unul în tine.

Paraua (cu dispreț și cu aer de mărire). — Eu am

---

1) pronunțare provincială în loc de *staffi*.

2) corect: *joacă*.

3) *însuflețește*.

4) Formă azi arhaică; noi zicem: „*prin urmare*“.

5) Moldovenism: „*trei*“.

6) *pilă*.

7) Moldovenism: „*ajuns*“.

8) monedă veche valorând cam 20 lei vechi.

9) oldovenism: „*asemenea*“.

trecut prin degetele Ienicerilor și nu mi-a fost frică! Tocmai tu vrei să mă sparii?¹⁾.

Ambele mele monede stătură puțin într'o poziție teatrală ca doi dușmani viteji, care se măsoară cu ochii până a nu se încheșta la luptă.

Galbănul (după o scurtă tăcere). — Nu te bucura, proasto, că eu mă voi îngiosi a te cinsti cu loviturile mele și, dacă te-am amenințat dinioară, nu nădăjdui că-mi voi mîta rangul într'atâta încât să mă ating de tine. Știu, slavă Domnului! câtă depărtare este între noi. Familia mea de aur și neamul tău deabia de argint. Cum îndrăznești dar a socoti că eu am fost slăvit de cei mari și legănat în sânul lor, eu care sunt generalul banilor, eu să mă măsoar cu tine? Sărmană, gândește-te cât ai rămas de neînsemnată în lume și vezi mai înainte de toate că ești de o mie patru sute de ori mai puțin decât mine.

Paraua (cu ceva nerăbdare). — Spune-mi istoria ta.

Galbănul. — Tânărul ce mă câștigase în cărți, una din acele ființe a căror nume se sfârșește cu *escu*, când se află la Moldova și cu *ianu* când merg la Valahia; ființe problematice, care trăesc fără a avea niciun chip de viețuire, care pică năpaste în casele și mesele oamenilor, și care astăzi se primblă în droșce de Brandmaier²⁾, îmbrăcați în strae nouă, încălțați cu botine de lac; și mâni îi vezi plămădind golul ulițiilor cu ciobote rupte, cu surtucul descusut și cu pălărie roasă pe cap; trântori paraziți, ce s'a uințros de o bucată de vreme în societatea Românilor, speculând nevinovăția și încrederea lor, și care au fost crescuți la școala vestitului Robert-Macaire, de fericită pomenire³⁾.

Acest interesant copil al civilizației, acel nobil cavalier... de industrie, petrecea o mare parte a zilei închis în odaia lui cu o pereche de cărți în mână, pe

¹⁾ „sperii“.

²⁾ Desigur numele unui cunoscut vânzător de trăsuri de pe acea vreme. Droșcă (rusism) = trăsură.

³⁾ *Robert Macaire*, tip de hoț dibaciu din multe piese franțuzești, vestite pe vremea aceea.

care le amesteca neconținut, le așeza în deosebite chipuri, le sucea, le tăia, desprinzând și iscodind fel de fel de *teșmecherii*¹⁾ ce întrebuița seara spre a pungăși pe pontatori. Și trebuie să mărturisesc că el agiunsesse la o ghibăcie atât de măiastră în măslirea cărților, încât ar fi meritat cu toată dreptatea o odă *escamotofilă ammiratore della prestidigitazione*²⁾.

Paraua (boldind ochii). — Ce cuvinte sunt aceste?

Galbănul. — Aceste sunt câteva cuvinte dintr-o nouă limbă românească ce se descopere acum la București.

Paraua. — Dar *escamotofil*? Ce bazaconie este?

Galbănul. — *Escamotofil* e văr primare cu *brațalba* cu *lungumbra*, și frate de cruce cu *Broascăoet-taurie* și cu *impercaicoițați*³⁾.

Paraua. — Nu te înțeleg.

Galbănul. — Te cred; dar ia întreabă pe croitorii lor, dacă înțeleg cuvintele *teșmecherii* și *hram* și să vez că ți-or răspunde: *nu te capisc*, sau: *nu te cum-prind*.

Paraua (clătinând capul). — Mari sunt minunile tale, Doamne.

Galbănul. — Zi mai bine: mari sunt minunile oame-nilor!.. Tănărul meu avea, precum ți-am spus, degete foarte sprintene la cărți și le folosea binișor de meș-teșugul său, căci acesta era pentru dânsul un fel de fondos⁴⁾ sigur din care trăgea dobândă pe fiește-care sară; dar el nu se mulțamea cu acel venit, și, în ur-mare, se împrumuta ades pe la zarafii jidovi. Trebuie să-ți spun că stăpânul meu se trudea de mult, ca să deslușească un problem foarte greu, adică: *chipul de a face datorii fără a le plăti*. În adevăr, el desco-perise de mult partea cea dintâiu a problemei și a-cum era aproape să o găsească și cea pe de urmă căci

¹⁾ Astăzi zicem *șmecherii*.

²⁾ Aluzie la Heliade care făcuse o odă scamatorului Rodolfo.

³⁾ Aluzie la traduceriile din Omer ale lui Costache Aristia. Acesta întrebuițează formațiuni de cuvinte compuse nefi-rești. Din citatele lui Alecsandri unele sunt exacte, altele sunt vădit inventate de autor spre a ridiculiza stilul lui Aristia.

⁴⁾ Fond, capital.

hotărâse să fugă a doua zi pe ascuns la București, când, deodată și fără veste, unul din creditorii lui, un jidov bătrân, i se arată grozav și înarmat cu patru slujitori dela Agie. Pricina acelei înfățișări polițienești era un vecsel¹⁾ iscălit de stăpânul meu, dar neplătit, după obiceiul său cel economic. Noul Macarie fu silit să numere banii îndată, și numărându-i mă lepădă și pe mine în palma nebotezatului zaraf.

Paraua (cu tânguire). — Nenorocite prieten!

Galbănușul. — Dar²⁾, dar, plânge-mă scumpa mea, tânguește-mă, luna mea, căci aci încep pentru mine durerile ticăloșile, chinurile unei închiziții mai crude decât acea spaniolă; bocește-mă și te îngrozește, pentru că ai să mă vezi muncit în mâni de călău precum era munciți creștinii în vremea păgânismului; ai să cunoști însfârșit misterul acel înfricoșat ai deformării mele și chipul nelegiuit prin care eu am fost despărțit pentru totdeauna de podoabele mele. Nerodul israelit ce mă luase în robie, mă închise deocamdată într'o temniță neagră și scârnavă, pe care el îndrășnea a o numi pungă, și ajungând acasă la dânsul, după ce mă arată ca pe un urs la vr'o șase copii sdrențăroși și nespălați, el mă ascunse sub o podea din odaia lui, într'o oală îngropată în nisip. Auzi tu? într'o oală de făcut borș, eu ce locuisem în pungi de mătăasă! eu care ținusem adeseori loc de cinste printre oameni, să mă văd țiind locul fasolelor azi zicem *fasolei* și pătrundejului! Această idee mi-ar fi dat galbenarea negreșit, dacă n'aș fi fost, precum sunt, galbăn de firea mea. Dar toate acestea nu sunt încă nimica pe lângă chinurile ce mi se pregăteau.

Pe la miezul nopții călăul cel nemilostiv mă scoase la lumina unei lumânări de seu și, apropiindu-mă de ea, îmi atinse zimții cu un instrumen de moarte ce-i zic chilă. Durerea ce mă cuprinse dintr'o margine la alta, mă făcu să săi³⁾ în sus de trei palme, și scăpând dintre degetele lui, alergai iute deadura sub pat unde mă ascunsei tremurând. Ce folos însă! Iuda mă găsi peste puțin și îmi roase tot zimții cei

¹⁾ poliță.

²⁾ Dar (moldovenism) = da.

³⁾ Idem: „săr“.

frumoși. Intr'o clipeală m'am văzut ras pilug de giur împregiur întocmai ca capul bărbierului meu: glasul mi se dogise de desnădejduire și neputându-l blestema atunci, cum se cădea, m'am răzbunat asupra lui asvârlindu-i un zimț în ochiu. De atunci el au rămas chior, și socot c'a rămânea tot așa până la giudecata cea de pe urmă.

Paraua (plesnind de mânie). — Amândoi ochii să-i fi scos. Auzi, să-ți chilească zimții!

Observări literare. — Foarte caracteristică pentru umorul ușor al lui *Aleksandri* este „Istoria unui Galbăn“. Se distinge printr'o notă nouă, ce caracterizează numai proza, iar nu și versurile acestui poet: spiritul satiric ce se întâlnește așa de des în lucrările sale de teatru. Tinerii stricați, italianismul limbii lui *Heliade*, cămătarii, viața socială ce permitea robia țiganilor, venalitatea judecătorilor, destrăbălarea moravurilor sunt ținta satirei sale. Imitată de sigur în datele principale ale compoziției — convorbirea Gaibenui cu *Paraua* — această fantezie satirică este originală prin aplicația ce autorul face la stările sociale din țările noastre și prin stilul său. Defectul ei este că are lungimi, iar uneori sentimentalismul romantic e prea vizibil

A N D R I I P O P A

Notiță introductivă. — Poezia ce urmează este din colecțiunea „Doine“ (care reprezintă activitatea lui *Aleksandri* între 1842—1853) și poetizează un fapt real petrecut la 1818. Mihailu, despre care se vorbește în poezie, este Mihail Cozonî, unchiul poetului, iar vorbele ce pune *Aleksandri* în gura lui *Andrii* sunt chiar vorbele cu cari hoțul întâmpina pețele. O reproducem după prima ediție.

Cine trece 'n Valea sacă, Cu hamgeriul fără teacă, Și cu peptul desvelit? Andrii-Popa cel vestit!	Și d'n Țară peste tot; Fug neferii cât ce pot. Căci el are-o pușcă plină Cu trei glonși la rădă- [cină 'S'are-un murg de patru [ani Care mușcă din dușmani!
Șapte ani cu voinicie Și-au bătut joc de dom- [nie Și tot pradă ne'ncetat Andrii-Popa, hoț bărbat.	Ș'are frați de cruce șapte Și nu-i pasă de nimic, Andrii-Popa cel voinic!
Zi și noapte, de călare, Trage bir din drumul [mare	

„Căpitane, frăţioare,
Ce se vede despre soare ?
Se zăresc vre'o patru cai!
N'auzişi tu de-un Mi-
[haiu ?

„Căpitane, te găteşte,
Mihaiu mândru te go-
[neşte,
Iată-l vine ca un smeu !
Fă trei cruci la Dumne-
[zeu”.

Cum îl vede 'n depărtare
Popa strigă în gura
[mare”

„Hai la goană de neferi!
Hai la horă de muieri !”

Au zis, ţipă, se aruncă,
Trece şes, pârae, luncă
Cu fugariu-i sprintenel
Şi cu hoţii după el.

Mihaiu mândru vine iară,
Falnic ca un stâlp de
[pară
Pe un cal ce n'are loc
Şi din ochi aruncă foc.

Fug cum fuge-o rându-
[nică,
Fug ca fulgerul când
[pică
Şi se duc voinicii, duc
Cu urgie de haiduc !

Piept în piept ! câmpul
răsună.
Toţi de tot dau împreună.
Toţi la luptă-s încleşaţi,
Toţi în sânge încruntaţi.

Ura, fraţi!... cai ne-
[chează,
Sus văzduhul scântează,
Ura, moartea s'a ivit !
Vulturul 'n sbor s'au oprit!

Zi de vară până 'n sară
Dau voinicii să se piară
Şi cu ferul ascuţit
Şi cu pumnul amorţit.

Sângele 'n răni gâlgăeşte,
Glasu'n gură se sfârşeşte,
Zece-s morţi! doi încă vii:
Mihaiu mândru şi Andrii.

Andrii fuge fără' de-o
mână,
Prinde murgul la fântână,
Dă piepţiş, sare pe şa
Şi din gură zice-aşa :

„Sari, copile sprintenele,
„Să mă scapi de chinuri
[grele
„Că mă giur, de me'i
[scăpă,
„Ca pe un frate te-oiu
[cătă”.

Murgul sprinten se ră-
[pede.
In zadar! Mihaiu mi-i
[vede :
„Stai, hoţ popă, dragul
[meu,
„Să-ţi arăt cine sunt eu!”

Şi cum zice mi-l chiteşte,
Drept în frunte-mi-l lo-
veşte !
Ura! vulturul din nori
Răcni falnic de trei ori.

Observări literare. — 1. Farmecul acestei balade, ca și a altor bucăți din „Doine“, când nu sunt prea prolixе și prea sentimentale, este energia și voinicia eroică, precum și limba curată, concisă și armonios simetrică.

2. Pe lângă influența poporană, mai găsim în „Doine“ și influența franceză și anume cea romantică, ca de ex. în balada: „Groza“.

DEDICAȚIE

Notiță introductivă. — Această poezie face parte din grupul al doilea („Lăcrămioare“) din prima epocă de activitate a poetului. Ea este cunoscută mai mult sub numele „Steluța“ și însoțită de muzică, a fost și este încă foarte cunoscută, fiind cântată în toate cercurile orășenești din țară. Reproducem principalele strofe după prima ediție, 1853 :

*Tu, care ești pierdută în neagra veșnicie,
Stea dulce și iubită a sufletului meu
Și care odinioară luceai atât de vie,
Pe când eram în lume, tu singură și eu!*

*Trecut-au ani de lacrimi și mulți vor trece încă
Din ora de urgie în care te-am pierdut!
Și doru-mi nu s'alină și jalea mea adâncă,
Ca trista veșnicie, e fără de trecut!...*

*Căci mult, ah! mult în viață eu te-am iubit pe tine,
O, dulce desmerdare a sufletului meu!
Și multă fericire ai revărsat în mine
Pe când eram în lume, tu singură și eu!*

*Frumoasă îngerelă cu albe aripioare,
Precum un vis de aur, în viață mi-ai lucit,
Și'n ceruri cu grabire ca un miros de floare,
Te-ai dus, lăsându-mi numai un suvenir iubit...*

Observație literară. — Deși această poezie, ca mai toate „Lăcrămioarele“, are prea mult sentimentalism (sentiment fără energie) și e mai mult sau mai puțin lipsită de gradăție, (în reproducerea de mai sus s'au mai suprimat nu mai puțin de 6 strofe) totuși împreună cu „Pescarul Bosforului“, este cea mai bună poezie din această colecție și anume, prin unitatea, sinceritatea și generalitatea sentimentului și mai cu seamă prin armonia caracteristică potrivită cu sentimentul.

S E N T I N E L A R O M Â N Ă

Notiță introductivă. — Această poezie face parte din a treia culegere de poezii (Mărgăritărele 1852—1862). Intrînsa Alecsandri vrea să rivalizeze cu Russo din „Cântarea României”.

I.

Românul nu pierce

Din vârful Carpaților,
Din desimea brazilor,
Repezit-am ochii mei,
Ca doi vuituri spîntenei,
Pa cea vale adâncită
Și cu flori acoperită,
Ce se întinde ca o ceață
Până 'n Dunărea măreață
Și de-acolo 'n depărtare
Până'n Nistru, până'n

[Mare.

Iar pe cel amar pustii
Cu văzutul ce 'ntîlnii?
Intîlnii viteaz oștean
Purtând semne de Râm-

[lean,

Falnic, tare ca un leu
Și cu chip frumos de zeu
Brațu-i stîng era 'ncor-

[dat

Sub un scut de fier să-

[pat,

Ce ca soarele sorea
Și pe care se zărea
O lupoaică argintie,
Ce părea a fi chiar vie,
Și sub fiară doi copii,
Ce păreau a fi chiar vii.
Mâna-i dreaptă ținea

[pală,

Iar pe cap purta cu fală
Coif de aur lucitor,
Ca un zeu nemuritor.
Cel viteaz era călare

Pe-un cal alb în nemiș-

[care

Și ca dânsul neclintit
Sta privind spre Rsăsrît.
Numai ochi-i săi mișca,
Vulturește-i alerga
Pe cea zare cenușie,
Lungă, tainică, pustie,
Unde, ca prin vis trecând,
S'auzea din când în când
Vuet surd, grozave șoapte
Ce veneau din Miază-

[noapte,

Sgomot lung, innădușit
Ce venea din răsărit.

Iarba nu se clătina,
Frunza nu se legăna,
Pasărea la munți sbura,
Fiara'n codri tremura
Căci prin lumea spăi-

[mântată

În uimire cufundată,
Treceau reci fiori de

[moarte,

Presimțiri de rele-soarte!
Iar pe cer un vultur mare,
Făcând cercuri de sbu-

[rare,

Se vedea plutind cu fală
Și 'n rotirea-i triumfală,
Țîntea ochiul său măreț
Pe viteazul călăreț:

— „Cine ești? de unde

[ești?

Pe la noi ce rătăcești?

— „Sunt roman și sunt
[oștean
„De-a 'mpăratului Tra-
[ian.
Maica Roma cea bătrână
Mi-a pus arma asta 'n
[mână
Și mi-a zis cu glasul său:
„Fiul meu, alesul meu!
„Tu din toți ai mei copii
„Cel mai tare 'n vitejii!
„Mergi în Dacia, gră-
[bește

„Pe barbari de-i risipește
„S'apoi veșnic priveghea-
„Sentinelă mult vitează.
„Și te-aține la hotare,
„Că s'aude în depărtare
„Răsunând dușmane pa-
[suri
„Menințând barbăre gla-
[suri”.”.
„Venit-am și am învins!
Pe barbari pe toți i-am
[stins
Și pe țărmurile lor
Acum, Domn stăpânitor,
Aștept oardele avane,

Aștept limbele dușmane,
Care vin d n Răsărit
Ca potop nemărginit
Să cuprindă, să inneze
Tot pământul unde-or
[trece!”

— O, viteze nefecice,
Ai să pieri în câmp aici!”

— „Eu să pier ? eu ? Ni-
[ciodată !
Vie-o lume încrunțată,
Vie valuri mari de foc...

Nici că m'or clinti din
[loc.
Tot ce-i verde s'a uscă,
Râurile vor secă
Și pustiul tot mereu
S'a lăți 'mpregiurul meu;
Dar eu veșnic în picioare
Printre valuri arzătoare
Voiu lupta, lupta-voi
[foarte
Fără'a fi atins de moarte,
Căci Român sunt în pu-
[tere
Și Românu'n veci nu
[piere”.

II.

Apa trece, pietrele rămân

Abia zice, și deodată
Fulgeră 'n cer o săgeată.
Vâjje, vine, lovește
Scutul care zinghinește
Și-o respinge, — o svârle
[gios,
Ca pe un șerpe veninos.
După dânsa 'n depărtare,
Colo 'n fund, în fund la
[zare

Se ivește-un negru nor
Plin de sgomot sunător
Ce tot vine, ce tot crește
Și pe câmpuri se lățește
Cât e zare de zărit
Intre Nord și Răsărit.
— „Sentinelă, prive-
[ghiază !
Norul crunt înaintea !
Sentinelă te arată,

Norocul crunt se sparge.

[Iată !

Iată cardele avane,
Iată limbile dușmane
De Gepizi și de Bulgari,
De Lombarzi și de Avari.
Vin și Hunii, vin și Gotii,
Vin potop, potop cu toții
Pe cai iuți ca rândunele
Fără frâie, fără șele,
Cai strepi ce fug ca vîn-

[tul

De cutremură pământul.
Mulți sunt ca nisipul
Mulți ca ghiarele mus-

[trării

Intr'un suflet păcătos,
Intr'un cuget sângeros!...
Sai, Române, pe omor,
Fă-te fulger răsbitor,
Fă-te Dunăre turbată,
Fă-te soartă ne'mpăcată,
Căci potopul, iată-l vine
Și-i amar, amar de tine!"

— „Vie !...

Ca o stâncă 'naltă,
Ce din vârf de munte

[saltă,

Tună, se rostogolește,
Cade, rumpe și zdrobește
Codrii vechi din a sa cale
Până'n fund, în fund la

[vale,

Astfel crunt ostașul meu
Iși izbește calul său
Peste codrii m'șcători
De barbari năvălitori;
El îi sparge și-i răsbește,
Snopuri, snopuri fi co-

[sește

Și-i înfrânge și-i res-

[pinge

Și-i alungă, și-i învinge !
Calu-i turbă, mușcă, sare,
Nechezând cu înfocare,
Calcă trupuri sub pi-

[cioare

Sfarmă arme sunătoare
Și cu greu în sânge 'n-

[noată

Și mereu se'ndeasă 'n

[gloată,

Crunt răsboiu, privire

[cruntă !

Fiul Romei se încrunță...

Fulgeri ies din ochii săi!

Fulgeră mii de scântei

Dintr'a armelor ciocniri

Și lucioase zingheniri ;

Sbor topcarele, aruncate,

Sbârnăe-arcele 'ncordate

Și săgețile ușoare

Noureează mândru soare,

Caii saltă și nechează,

Lupta urlă, se 'ncleștează

Și barbarii toți grămadă

Morții crude se dau pradă.

Zece cad, o sută mor,

Sute vin în locul lor !

Mii întregi se răsipesc,

Alte mii în loc sosesc.

Dar viteazul, cu-a sa pală

Face drum printre năvală

Și pătrunde prin săgeți

Că-i Român cu sapte

[vieți !

În zadar hidra turbează

Trupu-i groaznic încor-

[dează

Geme, urlă și scrâșnește

Și 'n prejur se 'ncolăcește

Fiul Romei se aprinde,

Hidra 'n mână-i o cu-

[prinde

Ș'o zugrumă, și o sfarmă

Ș'o învinge, și o darmă !
Fug Gepizii, fug Bulgarii,
Și Lombarzii și Avarii ;
Fug și Hunii, fug și Goții',
Fug potop, potop cu toții
Și se duc, se duc ca
[vântul
Asurzind întreg pământ-
[tul
De-a lor urlete barbare
De-a lor vaete amare !

III

Roma, Roma nu mai este!

Unde-s oardele avane ?
Unde-s limbile dușmane?
Au pierit, s'au stins din
[față
Precum toamna'n dimi-
[neață
Se topesc se sting la soare
Negurile-otrăvitoare.
Cu ce vifor de urgie
Năvăliră 'n Românie !
Cum veniră de turbați,
Ca balauri încruntați,
Cu o falcă 'n cerul sfânt
Și cu alta pe pământ !
Dar s'au dus cum n'au
[venit
In pustiul lor cumplit,
Părăsind în urma lor
Câmpul luptei de omor !
Lat e câmpul celei lupte,
Lat și plin de arme
[rupte,
Plin de trupuri fărâmate
Care zac grămezi cul-
[cate.
Unde sunt atâtea vieți,
Unde-s ochii îndrăzneți?

Moartea rece le-a cu-
[prins,
Intr'o clipă ea le-a stins,
Și pe câmpul cel de
[moarte,
Crunt locaș de rele scarte,
S'a lăsat acum deodată
O tăcere 'nfricoșată !
Numai când din vreme 'n
[vreme
Se aude-un glas ce geme,
O jălire 'ntristătoare,
Un suspin de om ce
[moare
Sau nechezul dureros
Unui cal aruncat gios,
Care chiamă neîncetat
Pe stăpânu-i gios culcat.
Soarele își schimbă locul
Și apune roș ca focul,
Intinzând pe cea câmpie
O vopseală purpurie,
Ca un sângerost vestmânt
Peste-un lung și trist
[mormânt.
Iar în 'naltul cerului
Deasupra mormântului
Țipă vulturul cu fală
Și'n rotire triumfală,
Incunună cu-al său
sbor
Pe viteazu 'nvingător.
„Să trăești, oștaș romane,
Stâlp al lumii apusane!
Tu cu pieptu-ți ai oprit
Valul crunt din Răsărit
Și cu brațul tău armat
Pasul soartei l-ai schim-
[bat.
Dar ce zic! un fior rece
Printre-a lumii vine
[trece,

Căci deodată-un glas
 Iară calu-i frățior,
 [prin lume, Nechezând încetișor,
 Fără seamăn, fără nume, Câmpul luptei părăsește
 Sună, duce-o neagră Și spre-munți încet por-
 [veste: nește
 Roma, Roma nu mai Ducând lin și nesimțit
 [este!“ Pe stăpânul lui iubit...

Zis-a glasul, un răsunet
 Ei se duc în tristă cale,
 Lung răspunde ca un Și pe urma lor la vale
 [tunet. Cade o noapte 'ntune-
 Și al Romei vultur falnic coasă
 Cade, dând un țipăt jal-
 [nic. Noapte oarbă, fioroasă
 Ca fundul pământului,
 Zis-a glasul, și cu jale Ca taina mormântului
 Plângând soarta mumei Și sub neagra sa aripă,
 [sale, Se șterg toate într'o clipă
 Fiul Romei cei bătrâne Cum se șterge de ușor
 Scapă armele din mâne Visul cel amăgitor
 Pleacă fruntea și'n du- Și ca suvenirul sfânt
 [rere Celor care nu mai sunt!
 Moartea chiamă, moartea
 [cere;

Observări literare. — 1. „Sentinela română“ este o poemă alegorică (simbolică), dar alegoria deși mai clară decât în „Cântarea României“, nu este totuși destul de limpede; ceace o face inferioară „Cântării României“ este faptul că fondul ei sentimental este deprimant și pesimist, fără să fie nevoie. Roma a căzut, dar dintr'însa au răsărit atâtea popoare tinere și puternice, — între dânsale: poporul român. Sfârșitul acestei poezii e lipsit de logică.

2. Dintre poeziile publicate în „Mărgăritărele“, în afară de „Sentinela română“, mai însemnate sunt: 1) dintre cele cu caracter național: „Deșteptarea României“, mai puțin energică decât „Marșul lui Andreiu Mureșeanu“, „Banul Mă-răcine“, baladă, în stil popular și cu tendință; „Hora Unirii“, model de simțire simplă și grațioasă; „Nicolae Bălcescu mu-rind“, caldă, duioasă, dar fără energie; „La Sevastopol“ plină de filosofie și de patriotism; 2) dintre cele cu caracter legendar și fantastic mai însemnate sunt: „Biserica risipi-tă“, „Noaptea Sfântului Andrei“, „Înșiră-te mărgărite“, — iar 3) dintre cele cu caracter exotic: „Solferino“ (Partea II din „Coroana Vieții“.

În nici una, în afară de „Hora Unirii“, Alecsandri nu se ri-dică, iar defectul de care suferă este lipsa de concentrare și de contur, pe care o va dobândi însă în a doua perioadă a activității sale poetice (după 1867).

D I M I N E A Ț A

Notiță introductivă. — Cele mai însemnate din poeziile lui Alecsandri sunt „Pastelurile“ (1862—1874), publicate pentru întâiaș dată în „Convorbiri literare“. Luăm poezia ce urmează din ed. 1875:

*Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură,
Prevestind un soare dulce cu lumină și căldură.
In curând și el apare pe-orizonul¹⁾ aurit,
Sorbind roua dimineții de pe câmpul înverzit.*

*El se'naltă de trei sulți pe cereasca mândră scară
Și cu raze vîi sărută june flori de primăvară:
Deditei și viorele, brebenei și toporași,
Ce răsbat prin frunzi-uscate și s'arată drăgălași.*

*Muncitorii pe-a lor prispe dreg uneltele de muncă.
Păsărelele-și dreg glasul prin hugeagul de sub luncă.
In grădini, în câmp, pe dealuri, prin poiene și pri vii
Ard movili buruienoașe, scoțând fumuri cenușii.*

*Caii sburdă prin ceairuri: turma sbiară la pușune;
Mieii sprinteni pe colnăce fug grămadă'n răpegiune;
Și o blândă copilită, torcând lână din fuior,
Paște boboeci de aur lâng'un limpede izvor.*

Observări literare. — In acest pastel, ca și in mai toate lucrările poetice de acest fel ale lui Alecsandri, întâlnim linișezită originalitatea sa, esența talentului său aproape fără urmă de influențe streine sau locale. Sufletul lui vesel, plin de frăgezime și senin, imaginația lui realistă caldă și grațioasă, limba curat românească și simplă, dar colorată și originală, versificația aproape perfectă și totuși lesnicooasă și elegantă; sunt calitățile artistice ce descoperim in aceste tablouri ce reflectă natura țării noastre, unde însă, pare că răul nu se află și toată lumea zâmbește și petrece fericită.

F Ă N T Ă N A B L A N D U Z I E I

— Plesă in 3 acte in versuri —

Notiță introductivă. — Poetul latin Horațiu celebrează in una din odele sale o fântână pe care o numește: Fons Bandusiae“. Această fântână inspiră pe poetul nostru și in jurul ei face să se desfășoare piesa care, reprezentată întâi la 22 Martie 1884, i-a procurat un mare succes și a rămas până azi in repertoriul teatrului român.

1) (franțuzism) in loc de „orizont“.

Horatîu, de patru luni, stă retras la moşia sa lângă oraşul Tibru. În zadar se rugase de August să ierte pe amicul său Ovidiu cel exilat, şi de aceea părăsise capitala şi lumea oficială. Aci compusese mai multe poezii, între care un „codex al artei poetice“; dar din nenorocire pierde manuscrisul: şi, trist, se preumblă pe câmp, venind des până la fântână.

Lângă această fântână vine într-o dimineaţă o tânără sclavă *Getta*, ca să culeagă pentru stăpânului său, Scaur, diferite flori şi ierburi de scăldătoare.

Toemai atunci trece pe acolo tânărul sclav al lui Horatîu, *Gallus*. Se privesc amândoi, descopăr şi unul şi altul că, deşi sunt slavi, dar sunt de viţă nobilă: el fiul unui Brenn puternic din Gallia; ea, fiica unor Geţi ce au pierit lângă Istru în lupta cu Romanii. Această împrejurare naşte între ei o simpatie, o dragoste reciprocă şi-şi făgăduesc a se întâlni din nou.

Când *Getta* rămâne singură, trece pe acolo în preumblare Horatîu, şi fata face asupra-i o impresie aşa de profundă, încât el nu vrea să fie seamă de cuvintele *Neerei*, o femeie vestită în Roma prin frumuseţea ei, care-i spune că-l iubeşte cerându-i să-i dedice o poezie. Dar dacă pe *Neera* n-o iubeşte Horatîu, este altcine-va pe care ea 'l respinge: este bogătaşul Scaur, un sclav liberat, urât, brutal, lipsit de orice fel de învăţătură.

Actul I. Scena 3

Geta (pe gânduri)

Să ne scurtăm cărarea... amor... nedespărţire!...
Să fie oare 'n lume atâta fericire?
De câte-mi spune Gallus mi-e cugetul uimit.
Dar el s'a dus!... cu mine el numai a glumit.
Ah! sclavă osândită durerii pân' la moarte
Şi fără vină 'n viaţă victima unei soarte!...
Ce-am fost în a mea ţară ş'aici acum ce sunt?
Aveam palat!... aice nici parte de mormânt.
Aveam părinţi puternici şi nume şi mărire....
Tot am pierdut!... speranţa mă lasă 'n părăsire.
Nu ştiu ce simt; îmi vine adeseori să plâng...
Când văd o păsărică oprită noaptea 'n crâng.
Aş vrea să sbor la dânsa, rugând-o: Sui-oară,
Mă du, mă du cu tine pe unde-aripa-ţi zboară!...
Ş'ades mi-aduc aminte ca printr'un vis duios
De-un viers cântat de mama cu glas armonios.

Actul I, Scena 5

Horăţiu (declamând)

„Fântână Blanduzie! vei deveni tu încă
„Celebră 'ntre izvoare când voiu cântă stejarii
„Ce 'nfige rădăcina-adânc în alba stâncă
„Din care ieşi viciae şi dulce ca nectarul,
„Fântâna mea iubită“ (Se opreşte auzind glasul Gettei)

Getta (cântă)

„In ai Daciei munţi mari
„Cresc stejari lângă stejari
„Şi viteji cu braţe tari...

Horăţiu (cu mirare în parte)

Ce glas pătrunzător

Aud lângă fântână? zărind pe Getta Tablou încântător;
Poetică ivire... Romană-i sau străină?
Ea cântă-un viers sălbatec din Dacia Transalpină..

Getta (în parte sculându-se)

Destule-atâtea visuri; să plec acum e timp.

Horăţiu (în parte)

Frumoasă-i ca junia, ca Hebe ¹⁾ din Olimp!
(Se întâlnesc amândoi în mijlocul scenei).
Copilă dragălaşă...

Getta (în parte)

Horăţiu

Fii ferice;

Ca gândul ce spre tine m'a îndreptat aice.

Getta (în parte)

El!

Horăţiu

Spune-mi adevărul; din care lume eşti;
Şi cine sunt părinţii, pe care-i veseleşti.
Cu scumpa ta privire?

1) Hebe, zeiţa care turna nectar în cupele zeilor din Olimp.

Getta

Pierit-a lângă Istru în luptă cu Romanii, Părinții mei sărmanii,

Horățiu (cu milă)

Orfană așa jună ?

Getta (plecând capul)

Și sclavă!

Horățiu

Tu? Tu?

Getta

Răpitu-m'a de-acasă un crâncen mercenar Dar!
Și 'n Roma sub coroană ¹⁾ de el am fost vândută..

Horățiu

Și cine azi dispune de tine pe pământ ?

Getta

Ah!... Scaur.

Horățiu

Acel libert ²⁾ ce n'are nimic sfânt ?..

Căci n'am avut eu parte să te plătesc cu aur,
Răpindu-te sclaviei și ghiarelor lui Scaur!

Getta

N'au vrut cu mine zeii să fie îndurători.

---

1) În târgurile de sclavi se obișnuia să se pună pe cap celor prinși în războaie o *coroană*, iar celorlalți o *căciulă*.

2) Libert, sclav desrobit.

Horațiu

Goneam din ceru-ți aspru ori care negri nori.
Ș'atâta îngrijire aveam de-a ta junie,
Că nu știai durerea, uitând a ta moșie.

Getta

Ești bun pre cât ești mare; tu poți dintr'un cuvânt
Să mângâi osândiții ce'n disperare sunt;
Dar, ca să merit raiul ascuns în a ta milă,
Ce sunt eu pentru tine?

Horațiu

Ce ești, dragă copilă ?
Ești nobila odraslă aceluia brav popor
Ce știe ca să moară când nu-i învingător,
Și meriți cu tot dreptul, de este 'n cer dreptate,
Respect în omenire și 'n Roma libertate.

Getta (exaltându-se)

Ah! aste mari cuvinte în veci nu le-oiu uita.
Cu ele soarta aspră de-acum voi înfrunța,
Prin ele al meu suflet renaște în mândrie,
Căci ele de Horațiu au fost rostite mie!

Horațiu

Tu mă cunoști?... De unde?

Getta

De-aici din depărtări
Și din al lumii splendid concert de admirări.
Dar cine te cunoaște cu-a ta mărinimie
Se pleacă în uimire și se robește ție.
Horațiu, sunt o sclavă, nu am nimic al meu ;
Primește astă cunună, o 'nchin numelui tău.

(Scoate cununa de pe frunte, îngenunohiată și-o prezintă lui
Horațiu)

Horățiu (se apleacă s'o ridice)

Copilă, suflet nobil...

(Copila îi apucă mâna și o sărută)

Horățiu

Ce faci, ce faci... ai minte?

Getta

Sărut pe a ta mână duioasele-ți cuvinte.

(Fuge turburată prin fund, în stânga)

(Actul I, scena 4)

Horățiu (pătruns)

Ce stranie ființă?... aș crede c'am visat,
De n'aș avea în mână cununa ce mi-a dat,
Cunună împletită cu flori de primăvară
Ca dânsa... De ce însă grăbit-a să dispară ?
Era pătrunsă, lacrimi jucau în ochii săi...
Nu îndrăzniă să cate fățiș în ochii mei...
Și glasu-i în suspinuri... și pieptu-i în mișcare...
Și fața-i luminoasă... și juna-i exaltare...
Să fie ? l'a mea vârstă !... Se poate ? Sunt uimit...
Ce simt acum în mine demult nu am simțit,
De mult !... de când voioasa falnica-mi junie
Umplea tot universul de-amor și poezie.
Cununa asta simplă, neprețuit odor,
Privind-o are-un farmec mult mai atrăgător
Decât acele toate coroane strălucite.
Avut-am mari triumfuri, dar jur pe Dumnezeii
Nu e triumf mai mare în câmpii Elizei
Pentr'un poet ce-aspiră la gloria divină,
În Capitolul Romei cu fală dobândite...
Ca sacra 'ngenunchiere de gingașă virgină.
Cuvintele din urmă cuprind în sânul lor
O taină izvorâtă din inima cu dor.
„Ah ! cine te cunoaște cu-a ta mărinimie
„Se pleacă în uimire și se robește ție...“
Dar cine are parte de-al ei duios amor ?
Poetul ce nu moare sau omul muritor ?
Poetu' 'n veci e tânăr, când omu' 'mbătrânește ;

Și geniul, nu fruntea, încântă și răpește.
Amară cugetare!... fiori d'ai iernii vânt!
Voi puneți amortire pe-ai inimii avânt
Și umbra îndoielii pe or'ce nălucire,
Căci zorile cu-amurgul nu pot avea 'ntâlnire.
Ce-ar zice Roma întreagă când s'ar vesti prin ea
Că o copilă sclavă, ocupă mintea mea?
Ar zice cu un hohot ce-ar răsuna în spațiu:
Satir! acum ajuns-a satiricul Horațiu!...
Hei!... zică!... Sucul vieții tot fierbe 'n al meu sân.
Coroana e căzută, dar fruntea nu o 'nclin.
Nebun acel ce vede trecând o fericire
Și nu-i aține calea s'o prindă cu grăbire!

(Actul I, Scena 5)

A doua zi — în actul II — Scaur dă și el o petrecere, cheamă la masă pe Neera, pe Horațiu, pe Mecena și pe Postum. Ca să facă cinste mare Neerei, făgăduiește că primul sclav ce-i va ieși înainte va fi declarat liber. Acest secret îl află Hebro, șeful sclavilor, o ființă rea, brutală, care voia să se căsătorească cu Getta. O află însă și Getta dela Gallus și, ca să se răzbune împotriva lui Hebro, îndeamnă pe sclavi să-l închiză în beciu și să iasă cu toții înaintea Neerei ca să devină deodată toți liberi. Așa se petrec lucrurile.

La masă Scaur desfide pe Horațiu să facă o odă. Acesta, când înțelege că sunt oameni care cred că un sclav îi scrie poeziile, improvizează o poezie, uitându-se la Getta.

Dar prânzul nu se poate urma, fiindcă sclavii, înainte de a fugi, mâncase bucatele. Atunci Horațiu invită pe toată lumea să vină la dânsul acasă, unde vor găsi de mâncare. Cu el merge și Getta, care fusese dăruită de Scaur lui Horațiu.

Actul II, Scena 4

Getta

Ce-o să mă fac?... pedeapsă barbară, 'ngrozitoare
M'amenită a'cea și sprijin n'am sub soare.
Sunt singură, expusă la crâncenul destin
De a trăi cu Hebro sau de a pieri sub chin!...
Ce-o să mă fac? în lume să fug... Să fug? dar unde?
In care vizunie putea-voiu a m'ascunde
Să scap de a lui Scaur braț lung, răzbunător...

---

1) Satiri, zei ai pădurilor, cu picioarele de țap, cari alergau după nimfe.

Ah ! nime, nime'n lume nu-mi vine 'n ajutor !...
El singur... Gallus, Gallus ;... el singur ar vrea poate...
La el se duc și doru-mi și gândurile-mi toate,
De când la Blanduzia cu el m'am întâlnit;
Dar unde-i ?... de atunci vai ! nu l-am mai zărit !

(Plânge)

Actul II, Scena 5

Gallus (se ivește printre coloanc, cu sfială)

Pst... *Getta*.

Getta

Gallus ?

Gallus

Am alergat aice

Să-ți dau o bună veste.

Getta

Ah ! cât sunt de fericite

De-a te vedea !... Crezusem că tu m'ai fi uitat.

Gallus

Eu să te uit ?... doar moartea să mă fi înghețat !...
O ! nu : din alba ziuă de când lângă fântână
Mi te-am zărit, pe frunte cu flori, cu flori în mână,
Gândirea mea răpită de-un vis îndelungat
La tine, tot la tine se'ndreaptă ne'ncetat,
Căci din acea zi blândă eu nu mai simt durerea,
Ci numai bucuria și numai re'nvierea.

Getta

Adevărat să fie !... O ! dar, adevărat.
In cuget ceva-mi spune că nu m'ai înșelat.
Ah ! mai grăește, *Gallus*, și încă mai grăește !

Duiosu-ți glas de frate mahnirea-mi risipește...
Vai! sunt nenorocită, amice 'ndurător,
Cum n'am fost niciodată, încât aș vrea să mor.

Gallus

Ei bine, Getta scumpă, alungă-ți tu mahnirea
Și 'n față cu ochi veseli privește fericirea

Getta, (cu o tristă îndoială)

Eu s'o privesc în față ?...

Gallus

Ascultă ! am aflat
Că vine azi Neera la prânz la ăst palat.
Și Scaur, prins de dânsa în mreji măgulitoare,
Vroind a recunoaște cu fală-a ei favoare,
Decis-a să libere chiar azi din sclavii săi
Pe-aceia care'n drumu-i ieși-va mai întâiu.

Getta

De unde ai aflat-o ?...

Gallus

Din vorbele rostite
Ieri seara lui Horțiu și'n treacăt auzite.
Ah ! Getta, într'un suflet a'ci am alergat
Să-ți dau de știre ție... Pândește ne'ncetat
Momentul de sosire a veselei Neere
Și'n tainică sperare undește mângâiere.
Dorita libertate s'apropie din cer.

Getta

Eu liberă ?... prin tine ?... și tu ?... tu ?

Gallus

Eu nu sper
Nimic pe astă lume... Din ea gonit afară
Sunt gemine cu soarta nedreaptă și amară.

Un sclav nu are parte în viață de-adăpost,
Rămân până la moarte tot sclav precum am fost ;
Dar facă cum vrea cerul !... Tu liberă fii, dragă,
Ș'alt om n'a fi ca mine ferice 'n lumea 'ntreagă

Getta

Tu mă iubești, amice !... și poți tu crede, frate,
Că între-a ta iubire și între libertate
M'ași cumpăni eu, Getta ?... O ! nu.

Gallus

Getta...

Getta

Nu vreau

Să fiu din lanț afară, și'n lanț iubitul meu.
Ce-mi face libertatea când inima-i robită ?
Mai fi-va cu puțință să fiu eu fericită ?
Zadarnic printre oameni m'aș arăta zâmbind
Cum mă iubești tu, Gallus, așa eu te iubesc ;
Uitându-mă pe mine la tine mă gândesc,
Ca soarele de toamnă prin neguri strălucind :
Renunț pe astă lume de-a fi ce-am fost odată,
Sunt sclavă, rămân sclavă, dar sclavă adorată.

(Ies)

Actul II, scena 15

Scaur

A !... bună-i bogăția !... Mă simt azi mulțumit
Și darnic.

Zoil și Glutto (în parte)
Darnic ?

Scaur

Baia de azi m'a răcorit
De-a pielei usturime, pe care-o căpătasem
Acum o săptămână, când trupul îmi frecasem
Cu sânge de lup vânăt.

Glutto

Cum ? sângele de lup
Mânjit-a pielea fină a divului tău trup ?
Și pentru ce, stăpâne ? Ah ! pentru ce ?

Scaur (cu emfază)

Nu-ți pasă.

O mare fericire azi plouă pe-a mea casă !
Mecena vrea să vie, amicul lui Argust,
Aice !... cu pretorul¹ Postum, un om de gust,
Ce mi-a făcut mulțime de fine complimente,
Privind a mea persoană ș'a mele ornamente.
Postum și cu Mecena vor fi, cred, în extaz
Când mi-or vedea tot luxul conform cu-al meu obraz:
Tablouri, mozaice, coloane porfirine
Ce-mi fac un mare cadru, precum mi se cuvine,
Și negreșit Mecena, uimit, se va grăbi,
De mine și de fastu-mi cu Cezar a vorbi,
Și August, fără 'ndoială va arăta cerință
Cu Scaurus a face de-aproape cunoștință ;
Iar când prin amicie ne vom lega noi doi...

Glutto, (cu rugămintă comică)

Să te gândești atuncia, stăpâne, și la noi.

Scaur (cu pretenție)

Dar, Glutto, voi, ca umbre, veți fi tot după spate.

Zoîl (în parte)

Ce cap lipsit de creeri și plin de vanitate

Scaur

D'apoi ce vor mai zice când vor gustă în plus
Luxosul prânz ?

---

1) Pretorul era un înalt magistrat la Romani; el avea în sarcina sa distribuirea justiției.

Glutto

Vor zice că ești un Lucullus¹

Glutto, (așezându-se lângă masă)

Ce vom avea la masă?... rostește, *Glutto*, spune!

Glutta, cu lăcomie

De toate cele rare și scumpe... de minune!
Fazani umpluți cu trufe și stridii de Lucrin.
Cucoare împănate și marinate 'n vin,
Privighetori în șiruri pe frigărele 'nfipte,
Cegi grase din Tanais², trei fierte și trei fripte,
In undelemn de Lesbos³ și... ce este mai bun,
Un blid de l'mbi gustoase.

Scaur

De care?

Glutto (nghițând)

De păun!

Scaur

Prea bine, și ce vinuri?

Glutto (repede)

Falernum, Surrentinum,
Coecubum și Albanum, Massicum și Sentinum
Și Chium și Lesbium....⁴ vechiul, galben, roș de toate
(Iși șterge gura)

---

1) General Roman care s'a făcut vestit prin luxul său ales prin luxul meselor sale.

2) Vechiul nume al fluviului Don.

3) Vechiul nume al insulei Mitilene.

4) Numiri de vinuri după diverse localități din Italia vestite prin viile lor: *Falernum*, *Surrentum* (azi Sorrente), *Coecubum*, *Massicus*, *Setla* (azi Sezza), orașe sau sate din Campania; *Alba*, craș în Lațiu; apoi e vorba de unul din insula *Lebos*.

Amforele sabine, ce zac de mult pe coate,
Stau gata ca să verse plăcutul lor nectar
In cupe mari de aur, de japs, de chilimbar.

Scaur

Prea bine, și ce fructe ?

Glutto

De toate !... pere, prune
Și mere dulci culese la lună... și alune.

Scaur

Îți plac ?

Glutto

Ah !

Scaur

Astă masă mi-a fi bun ajutor
Să 'mpingă pe Neera în lațu-mi prinzător.
Stomacu-i văr primare¹ cu inima vecină :
Când el e plin, și dânsa dorește a fi plină.

Taci... Cât pentru Horățiu, Neera în zădar,
Se 'ncearcă să aprindă în mine gelozie,
Zicând că-i amoroasă de-un fleac de poezie.
Sper să conving pe Bacus, al vinurilor Zeu,
Că e mai mult un Scaur decât un biet Orfeu.

Zoil

Vrei ? ești... decis
In ochii tuturoră să-l facem noi de răs ?
Eu singur știu secretul prin care într'o clipă
Renumele de fală să cadă în risipă.

---

1) *Primare* în loc de *primar*; formă învechită azi.

Scaur (repede)

Secretul, dă-mi-l Zoile... zi curând.

Zoil

Pe-o mie de sesterții sunt gata să ți-l vând.
Ii dai ?

Scaur

Cu bucurie.

Zoil

Ascultă dar; rivalul
Ce te oprește'n pace de a-ți juca tu calul...

Scaur (buimăcit)

E !... care cal ?

Zoil

Horățiu, acel poet... vestit,
Posedă-un sclav de merit cu dânsu' 'mbătrânit,
Anume Hrisus mutul.

Scaur

Zoil

El cântă 'n liră
Și proștii pe Horățiu l-ascultă și-l admiră.

Horățiu (tresărind.- in parte)

Getta !... (tare) Voi toți, și mic și mare
Sunteți aicea martori de carba-i înfruntare.
A ! tu pretinzi în față-mi că a cânta nu pot ?
Când te-a cioplit natura, nu te-a sfârșit de tot.
Aduceți-mi verbină și myrtul Ioniei¹,

1) Din Tonia (Asia Mică).

Să mă 'ncunun pe frunte la glasul armoniei,
Și voi, amici, pe perne voioși vă rezemați,
Vă'ncoronați cu roze și beți și m'ascultați.

Horățiu (Inspirat, declamă. privind la Getta)

Hebe, tu a lui Joe iubită fiică ! Zână
Ce torni nectarul vesel în cupele cerești,
Tu care c'o zâmbire în inimi verși lumină
Și dalba ta junie în doruri sufletești,
Privește'n a mea cupă, să se 'ndulcească vinul,
In ochii mei privește de-mi îndulcește chinul !

Scaur (mirat se întoarce spre Zoil)

El cântă ?

Zoil (cu dispreț)

Prost.

Neera (observând pe Horățiu în parte)

La cine Horățiu se tot uită ?

Horățiu, (declamă)

Mâhnire, tristă umbră, sub pașii tăi dispare,
Tu porți o cingătoare de splendid curcubeu,
Tovarășă de cale ai vesela sperare,
Tovarăș de iubire ai tot sufletul meu ;
Iar eu, în aiurire, devin când te privesc
Culegător de stele pe spațiul ceresc.

Scaur lui Zoil

Tot cântă ?

Zoil

Prost.

Neera, în parte, indignată

La Getta privește și mă uită ?

Horăţiu declamă

Amici, a noastre zile sunt păsări trecătoare,
N'avem în scurtul vieţii nici timpul de sperat.
Ferice, care cântă cu inima la soare,
Şi dă chiar nemurirea pe-un dulce sărutat !
Hebe ! săgeata scumpă, de care vreau să mor,
E'n ochii tăi, în tolba divinului amor.

(Toţi se scoală cuprinşi de entusiasm şi aplaudă, afară de Zeil).

Postum, lui *Horăţiu*. umplându-şi cupa
Evohe !

Neera, incet lui *Horăţiu*

Cunosc, *Horăţiu*, ascunsa ta gândire.
Ţi-am urmărit ochirea.

Horăţiu, zâmbind

Ai darul de ghicire ?

Scaur, lui *Zoil*

Tu ieşi !

Zoil, confuz

Dar...

Scaur

Ieşi !

(*Zoil* iese, furişându-se pe după coloane)

Horăţiu, declar că-s încântat
De oda ce din parte-mi tu ai improvizat
Şi drept răsplată, darnic, țin mâna mea deschisă.
Alege dar, poete, averea cea promisă.
Vrei aur, vrei palate, vrei statuie ? Ce vrei ?
Toţi stau în nemîşcare.

1) Cuvânt luat dela Greci, interjecţie de admiraţie.

Horăţiu (după o mică pauză se apropie de Getta, îi pune mâna pe umăr şi zice tare) :

Vroesc pe Getta !

Toţi

Getta ?

Getta, (transportată)

Pe mine ? — o ! Dumnezeu !
(Actul II, Scena 13)

În actul III acţiunea se desfăşoară cu o mare repeziune. După ce Postum încearcă zadarnic să convingă pe Getta a consimţit să meargă în casa lui ca să trăiască în cel mai mare lux, Scaur vine infuriat, cerând lui Horăţiu să-i vândă pe Getta ca s'o pedepsească pentru răul ce i-a făcut. Postum intervine atunci cerând şi el s'o cumpere şi — fără să mai aştepte răspunsul lui Horăţiu — începe între ei un adevărat mezzetto, căutând fiecare din ei să dea mai mult. Neera petrece pe socoteala acestei întreceri, care face pe Getta să se indigneze într'atâta încât să cerce a se sinucide. Atunci Horăţiu intervine, spunând, că nici nu poate fi vorba de a o vinde. Mai mult, el declară Gettei că o iubeşte. Aceasta se simte atât de dureros impresionată, încât nu se poate opri de a plânge şi mărturiseşte că iubeşte pe altul, Horăţiu o goneste.

Şi, pe când Neera ţine de rău pe Horăţiu că i-a respins amorul ei, se descoperă că omul pe care-l iubeşte Getta este Galius. Horăţiu, infuriat, şi cu dreptul stăpânului asupra sclavilor săi, ia spada, chip ca să-i ucidă pe amândoi — dar ei tocmai vin cu manuscrisul „Artei poetice“ pe care-l găsisse. Această împrejurare împreună cu stăruinţele amicilor săi, dar mai cu seamă generozitatea lui firească îi decid să facă un act de mărinimie, şi nu numai îi iartă, dar chiar liberează pe Getta şi pe Gallus.

Scrierile principale ale lui Vasile Alecsandri
Poezii:

Culegeri de poezii populare :

Poezii populare ale Românilor, adunate şi întocmite. Buc. 1866. Alte ed. Sococ, 1894, 1908.

Opere complete:

Poezii, Teatru, Proză, 10 volume, 1875—1890, Ed. Sococ.—
Teatru, 1903. Ed. Sococ. — *Poezii, Proză, Poezii pop...* 8 volume. Ed. Minerva. — *Poezii, Teatru*, Bibil. p. toti.

Caracterizare generală

Alecsandri a fost unul din cei mai fecunzi scriitori ai noștri, izbutind să facă lucrări meritoare în cele mai deosebite genuri literare în proză și în versuri.

În versuri, *Alecsandri* și-a arătat deplina sa originalitate cântând cu suflet vesel și fericit țara și frumusețile ei în „Pasteluri“, într'un vers ușor și armonios. Lirica lui a găsit accente destul de interesante în inspirațiile poporane și patriotice.

În poezia epică, *Alecsandri* s'a arătat indemânat și uneori ingenios în povestire și cu mare putere de descriere a amănuntelor, mai cu seamă când e vorba de frumusețile naturii. Uneori a găsit simplu și firesc, detaliul concis și sugestiv, situația mișcătoare fără poză ce convine baladelor (ca d. ex. în „Groza“).

În dramă, *Alecsandri* a scris 3 opere dramatice istorice: („Despot-Vodă“, „Fântâna Blanduziei“, „Ovidiu“) în care n'a izbutit să creeze caractere și situațiuni puternice, dar a făcut foarte multe versuri frumoase și multe scene maestru combinate și conduse, care au putut ține multă vreme deștept interesul spectatorilor.

În proză, *Alecsandri* a scris amintiri din călătorii și din viața sa, dar mai cu seamă o mulțime de comedii de moravuri imitate după franțuzește și chiar drame („Cetatea Neamțului“, „Lipitorile Satului“, „Bocierii și Ciocoi“) în care putem descoperi date prețioase asupra vremii, nu însă și poezie adevărată.

Cel mai mare merit al lui *Alecsandri* stă în culegerea sa de Poezii poporane pe care a știut, cu o mână genială și fără să le altereze cât de cât spiritul, să le ridice la rangul de adevărate opere de artă. Astfel „Miorița“ care în varianta sa, e de natura lirică, baladele epice „Mănăstirea Argeșului“, „Mihu Copilul“, „Toma Alimoș“, „Constantin Brâncoveanu“ și altele sunt adevărate capodopere ale poeziei în genere.

TABLA DE MATERII

	<u>Pagina</u>
Introducere. = Inceputurile la Români. — <i>Ivirea literaturii la Români în limba slavă</i>	3
Nașterea literaturii în limba română	4
I. Literatura religioasă	7
Manuscrise. — Din „Psaltirea scheiană”	11
Din „Codicele voronețean”	12
Din „Codex Studzanus”	13
<i>Codicele voronețean</i>	14
Diaconul Coressi	16
Din epilogul „Tratavanghelului” lui <i>Coressi</i>	16
Tipărituri. — din „Tratavanghelul” lui <i>Coressi</i>	17
Mitropolitul Varlaam	19
„Cazania” lui Varlaam	19
Mitropolitul Simion Ștefan	22
„Noul testament”	22
„Predoslovia”	22
Mitropolitul Dosoftei	25
Din „Psaltirea” în versuri. „Psalmul XI”	25
Din „Viața sfinților”	27
„Biblia lui Șerban”	28
Din „Prefața” Domnitorului	29
Din „Vechiul testament”: „Facerea lumii”	30
Anton Ivireanu	31
„Ce este dreptatea”	32
II. Literatura istorică	34
Grigore Ureche	38
Din „Cronica” lui Ureche. — „Predoslovie”	38
„Sfârșitul lui Ștefan Vodă”	40
„Invățătura și muștrarea celor mari”	40
Miron Costin	42
Din „Cartea descălcătatului”. — „Predoslovia”	43
Din „Cronica Moldovei”, „Voroavă către cititor”	46
Ion Neculce	47
Din „Letopisețul Țării Moldovei”	47
„Precuvântarea”	47
Caracteristica lui Dosoftei	49
„O seamă de cuvinte”	50
Stolnicul Constantin Cantacuzino	51
Din „Istoria Țării românești”	52

Radu Popescu	54
Din „Cronica“ lui Radu Popescu	54
Dimitrie Cantemir	57
Din „Hronicul vechimii Moldo-Vlahilor“	60
III. Literatura poporană	61
1. Literatura poporană orală	64
<i>Producțiuni de natură lirică.</i> — Doinele	64
Horele	65
Colindele	65
Bocetele	66
<i>Producțiuni de natură epică.</i> — Plugușorul	66
Baladele	67
Basmelor	71
<i>Producțiuni de natură dramatică.</i> Orațiile de nuntă	72
Steaua	73
2. Literatura poporană scrisă	73
Literatura romantică. 1. Varlaam și Ioasaf	74
„De întorcerea Indianilor“	75
2. Alexandria. — „Întâlnirea cu furnici și cu pitici“	76
Literatura religioasă. <i>Zodii</i>	77
„Luna lui Septembrie“	77
Literatura etică. — <i>Fabulele lui Esop</i>	78
„Vulturele și Vulpea“	78
Școala ardeleană și curentul latinist	79
Samuil Micu	79
„Începutul Unirii“	79
Scrieri și Caracterizare generală	81
George Șincai	83
Din „Hronica Românilor“	83
Scrieri și Caracterizare generală	87
Petru Maior	88
Din „Istoria pentru începutul Românilor“	88
Scrieri și Caracterizare generală	91
Ion Budai Deleanu	93
„Țiganiada“	93
Gheorghe Lazăr	109
„Starea românilor“	109
Scrieri și Caracterizare generală	111
Timotei Cipariu	112
„Principiul etimologic“	112
Scrieri și Caracterizare generală	114
August Treboniu Laurian	116
„Ortografia cuventelor“	117
Simeon Barnuțiu	120
„Discursul de 3 Maiu 1848“	121
Andrei Mureșanu	124
„Răsunetul“ (marșul anului 1848)	124
Văcăreștii	127
„Amărâta Turturea“ de Ienăchiță Văcărescu	127
„Intr'o grădină“ de Ienăchiță Văcărescu	129
Caracterizare generală	129
„Cantec“ de Nicolae Văcărescu	130

	„La pecetea de pe Pravila țării" de Iancu Văcărescu	131
	Caracterizare generală	183
	Scrierile Văcăreștilor	134
Costache Conache		135
	„Jaloba mea"	135
	Scrieri și Caracterizare generală	136
Vasile Cârlova		137
	„Ruinurile Târgoviștei"	137
	Scrieri și Caracterizare generală	138
Gh. Assachi		139
	„Valea albă" (fragment)	139
	„Valea albă" versuri	143
	Scrieri și Caracterizare generală	144
I. Heliade Rădulescu		145
	„Prefața" Gramaticii din 1828	147
	Caracterizarea activității filologice	151
	„Sburătorul"	151
	<i>Observări literare</i>	154
	„La Schiller"	156
	<i>Observație literară</i>	157
	Caracterizarea activității poetice	157
	„Proclamația din 1848"	158
	Caracterizarea operelor politice	162
Mihail Kogălniceanu		163
	Poeziile lui Hrisoverghi	164
	<i>Observări literare</i>	167
	„Ziaristica noastră"	167
	Discurs în chestiunea legii rurale, 1862	169
	Scrieri și Caracterizare generală	177
Alexandru Russo		179
	„Cântarea României"	179
	<i>Observări literare</i>	183
	„Cugetări"	183
	Scrieri și Caracterizare generală	186
Costache Negruzzi		187
	„Sobieschi și Românii"	187
	Caracterizare	194
	„Scrisoarea IV"	194
	Scrieri și Caracterizare generală	196
Nicolae Bălcescu		201
	„Istoria Românilor sub Mihaiu Viteazul" „Introducere"	202
	„Vadul Călugărenilor"	203
	„După lupta de la Mirăslău"	204
	<i>Observație literară și scrieri</i>	206
Grigore Alexandrescu		208
	„Epistola către Văcărescu"	208
	<i>Observări literare</i>	212
	„Anul 1840"	215
	<i>Observări literare</i>	218
	„Umbra lui Mircea la Cozia"	218
	Scrieri și Caracterizare generală	221

	Pagina
D. Bolintineanu	223
„San Marina“	223
<i>Observări</i>	224
„Mihaiu scăpând stindardul“	225
<i>Observări</i>	225
Caracterizarea generală	226
Ion Ghica	227
„Munca“	228
„Din vremea lui Caragea“	228
<i>Observări literare</i>	243
Scrieri și Caracterizare generală	243
Vasile Alecsandri	244
„Istoria unui galbăn și al unei parale	245
<i>Observări literare</i>	250
„Ancrii Popa	250
<i>Observări literare</i>	252
„Dedicație“	252
<i>Observări literare</i>	252
„Sentinela română“	253
<i>Observări literare</i>	257
„Dimineța“	258
<i>Observări literare</i>	258
„Fântâna Blanduziei“	258
Scrieri	274
Caracterizare generală	275
Tabla de Materii	277

BIBL. FAC. FILOL. IST. SIBIU
8106 75

CĂRȚI ȘCOLARE DE CURS SECUNDAR APARUTE
ÎN EDITURA ZIARULUI UNIVERSUL :

- Limba română pentru clasele I, II, III, IV, V și VI curs
secundar de d-nii prof. *Chelaru și Struțeanu*.
- Limba română pentru cl. I, II, III, IV, V, VI, VII și VIII-a
de d. prof. *Mihail Dragomirescu*.
- Limba română pentru Școala de Minoritate de G. *Ccman*
prof., fost Inspector școlar.
- Limba franceză pentru cl. I, VI, VII, VIII, de prof. *George*
Obreia-Iași.
- Catilinarele lui M. T. Cicerone, text latin pentru clasa VI-a
liceală de d. D. N. *Burileanu*, profesor universitar.
- Limba latină pt. cl. III-a de *Gh. Popescu-Zimnicea*, profesor.
- Dialogus de oratoribus — P. Cornelli Taciti, text latin ad-
notat, pentru cursul superior de liceu, de *Gh. Popescu-*
Zimnicea.
- Manual de limba germană pentru cl. V, VI, VII și VIII-a
de d. prof. *Maximilian Schroff*.
- Fizica de clasa III, V și VI de d-nii prof. *I. I. Roman* și *E.*
Otetelișanu.
- Culegere de lucrări practice și probleme, pentru clasa a
VIII-a a școalelor secundare, de aceeași autori.
- Chimia pentru clasa IV. de aceeași autori.
- Chimie minerală și mineralogie, pentru cl. V-a secundară
de prof. *V. Vilara Andreescu* și *Vasile Andreescu*.
- Chimie organică și gazele de războiu, pentru cl. VI secun-
dară, de aceeași autori.
- Muzica, pentru clasa I, II, III, IV, V și VI de profesor *Gr.*
Magiari și *N. Lungu*.
- Lețiuni de Astronomie, cl. VII sec., de prof. *George Naneș*.
- Table de dobândă și Logaritmi, pentru uzul financiar și
școlar cl. I, II, III, de același autor.
- Energie, Materie și Radiațiuni, de prof. *Dr. Cr. Musceleanu*.
- Algebra superioară pt. cl. VIII-a de liceu, secția științifică,
de prof. *N. Ciorănescu*, conferențiar la Școala Politehnică
din București.
- Economia Politică, pentru cl. VII-a de *Al. Hallunga*, Profe-
sor. Asistent Universitar.

SUB TIPAR :

Istoria comerțului, anul III de d. prof. *M. Iorgulescu*

—LEI 105.—